

การปฏิบัติต่อหญิงมีครรภ์ในระหว่างการดำเนินคดีอาญา

นางสาวปิยะลักษณ์ ทัพพิกรณ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2554

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository(CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

THE TREATMENT OF PREGNANT WOMEN IN CRIMINAL PROCESS

Miss Piyaluck Thanhikorn

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws Program in Laws

Faculty of Law

Chulalongkorn University

Academic Year 2011

Copyright of Chulalongkorn University

ปิยะลักษณะ ทัพทิกกรม: การปฏิบัติต่อหญิงมีครรภ์ในระหว่างการดำเนินคดีอาญา.
(THE TREATMENT OF PREGNANT WOMEN IN CRIMINAL PROCESS)
อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ศ. วีระพงษ์ บุญโญภาส, 158 หน้า.

ปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยเฉพาะหน่วยงานตุลาการได้มีการนำโทษจำคุกมาเป็นหลักในการกำหนดโทษตามคำพิพากษาแก่จำเลยมากขึ้น ประกอบกับ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 4(2) ได้ให้คำนิยามผู้ต้องขังว่าหมายความรวมถึงถึง นักโทษเด็ดขาด คนต้องขังและคนฝาก จึงทำให้ผู้ต้องขังถูกควบคุมตัวอยู่ในเรือนจำหรือทัณฑสถานเป็นจำนวนมาก ในส่วนนี้ ผู้ต้องขังซึ่งเป็นหญิงมีครรภ์ตามกฎหมายกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ข้อ 79 ให้ถือว่าผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ถือว่าเป็นผู้เจ็บป่วยโดยอนุโลม อีกทั้งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 29 ได้บัญญัติว่า “ให้ผู้ต้องขังที่เจ็บป่วยหรือเป็นผู้หญิงมีครรภ์ได้รับการรักษาตามสมควร” ดังนั้นผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์จึงจำเป็นต้องได้รับการปฏิบัติเป็นพิเศษแตกต่างจากผู้ต้องขังทั่วไป ในการนี้ เมื่อปี พ.ศ. 2550 ได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 246 โดยให้จำเลย ซึ่งเป็นหญิงมีครรภ์สามารถขอทุเลาการบังคับโทษจำคุกได้ ซึ่งให้มีการควบคุมตัวอยู่ในสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำหรือสถานที่ซึ่งกำหนดไว้ในหมายจำคุก โดยสถานที่ซึ่งดังกล่าวให้เป็นไปตาม “กฎกระทรวงกำหนดสถานที่ที่ใช้ในการขัง จำคุกหรือควบคุมผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด พ.ศ. 2552” แต่หากพิจารณาจากสภาพปัจจุบันแล้ว ปรากฏว่าการบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement) และกฎกระทรวงดังกล่าวข้างต้นยังไม่สามารถบรรลุผลตรงตามเจตนารมณ์ของการแก้ไขกฎหมายได้อย่างแท้จริง เพราะยังขาดรายละเอียดในทางปฏิบัติหลายประการ เช่น ยังไม่มีการประกาศสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำซึ่งใช้ทุเลาการบังคับโทษจำคุกสำหรับหญิงมีครรภ์แต่อย่างใด

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาถึงแนวคิดตลอดจนทฤษฎี หลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ของประเทศไทยและต่างประเทศ รวมทั้งมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติได้แก่ กฎมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว (ข้อกำหนดโตเกียว) (United Nation Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures 1990) และข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 1955) รวมทั้งข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (United Nations Rules the Treatment of Women prisoners and non-custodial Measures for Women offenders) เพื่อนำมากำหนดสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำสำหรับผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ ซึ่งอยู่ระหว่างการดำเนินคดีหรือการบังคับโทษตามคำพิพากษารวมตลอดไปถึงหลักเกณฑ์ในทางปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้มาตรการต่างๆ

สาขาวิชา นิติศาสตร์ ลายมือชื่อนิสิต

ปีการศึกษา 2554 ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

5386020434 : MAJOR LAWS

KEYWORDS : TREATMENT / PREGNANT / WOMEN / PROCESS / PRISON

PIYALUCK THANHIKORN : THE TREATMENT OF PREGNANT WOMEN IN
CRIMINAL PROCESS. ADVISOR : PROF. VIRAPHONG BOONYOBHAS, 158 pp.

At present time, criminal procedure especially the judicial stage increases the imprisonment penalty as the president sanction to defendant in accordance with the Correction Act B.E. 2479. Article 4(2) gives the meaning of “the prisons” that includes all convicted prisoners, detainee and inmate. According to the numbers of prisoners have increased in the jails and the corrections. In this, including the prisoners in condition of pregnant women under the rule of Ministry of the Interior accordance with article 58 of the Correction Act B.E.2479. Article 29 provides that “for prisoners who are sick or pregnant women were treated appropriately”. So the prisoners who are pregnant women need special treatment differ from other prisoners. From B.E. 2550 the amendment of the Criminal Procedural Code, article 246, provides that “the pregnant women, relief to abate the penalty”. They have to detain in the appropriate locations outside the correction or locations under the “Ministerial regulation concerning about assign another place to detain imprisonment or control accused defendant or defendant or prisoner according to final judgment B.E.2552.” The currently consideration find the problem concern the enforcement of law and the rule above cannot touch the real objection of the amendment because of the details in practices such as the lack of notification of the place where appropriate locations outside the correction under that conditions.

Results getting from research focuses on the principles include theory, criteria and practice to prisoners who are pregnant in Thailand and foreign countries under the standard of United Nations, United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measure 1990 and Standard Minimum Rules for the Treatment of women prisoners and Non-custodial Measures for women offenders, regulate the appropriate locations for women offenders who are pregnant under the litigations or the enforcement penalties accordance with judgment include all practices concerning the measures.

Field of study :Laws..... Student’s Signature

Academic Year :2011..... Advisor’s Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งของท่านศาสตราจารย์วีระพงษ์ บุญโญภาส ที่กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และได้สละเวลาให้คำปรึกษาตรวจวิทยานิพนธ์ตลอดจนให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นต่างๆที่เป็นประโยชน์อย่างมาก ผู้เขียนรู้สึกซาบซึ้งและประทับใจในความเมตตาของท่านเป็นอย่างยิ่ง และขอกราบขอบพระคุณท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์นที จิตสว่าง ที่กรุณาสละเวลารับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ให้คำปรึกษา และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้กับผู้เขียน

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์ ดร. ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์ ที่กรุณาสละเวลารับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ตลอดจนให้คำปรึกษา และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ผู้เขียนจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จลุล่วงลงด้วยดี

ผู้เขียนยังได้รับคำแนะนำและกำลังใจ รวมทั้งความช่วยเหลือในการค้นคว้าหาข้อมูลต่างๆ ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นอย่างดี ผู้เขียนต้องขอกราบขอบพระคุณท่าน ผู้พิพากษาปราณี เสฐจินตนิคุณมุกดา สุขการคำ คุณอมรลักษณ์ อุดมกุล หัวหน้ากลุ่มงานวิทยบริการและสารสนเทศ (ห้องสมุด) และเจ้าหน้าที่ หัวหน้าห้องหลักสูตรนิติศาสตร์มหาบัณฑิตและเจ้าหน้าที่ รวมทั้งเจ้าหน้าที่คณะนิติศาสตร์ทุกท่าน มา ณ โอกาสนี้ด้วย

นอกจากนี้ผู้เขียนขอขอบคุณเพื่อนสาขากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ปี 53 ทุกท่าน คุณแชมป์และคุณเล็ก สาขากฎหมายระหว่างประเทศ และกัลยาณมิตรทุกท่านที่เป็นกำลังใจและให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เขียน

ท้ายนี้กราบขอบพระคุณท่านอัยการ นาวาโทประเสริฐชัย ทัพทิกธน์ บิดาของผู้เขียน ซึ่งกรุณาอบรมสั่งสอนให้มีความรู้และเป็นแรงผลักดันโดยเฉพาะด้านการศึกษาแก่ผู้เขียน และขอกราบขอบพระคุณนางเยาวลักษณ์ ทัพทิกธน์ มารดาของผู้เขียน ซึ่งกรุณาอบรมดูแลผู้เขียนมาจนถึงปัจจุบัน และขอบพระคุณบุคคลในครอบครัวทุกท่านที่เป็นกำลังใจแก่ผู้เขียน

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะมีคุณค่าอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาแก่ผู้สนใจและสังคมอยู่บ้าง ผู้เขียนขอกราบมอบเป็นกตเวทิตาคุณแต่บิดา มารดา คณาจารย์ รวมทั้งสถาบันจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ได้ให้โอกาสในการศึกษาและการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ แต่หากมีความบกพร่องไม่สมบูรณ์ประการใดของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนขอน้อมรับไว้ด้วยความเคารพ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย.....	5
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	5
1.4 สมมติฐาน.....	6
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย.....	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
บทที่ 2 แนวความคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อหญิงมีครรภ์.....	8
2.1 ความเป็นมาและแนวคิดในการคุ้มครองหญิงมีครรภ์.....	8
2.1.1 บททั่วไปเกี่ยวกับหญิงมีครรภ์.....	8
2.1.2 แนวคิดในการคุ้มครองหญิงมีครรภ์.....	15
2.1.2.1 ทฤษฎีสตรีนิยมและกฎหมายสตรีนิยม.....	15
2.1.2.2 แนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์.....	19
2.1.2.3 อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women)	22
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษจำคุก.....	27
2.2.1 ความหมายของการบังคับโทษจำคุก.....	27
2.2.2 วัตถุประสงค์ในการลงโทษ	31
2.2.2.1 ทฤษฎีเด็ดขาด (Absolute Theory).....	33
2.2.2.2 ทฤษฎีสัมพันธ์ (Relative Theory).....	34
2.2.3 ผลกระทบจากโทษจำคุก.....	35
2.2.3.1 ผลกระทบทางเศรษฐกิจ.....	36
2.2.3.2 ผลกระทบทางสังคม.....	36
2.2.3.3 ผลกระทบต่อผู้ต้องโทษจำคุก.....	37

2.2.4	การจำแนกลักษณะของผู้ต้องขัง.....	38
บทที่ 3	แนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์.....	43
3.1	แนวคิดเกี่ยวกับมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช่เรือนจำ.	43
3.1.1	ความหมายของมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช่เรือนจำ.....	44
3.1.2	รูปแบบของมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช่เรือนจำ.....	48
3.2	กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง.....	49
3.2.1	กฎมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว (ข้อกำหนดโตเกียว) (United Nation Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures 1990).....	50
3.2.2	ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 1955).....	58
3.2.2.1	ผู้ต้องขังทั่วไปและผู้ต้องขังหญิง.....	58
3.2.2.2	ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์.....	60
3.2.3	ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (United Nations Rules the Treatment of Women prisoners and non-custodial Measures for Women offenders).....	62
3.2.3.1	ผู้ต้องขังหญิง.....	64
3.2.3.2	ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์.....	65
3.3	แนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ในประเทศอังกฤษ.....	67
3.3.1	หน่วยงานที่ดูแลผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์.....	67
3.3.2	การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์.....	68
3.3.3	สถานที่จำคุกอื่นนอกจากเรือนจำ.....	69
3.3.3.1	แนวคิดในการลงโทษผู้กระทำความผิด.....	70
3.3.3.2	ประเภทของโทษ.....	70
3.3.3.3	ประเภทของสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำ.....	76
3.4	แนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ในประเทศสหรัฐอเมริกา.....	79

3.4.1	หน่วยงานที่ดูแลผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์.....	80
3.4.2	การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์.....	80
3.4.3	สถานที่จำคุกอื่นนอกจากเรือนจำ.....	81
3.4.3.1	แนวคิดในการลงโทษผู้กระทำความผิด.....	82
3.4.3.2	ประเภทของโทษ.....	83
3.4.3.3	ประเภทของสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำ.....	87
บทที่ 4	วิเคราะห์การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ในระหว่างการดำเนินคดีอาญา.....	93
4.1	วิวัฒนาการและปัญหาในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ในประเทศไทย.....	93
4.1.1	วิวัฒนาการการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง.....	95
4.1.2	การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์.....	100
4.1.2.1	การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ชั้นก่อนมีคำพิพากษา..	104
4.1.2.2	การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ชั้นหลังมีคำพิพากษา..	109
4.2	วิเคราะห์แนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ในประเทศไทย.....	111
4.2.1	หน่วยงานที่ดูแลผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์.....	111
4.2.2	การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์.....	113
4.2.3	การใช้เครื่องพันธนาการกับหญิงมีครรภ์.....	115
4.2.4	การคุมขัง จำคุก จำเลยที่เป็นหญิงมีครรภ์ในสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำ.....	117
4.2.4.1	สถานที่อันควรนอกจากเรือนจำ.....	118
4.2.4.2	เงื่อนไขในการให้ความคุ้มครอง.....	122
4.2.4.3	ผู้ควบคุมดูแลสถานที่.....	124
4.2.4.4	มาตรการป้องกันการหลบหนี.....	126
4.2.4.5	การฝ่าฝืนเงื่อนไขการอยู่ในสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำ.....	128
บทที่ 5	บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	130
	บทสรุป.....	130
	ข้อเสนอแนะ.....	133
	รายการอ้างอิง.....	138
	ภาคผนวก.....	148

ภาคผนวก ก.....	149
ภาคผนวก ข.....	151
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	158

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	การจัดกลุ่มผู้ต้องขังเพื่อการควบคุม.....	40
2	การจัดกลุ่มผู้ต้องขังเพื่อการแก้ไข.....	41
3	เปรียบเทียบหน่วยงานที่ดูแลผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์.....	112
4	เปรียบเทียบการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์.....	115

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การดำเนินคดีอาญานั้น มีความมุ่งหมายที่จะพิสูจน์ให้เห็นว่าข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นนั้น เป็นการกระทำความผิดทางอาญาหรือไม่ ถ้าการกระทำดังกล่าวเป็นความผิดอาญา จะต้องมีการดำเนินการเพื่อให้ได้ตัวผู้กระทำความผิด โดยให้กระทบกระเทือนความปกติสุขของผู้สุจริตให้น้อยที่สุด ซึ่งการพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้นจะต้องกระทำโดยศาลตามหลักในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา¹ ซึ่งเป็นกฎหมายมหาชน เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมนั้นเปรียบได้เสมือนสายพาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทุกหน่วยงานจึงต้องเข้าใจระบบของการทำงาน ทำให้เกิดการประสานงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรม² ดังนั้นถ้าหากเจ้าหน้าที่ที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมและกฎหมายหรือข้อบังคับที่ใช้บังคับอยู่ไม่สอดคล้องกัน อาจทำให้เกิดผลกระทบต่อบุคคลที่ถูกดำเนินคดีทางอาญา

กระบวนการยุติธรรมไทยในขณะนี้ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีคดีขึ้นสู่ศาลในแต่ละปีมีจำนวนมากขึ้นทำให้เกิดปัญหาต่างๆตามมา แต่ปัญหาที่สำคัญคือปัญหาคดีล้นศาล ผู้ต้องขังล้นเรือนจำเพราะโดยสภาพของเรือนจำสามารถรองรับได้ตามมาตรฐานประมาณ 105,000 คนเท่านั้น³ ซึ่งปัญหาเรื่องผู้ต้องขังล้นเรือนจำนั้น เกิดขึ้นเนื่องจากในกรณีที่มีหลักฐานน่าเชื่อว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด พนักงานสอบสวนจะเสนอความเห็นควรส่งฟ้องต่อพนักงานอัยการ เพื่อให้พนักงานอัยการดำเนินการส่งฟ้องผู้ต้องหาต่อไป นอกจากนี้เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมพยานหลักฐานกฎหมายจึงให้อำนาจพนักงานตำรวจในการจับ ควบคุมตัวบุคคลที่ต้องสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิดหรือให้อำนาจในการค้นสถานที่เพื่อหาสิ่งของที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานและยึดสิ่งของนั้นไว้หรือค้นเพื่อจับตัวบุคคลที่มีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิดหรือปล่อยตัวบุคคลที่ควบคุมไว้ชั่วคราว โดยมีประกันและไม่มี

¹ ณรงค์ ใจหาญ, การปฏิบัติตนในการดำเนินคดีอาญา[ออนไลน์],25 สิงหาคม 2554. แหล่งที่มา <http://senior.eduzones.com/dena/4142>

² ธาณี วรภัทร์, กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2553), หน้า7.

³ การประชุมทางวิชาการระดับชาติว่าด้วยงานยุติธรรม ครั้งที่ 1 17-18 กรกฎาคม 2546 ณ ศูนย์การประชุมอิมแพค เมืองทองธานี ปากเกร็ด นนทบุรี, กระบวนทัศน์ใหม่ของกระบวนการยุติธรรมในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2547), หน้า16.

ประกัน⁴ อีกทั้งนโยบายด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีความเข้มงวดแน่นมากขึ้นทั่วโลก ซึ่งมีผลต่อการเพิ่มขึ้นของผู้ต้องขังหญิงที่กระทำความผิดเล็กน้อยในเรือนจำอย่างชัดเจน อีกทั้งบางประเทศ มีการใช้มาตรการการลงโทษความผิดที่เกี่ยวกับคดียาเสพติดที่รุนแรงมากขึ้นก็เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้ต้องขังหญิง⁵ จากผลการวิจัยโดย International Center for Prison Studies มหาวิทยาลัย King's College ในลอนดอน เมื่อปี 2549 พบว่า ประเทศที่มีผู้ต้องขังหญิงมากที่สุด 4 ประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา 183,000 คน สาธารณรัฐประชาชนจีน 71,280 คน รัสเซีย 55,400 คน และไทย 28,450 คน⁶ กล่าวคือ การเกิดปัญหาความแออัดของบุคคลเหล่านี้ ก่อให้เกิดผลกระทบตามมาหลายประการที่เห็นอย่างชัดเจน เช่น การกิน นอน และขับถ่ายอย่างแออัดซึ่งส่งผลต่อสุขภาพอนามัยของผู้ต้องขัง สถานที่นอนคับแคบ ทำให้ต้องดัดแปลงใช้สถานที่อื่นที่อยู่ในเรือนจำเป็นเรือนนอนแทน ซึ่งในภาวะเช่นนี้เจ้าหน้าที่เรือนจำต้องทำงานหนักมากขึ้น และเนื่องด้วยเรือนจำเป็นสถานที่ควบคุมผู้ร้ายสำคัญที่เป็นอันตรายต่อสังคม เพื่อควบคุมตัวมิให้ออกไปกระทำความผิด⁷ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการสร้างเรือนจำนั้น เพื่อควบคุมผู้ต้องขังชายโดยเฉพาะ อีกทั้งเรือนจำโดยสภาพแล้วไม่ได้ออกแบบมาเพื่อผู้หญิง แม้อ้อมามีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเรือนจำให้เป็นเรือนจำสำหรับผู้ต้องขังหญิง แต่ก็ไม่สามารถเข้าถึงความต้องการเฉพาะของผู้ต้องขังหญิงและผู้ต้องขังหญิงก็สามารถเข้าถึงสวัสดิการต่างๆ ได้ยาก ทำให้ไม่สามารถดูแลผู้ต้องขังหญิงได้อย่างทั่วถึง ซึ่งในจำนวนผู้ต้องขังหญิงเหล่านี้จะมีผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์อยู่ด้วย

เนื่องจากหญิงมีครรภ์มีความต้องการทางด้านโภชนาการและสุขอนามัยเฉพาะและต้องการมีสถานที่ที่เหมาะสม ตลอดทั้งการดูแลทางการแพทย์แตกต่างจากผู้ต้องขังทั่วไป เพราะเหตุนี้ทำให้สังคมทั่วโลกได้ตระหนักถึงผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ว่าเป็นบุคคลที่ลักษณะไม่ควรอยู่ในเรือนจำเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นประเทศไทยจึงได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

⁴ ณรงค์ ใจหาญ, การปฏิบัติตนในการดำเนินคดีอาญา[ออนไลน์]

⁵ สำนักงานวิจัยและพัฒนาระบบราชทัณฑ์, การรวบรวมเอกสารวิชาการเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงแห่งองค์การสหประชาชาติ(กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพิบูลสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์, 2552), หน้า6.

⁶ สถาบันพัฒนาข้าราชการ ฝ่ายตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม, น้ำพระทัยพระองค์ภา คีนสิทธิ เยียวยาคุณค่ามองเห็น(กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลยุติธรรม, 2553), หน้า53.

⁷ นที จิตสว่าง, “สภาพปัญหาของภาวະนักโทษล้นเรือนจำ,” ใน เอกสารประกอบการสัมมนา โครงการเวทีความคิดเพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย เรื่อง ปัญหาคนล้นคุก : วิกฤตยุติธรรมที่ต้องแก้ไข 27 มกราคม 2543 ณ ห้องพิมานเมฆ โรงแรมเดอะแกรนด์.(กรุงเทพมหานคร: สถาบันกฎหมายอาญาร่วมกับกรมราชทัณฑ์และหนังสือพิมพ์มติชน,2543), หน้า9.

(ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2550 (วิธีการขังหรือจำคุก และการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่เป็นหญิงมีครรภ์)⁸ โดยมีหลักการ กล่าวคือ ได้ปรับปรุงการดูแลสุขภาพการบังคับโทษจำคุกและโทษประหารชีวิตแก่หญิงมีครรภ์ ซึ่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 246 เป็นบัญญัติว่า

“เมื่อจำเลย สามี่ ภริยา ญาติของจำเลย พนักงานอัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำหรือ เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายจำคุกร้องขอ หรือเมื่อศาลเห็นสมควร ศาลมีอำนาจสั่งให้ดูแลสุขภาพการบังคับโทษจำคุกไว้ก่อนจนกว่าเหตุอันควรดูแลสุขภาพจะหมดไป ในกรณีต่อไปนี้

- (1) เมื่อจำเลยวิกลจริต
- (2) เมื่อเกรงว่าจำเลยจะถึงอันตรายแก่ชีวิตถ้าต้องจำคุก
- (3) ถ้าจำเลยมีครรภ์
- (4) ถ้าจำเลยคลอดบุตรแล้วยังไม่ถึงสามปี และจำเลยต้องเลี้ยงดูบุตรนั้น

ในระหว่างการดูแลสุขภาพการบังคับอยู่นั้น ศาลจะมีคำสั่งให้บุคคลดังกล่าวอยู่ในความควบคุม ในสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำหรือสถานที่ที่กำหนดไว้ในหมายจำคุกก็ได้ และให้ศาลกำหนดให้ เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจหน้าที่จัดการตามหมายนั้นเป็นผู้มีหน้าที่และรับผิดชอบในการดำเนินการตามคำสั่ง

ลักษณะของสถานที่อันควรตามวรรคสองให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งกำหนด ในกฎกระทรวง ซึ่งต้องกำหนดวิธีการควบคุมและบำบัดรักษาที่เหมาะสมกับสภาพของจำเลย และมาตรการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือเพื่อความปลอดภัยที่อาจเกิดขึ้นด้วย

เมื่อศาลมีคำสั่งตามวรรคหนึ่งแล้ว หากภายหลังจำเลยไม่ปฏิบัติตามวิธีการหรือมาตรการตามวรรคสามหรือพฤติการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป ให้ศาลมีอำนาจเปลี่ยนแปลงคำสั่งหรือให้ดำเนินการตามหมายจำคุกได้

ให้หักจำนวนวันที่จำเลยอยู่ในความควบคุมตามมาตรานี้ออกจากระยะเวลาจำคุกตาม คำพิพากษา”⁹

ทั้งนี้ เหตุผลในการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2550 เนื่องจากปัจจุบันเรือนจำมีสภาพแออัดไม่ได้สัดส่วนกับจำนวนผู้ต้องขังหรือจำคุก ทำให้ไม่เหมาะสมกับ สภาพของผู้ต้องขังหรือต้องจำคุกบางลักษณะ ประกอบกับเทคโนโลยีในการควบคุมตัวมีความก้าวหน้ามาก สมควรปรับปรุงวิธีการขังและจำคุกเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว โดยกำหนดวิธีการหรือสถานที่ในการขังหรือ จำคุกนอกเรือนจำให้เหมาะสมกับสภาพของผู้ซึ่งต้องขังหรือต้องจำคุกในแต่ละลักษณะ นอกจากนี้

⁸ เอกสารประกอบการสัมมนา โครงการเวทีความคิดเพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย วันพฤหัสบดี ที่ 27 มกราคม 2543 ณ ห้องพิมานเมฆ โรงแรมเดอะแกรนด์, ปัญหาคนล้นคุก : วิกฤตยุติธรรมที่ต้องแก้ไข (กรุงเทพมหานคร: สถาบันกฎหมายอาญา ร่วมกับ กรมราชทัณฑ์ และหนังสือพิมพ์มติชน, 2543), หน้า6.

⁹ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2550, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 124 ตอนที่ 53ก, (วันที่ 12 กันยายน 2550), มาตรา 246.

สมควรปรับปรุงการทูลเกล้าฯการบังคับโทษจำคุกและประหารชีวิตแก่หญิงมีครรภ์เพื่อให้ได้รับความสะดวกและมีโอกาสดูแลสุขภาพของตนเองก่อนคลอด รวมทั้งอยู่ใกล้ชิดกับทารกภายหลังคลอดแล้วมากยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้น¹⁰

เมื่อศาลมีคำสั่งให้ทูลเกล้าฯการบังคับคดีในระหว่างการทูลเกล้าฯการบังคับนั้น ศาลจะมีคำสั่งให้บุคคลดังกล่าวอยู่ในความควบคุมในสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำหรือสถานที่ที่กำหนดไว้ในหมายจำคุกก็ได้ และให้ศาลกำหนดเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจหน้าที่จัดการตามหมายนั้นเป็นผู้มีหน้าที่และรับผิดชอบในการดำเนินการตามคำสั่ง ซึ่งลักษณะของสถานที่อันควรให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ทั้งนี้ ได้มีการออกกฎกระทรวงกำหนดสถานที่ที่ใช้ในการขัง จำคุกหรือควบคุมผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด พ.ศ. 2552 โดยกำหนดเรื่องของหญิงมีครรภ์ไว้ในหมวด 2 เป็นการขังในกรณีตามมาตรา 246 ไว้ในข้อ 22¹¹ ให้นำบทบัญญัติในหมวด 1 มาใช้โดยอนุโลม ซึ่งต้องนำมาตรา 89/1 และมาตรา 89/2 วรรคหนึ่ง (1)¹² มาใช้บังคับแก่กรณีผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ที่ได้รับการทูลเกล้าฯการบังคับคดีด้วย

เมื่อมีการกำหนดในกฎกระทรวงให้ใช้สถานที่อื่น แต่การกำหนดสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำต้องออกเป็นประกาศที่ปลัดกระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ซึ่งต้องกำหนดประเภทของสถานที่ขัง อาณาเขต และจะต้องจัดให้มีแผนที่แสดงอาณาเขตไว้ท้ายประกาศด้วย

การที่จะกำหนดว่าสถานที่ใดเป็นสถานที่อื่นต้องมีระเบียบประกาศในราชกิจจานุเบกษา ซึ่งในขณะนี้กฎหมายมาตรานี้ได้ใช้บังคับมาระยะหนึ่งแล้วแต่ยังไม่มีกำหนดสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำดังกล่าวและในกรณีผู้ดูแลสถานที่ขัง¹³ ซึ่งต้องให้ศาลเป็นผู้แต่งตั้งให้เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลและรับผิดชอบผู้ถูกขัง โดยอาจเป็นเจ้าพนักงานสังกัดกระทรวงยุติธรรมหรือหน่วยงานอื่นของรัฐหรือเอกชนก็ได้ ซึ่งในขณะนี้ยังไม่มีกำหนดเช่นกัน ทำให้กระบวนการการบังคับใช้กฎหมายในเรื่อง การทูลเกล้าฯการบังคับคดีของจำเลยซึ่งเป็นหญิงมีครรภ์ไม่สามารถใช้บังคับได้จริง เพราะไม่มีหน่วยงานใดที่ยอมรับเป็นผู้ดูแลผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ที่ได้รับการทูลเกล้าฯการบังคับโทษจำคุกเลย เนื่องจากเกรงว่าเมื่อผู้ต้องขังหลบหนีหรือได้รับอันตรายหน่วยงานนั้นจะมีความรับผิดชอบเกิดขึ้น

¹⁰ เอกสารประกอบการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 25)พ.ศ. 2550 (วิธีการขังหรือจำคุก และการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่เป็นหญิงมีครรภ์), (กรุงเทพมหานคร: กลุ่มงานการพิมพ์ สำนักงานพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2550), หน้า5.

¹¹ ภาคผนวก ข.

¹² ภาคผนวก ก.

¹³ ภาคผนวก ข.

ดังนั้นจึงต้องศึกษาหลักการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ของประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา พร้อมทั้งศึกษาเรื่องโทษ เพื่อหาการใช้สถานที่อื่นนอกจากเรือนจำ โดยผู้วิจัยจะศึกษาการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์และการใช้สถานที่อื่นนอกจากเรือนจำของต่างประเทศ เพื่อจะหาแนวทางในการปฏิบัติและกำหนดสถานที่อื่นและหน่วยงานที่กำกับดูแลพร้อมด้วยมาตรการป้องกันการหลบหนีและผลของการฝ่าฝืนเงื่อนไขในการอยู่ในสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำ ซึ่งจะนำมาปรับใช้บังคับในกรณีการทุเลาการบังคับโทษจำคุกของจำเลยซึ่งเป็นหญิงมีครรภ์ตามมาตรา 246 ที่เป็นบุคคลซึ่งต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดเป็นพิเศษแตกต่างจากผู้ต้องขังทั่วไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1 เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎี ตลอดจนหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ของประเทศไทยและประเทศอังกฤษรวมทั้งประเทศสหรัฐอเมริกา

2 เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่ไม่ใช่เรือนจำของกฎหมายมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว (ข้อกำหนดโตเกียว) และกฎหมายมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง

3 เพื่อวิเคราะห์หาหลักเกณฑ์เพื่อกำหนดสถานที่ขังและผู้ดูแลสถานที่ขังที่นำมาใช้ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ในประเทศไทย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 246 และตามกฎหมายกระทรวงกำหนดสถานที่อื่นที่ใช้ในการควบคุมจำเลยที่เป็นหญิงมีครรภ์ที่ได้รับการการบังคับโทษจำคุก

4 เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายในการควบคุมจำเลยที่เป็นหญิงมีครรภ์ที่ได้รับการบังคับโทษจำคุกในประเทศไทย

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะศึกษาถึงการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ ซึ่งได้รับการทุเลาการบังคับคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 246 รวมทั้งของต่างประเทศและศึกษาการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่ไม่ใช่เรือนจำของกฎหมายมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว (ข้อกำหนดโตเกียว) และกฎหมายมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง โดยการวิเคราะห์ถึงมาตรการและการปฏิบัติ เพื่อนำมาตรการเหล่านั้นมาเป็น

แนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์และกำหนดสถานที่ขังและผู้ดูแลสถานที่ขังตามความใน มาตรา 246 และตามกฎกระทรวง

1.4 สมมติฐานของการวิจัย

เนื่องจากในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 246 ให้อำนาจศาลสั่งให้ ทุเลาการบังคับคดีได้ ในกรณีจำเป็นหญิงมีครรภ์และในระหว่างการทุเลาการบังคับให้อยู่ใน ความควบคุมในสถานที่อื่นครนอกจากรือนจำหรือสถานที่ที่กำหนดไว้ในหมายจำคุกและให้กำหนด ผู้ดูแล โดยให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา แต่จนปัจจุบันยังไม่มีกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่ สิทธิและผู้ดูแล การศึกษาวิจัยในเรื่องนี้เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดรายละเอียดในทางปฏิบัติ เช่นสถานที่และผู้ดูแลตามมาตรา 246 ดังนั้นการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อ การบังคับใช้กฎหมายในกระบวนการยุติธรรม

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยใช้วิธีการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก โดยทำการค้นคว้า และเก็บรวบรวมจากแหล่งข้อมูลทางเอกสารและสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและ ภาษาต่างประเทศ ซึ่งได้ค้นคว้าจากบทความ วารสาร รายงานการวิจัยเอกสารเผยแพร่ของหน่วยงาน ราชการ และเอกชนต่างๆ วิทยานิพนธ์ รายงานการสัมมนา ตำรากฎหมาย หนังสือพิมพ์ ข้อมูล ทางสถิติและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ระบบออนไลน์ เป็นต้น เพื่อนำมาศึกษาและวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหา และแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสม

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1 ทำให้ทราบถึงแนวคิดทฤษฎี ตลอดจนหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง หญิงมีครรภ์ของประเทศไทยและประเทศอังกฤษรวมทั้งประเทศสหรัฐอเมริกา

2 ทำให้ทราบถึงหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่ไม่ใช่เรือนจำของกฎมาตรฐาน ขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว (ข้อกำหนดโตเกียว) และกฎมาตรฐาน ขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง และมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง

3 ทำให้สามารถนำมาเป็นแนวทางกำหนดสถานที่ตั้งและผู้ดูแลสถานที่ตั้งที่นำมาใช้ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ในประเทศไทย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 246 และตามกฎหมายกระทรวงกำหนดสถานที่อื่นที่ใช้ในการควบคุมจำเลยที่เป็นหญิงมีครรภ์ ที่ได้รับการการบังคับโทษจำคุก

4 ทำให้ทราบถึงมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมจำเลยที่เป็นหญิงมีครรภ์ที่ได้รับการบังคับโทษจำคุกในประเทศไทย

บทที่ 2

แนวความคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อหญิงมีครรภ์

สำหรับการปฏิบัติต่อหญิงมีครรภ์ ในส่วนแรกจะกล่าวถึงหญิงมีครรภ์และแนวคิดในการคุ้มครองหญิงมีครรภ์ เพื่อให้ทราบความหมาย สภาวะทางร่างกายและสภาวะทางด้านจิตใจ การปฏิบัติตัวในระหว่างการตั้งครรภ์ แนวคิดในการคุ้มครองหญิงมีครรภ์ อาทิ ทฤษฎีสตรีนิยม (Feminism Theory) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Discrimination against Women) ในส่วนที่สามกล่าวถึงแนวความคิดเกี่ยวกับการบังคับโทษจำคุกและวัตถุประสงค์ของการลงโทษ

2.1 ความเป็นมาและแนวคิดในการคุ้มครองหญิงมีครรภ์

หญิงมีครรภ์มีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวจากบุคคลที่อยู่ในภาวะที่ปกติมาอยู่ในภาวะที่ต้องเตรียมตัวให้พร้อมกับการเป็นมารดา ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ทางด้านร่างกาย ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงของเนื้อเยื่ออวัยวะต่างๆ ทั้งร่างกายและความสมดุลของฮอร์โมน ส่วนทางด้านจิตใจนั้น ความรู้สึกของหญิงมีครรภ์มีทั้งตื่นเต้นและดีใจพร้อมทั้งการวิตกกังวลเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ ส่วนเด็กในครรภ์ก็จะมีอาการเจริญเติบโตและพัฒนาการไปตามอายุครรภ์ การดูแลหญิงมีครรภ์และเด็กในครรภ์เป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้หญิงมีครรภ์ได้รับการดูแลอย่างต่อเนื่อง ป้องกันและควบคุมมิให้เกิดภาวะแทรกซ้อนเพื่อป้องกันมิให้เกิดอันตรายต่อมารดาและเด็ก ดังนั้นหญิงมีครรภ์จึงเป็นบุคคลที่ควรได้รับการดูแลมากเป็นพิเศษที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไป แม้ว่าจะตกเป็นผู้กระทำความผิดและถูกควบคุมตัวในเรือนจำก็ตาม ก็ต้องมีการคุ้มครองดูแลมากกว่าผู้ต้องขังทั่วไป

2.1.1 บททั่วไปเกี่ยวกับหญิงมีครรภ์

การตั้งครรภ์ (Pregnant) หมายถึง การฝังตัวของไข่ที่ปฏิสนธิแล้วในมดลูกจนกระทั่งถึงคลอด ระยะของการคลอดส่วนใหญ่จะมีเวลาประมาณ 280 วัน หรือ 40 สัปดาห์ นับตั้งแต่วันแรกของประจำเดือนครั้งสุดท้ายแต่อาจจะแตกต่างกันออกไปในหญิงแต่ละคน ผู้หญิงที่ออกกำลังกายมากมักจะคลอดบุตรเร็วกว่าผู้หญิงที่ไม่ได้ออกกำลังกาย ทารกหญิงอาจคลอดเร็วกว่าทารกชาย เพราะโดยเฉลี่ยน้ำหนักน้อยกว่า ในบางครั้งการตั้งครรภ์อาจเกินกำหนดไป ซึ่งมักเกิดในครรภ์แรก

แต่การปล่อยให้การตั้งครรภ์เกินกำหนดมากเกินไปอาจเสี่ยงต่อชีวิตของเด็กในครรภ์ เพราะรกอาจ หมดยุคและทำงานได้ไม่ดี แพทย์จึงมักไม่ให้การตั้งครรภ์ผ่านวันครบกำหนดเกิน 10 วัน¹

เมื่อมีการตกไข่แล้ว ไข่จะมีอายุให้เชื้อสุมมาปฏิสนธิได้เพียง 1 วันเท่านั้น เมื่อปฏิสนธิแล้ว จะแบ่งตัวและเดินทางมาที่โพรงมดลูก ฝังตัวเข้ากับเยื่อโพรงมดลูกในวันที่ 7 หลังการปฏิสนธิ เมื่อตัวอ่อนฝังตัวถึงเรียกว่า “ตั้งครรภ์” ตัวอ่อน (Embryo) จะเริ่มสร้างฮอร์โมน Beta HCG เพื่อกระตุ้นให้รังไข่ (Ovum) สร้างฮอร์โมนโปรเจสเตอโรน (Progesterone Hormone) ทำให้เยื่อโพรงมดลูกมีความสมบูรณ์มากขึ้น

โดย Beta HCG ถูกสร้างขึ้นมาแล้วจะเข้าไปในกระแสเลือด โดยจะมีความเข้มข้นมากขึ้น เมื่อมีอายุครรภ์มากขึ้นและจะขับถ่ายออกมาทางปัสสาวะ ซึ่ง Beta HCG จะมีความสำคัญ ในการตรวจภาวะการตั้งครรภ์โดยการเจาะเลือด ตั้งแต่วันที่ 9-10 หลังจากการปฏิสนธิ และการตรวจ ปัสสาวะตั้งแต่วันที่ 15 เป็นต้นไปหลังจากวันดังกล่าว ซึ่งความชัดเจนจะมีมากขึ้น ดังนั้นถ้าเราทราบ วันตกไข่หรือวันปฏิสนธิก็จะทราบว่าควรตั้งครรภ์เมื่อไร ในกรณีที่ไม่ทราบวันตกไข่แต่ทราบวันที่ มีเพศสัมพันธ์ครั้งสุดท้ายก็พอจะประยุกต์ใช้ได้ กล่าวคือ เมื่อมีเพศสัมพันธ์และเชื้อสุมเข้าไป ที่ปากมดลูก อาจมีชีวิตรอดอยู่รอการปฏิสนธิได้นานที่สุด 5 วัน หมายความว่า ถ้าไข่ตกภายใน 5 วัน หลังจากการมีเพศสัมพันธ์การตั้งครรภ์ก็อาจเกิดขึ้นได้

เมื่อทราบว่าตนตั้งครรภ์แล้ว การดูแลสุขภาพของตนเองทั้งทางด้านร่างกายและทางจิตใจ สำคัญเป็นอย่างยิ่ง² เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของฮอร์โมนและรูปร่างร่างกาย ถ้าปฏิบัติตัวถูกต้อง จะทำให้มีสุขภาพอนามัยที่ไม่เสื่อมโทรม ร่างกายจะแข็งแรงสมบูรณ์และสุขภาพอนามัยดี เด็กที่เกิดมา ก็จะมีสุขภาพอนามัยที่ดีตามไปด้วย ดังนั้นควรมีการปฏิบัติตัวที่ถูกต้องนับตั้งแต่วันที่ทราบว่า ตนตั้งครรภ์ และสิ่งแรกที่ควรกระทำ คือ การฝากครรภ์ หญิงมีครรภ์ควรไปฝากครรภ์ที่โรงพยาบาล หรือสถานอนามัย ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีความปลอดภัยที่สุด เนื่องจากแพทย์จะมีเครื่องมือที่ทันสมัย ตลอดทั้งเทคนิคต่างๆ ซึ่งสามารถช่วยเหลือมารดาและเด็กให้ปลอดภัยได้ เมื่อไปพบแพทย์ ที่โรงพยาบาลหรือสถานอนามัยจะมีการทำประวัติการตั้งครรภ์ แนะนำวิธีปฏิบัติตนโดยแนะนำว่า ควรทำอะไรหรือไม่ควรทำอะไร พร้อมกับการตรวจวินิจฉัยการตั้งครรภ์ซึ่งแพทย์จะทำการฉีดยาวัคซีน ป้องกันหรือสร้างภูมิคุ้มกันให้และมีการกำหนดวันคลอดด้วย เมื่อครบกำหนดคลอดเกิดมีปัญหาไม่ สามารถคลอดตามธรรมชาติได้ แพทย์สามารถใช้เครื่องมือทางการแพทย์ เช่น คีมหรือเครื่องดูด วิธีการ ผ่าตัดเอาทารก ออกทางหน้าท้อง โดยรายละเอียดและขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

¹ วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, การตั้งครรภ์[ออนไลน์], 5 มีนาคม 2554. แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org/wiki>

² สำนักสังคมสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์, คู่มือการจัดการสวัสดิการและการสงเคราะห์ผู้ต้องขัง กรณีการปฏิบัติ ต่อเด็กติดผู้ต้องขังและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ กรมราชทัณฑ์, (นนทบุรี : วิชั่น พรินเทรส,)หน้า94.

1 แพทย์จะได้ทำการตรวจและให้คำแนะนำว่าการตั้งครรภ์ของหญิงเป็นปกติหรือไม่ นอกจากนี้ เพื่อให้หญิงนั้นได้รับคำแนะนำ การดูแลรักษาสุขภาพอนามัยของตนให้ดี ให้มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจ ทั้งนี้เพื่อลดอันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากโรคแทรกซ้อนต่างๆ ขณะตั้งครรภ์และให้เกิดความปลอดภัยขณะการคลอด ตลอดทั้งการดูแลรักษาตัวหลังการคลอด หญิงมีครรภ์จะได้มีความใกล้ชิดกับแพทย์ เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นและมีโอกาสสอบถามขอคำแนะนำ ข้อขัดข้องจากแพทย์และพยาบาลหรือผดุงครรภ์ที่ดูแลด้วย

2 ในการตรวจครรภ์ครั้งแรกนั้น แพทย์จะทำการตรวจร่างกายโดยทั่วไป เพื่อตรวจดูว่าผู้ที่เป็นการดำนั้นมีโรคที่เป็นอันตรายต่อตนเองหรือเด็กหรือไม่ หากมีจะได้ทำการรักษาในระยะแรกๆ ของการตั้งครรภ์ เช่น การตรวจพบว่าเป็นโรคหัวใจแต่อาการยังไม่แสดงออกมา ซึ่งโรคพวกนี้ถ้าปล่อยเอาไว้ไม่รักษาในระยะแรก อาจเกิดการหัวใจวายได้เมื่อครรภ์แก่ใกล้คลอดหรือในขณะที่คลอดหรือหลังคลอด

3 การตรวจทางห้องทดลองเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นมาก กล่าวคือ

3.1 การตรวจโลหิต แพทย์จะได้ทราบว่ามีความผิดปกติหรือไม่ โรคที่มักพบบ่อยๆ คือ โรคโลหิตจาง ซึ่งอาจเป็นสาเหตุมาจากการรับประทานอาหารที่ไม่ถูกต้องหรือมีสาเหตุมาจากโรคเลือดอื่นๆ หากพบตั้งแต่แรกจะได้ทำการรักษาได้ทันเวลาก่อนที่จะใกล้คลอด

3.2 การตรวจเลือด เพื่อดูว่าหญิงนั้นเป็นกามโรคชนิดใดหรือไม่ หากมีอยู่ เช่น ซิฟิลิส โภโรเนีย ก็จะได้ทำการรักษาให้หาย เพื่อที่โรคจะได้ไม่แพร่เข้าสู่เด็กในครรภ์ได้

3.3 การตรวจปัสสาวะ อาการผิดปกติของการตั้งครรภ์บางอย่างสามารถที่จะตรวจพบได้ด้วยการหา “ไข่ขาว” ในปัสสาวะ นอกจากนั้นการตรวจปัสสาวะทำให้ทราบได้ว่ามีอาการผิดปกติในทางเดินปัสสาวะหรือไม่ เช่น กระเพาะปัสสาวะอักเสบ กรวยไตอักเสบ ซึ่งมักพบได้บ่อยในระยะตั้งครรภ์ การตรวจพบน้ำตาลในปัสสาวะก็เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องตรวจให้แน่ชัดว่าหญิงนั้นป่วยเป็นเบาหวานหรือไม่ ถ้าตรวจพบจะต้องได้รับการรักษา หลังจากการตรวจครั้งแรกผ่านไป แพทย์ก็จะทำการนัดตรวจรักษาเพื่อให้หญิงไปตรวจรักษาเป็นระยะ

ในรายที่ตั้งครรภ์อ่อนๆ ต้องได้รับการตรวจรักษาทุก 4-6 สัปดาห์ ในระยะหลังๆ ของการตั้งครรภ์ก็จะนัดให้ตรวจทุก 1-3 สัปดาห์ แล้วแต่ความจำเป็นที่แพทย์จะพิจารณาเป็นรายๆ ซึ่งการไปตรวจตามนัดนั้น ขอให้ทำความเข้าใจว่ามีความสำคัญมาก ถ้าไม่ไปตามนัดต้องไปทันทีเมื่อมีเวลา ในการตรวจครรภ์ระยะนี้กระทำเพื่อที่จะได้ทราบถึงภาวะของการตั้งครรภ์ เช่น เด็กมีความเจริญเติบโตตามกำหนดหรือไม่อย่างไร เด็กอยู่ในท่าที่ผิดปกติหรือไม่หรือมีอาการของโรคแทรกซ้อนอะไรบ้าง เพราะโรคแทรกซ้อนบางโรคก็เกิดหลังการตั้งครรภ์ ซึ่งหากได้รับการรักษาและป้องกันก็จะทำให้การคลอดปลอดภัยทั้งตัวมารดาและเด็ก

เมื่อหญิงมีครรภ์ได้ปฏิบัติตัวได้อย่างถูกต้องตามคำแนะนำของแพทย์แล้วแต่อาการซึ่งเกิดจากการตั้งครรภ์อาจมีให้เห็นได้ โดยการที่สังเกตจากอาการของหญิงมีครรภ์ คือ

(1) ช่วงระยะ 1-3 เดือนแรกของการตั้งครรภ์

- อาการคลื่นไส้อาเจียนที่เรียกว่า “การแพ้ท้อง” มีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงของระดับฮอร์โมนที่เพิ่มขึ้นในขณะตั้งครรภ์ ทำให้อาหารผ่านเข้าสู่กระเพาะอาหารช้า ประกอบกับความวิตกกังวล ซึ่งอาการเหล่านี้จะค่อยๆ ดีขึ้นเอง โดยสามารถบรรเทาอาการได้ โดยรับประทานอาหารที่ย่อยง่ายครั้งละน้อยๆ แต่เพิ่มความถี่, หลีกเลี่ยงอาหารที่ทำให้เกิดแก๊ส, หลีกเลี่ยงอาหารที่มีกลิ่นแรง, หลังรับประทานอาหารเสร็จแล้ว ควรนั่งพักสักครู่และไม่ควรแปลงฟัน หลังอาหารทันที, ไม่ควรเปลี่ยนอิริยาบถหรือเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว, หากอาการคลื่นไส้อาเจียนรุนแรงขึ้นจนหญิงมีครรภ์ไม่สามารถรับประทานอาหารได้ตามปกติและรู้สึกอ่อนเพลียมาก ให้รีบปรึกษาแพทย์ เพื่อจะได้รับการรักษาที่ถูกต้อง

- อาการถ่ายปัสสาวะบ่อย มักมีสาเหตุมาจากมดลูกที่โตขึ้นแล้วไปกดทับกระเพาะปัสสาวะ ทำให้ความจุของกระเพาะปัสสาวะลดลง โดยสามารถบรรเทาได้ โดยการไม่ดื่มเครื่องดื่มที่มีคาเฟอีน ลดการดื่มน้ำหรือนมก่อนนอน และหากมีอาการปัสสาวะแสบขัดควรปรึกษาแพทย์ทันที

- อาการเจ็บตึงเต้านม เกิดจากการที่เต้านมขยายใหญ่ขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของฮอร์โมนในขณะที่ตั้งครรภ์ ทำให้มีการเจริญเติบโตของต่อมน้ำนม หญิงมีครรภ์สามารถบรรเทาอาการด้วยการสวมเสื้อชั้นในที่มีขนาดเหมาะสมกับเต้านมที่ขยาย เพื่อช่วยพยุงเต้านมไว้ และเพื่อป้องกันหัวนมแตกควรหลีกเลี่ยงการฟอกสบู่บริเวณหัวนมเพราะจะยิ่งทำให้หัวนมแห้งและแตกมากขึ้น

- อาการตกขาว เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของฮอร์โมน ทำให้ต่อมบริเวณปากมดลูกสร้างสารคัดหลั่งมากขึ้น หญิงมีครรภ์จะพบอาการตกขาวนี้ได้ตลอดการตั้งครรภ์แต่สามารถบรรเทาอาการตกขาวได้ โดยต้องทำความสะอาดอวัยวะเพศด้วยน้ำสะอาดและเช็ดให้แห้งทุกครั้ง ควรเลือกสวมกางเกงชั้นในที่มาจากผ้าฝ้าย ซึ่งช่วยระบายอากาศได้ดีและถ้าตกขาวมีมากร่วมกับอาการคันมีสีผิดปกติ เช่น สีเขียว สีเหลือง ควรปรึกษาแพทย์

- อาการเหงือกอักเสบและเลือดออกตามไรฟัน เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของฮอร์โมน ซึ่งกระตุ้นให้เลือดมาเลี้ยงบริเวณเหงือกมากขึ้น สามารถบรรเทาได้โดยการบ้วนปากด้วยน้ำเกลืออุ่นและเลือกแปรงสีฟันที่มีขนอ่อนนุ่ม

(2) ช่วงระยะ 4-6 เดือนของการตั้งครรภ์

- อาการแสบยอดอก เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของฮอร์โมนที่ไปลดการทำงานของการทำงานของระบบทางเดินอาหาร ส่งผลให้กรดในกระเพาะอาหารไหลย้อนไปที่หลอดลม และมีอาการแสบบริเวณยอดอกตามมา สามารถบรรเทาและป้องกันได้โดยการรับประทานอาหาร

ครั้งละน้อยๆ ไม่รับประทานอาหารที่ย่อยยากหรือรสจัดเกินไปและหลังรับประทานอาหารเสร็จ ควรนั่งพักให้ศีรษะสูงประมาณ 30 นาทีหากรู้สึกว่ามีอาการแสบยอดอกมาก ควรปรึกษาแพทย์ เพื่อขอยาลดกรด

- เส้นเลือดขอด เกิดจากการเพิ่มขึ้นของฮอร์โมนในตัวหญิงมีครรภ์ที่ส่งผลให้การไหลเวียนของเลือดไม่ดี สามารถบรรเทาอาการได้โดยหลีกเลี่ยงการอยู่ท่าใดท่าหนึ่งนานๆ ควรเดินขยับขาบ้าง โดยยกเท้าสูงเหนือสะโพกประมาณ 15-20 นาที วันละ 2 ครั้ง

- อาการปวดหลัง เกิดจากการเพิ่มขนาดของน้ำหนักมดลูก ทำให้ต้องยืนหลังแอ่นและเกร็งกล้ามเนื้อหลังมากกว่าปกติ สามารถบรรเทาได้ด้วยการทรงตัวในท่าทางที่ถูกต้อง และควรสวมรองเท้าที่มีส้นเตี้ย หลีกเลี่ยงการยกของหนัก ออกกำลังกายบริการกล้ามเนื้อหลัง ตามสมควร หากอาการไม่ดีขึ้นควรปรึกษาแพทย์ไม่ควรซื้อยามาทานเอง

(3) ช่วงระยะ 7-9 เดือนของการตั้งครรภ์

- อาการท้องผูก เป็นผลกระทบจากการขยายตัวของมดลูกไปกดทับลำไส้ ทำให้ลำไส้เคลื่อนไหวช้าลง น้ำถูกดูดซึมจากลำไส้มากขึ้น สามารถบรรเทาโดยการรับประทานอาหารที่มีเส้นใย เช่น ผัก ผลไม้ให้มากๆ ดื่มน้ำสะอาดอย่างน้อย 8 แก้วต่อวัน และออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ ฝึกนิสัยการขับถ่ายให้เป็นประจำ

- ริดสีดวงทวาร เป็นผลมาจากการคั่งของเลือดบริเวณทวารหนัก ทำให้เส้นเลือดโป่งพอง ประกอบกับหญิงมีครรภ์มักจะมีอาการท้องผูกร่วมด้วยส่งผลให้เส้นเลือดบริเวณทวารหนักมีการฉีกขาด จึงมักมีเลือดปนออกมากับอุจจาระ สามารถป้องกันได้โดยการระมัดระวังไม่ให้เกิดอาการท้องผูกไม่นั่งหรือยืนนานๆ หมั่นบริหารกล้ามเนื้ออุ้งเชิงกราน ฝึกยืดและทวารหนักโดยการขมิบก้นทุกวัน วันละ 50-100 ครั้ง เพื่อให้เลือดมีอาการไหลเวียนดีขึ้น

- อาการตะคริวที่ขา เกิดจากมดลูกขยายตัวและกดทับเส้นเลือดบริเวณอุ้งเชิงกรานทำให้กล้ามเนื้อเกร็งและอ่อนล้า และจากการขาดแคลเซียมและการยืดกล้ามเนื้อขาเร็วเกินไป สามารถบรรเทาอาการได้โดยการเหยียดขาแล้วดันปลายเท้าเข้าหาบริเวณหน้าแข้ง เพื่อให้กล้ามเนื้อที่เกร็งคลายตัว อาการตะคริวจะลดลง

- อาการบวมที่ขาและเท้า เกิดจากการไหลเวียนเลือดกลับจากบริเวณขาลดลง ทำให้เกิดอาการบวม สามารถบรรเทาได้โดยการหลีกเลี่ยงการยืนหรือนั่งท่าเดียวนานๆ และไม่ควรรอน

หายนานเกินไป เพราะทำให้อาการบวมเพิ่มขึ้น ในระหว่างวันควรหาเวลานั่งหรือนอนพัก โดยยกปลายเท้าให้สูงขึ้นเพื่อให้การไหลเวียนเลือดกลับดีขึ้น³

การดูแลหญิงมีครรภ์จะต้องมีการดูแลทางร่างกายตามที่กล่าวมา เพื่อให้หญิงมีครรภ์ มีสภาพร่างกายที่แข็งแรงและมีสุขภาพดี ซึ่งการดูแลนั้นจะส่งผลต่อเด็กในครรภ์เกือบทั้งหมด แต่อย่างไรก็ดี การดูแลทางด้านจิตใจก็มีส่วนให้การตั้งครรภ์นั้นมีคุณภาพและเด็กแข็งแรงอุดมสมบูรณ์ แต่สภาพสังคมในปัจจุบันปัญหาเรื่องภาวะความเครียด (Serious) ขณะตั้งครรภ์เป็นปัจจัยสูงสุดที่มีผลต่อเด็กในครรภ์ ทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัวว่าตนเองอยู่ในภาวะความเครียด⁴ ภาวะจิตใจของหญิงที่เตรียมตัวตั้งครรภ์ควรมีความสุขและมีความพร้อมในการตั้งครรภ์เพื่อให้มีคุณภาพ การตั้งครรภ์มักจะมีภาวะเครียด เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ ซึ่งรู้สึกต่อรูปร่างของตนเองที่เปลี่ยนแปลง กังวลเกี่ยวกับเด็ก อนาคต ความสัมพันธ์ต่างๆ กับสามี เพื่อน หรือญาติพี่น้อง นอกจากนี้อาการที่เกิดขึ้นจากการตั้งครรภ์ก็ส่งผลต่อการเกิดภาวะเครียดได้ เช่น คลื่นไส้ อาเจียน อ่อนเพลีย ปัสสาวะบ่อย ปวดหลัง และนอนไม่หลับ ดังนั้นหญิงมีครรภ์ที่มีความเครียดน้อยและปรับตัวได้ดีต่อการตั้งครรภ์จะไม่มีผลเสียต่อเด็กในครรภ์ อาจทำให้มีการดูแลตนเองที่ดีขึ้น ในทางกลับกัน ถ้ามีความเครียดสูงจะเกิดผลเสียทั้งต่อตัวหญิงและเด็กในครรภ์ โดยอาการเครียดในระยะสั้นจะทำให้เกิดอาการเหนื่อย นอนไม่หลับ ตื่นเต้น เบื่ออาหารหรือเจริญอาหารมากเกินไป ปวดศีรษะหรือปวดหลัง แต่ถ้าปล่อยไว้เครียดนานจะทำให้ภูมิคุ้มกันต้านทานต่อการติดเชื้อลดลง เกิดโรคความดันโลหิตสูง และโรคหัวใจตามมา

เนื่องจากภาวะความเครียดของมารดาจะทำให้สารเคมีและฮอร์โมนที่เกิดจากความเครียด หลั่งออกมามากขึ้น ทำให้เส้นเลือดที่ไปยังมดลูกและรก เกิดการหดตัวและปริมาณออกซิเจนที่ไปเลี้ยงเด็กในครรภ์ลดน้อยลง ซึ่งส่งผลตามมาก็คือ การแท้ง เด็กเติบโตช้าในครรภ์ เด็กในครรภ์ติดเชื้อสูงขึ้น ซึ่งมีรายงานว่าเด็กที่คลอดจากมารดาที่มีภาวะความเครียดในระหว่างตั้งครรภ์ โดยเฉพาะช่วงแรกของ การตั้งครรภ์จะมีอาการซึมเศร้าและไวต่อการกระตุ้นจากสิ่งแวดล้อมภายนอก สิ่งที่เกิดในระยะยาวต่อเด็ก คือ ทำให้มีโอกาสเสี่ยงต่อโรคหัวใจ ความดันโลหิตสูง และโรคเบาหวานเพิ่มขึ้น⁵ นักวิจัยพบว่าหญิงมีครรภ์ในระยะต้นที่มีระดับความเครียดสูง โดยมารดาที่เครียดจัดช่วงตั้งครรภ์ 2 เดือนแรก

³ โครงการกำลังใจในพระราชดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา, ชุดคู่มืออบรมผู้ต้องขังหญิง เพื่อการปฏิบัติตนที่ถูกต้องในระหว่างตั้งครรภ์ ตามหลักสูตร การตั้งครรภ์คุณภาพ เล่มที่ 1 เรื่องควรรู้สำหรับคุณมารดาตั้งครรภ์(กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรมและวิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย, 2554), หน้า14-23.

⁴ ผู้จัดการออนไลน์, **ขจัดความเครียดขณะตั้งครรภ์**[ออนไลน์],21 มีนาคม 2554. แหล่งที่มา <http://women.thaiza.com/ขจัดความเครียดขณะตั้งครรภ์/66757/>

⁵ ชมรมจิตแพทย์เด็กและวัยรุ่นแห่งประเทศไทย, **สภาพจิตใจของมารดาต่อทารกในครรภ์**[ออนไลน์], 21 มีนาคม 2554. แหล่งที่มา:http://www.rcpsycht.org/cap/book01_6.php

ของการตั้งครรภ์ซึ่งเป็นช่วงที่สำคัญที่สุดที่เด็กในครรภ์กำลังมีการพัฒนาการทางสมอง โดยความเครียดในระดับที่สูงมากของมารดา สามารถส่งผ่านไปยังเด็กซึ่งมีผลให้ระงับการพัฒนาและเติบโตของสมองเด็ก ดังนั้นเด็กที่เกิดมาจะมีโอกาสเป็นโรคจิตเสื่อมหรือโรคจิตเภท (Schizophrenia) โดยอาการของโรค คือ จะมีอาการเก็บตัว บุคลิกภาพแปรปรวน ประสาทหลอน เช่น หูแว่วหรือเห็นภาพหลอนมีความคิด อารมณ์ที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากปกติ อาทิ เจ้าอึดมคติ หรือเฉยเมย คิดหมกมุ่นนอนไม่หลับ รับประทานอาหารได้น้อยกว่าปกติ⁶ เป็นต้น

งานวิจัยของศาสตราจารย์ วีแวนต์ โกลฟเวอร์ จากอิมพีเรียล คอลเลจ ลอนดอน ประเทศอังกฤษ ยืนยันว่า “ความเครียดของมารดาส่งผลต่อเด็กในครรภ์ได้ตั้งแต่อายุครรภ์เพียง 17 สัปดาห์เท่านั้น” โดยเก็บตัวอย่างจาก เลือดและน้ำคร่ำในครรภ์ของหญิงมีครรภ์จำนวน 267 คน ผลปรากฏพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างระดับฮอร์โมนความเครียดหรือฮอร์โมนคอร์ติซอล (Cortisol) ในตัวอย่างน้ำคร่ำและตัวอย่างเลือดของหญิงมีครรภ์ที่มีอายุครรภ์ 17 เดือนขึ้นไป โดยเด็กในครรภ์จะได้รับฮอร์โมนความเครียดหรือฮอร์โมนคอร์ติซอล (Cortisol) ในเลือดของมารดา โดยระดับฮอร์โมนในน้ำคร่ำจะมีความสัมพันธ์กับระดับฮอร์โมนในเลือดของมารดา ซึ่งสามารถตรวจพบได้ตั้งแต่อายุครรภ์ 17 เดือนขึ้นไปและความสัมพันธ์นี้จะยิ่งมีมากขึ้นเมื่ออายุครรภ์เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ⁷ อาการเครียดของมารดาก่อให้เกิดผลต่อเด็กมากมายทั้งทางร่างกายและทางจิตใจซึ่งอาจทำให้มีปัญหาทางด้านการพัฒนาของสมองและพฤติกรรมในอนาคตได้

ความเครียดในช่วงตั้งครรภ์ส่งผลกระทบต่อเด็กในครรภ์ในทางร่างกาย คือ ทำให้เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักแรกคลอดน้อยกว่าปกติได้ โดย A Healthy Me รายงานผลการศึกษาจากหญิงมีครรภ์จำนวน 8,266 คน เกี่ยวกับการทำงานและความเครียดจากการทำงานในช่วงตั้งครรภ์ จากผลการวิจัยพบว่าหญิงตั้งครรภ์ที่ทำงานมากกว่า 32 ชั่วโมง ต่อสัปดาห์หรือมากกว่านั้นและมีความเครียดในช่วง 3 เดือนแรกของการตั้งครรภ์ จะส่งผลให้น้ำหนักของทารกแรกเกิดมีน้ำหนักตัวน้อยกว่าปกติในอดีตที่ผ่านมาความเข้าใจกันมาตลอดว่าหญิงมีครรภ์ควรพักผ่อนให้เพียงพอและทำจิตใจให้แจ่มใส ไม่เครียด และไม่ควรทำงานเป็นระยะเวลานานในช่วงใกล้คลอด แต่จากผลการศึกษานี้ก็กลับพบว่าไม่ว่าในเวลาใดของหญิงมีครรภ์ก็ควรจะทำจิตใจให้แจ่มใส ไม่เครียด และไม่ควรทำงานเป็นระยะเวลานานเกินไป เพื่อสุขภาพที่ดีของทั้งมารดาและทารกในครรภ์⁸

⁶ วิชาการ.คอม, มารดาเครียดจัดช่วงมีครรภ์ ลูกเสี่ยงเป็นโรคจิตเสื่อม[ออนไลน์], 22 สิงหาคม2551. แหล่งที่มา: <http://www.vcharkarn.com/vnews/151442>

⁷ ผู้จัดการออนไลน์, ขจัดความเครียดขณะตั้งครรภ์[ออนไลน์]

⁸ อัญชลิ, มารดาเครียด(ช่วงตั้งครรภ์)ลูกน้ำหนักตัวน้อย[ออนไลน์], 29 มิถุนายน 2552. แหล่งที่มา: <http://healthy.in.th/categories/healthful/news/342>

ถ้าหญิงมีครรภ์เกิดภาวะความเครียดไม่ว่าจะมีอายุครรภ์เท่าใดก็ตาม ความเครียดนั้นจะส่งผลเสียต่อหญิงมีครรภ์และต่อเด็กในครรภ์ ซึ่งสามารถรับรู้ได้ถึงความเครียดของมารดาได้ตั้งแต่เด็กอยู่ในครรภ์ของมารดา ในทางกลับกันการทำให้หญิงมีครรภ์เกิดภาวะความเครียดน้อยที่สุดจะส่งผลดีทั้งมารดาและเด็กรวมทั้งการพัฒนาของเด็กด้วย เนื่องจากการพัฒนาของเด็กจะเริ่มตั้งแต่เด็กอยู่ในครรภ์ของมารดา และการพัฒนาจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามอายุครรภ์ ถ้ามีเหตุแทรกแซงทำให้การพัฒนาการของเด็กในครรภ์ไม่เป็นไปตามปกติ ก็จะส่งผลทั้งในระยะสั้นและระยะยาวต่อเด็ก

การตั้งครรภ์จัดเป็นระยะวิกฤตของผู้หญิง เพราะต้องการการปรับตัวสูงในระยะตั้งครรภ์ โดยมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกายและทางจิตใจ ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด อีกทั้งการตั้งครรภ์ยังมีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางชีววิทยา ทางจิตวิทยา และทางสังคม อาการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นการแพ้ท้อง อาเจียน การปวดปัสสาวะบ่อย การเปลี่ยนแปลงขนาดของร่างกายอย่างรวดเร็วทุกสิ่งทุกอย่างล้วนมีผลต่อสภาพจิตใจของหญิงมีครรภ์ทั้งสิ้นไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม ดังนั้นบุคคลที่อยู่รอบข้างของหญิงมีครรภ์ควรดูแลเอาใจใส่หญิงมีครรภ์อย่างสม่ำเสมอและใกล้ชิด⁹ เพราะหญิงมีครรภ์จัดว่าเป็นบุคคลที่มีความเสี่ยงสูงควรได้รับการดูแลเอาใจใส่ เพื่อให้มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ¹⁰

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองหญิงมีครรภ์

การคุ้มครองสิทธิเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ทุกคน ในปัจจุบันมีความตื่นตัวในเรื่องสิทธิมากขึ้นไม่ว่าใครก็มักจะเรียกร้องสิทธิของตนรวมทั้งหญิงมีครรภ์ก็มีการเรียกร้องสิทธิในส่วนนี้จะกล่าวถึงเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทฤษฎีและอนุสัญญาต่างๆ ที่เกี่ยวกับหญิง

2.1.2.1 ทฤษฎีสตรีนิยม (Feminism Theory) และกฎหมายสตรีนิยม

สตรีนิยม (Feminism) หรือทฤษฎีสตรีนิยม (Feminism Theory) เริ่มเป็นที่ยอมรับแล้วในกลุ่มนักวิชาการหรือผู้เรียกร้องสิทธิสตรีในประเทศไทย โดยทั่วไปแล้วคนมักกล่าวว่าเป็นแนวคิดของทางตะวันตกเท่านั้นและมองว่าเป็นการครอบงำแบบอาณานิคมของตะวันตก ซึ่งการนำเสนอแบบนี้ไม่ได้นำเอาการต่อสู้เพื่อสิทธิของผู้หญิงในเรื่องต่างๆ เช่น สิทธิส่วนตัวและการมีส่วนร่วมทางการเมือง

⁹ สุภาพรณ อุปโยธิน, “การศึกษาสถานะสุขภาพของหญิงมีครรภ์ในคลินิกฝากครรภ์ของศูนย์บริการสาธารณสุข กรุงเทพมหานคร,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530), หน้า 13.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

มาเป็นข้อพิจารณาด้วย ซึ่งการต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิของผู้หญิง อาจกระทำในลักษณะที่เป็นปัจเจกบุคคลหรือกระทำในระดับกลุ่มหรือสถาบันก็ได้

คำว่า “สตรีนิยม” เป็นเพียงถ้อยคำที่ใช้เรียกกลุ่มผู้หญิงที่มารวมตัวหรือเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงสถานะของผู้หญิง แต่สตรีนิยมที่แท้จริงแล้วมีหลายแนวทาง อาจมีความเหมือนหรือแตกต่างกันบ้างบางประการแต่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน กล่าวคือ เพื่อที่จะขจัดการกดขี่ข่มเหงต่อผู้หญิงและเปลี่ยนแปลงสังคม ทำให้ผู้หญิงมีสิทธิและชีวิตที่ดีขึ้น โดยสามารถจำแนกกลุ่มใหญ่ๆ ของสตรีนิยมได้ 5 กลุ่ม ได้แก่

1 สตรีนิยมแนวเสรีนิยม (Liberal Feminism) เป็นนักสตรีนิยมรุ่นแรกที่มีการเรียกร้องให้ปฏิบัติต่อผู้หญิงโดยเท่าเทียมกับผู้ชาย มีการนำเสนอว่า โดยธรรมชาติแล้วผู้หญิงมีความเป็นตัวตนที่เป็นอิสระจากผู้ชาย แต่ต้องอยู่ภายใต้โครงสร้างที่ปฏิเสธฐานะความเป็นพลเมืองเหมือนผู้ชายที่ได้รับสิทธิที่เรียกร้อง เช่น สิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ สิทธิในเสรีภาพ และการแสวงหาความสุข ซึ่งได้ปรากฏในงานเขียนยุคแรกๆ นักสตรีนิยม

การเรียกร้องของนักสตรีนิยมแนวเสรีนิยม (Liberal Feminism) คือ การแก้ไขทางกฎหมาย เพื่อให้เกิดความเสมอภาคระหว่างเพศ การมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง โอกาสในการทำงานที่เท่าเทียม และค่าจ้างที่เท่าเทียมกัน โอกาสในการศึกษา การเป็นผู้พิพากษา และสิทธิในการยุติการตั้งครรภ์ ทำให้ถูกวิจารณ์ว่า เน้นการใช้ยุทธศาสตร์ของการดึงเอาผู้หญิงไปอยู่ในมาตรฐานที่กำหนดโดยผู้ชาย และเพื่อผู้ชาย เมื่อผู้หญิงยังต้องควรปรับเปลี่ยนตนเอง เพื่อให้ได้มาตรฐานของผู้ชายจึงไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างแท้จริง ดังนั้นความสำเร็จที่เกิดขึ้นเลยถูกมองว่าส่งผลแค่ในระดับปัจเจกบุคคลเท่านั้น เพราะผู้หญิงส่วนมากยังพบอุปสรรคอยู่และไม่สามารถเปลี่ยนแปลงสภาพทางสังคมได้อย่างแท้จริง

2 สตรีนิยมแนวลัทธิมาร์กซ์ (Marxist Feminism) ได้เสนอแนวคิดที่ว่า ผู้หญิงต้องตกอยู่ในสภาวะที่ขึ้นต่อผู้ชายหรือตกอยู่ภายใต้การครอบงำของผู้ชาย เนื่องมาจากลัทธิทุนนิยมและการมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวที่เป็นปัจจัยในการผลิต ถ้าหากได้ขจัดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เป็นปัจจัยในการผลิตสังคมก็จะเกิดความเสมอภาคและความเท่าเทียม ดังนั้นการนำเสนอของสตรีนิยมแนวลัทธิมาร์กซ์ (Marxist Feminism) จึงมุ่งเน้นไปที่ความแตกต่างทางชนชั้นซึ่งขึ้นอยู่กับกรรมสิทธิ์ของทรัพย์สินส่วนตัวที่สามารถสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจ ทางการเมืองและอำนาจทางสังคมได้ เมื่อสามารถขจัดความแตกต่างระหว่างชนชั้นได้แล้วก็จะสามารถจัดการเลือกปฏิบัติระหว่างเพศได้ด้วยเช่นกัน

3 สตรีนิยมแนวสภาวะแวดล้อม (Ecofeminism) ได้นำเสนอแนวความคิดที่ครอบคลุมเรื่องสันติภาพ ความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิง สภาวะแวดล้อม และมุมมองทางสังคมนิยมซึ่งตั้งอยู่บนฐานของการวิเคราะห์แบบวัตถุนิยม และจากทฤษฎีแนววิพากษ์การเมืองเป็นเครื่องมือของมุมมอง

เห็นว่าไม่ว่าทฤษฎีการเมืองแนวสภาวะแวดล้อมจะอ้างว่าได้ใช้การวิเคราะห์ถึงรากเหง้าแล้วก็ตาม แต่ไม่ไวต่อความรู้สึกในประเด็นที่เกี่ยวกับ เรื่องความสัมพันธ์ของหญิงชาย ซึ่งเห็นว่า ผู้หญิงเป็นชนชั้นในสังคมที่ต้องเปลี่ยนแปลง เพราะสังคมปัจจุบันนั้นสภาพของผู้หญิงขึ้นอยู่กับโครงสร้างที่ผู้ชายตะวันตกเป็นใหญ่ ที่ได้รับอิทธิพลจากระบบทุนนิยมซึ่งรุนแรงขึ้นทุกวัน ทำให้ผู้หญิงต่อต้านการเปลี่ยนแปลงระบบทุนนิยมที่ชายเป็นใหญ่

นักสตรีนิยมแนวคิดนี้มีการพัฒนามาจากแนวคิดลัทธิสังคมนิยม และสตรีนิยมแนวสภาวะแวดล้อม (Ecofeminism) โดยการตีความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงและธรรมชาติว่า ต้องมีความรู้สึกไวต่อความห่วงใยของผู้หญิงทุกภูมิภาคที่เผชิญปัญหาจากการที่ระบบทุนนิยมที่ชายเป็นใหญ่ โดยต้องทำความเข้าใจและให้ความสำคัญกับชุมชนดั้งเดิมที่ให้มุมมองในการเสนอทางเลือกและการศึกษา ซึ่งความรู้และปัญญาอาจเกิดจากการใช้ชีวิต โดยองค์ความรู้นี้มาจากแนวคิดแนววัตถุนิยมที่เป็นทางเลือกให้กับความรู้ทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีที่เกี่ยวกับวิกฤติของสภาวะแวดล้อมและการพัฒนาและเป็นข้อยุติปัญหาที่วิกฤติได้

4 สตรีนิยมแนวรากเหง้า (Radical Feminism) ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศและความแตกต่างทางเพศ ซึ่งได้มีการค้นหาความเชื่อมโยงระหว่างความแตกต่างทางกายภาพและบทบาทของหญิงชายและเอกลักษณ์ทางเพศ อีกทั้งกรณีการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิง โดยแนวคิดนี้มีความคิดเหมือนนักสตรีนิยมแนวอื่นที่ว่า ไม่มีทฤษฎีว่าด้วยรัฐมีเพียงแต่ทฤษฎีว่าด้วยอำนาจและมีทฤษฎีว่าด้วยความสัมพันธ์ทางเพศนั้นถูกกำหนดโดยเพศ ขณะเดียวกันเพศก็ถูกทำให้เป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเพศ ความแตกต่างระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย กล่าวคือ ผู้ชายถูกสร้างมาจากการครอบงำและผู้หญิงตกอยู่ภายใต้การครอบงำของผู้ชาย ซึ่งแต่ละเพศก็มีบทบาทในตัวเองที่แตกต่างกัน ทำให้ประโยชน์และอำนาจที่มีอยู่ในบทบาทของตนเกิดความไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้นเมื่อแตกต่างกันและความคิดเห็นของแต่ละฝ่ายก็อิงเพศด้วย จึงเป็นความคิดเห็นที่ครอบงำจากผู้ชาย ทำให้ได้วิพากษ์วิจารณ์ว่า การที่ผู้ชายครอบงำไปหมดทุกเรื่องทำให้ผู้หญิงไม่มีความสามารถหรือไม่อาจเข้าใจความเป็นจริงที่แท้ได้

5 สตรีนิยมแนวหลังยุคสมัยใหม่ (Postmodern Feminism) ได้เสนอว่า การเลือกปฏิบัติหรือการกีดกันผู้หญิงหลายรูปแบบในลักษณะพร้อมๆกัน ไม่ใช่ผู้หญิงทุกคนจะถูกเลือกปฏิบัติอย่างเดียวกันทั้งหมด ดังนั้นการพิจารณาและการสำรวจชนชั้น เชื้อชาติ ศาสนา เพศสัมพันธ์ (sexuality) เพศ (gender) ความแตกต่างระหว่างชายและหญิงว่า มีความสำคัญเสมอกัน มีรูปแบบและลักษณะของการกดขี่ที่เชื่อมโยงกัน คือ มีเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองที่ไม่สามารถแยกออกออกจากกันได้ โดยต้องเน้นประสบการณ์การถูกเลือกปฏิบัติของผู้หญิงซึ่งแตกต่างกัน ทำให้ไม่สามารถเอาประสบการณ์ของผู้หญิงในที่หนึ่งมาเป็นตัวอย่างของประสบการณ์ผู้หญิงอีกที่หนึ่งได้

ตามที่กล่าวมาแล้วในข้างต้นว่าผู้หญิงจะถูกปฏิบัติอย่างเดียวกันทั้งหมดไม่ได้ เพราะเมื่อมีการตั้งครรภ์แล้ว หญิงนั้นควรได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างจากผู้หญิงทั่วไป เนื่องจากหญิงมีครรภ์มีภาวะทางร่างกายและทางจิตใจแตกต่างไป และเมื่อพิจารณาจากแนวคิดของสตรีนิยมแนวหลังยุคสมัยใหม่ (Postmodern Feminism) ที่ว่าไม่ใช่ผู้หญิงทุกคนจะถูกเลือกปฏิบัติอย่างเดียวกันทั้งหมด หญิงมีครรภ์ควรได้รับการดูแลและการปฏิบัติที่แตกต่าง โดยต้องคำนึงถึงเด็กในครรภ์เป็นสำคัญ

จากแนวคิดที่กล่าวมาทั้งหมดของนักสตรีนิยมทั้ง 5 สำนัก (School) แล้ว อย่างไรก็ตามก็ต้องอยู่บนพื้นฐานที่ตระหนักว่า ผู้หญิงถูกกดขี่และจะต้องดำเนินการขจัดการกดขี่และการเลือกปฏิบัติอย่างเร่งด่วน เพื่อให้เกิดการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน (Equal) และปราศจากการเลือกปฏิบัติ (Non-Discrimination)¹¹

ส่วนทางด้านทฤษฎีกฎหมายของสตรีนิมนั้นมีลักษณะเป็นการศึกษาที่ข้ามสาขา (interdisciplinary) และมีความหลากหลาย (pluralistic) รวมทั้งสามารถใช้ข้อมูลและสาระที่มีอยู่ทั่วไปไม่ว่าที่ใดได้อย่างสะดวก ซึ่งอาจจำแนกรากฐานของทางทฤษฎีได้ออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

- (1) ด้านจริยธรรม
- (2) ด้านการพิสูจน์เชิงประจักษ์ (empirical)
- (3) ด้านทฤษฎีกฎหมาย

ทำให้ทฤษฎีทางกฎหมายสตรีนิยมมีการถกเถียงเรื่องประเด็นด้านศีลธรรม การเมืองและใช้ข้อมูลหรือสาระที่เป็นในเชิงประจักษ์สามารถพิสูจน์ได้ มีการวิเคราะห์บทบาทบัญญัติของกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้ต้องอยู่บนฐานในมุมมองของผู้หญิง โดยมีความหมายว่า ผู้หญิงปรารถนาที่จะเห็นบทบาทบัญญัติกฎหมายตามความเป็นจริง และระบบศีลธรรมจากแนวความคิดของผู้หญิงเอง โดยหลักการของนิติศาสตร์ของนักสตรีนิยม

ดังนั้นนักสตรีนิยมจึงเห็นว่า การตอบคำถามเรื่องความแตกต่างที่เกิดขึ้น เป็นเพราะการขาดโอกาสของผู้หญิงที่จะได้พัฒนาประสบการณ์ของชีวิต ซึ่งอาจเป็นที่มาของความคิดทางความยุติธรรม ซึ่งการเพิ่มโอกาสจะทำให้ผู้หญิงสามารถมีความคิดเรื่องความยุติธรรมเหมือนเช่นผู้ชายหรืออีกนัยหนึ่งคือ ความแตกต่างอาจทำให้ผู้หญิงควบคุมด้านจริยธรรมและศีลธรรมได้มากกว่าผู้ชายซึ่งมีความคิดที่เป็นอัตวิสัย¹² โดยต้องมีการเปิดกว้างทางโอกาสในทุกด้านให้แก่ผู้หญิง

¹¹ วีระดา สมสวัสดิ์, “สตรีนิยม สตรีศึกษากับกฎหมาย,” ใน *วิถีสังคมไทย*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก, 2543), หน้า480-486.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า490-492.

2.1.2.2 แนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นมีการให้ความหมายต่างๆ กันตามทัศนคติของแต่ละบุคคล และมีการแปลความหมายของแต่ละฝ่ายในแง่มุมต่างๆ กล่าวคือ

ฝ่ายสังคมนิยม ซึ่งถือว่าสาระสำคัญของชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่ดีทางวัตถุขั้นต่ำ แต่ก็มิได้ถือเอา การมีสมบัติเป็นองค์ประกอบเดียวของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ปัจเจกชนจะมีศักดิ์ศรีได้ต่อเมื่อเขาเป็น ผู้กำหนดความเป็นตัวเขาเอง (self-determining) และปรารถนาการดำรงอยู่ร่วมกันอย่าง มีลักษณะ ริเริ่มสร้างสรรค์

ส่วนฝ่ายเสรีนิยมนั้นถือว่าสาระแห่งความเป็นมนุษย์อยู่ที่โลกภายใน มีอิสระเสรีภาพ ในความคิดเห็นสิทธิของความเสมอภาคเท่าเทียมกับสิทธิแห่งเสรีภาพ ซึ่งเป็นการให้ความหมายในเชิง สาระทางด้านปรัชญา ส่วนการให้ความหมายในเชิงกฎหมายนั้น

ทางด้าน Klaus Stern ได้ให้ความหมายไว้ว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หมายถึง คุณค่าอันมี ลักษณะเฉพาะและเป็นคุณค่าที่มีความผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์ ซึ่งบุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์ ทุกคนได้รับคุณค่าดังกล่าว โดยไม่ว่าจำเป็นต้องคำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา วัยหรือคุณสมบัติอื่นๆ ของบุคคลนั้นและโดยที่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นเป็น ส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชน (Human Right) หรือกล่าวอีกนัยว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นรากฐานแห่งสิทธิมนุษยชน จึงต้องมีการให้ความหมาย ของสิทธิมนุษยชนว่าให้หมายถึง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคที่ได้รับ การรับรองคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหรือตามกฎหมายไทย หรือตามสนธิสัญญา ที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม

อย่างไรก็ตาม ขอบเขตความหมายของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ยังไม่มีความหมายชัดเจน ซึ่งรองศาสตราจารย์ ดร. สมคิด เลิศไพฑูรย์ ได้ให้ข้อมูลในเรื่องนี้ว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ใช่ เรื่องของความจนความรวย ไม่ใช่เรื่องสภาพของสังคม แต่เป็นเรื่องของสิ่งที่มีอยู่ติดตัวมนุษย์ทุกคน ในส่วนของรัฐธรรมนูญต่างประเทศได้บัญญัติเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไว้เช่นกัน เช่น รัฐธรรมนูญของ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา 1 ความว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นที่มาของสิทธิและเสรีภาพ” ดังนั้นจึงอาจสรุปความหมายของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ว่าหมายถึง สิทธิอย่างหนึ่งที่เป็นสาระแห่ง ความเป็นมนุษย์และทรงความเป็นคุณค่าของมนุษย์ทุกคนที่จะต้องได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมกับ ความเป็นมนุษย์ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จึงเป็นสิทธิอย่างหนึ่งที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของทุกคน¹³

¹³ วิกีพีเดีย สารานุกรมเสรี, ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์[ออนไลน์],5 มีนาคม 2554. แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org/wiki>

โดยอาจกล่าวได้ว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หมายถึง คุณค่าของความเป็นคนที่ย่อมแตกต่างจากความ เป็นสัตว์หรือสิ่งของ โดยคุณค่าความเป็นมนุษย์จะติดตัวทุกคนทันทีที่เกิด ดังนั้นหากบุคคลใดกระทำต่อบุคคลอื่นในลักษณะที่ลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ของบุคคลนั้น หรือกระทำในลักษณะที่มนุษย์ทั่วไปไม่พึงปฏิบัติต่อกัน ย่อมถือได้ว่าการกระทำนั้นเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลอื่นแล้ว

ดังนั้นอาจให้นิยามของ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) คือ คุณค่าอันมีลักษณะเฉพาะที่ผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์ ซึ่งบุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์ทุกคนได้รับคุณค่าดังกล่าว โดยไม่ต้องคำนึงถึงเพศ สัญชาติ เชื้อชาติ ศาสนา วัย หรือคุณสมบัติอื่นของบุคคล คุณค่าความเป็นมนุษย์มีอยู่ เพื่อให้มนุษย์มีอิสระในการพัฒนาบุคลิกภาพส่วนบุคคลภายใต้ความรับผิดชอบของตน โดยอิสระและถือว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่มีความค่าสูงสุดที่ผู้ใดมิอาจก้าวล่วงได้ เพราะเป็นสาระสำคัญของความเป็นมนุษย์แต่ละคน ซึ่งไม่อาจพรากได้¹⁴

การรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือ การห้ามปฏิบัติต่อมนุษย์เยี่ยงสัตว์หรือเยี่ยงทาส เช่น จะนำมนุษย์มาทดลองเหมือนสัตว์ไม่ได้ และจะใช้สิทธิที่ได้รับการรับรองนี้ทำสิ่งใดก็ได้ แต่ต้องไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น ในการร่างรัฐธรรมนูญมีผู้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ว่าเป็นสิทธิอย่างหนึ่งที่คุ้มครองบุคคล มิให้ได้รับการปฏิบัติที่ไม่สมกับความเป็นมนุษย์ของบุคคลนั้น โดยพิจารณาเชิงภาวะวิสัยว่า การกระทำใดที่เห็นกันทั่วไปว่าละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งมีใช่ การพิจารณาในลักษณะอัตตะวิสัยตามความคิดเห็นของแต่ละบุคคล บทบัญญัติดังกล่าวเป็นการพัฒนาการคุ้มครองสิทธิบุคคลและเป็นที่ยอมรับในนานาประเทศ ซึ่งได้มีการรับรองโดยบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ไว้ในมาตราดังต่อไปนี้

มาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง¹⁵

มาตรา 5 ประชาชนชาวไทยไม่ว่าแหล่งกำเนิด เพศ หรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน¹⁶

¹⁴ สุริยา ปานปานและอนุวัฒน์ บุญนันท์, คู่มือสอบ กฎหมายรัฐธรรมนูญ(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน,2553), หน้า29.

¹⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 124 ตอนที่ 47ก, (วันที่ 24 สิงหาคม 2550), มาตรา 4.

¹⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 124 ตอนที่ 47ก, (วันที่ 24 สิงหาคม 2550), มาตรา 5.

มาตรา 26 การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ¹⁷

มาตรา 27 สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้รับรองไว้โดยชัดแจ้งโดยปริยาย หรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ย่อมได้รับความคุ้มครองและผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐโดยตรงในการตรากฎหมาย การใช้บังคับกฎหมาย และการตีความกฎหมายทั้งปวง¹⁸

มาตรา 28 บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตน ได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิ และเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

บุคคลที่ถูกละเมิดสิทธิ หรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาล หรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

บุคคลย่อมสามารถใช้สิทธิทางศาลเพื่อใช้บังคับให้รัฐต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติในหมวดนี้ได้โดยตรง หากการใช้สิทธิและเสรีภาพในเรื่องใดมีกฎหมายบัญญัติรายละเอียดแห่งการใช้สิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้แล้ว ให้การใช้สิทธิและเสรีภาพในเรื่องนั้นเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับการส่งเสริม สนับสนุนและช่วยเหลือจากรัฐ ในการใช้สิทธิตามความในหมวดนี้¹⁹

มาตรา 29 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้จะกระทำมิได้เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้ และเท่าที่จำเป็น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญ แห่งสิทธิเสรีภาพนั้นมิได้

กฎหมายตามวรรคหนึ่ง ต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป และไม่มุ่งหมาย ให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ทั้งต้องระบุบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายนั้นด้วย

¹⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 124 ตอนที่ 47ก, (วันที่ 24 สิงหาคม 2550), มาตรา 26.

¹⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 124 ตอนที่ 47ก, (วันที่ 24 สิงหาคม 2550), มาตรา 27.

¹⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 124 ตอนที่ 47ก, (วันที่ 24 สิงหาคม 2550), มาตรา 28.

บทบัญญัติวรรคหนึ่ง และวรรคสอง ให้นำมาใช้บังคับกับกฎ หรือข้อบังคับ ที่ออกโดยอาศัยอำนาจ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ด้วยอนุโลม²⁰

อนึ่ง ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนั้น มีผู้ให้คำจำกัดความไว้หลากหลายแต่พอจะกล่าวได้ว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นเป็นคุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะอันสืบเนื่องมาจากความเป็นมนุษย์และเป็นคุณค่าที่ผูกพันอยู่เฉพาะกับความเป็นมนุษย์เท่านั้น โดยไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขอื่นใด ดังนั้นการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในประเทศ แต่การใช้ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จะใช้ได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ซึ่งไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน²¹

2.1.2.3 อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ค.ศ. 1979 (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women) (CEDAW)

อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบเป็นอนุสัญญาที่จัดทำขึ้นโดยองค์การสหประชาชาติ ซึ่งได้รับการรับรองจากที่ประชุมสมัชชาแห่งสหประชาชาติ สมัยที่ 34 เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2522 โดยปัจจุบันมีประเทศต่างๆ ในสัตยาบัน (ratification) หรือภาคยานุวัติ (accession) อนุสัญญานี้แล้ว 99 ประเทศ กล่าวคือ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้รัฐภาคีหรือประเทศสมาชิกใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและมาตรการดำเนินงาน เพื่อขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบและให้หลักประกันว่าสตรีจะต้องได้รับสิทธิประโยชน์และโอกาสจากรัฐบนพื้นฐานของความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย

โดยมีนิยามของการเลือกปฏิบัติต่อสตรี (discrimination against women) หมายถึง การแบ่งแยก (distinction) การกีดกัน (exclusion) ใดๆ เพราะเหตุแห่งเพศ ซึ่งมีผลหรือความมุ่งประสงค์ที่จะทำลายหรือทำให้เสื่อมเสียการยอมรับการได้อุปโภค หรือใช้สิทธิโดยสตรีโดยไม่เลือกสถานภาพด้านการสมรสบนพื้นฐานของความเสมอภาคของบุรุษและสตรีของสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม พลเมือง หรือด้านอื่นๆ

²⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 124 ตอนที่ 47ก (วันที่ 24 สิงหาคม 2550), มาตรา 29.

²¹ พัทธราภรณ์ กองอุบล, “สิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญ,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตสาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546, หน้า 8.

หลักการอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ประกอบด้วย

- 1 ความเสมอภาค (Equality)
- 2 การไม่เลือกปฏิบัติ (Non-discrimination)
- 3 พันธกิจของรัฐ (State obligation)

ภารกิจสำคัญที่ประเทศที่เป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบจะต้องดำเนินการต่อองค์การสหประชาชาติ คือ

(1) การจัดทำรายงานผลการดำเนินงานตามอนุสัญญาฯ ของประเทศส่งให้องค์การสหประชาชาติ

(2) การไปร่วมประชุมเพื่อรายงานและตอบข้อซักถามของคณะกรรมการว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี (The United Nations Committee on the Elimination of Discrimination against Women)²²

อนุสัญญานี้มีบทบัญญัติ 30 มาตรา เพื่อให้รัฐภาคีหรือประเทศสมาชิกใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและมาตรการดำเนินงาน ด้านนิติบัญญัติ ตุลาการ การบริหาร หรือมาตรการอื่นๆ เกี่ยวกับการจัดการเลือกปฏิบัติทั้งหมดต่อสตรี และให้หลักประกันว่าสตรีจะต้องได้รับสิทธิประโยชน์และโอกาสต่างๆ จากรัฐบนพื้นฐานของความเสมอภาคกับชาย ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 6 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 กล่าวถึงคำจำกัดความของการเลือกปฏิบัติต่อสตรีและกำหนดมาตรการที่รัฐภาคีต้องดำเนินการเพื่อสนับสนุนความก้าวหน้าของสตรี มาตรการเร่งด่วนชั่วคราว เพื่อสร้างความเท่าเทียมระหว่างชายและหญิงอย่างแท้จริง ซึ่งไม่ถือว่าเป็นการปฏิบัติด้วยเหตุแห่งความแตกต่างระหว่างเพศ การปรับรูปแบบทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อให้เอื้อต่อการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี

ส่วนที่ 2 กล่าวถึงความเท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิงในด้านการเมืองและการดำรงชีวิตทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ

ส่วนที่ 3 กล่าวถึงการที่สตรีจะได้รับการดูแลทางเศรษฐกิจ โดยได้รับความเท่าเทียมกันทั้งในด้านสิทธิและโอกาสที่จะได้จ้างทำงานและสิทธิทางด้านสวัสดิการ รวมถึงการป้องกันความรุนแรงต่อสตรีในสถานที่ต่างๆ และความเท่าเทียมกันในการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ โดยเฉพาะสตรีมีครรภ์และหลังจากการคลอดบุตร

ส่วนที่ 4 กล่าวถึงความเท่าเทียมของบุรุษและสตรีในด้านกฎหมายครอบครัว ซึ่งเป็นหลักประกันความเท่าเทียมในชีวิตส่วนบุคคล

²² พรสม เปาปราโมทย์, การยกเลิกข้อสงวนตามอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบกับการแก้ไขกฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อสตรี[ออนไลน์], 21 มีนาคม 2554. แหล่งที่มา: <http://www.old.women-family.go.th>

ส่วนที่ 5 กล่าวถึงการจัดตั้งคณะกรรมการการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการและการมีส่วนร่วมของผู้ชำนาญการพิเศษที่เกี่ยวข้อง

ส่วนที่ 6 กล่าวถึงการมีให้ตีความข้อบทของอนุสัญญาที่ขัดต่อกฎหมายภายในที่ดำเนินการมากกว่าที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาและกฎหมายระหว่างประเทศที่มีอยู่ การนำไปปฏิบัติในระดับประเทศ การเปิดให้ลงนามและกระบวนการเข้าเป็นภาคีของอนุสัญญา การแก้ไขอนุสัญญา เงื่อนไขการมีผลบังคับใช้ของอนุสัญญา การตั้งข้อสงวน และการขัดแย้งในการตีความระหว่างรัฐภาคี²³

สำหรับประเทศไทยได้เข้ารับเป็นภาคีอนุสัญญาฯ โดยวิธีภาคยานุวัติ ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 8 กันยายน 2522 ในส่วนของข้อสงวนที่ประเทศไทย ในปัจจุบันได้มีประเทศไทยเหลือข้อสงวน 2 ข้อ กล่าวคือ

1) ในข้อ 16 เป็นการกล่าวถึงการใช้มาตรการในการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในเรื่องการสมรสและความสัมพันธ์ทางครอบครัว ได้แก่ การสมรส การเลือกคู่สมรส สิทธิและความรับผิดชอบในระหว่างการสมรส การขาดจากการสมรส ในฐานะบิดามารดาเกี่ยวกับบุตร การตัดสินใจในจำนวนบุตร การดูแลบุตร และการรับบุตรบุญธรรม สิทธิในการเลือกใช้นามสกุลและการประกอบอาชีพ การจัดการด้านทรัพย์สิน กล่าวคือ

1.1) รัฐภาคีจะใช้มาตรการที่เหมาะสมทั้งปวง ในการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในเรื่องทั้งปวงที่เกี่ยวกับการสมรสและความสัมพันธ์ ทางครอบครัว และโดยเฉพาะอย่างยิ่งบนพื้นฐานของความเสมอภาคของบุรุษและสตรีจะประกัน

ก) สิทธิเช่นเดียวกันในการทำการสมรส

ข) สิทธิเช่นเดียวกันในการเลือกคู่สมรสอย่างอิสระ และการทำการสมรสอย่างอิสระและด้วยความยินยอมพร้อมใจเท่านั้น

ค) สิทธิและความรับผิดชอบเช่นเดียวกันในระหว่างการสมรสและการขาดจากการสมรส

ง) สิทธิและความรับผิดชอบเช่นเดียวกันในฐานะบิดามารดา โดยไม่คำนึงถึงสถานะในการสมรสของตน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุตรของตนในทุกกรณี ผลประโยชน์ของบุตรจะเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด

²³ สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคุ้มครองสิทธิประชาชนระหว่างประเทศและสำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน, คู่มือสิทธิมนุษยชนศึกษา(กรุงเทพมหานคร: สำนักงานอัยการสูงสุด, 2553), หน้า9-30.

จ) สิทธิเช่นเดียวในการตัดสินใจอย่างอิสระ และมีความรับผิดชอบ ในจำนวนบุตรและระยะห่างในการมีบุตรของตน และให้เข้าถึงสหเพศการศึกษาและวิธีจะทำให้สตรี เหล่านั้นใช้สิทธิเหล่านี้ได้

ฉ) สิทธิและความรับผิดชอบเช่นเดียวกันในเรื่องการปกครองบุตร การปกป้องบุตร การได้รับมอบหมายให้ดูแลบุตร และการรับบุตรบุญธรรม หรือสถาบันที่คล้ายคลึง ซึ่งมีแนวความคิดเหล่านี้อยู่ในกฎหมายภายใน ในทุกกรณี ผลประโยชน์ของบุตรจะเป็นสิ่งสำคัญสูงสุด

ช) สิทธิส่วนตัวเช่นเดียวกันในฐานะสามีและภรรยา รวมถึงสิทธิในการเลือกใช้นามสกุล และการประกอบอาชีพ

ซ) สิทธิเช่นเดียวกันสำหรับคู่สมรสทั้งสองในส่วนที่เกี่ยวกับเป็นเจ้าของ การได้มา การจัดการ การดำเนินการ การอุปโภค และการจำหน่ายทรัพย์สินไม่ว่าจะไม่คิดมูลค่าหรือ เพื่อตีราคาเป็นมูลค่าก็ตาม

1.2) การรับหมั้นและการแต่งงานของเด็กจะไม่มีผลทางกฎหมายและการปฏิบัติ การที่จำเป็นทั้งปวง รวมทั้งการบัญญัติกฎหมาย จะต้องกระทำขึ้นเพื่อระบุดำเนินการต่าง ๆ และการให้บังคับให้มีการจดทะเบียนสมรส ณ ที่ทำการจดทะเบียนของราชการ

2) ในที่ข้อ 29 เป็นเรื่องการให้อำนาจศาลโลกในการตัดสินกรณีพิพาท กล่าวคือ

2.1) กรณีพิพาทใดๆ ระหว่างรัฐภาคีสองรัฐหรือมากกว่าเกี่ยวกับการตีความ หรือการใช้อนุสัญญาฉบับปัจจุบันซึ่งระงับไม่ได้ โดยการเจรจาจะต้องเสนอต่ออนุญาโตตุลาการ เมื่อรัฐใดรัฐหนึ่งร้องขอ ถ้าภายในหกเดือนนับจากวันที่ร้องขอให้มีอนุญาโตตุลาการ รัฐภาคี ยังไม่สามารถตกลงกันได้ในเรื่องการจัดตั้งอนุญาโตตุลาการ ภาคีเหล่านั้นฝ่ายหนึ่งอาจเสนอ กรณีพิพาทไปยังศาลยุติธรรมระหว่างประเทศโดยการร้องขอ ซึ่งสอดคล้องกับข้อบังคับของศาล

2.2) ในเวลาที่ลงนามสัตยาบันหรือภาคยานุวัติอนุสัญญาฉบับปัจจุบัน รัฐภาคีแต่ละ รัฐอาจประกาศว่าตนไม่ถือว่าตนเองผูกมัดโดยวรรค 1 ของข้อนี้ รัฐภาคีอื่นๆ จะผูกมัดโดยวรรคนั้น ในส่วนที่เกี่ยวกับรัฐภาคีใดซึ่งได้ทำข้อสงวนเช่นว่า

2.3) รัฐภาคีใดซึ่งได้ทำข้อสงวนตามวรรค 2 ของข้อนี้อาจถอนข้อสงวนในเวลาใดๆ โดยหนังสือบอกกล่าวไปยังเลขาธิการสหประชาชาติ²⁴

ดังนั้นประเทศไทยจึงมีหน้าที่ในการออกกฎหมาย เพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญา โดยได้มีกฎหมายเลือกปฏิบัติต่อสตรีที่ได้รับการแก้ไขกฎหมายแล้ว ซึ่งได้รับการผลักดันจากภาคี

²⁴ คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) สำนักนายกรัฐมนตรี, อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ[ออนไลน์], 21 มีนาคม 2554. แหล่งที่มา: http://www.lpju.ago.go.th/select_topic/topic02.htm

เครือข่ายด้านสตรีจนกระทั่งผ่านความเห็นชอบจากสภานิติบัญญัติ และมีผลบังคับใช้แล้ว ในปี 2550 มีดังนี้

- ประมวลกฎหมายอาญา : การข่มขืนกระทำชำเรา มาตรา 276 และ 277 ได้ขยาย การคุ้มครองแก่บุคคลทุกเพศ พร้อมทั้งให้คำนิยามการกระทำชำเราให้ชัดเจน

- ประมวลกฎหมายอาญา : การแสวงประโยชน์จากผู้ค้าประเวณี มาตรา 286 บัญญัติ ให้มีการคุ้มครองทุกเพศ

- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา : การทุเลาการบังคับโทษหญิงมีครรภ์ มาตรา 246 ให้ทุเลาโทษได้ในกรณี จำเลยมีครรภ์ หรือถ้าจำเลยคลอดบุตรแล้วยังไม่ถึง 3 ปี และต้องเลี้ยงดูบุตร ให้บุคคลดังกล่าวอยู่ในสถานที่ยันตรายนอกเรือนจำ หรือสถานที่ที่กำหนดใน หมายจำคุกได้ มาตรา 247 วรรค 2 ให้นักโทษหญิงที่มีครรภ์ในกรณีโทษประหารชีวิตคลอดบุตรก่อน และเมื่อพ้น 3 ปี ศาลยังอาจพิจารณาให้ลดโทษประหารชีวิตเหลือจำคุกตลอดชีวิตก็ได้

- ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ : การเรียกค่าทดแทนจากชายอื่นที่ร่วมประเวณีกับ หญิงคู่หมั้น มาตรา 1445 แก้ไขกฎหมายให้เกิดการคุ้มครองสิทธิที่เท่าเทียมกัน มาตรา 1446 ให้เป็น สิทธิทั้งชายหรือหญิงคู่หมั้น อาจเรียกค่าทดแทนจากผู้ซึ่งได้ข่มขืนกระทำชำเรากับคู่หมั้นของตน มาตรา 1447/1 เรื่องอายุความ

- ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ : เหตุฟ้องหย่า มาตรา 1516 (1) แก้ไขให้ทั้งสามีหรือ ภรรยาสามารถฟ้องหย่าได้ด้วยเหตุเดียวกันคือ มีการอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องผู้อื่นฉันทริยาหรือสามี เป็นชู้หรือมีชู้ หรือร่วมประเวณีกับผู้อื่นเป็นอาจฉฉ

การที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เรื่อง การทุเลาการ บังคับโทษหญิงมีครรภ์ มาตรา 246 ซึ่งให้หญิงมีครรภ์สามารถขอทุเลาการบังคับโทษได้ในกรณี จำเลยเป็นหญิงมีครรภ์ แต่การแก้ไขมาตรา 246 ก็ยังไม่มีผลชัดเจนในการกำหนดสถานที่อื่น นอกจากเรือนจำในการทุเลาการบังคับโทษ ทำให้การบังคับในกฎหมายมาตรานี้ยังไม่เป็นไปตาม เจตนารมณ์ของการแก้ไขกฎหมาย อีกทั้งยังมีกฎหมายที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขอีกหลายฉบับ ซึ่งอยู่ใน ระหว่างการผลักดันแก้ไข โดยบางฉบับได้มีการยกร่างและผ่านความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี ส่งให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติแล้ว แต่บางฉบับยังคงอยู่ในขั้นตอนการยกร่าง และยังได้มีการยกร่าง พระราชบัญญัติส่งเสริมโอกาสและความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ พ.ศ. ... ซึ่งเป็นกฎหมายที่ ให้ การคุ้มครองและให้หลักประกันแก่คนทุกเพศ จากการถูกเลือกปฏิบัติอันไม่เป็นธรรม และอยู่ใน ระหว่างนำเสนอเพื่อให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบ ก่อนนำเสนอสภานิติบัญญัติต่อไป²⁵

²⁵ พรสม เปาปราโมทย์, การยกเลิกข้อสงวนตามอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีใน ทุกรูปแบบกับการแก้ไขกฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อสตรี[ออนไลน์]

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับโทษจำคุก

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมจึงไม่ชอบอยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง จึงต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคม²⁶ จึงต้องมีความสัมพันธ์ต่อกันเกี่ยวข้องกัน โดยมีความสัมพันธ์กันเป็นธรรมชาติ มีการกระทำต่อกัน ซึ่งไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ทั้งนี้ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเนื่องจากมนุษย์ทุกคนต้องการที่จะแสดงพฤติกรรมของตนออกมา การกระทำอาจมีการกระทบกระทั่งและขัดแย้ง ซึ่งบางอย่างอาจจะเมิดสิทธิของบุคคลอื่น²⁷ ทำให้สังคมต้องมีการจัดระเบียบเพื่อควบคุมความประพฤติของประชาชนในสังคม และให้สังคมมีความสุข กฎหมายที่จัดระเบียบทางสังคม คือ กฎหมายอาญา ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีลักษณะในการควบคุมสังคม เพื่อให้การอยู่ร่วมกันเป็นไปได้อย่างสงบสุข ดังนั้นจึงต้องมีการลงโทษ อันเป็นมาตรการบังคับทางอาญา เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษ เนื่องจากโทษทางอาญามีลักษณะของโทษที่ร้ายแรง²⁸ ทั้งนี้โทษที่ยังมีการใช้อย่างแพร่หลาย ได้แก่ โทษจำคุก ซึ่งเป็นโทษที่จำกัดเสรีภาพของผู้ต้องโทษ เป็นมาตรการลงโทษที่ปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายในกระบวนยุติธรรมตั้งแต่อดีต โดยเป็นการใช้มาตรการควบคุมบุคคลไว้ในเรือนจำหรือสถานที่ควบคุมเพื่อจำกัดเสรีภาพและความเป็นอิสระของบุคคล

2.2.1 ความหมายของการบังคับโทษจำคุก

การบังคับโทษ ตรงกับคำภาษาอังกฤษคือ “penalty” ซึ่งมีความหมายตามภาษาไทยว่าเป็นการลงโทษด้วยการกำหนดโทษให้ผู้กระทำความผิดต้องโทษจำคุกไว้ในเรือนจำ หรือการปรับและวิธีอื่น รวมถึงการลงโทษเป็นจำนวนเงินที่พิจารณาจากความเสียหายของแต่ละความผิดที่ได้กระทำกับรัฐหรือพลเรือน เป็นเรื่องของการทดแทนชดเชยให้กับคู่กรณีฝ่ายที่ได้รับความเสียหายและสูญเสียจากการกระทำอาชญากรรมที่เกิดขึ้น แต่การที่จะบังคับโทษได้นั้นต้องเป็นกรณีที่มีกฎหมายอาญา กำหนดว่า การกระทำนั้นเป็นความผิดตามมาตรา 2 ของประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งบัญญัติว่า

²⁶ สุวิทย์ นิมน์น้อย, เดชา ศิริเจริญและอัษฎางค์ ปาณิกบุตร, อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2552), หน้า1.

²⁷ นवलจันทร์ ทศนชัยกุล, อาชญากรรม การป้องกัน : การควบคุม, พิมพ์ครั้งที่ 2 (นนทบุรี: พรทิพย์การพิมพ์, 2548), หน้า9.

²⁸ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาคทั่วไป (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2554), หน้า208.

“บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ขณะกระทำนั้น บัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้น ต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย

ถ้าตามบทบัญญัติของกฎหมายที่บัญญัติในภายหลัง การกระทำเช่นนั้นไม่เป็นความผิดอีกต่อไปให้ผู้ที่ได้กระทำการนั้นพ้นจากการเป็นผู้กระทำความผิด และถ้าได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษแล้ว ก็ให้ถือว่าผู้นั้นไม่เคยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดนั้น ถ้ารับโทษอยู่ก็ให้การลงโทษนั้นสิ้นสุดลง” ซึ่งตรงกับหลักสากลที่ว่า *nullum crimen, nulla poena sine lege* ที่แปลว่า “ไม่มีความผิดโดยไม่มีกฎหมาย ไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย”²⁹ อันเป็นหลักประกันในกฎหมายอาญาและกฎหมายรัฐธรรมนูญ

สำหรับการบังคับโทษจำคุกตามความหมายของนักวิชาการด้านทัณฑวิทยา สามารถอธิบายได้ว่าเป็นวิธีการและขั้นตอนของการจำกัดเสรีภาพจากการกระทำความผิดอาญาและการเข้าสู่รูปแบบของการบังคับโทษตามคำพิพากษาของศาลและการปล่อยตัวผู้ต้องขังหลังพ้นจากการกำหนดโทษซึ่งอยู่ในกระบวนการยุติธรรมหลังจากการที่ศาลมีคำพิพากษาแล้ว

อย่างไรก็ตาม โทษจำคุกมีความแตกต่างจากมาตรการอื่นๆ ของกฎหมาย ซึ่งองค์ประกอบของการบังคับโทษจำคุกมี 4 ประการ กล่าวคือ

- (1) การบังคับโทษจำคุก จำกัดขอบเขตอยู่เฉพาะแต่การจำกัดเสรีภาพบุคคลจากการกระทำความผิดอาญา
- (2) การบังคับโทษจำคุกไม่ได้เป็นเพียงโทษที่จำกัดเสรีภาพ แต่รวมวิธีการเพื่อความปลอดภัยว่าด้วยการจำกัดเสรีภาพด้วย
- (3) การบังคับโทษจำคุกต้องประกอบด้วยความผิดอาญา
- (4) การบังคับโทษจำคุกต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษและกฎหมายอาญา

จากที่กล่าวมาการบังคับโทษจำคุกถือเป็นมาตรการสำหรับการดำเนินการเกี่ยวกับการลงโทษจำคุกและโทษหรือวิธีการเพื่อความปลอดภัยที่เป็นการจำกัดเสรีภาพของบุคคล แต่การบังคับโทษจำคุกต้องเป็นตาม “กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ” ทั้งนี้กฎหมายที่บังคับโทษของประเทศไทย ได้แก่ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และกฎกระทรวงที่ออกโดยอาศัยตามอำนาจของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479³⁰ ซึ่งมีภารกิจในการบังคับโทษผู้กระทำความผิดในลักษณะต่างๆ

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 24.

³⁰ ธานี วรภัทร์, กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก, หน้า18-20.

แต่การกระทำทั้งหลายก็เพื่อแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ชั่วร้ายของบุคคลเหล่านั้นให้กลับคืนเป็นคนดีสู่สังคม³¹ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

1 เพื่อให้มีการดำรงชีวิตต่อไปโดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความรับผิดชอบต่อสังคม กล่าวคือ การดำรงชีวิตเมื่อพ้นโทษจำคุกแล้ว ให้ผู้ต้องรับโทษจำคุกสามารถดำรงชีวิตต่อไปได้ โดยไม่มีการกระทำความผิดซ้ำและมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการบังคับโทษจำคุก กล่าวคือ เมื่อลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดครบกำหนดแล้ว ผู้นั้นสามารถที่จะออกมาใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมปกติได้อีกครั้ง ในประเทศมีกระบวนการยุติธรรมที่ดีต่างมีกฎหมายหรือนโยบายที่หลีกเลี่ยงการลงโทษจำคุกเพราะอาจเกิดผลเสีย เช่น ไม่ทำลายบุคลิกภาพของบุคคล และต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งมีหลักเกณฑ์พื้นฐานในการบังคับโทษที่จะต้องนำมาใช้ ดังนี้ คือ

1.1 หลักความใกล้เคียงของชีวิตภายในเรือนจำและภายนอกเรือนจำ รัฐต้องบริหารจัดการให้การดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังภายในเรือนจำ ให้มีความใกล้เคียงกับสังคมภายนอกเรือนจำมากที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ เพื่อให้สามารถกลับคืนสู่สังคมปกติได้หลังจากการพ้นโทษ

1.2 หลีกเลี่ยงการบังคับโทษ กล่าวคือ การใช้มาตรการหรือกลไกอื่นแทนเพื่อหลีกเลี่ยงการบังคับโทษจำคุก

1.3 พยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดไปประสบกับสิ่งที่ทำลายคุณลักษณะของบุคคล คือ เมื่อผู้ต้องโทษถูกควบคุมอยู่ในเรือนจำ ย่อมเสื่อมเสียภาพลักษณ์และชื่อเสียงในสายตาของบุคคลอื่น ทำให้โอกาสการกลับคืนเป็นคนดีลดน้อยลง หรือในกรณีที่เป็นผู้กระทำความผิดครั้งแรก หรือความผิดเล็กน้อย จะต้องมาอยู่ร่วมกับผู้กระทำความผิดติดนิสัย ซึ่งมีอิทธิพลสามารถครอบงำผู้อื่นได้จากการซึมซับพฤติกรรมที่ไม่ดีที่เรียกกันว่า “วัฒนธรรมคุก” ทั้งนี้ อาจไม่สามารถกลับตัวเป็นคนดีได้ ดังนั้นควรใช้มาตรการอื่น เช่น การปล่อยตัวผู้กระทำความผิดโดยไม่ลงโทษจำคุก การปล่อยตัวก่อนรับโทษจำคุกครบกำหนด การจำแนกหรือแยกประเภทนักโทษ

ดังนั้นการบังคับโทษที่ดีจะต้องพยายามยกระดับสามัญสำนึกและพฤติกรรมที่เลวร้ายของผู้กระทำความผิดให้ขึ้นมาสู่ระดับของคนปกติ เพราะโดยหลักแล้วมนุษย์สามารถพัฒนาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ จึงควรบำบัดแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดมากกว่าที่จะใช้วิธีการลงโทษจำคุก ซึ่งอาจส่งผลเสียมากกว่าผลดี

2 เพื่อเป็นการคุ้มครองสังคม ซึ่งเป็นภารกิจเช่นเดียวกับภารกิจของกฎหมายอาญา เมื่อมีการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและปรากฏแน่ชัดแล้วว่าผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งศาลได้มี

³¹ ธาณี วรภัทร, (2548, กรกฎาคม-ธันวาคม). “ปัญหาการบังคับโทษจำคุกในประเทศไทย,” วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิตย์, ปีที่ 5, ฉบับที่ 2. : 59.

คำพิพากษาให้ต้องโทษจำคุก เพื่อจำกัดเสรีภาพของผู้ต้องโทษให้เข้ามาสู่กระบวนการแก้ไขในรูปแบบต่างๆ และระยะเวลาตามที่กำหนดแล้วจึงปลดปล่อยบุคคลนั้นเข้าสู่สังคมปกติ โดยอาจอธิบายได้ว่า ภารกิจของกฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความนั้น มีหน้าที่ในการคุ้มครองสังคม โดยนำผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และการบังคับโทษ ก็มีภารกิจในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ผิดแผกจากคนทั่วไปให้กลับคืนสู่สังคมได้อย่างปลอดภัย³²

3 เพื่อปรับปรุงแก้ไข บำบัด พฤติกรรมที่ผิดกฎหมาย คือ การบังคับโทษนั้นมุ่งที่จะยกระดับสามัญสำนึกพร้อมกับพฤติกรรมที่ตกต่ำของผู้กระทำความผิดให้เท่าระดับคนปกติในสังคม โดยหลักการที่ว่า มนุษย์เป็นประติษฐานกรรมที่ธรรมชาติสร้างขึ้นเป็นพิเศษให้สามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้ และสามารถพัฒนาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ จึงต้องมีการส่งเสริมคุณค่าในตัวบุคคล ส่งเสริมความสามารถของบุคคล ต้องแสดงผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจสำหรับความเป็นไปได้ที่จะหาเลี้ยงชีพ เพื่อชดเชยจุดอ่อนหรือบกพร่องของแต่ละบุคคล ซึ่งการแก้ไขบำบัดนักโทษแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ไม่เหมือนกัน ต้องมีการวิเคราะห์หาสาเหตุของการกระทำความผิด เพื่อวางแผนในการแก้ไขปรับปรุง³³

การแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดที่ดีควรมีการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขัง เพื่อให้สามารถจัดโปรแกรมได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมแก่ผู้กระทำความผิดแต่ละคน ซึ่งจะเกิดผลกระทบต่อผู้กระทำความผิดน้อยที่สุด เพราะเมื่อกลับสู่สังคมปกติผู้นั้นจะสามารถปรับตัว และมีการพัฒนาพฤติกรรมที่ดีขึ้นไม่กลับมาก่อทำความผิดอีก

ดังนั้นการบังคับโทษเป็นการปฏิบัติอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้กระทำความผิดต้องรับผลร้าย เนื่องจากการกระทำของตน ซึ่งวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษนั้น เพื่อเป็นการป้องกันสังคมให้ปลอดภัย ทั้งนี้ เป็นการพัฒนามาจากแนวความคิดในอดีตของการลงโทษ เข้ามาสู่แนวคิดในปัจจุบัน ที่มีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตลอดทั้งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยมุ่งที่จะแก้ไข เปลี่ยนแปลง บำบัดฟื้นฟูพฤติกรรมต่างๆ ที่เป็นเหตุให้เกิดการกระทำความผิด ถึงขนาดที่ไม่สามารถจะอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมปกติได้ จึงควรที่จะนำบุคคลเหล่านี้ไปแก้ไขและปรับปรุงพฤติกรรมให้อยู่ในเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐานของสังคม ทั้งนี้ในแต่ละประเทศจะมีวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษที่คล้ายกันแต่อาจมีวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่มีความแตกต่างกันได้ เนื่องมาจากประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ

³² ธาณี วรภัทร์, กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก, หน้า 37-40.

³³ เบบูจพร สันติเวช, “มาตรการบังคับโทษกักขังในสถานที่อื่นซึ่งมิใช่สถานที่กักขัง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2550), หน้า 20.

2.2.2 วัตถุประสงค์ในการลงโทษ

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการลงโทษและความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของการลงโทษนี้มีอยู่หลายความคิด ซึ่งมีความแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับช่วงเวลานั้นๆ เช่น ในสมัยโบราณการลงโทษเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ในการแก้แค้นทดแทน เพื่อข่มขู่บุคคลอื่น ส่วนในปัจจุบันการลงโทษมีวัตถุประสงค์เป็นในทางการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เพื่อให้กลับตัวคืนสู่สังคมได้ โดยมองว่าเป็นผู้มีความบกพร่อง

โดย Grupp ได้กล่าวว่าการลงโทษมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 4 ประการ กล่าวคือ

1 การลงโทษเพื่อแก้แค้นให้แก่สังคมหรือเพื่อสนองผลกรรมของผู้กระทำความผิด (Retribution)

2 การลงโทษเพื่อป้องกันอาชญากรรม (Deterrence)

3 การลงโทษเพื่อฟื้นฟูแก้ไขผู้กระทำความผิด (Rehabilitation)

4 การลงโทษเพื่อจุดมุ่งหมายรวม (Integration) หมายถึง การลงโทษเพื่อแก้แค้นให้กับสังคม ป้องกันอาชญากรรมและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดไปพร้อมๆ กัน³⁴

ส่วน Hagan นักอาชญาวิทยาที่มีชื่อเสียง ได้สรุปวัตถุประสงค์ของการลงโทษไว้ ซึ่งได้เพิ่มเติมจาก Grupp อีก 3 ประการ กล่าวคือ

(1) เพื่อป้องกันมิให้คนทั่วไปกระทำความผิดเหมือนกับผู้ที่เคยกระทำความผิด (General Deterrence)

(2) เพื่อตอกย้ำบรรทัดฐานทางศีลธรรม ถือน่าหนักโทษ คือ สัญลักษณ์ของผู้ละเมิดกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม (Moral Affirmation or Symbolism)

(3) เพื่อเป็นการชดเชยในความผิด (Restitution or Compensation)³⁵

ส่วนในปัจจุบันวัตถุประสงค์ของการลงโทษ เพื่อให้ผู้ได้รับโทษรู้สำนึกว่าพฤติกรรมของตนเองเป็นการกระทำความผิดและสังคมส่วนใหญ่ไม่ยอมให้เกิดเหตุการณ์เช่นนั้น จึงต้องเข้าสู่กระบวนการแก้ไขพฤติกรรมมนุษย์ เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนนั้นให้หมดไป ซึ่งทฤษฎีหรือปรัชญาในการลงโทษได้อธิบายวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่สำคัญดังนี้ คือ

³⁴ Stanley E.Grupp, *Theories of Punishment*(Bloomington: Indiana University Press, 1971), pp.9-10.

³⁵ สภานายความ, รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง โทษทางอาญาที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540(กรุงเทพมหานคร: สภานายความ, 2547), หน้า108.

1) การลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน (Retribution) เป็นวัตถุประสงค์การลงโทษที่เก่าแก่ที่สุด เป็นทฤษฎีที่เริ่มต้นมาจากความสำนึกของมนุษย์ที่จะตอบสนองต่อการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้แต่ละคนได้รับผลแห่งการกระทำของตนในลักษณะที่เป็นการแก้แค้นทดแทน โดยถือว่าการชดเชยความผิดอย่างหนึ่ง³⁶ กล่าวคือ ถ้าความผิดที่ได้กระทำลงไปก่อให้เกิดผลร้ายแรงเพียงใด โทษที่จะได้รับก็จะมีรุนแรงเท่านั้น เป็นการลงโทษที่ชดเชยและให้สาสมกับการทำความผิดตามหลัก “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” (an eye for an eye, a tooth for tooth)³⁷ โดยวัตถุประสงค์ของการลงโทษข้อนี้เพื่อความยุติธรรม ตามแนวคิดที่ว่า ผู้ใดทำความผิดก็ต้องได้รับโทษเป็นการทดแทน ถ้าสังคมไม่ลงโทษผู้ทำความผิดก็เท่ากับสังคมยอมรับการกระทำของผู้นั้น และสนับสนุนให้ทำความผิด รัฐจึงต้องเข้ามาลงโทษผู้ทำความผิด เพื่อไม่ให้มีการแก้แค้นกันเองระหว่างผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ ซึ่งก็จะไม่มีวันสิ้นสุดทำให้แสดงว่ากระบวนการยุติธรรมไม่มีประสิทธิภาพและขณะเดียวกันก็เพื่อเป็นการคุ้มครองช่วยเหลือบุคคลที่อ่อนแอ

2) การลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่ (Deterrence) โทษอาญามีขึ้นเพื่อป้องกันและห้ามปรามเพื่อมิให้มีการทำความผิด ซึ่งมีจุดมุ่งหมายให้มีผลต่อบุคคลทั่วไปไม่ให้เอาเยี่ยงอย่าง³⁸ โดยแนวความคิดของทฤษฎีนี้มีหลักการว่า การลงโทษจะคำนึงถึงแต่เพียงผลของการลงโทษต่อตัวผู้ทำความผิดเท่านั้นไม่ได้ แต่ต้องคำนึงถึงผลต่อประชาชนโดยทั่วไปด้วย วัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้ทำความผิดก็เพื่อประโยชน์ 2 ประการ

2.1) มีผลแก่ตัวผู้ทำความผิด ทำให้ผู้ทำความผิดซึ่งถูกลงโทษมีความเข็ดหลาบไม่กล้าทำความผิดอีก

2.2) เป็นตัวอย่างแก่คนทั่วไปได้เห็นว่า เมื่อทำความผิดแล้วจะต้องได้รับโทษเพื่อคนทั่วไปจะได้ทราบจะได้เกรงกลัวไม่กล้าทำความผิดขึ้นบ้าง ทำให้เกิดความยับยั้งชั่งใจในการทำความผิด การข่มขู่ทำให้ตีความกลัวที่จะถูกลงโทษ จะทำให้หลายคนไม่กล้าทำความผิดแล้ว ยังมีผลให้คนทั่วไปคิดว่าการทำความผิดเป็นสิ่งที่พึงหลีกเลี่ยงไม่กระทำ

3) การลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไข (Rehabilitation) แนวคิดของการลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไข คือ เพื่อป้องกันมิให้บุคคลที่กระทำผิดมาแล้วกลับไปทำความผิดซ้ำอีก โดยพยายามหาทางแก้ไขให้ผู้ทำความผิดเกิดความยับยั้งไม่ทำความผิดซ้ำอีก ซึ่งมีความเห็นว่าการทำให้ผู้ทำความผิดได้รับความยากลำบากหรือได้รับผลร้ายจากการลงโทษนั้น ไม่น่าจะ

³⁶ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาคทั่วไป, หน้า 208.

³⁷ นที จิตสง่าง, หลักทฤษฎีอาญา: หลักการวิเคราะห์ระบบงานราชทัณฑ์, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพิบูลสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์, 2545), หน้า 24.

³⁸ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาคทั่วไป, หน้า 210.

เพียงพอที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีได้ และการลงโทษเพื่อการข่มขู่ก็ไม่มีผลช่วยให้ผู้กระทำความผิดสามารถกลับตัวเพื่อไม่กระทำความผิดซ้ำอีกได้

4) การลงโทษเพื่อเป็นการตัดโอกาสกระทำความผิดได้อีก (Incapacitation) เป็นวิธีป้องกันสังคมจากผู้กระทำความผิดโดยแยกผู้กระทำความผิดออกไปจากสังคม³⁹ และทำให้ผู้กระทำความผิดหมดโอกาสในการกระทำความผิด โดยการจำคุกตลอดชีวิต, จำคุกที่มีกำหนดระยะเวลาหรือการประหารชีวิต ซึ่งมีจุดประสงค์ให้ผู้กระทำความผิดออกไปจากสังคมอย่างถาวรหรือชั่วคราว เพื่อป้องกันสังคมให้มีความปลอดภัย⁴⁰

อย่างไรก็ตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่กล่าวมาทั้งหมด เป็นพื้นฐานสำคัญในกฎหมายอาญา ซึ่งประเทศใดจะเน้นหนักไปในข้อใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับนโยบายทางอาญาและวัฒนธรรมประเพณีของประเทศนั้น หากพิจารณาประวัติการลงโทษของประเทศไทยแล้ว อาจกล่าวได้ว่ามีการนำเอาทฤษฎีต่างๆ มาใช้ โดยมีการผสมผสานกลมกลืนกันอยู่หลายแนวคิด ซึ่งวัตถุประสงค์ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นแนวคิดที่แทรกอยู่ในทฤษฎีการลงโทษใหญ่ๆ ที่เกี่ยวข้อง 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีเด็ดขาด (Absolute Theory) และทฤษฎีสัมผัส (Relative Theory) กล่าวคือ

2.2.2.1 ทฤษฎีเด็ดขาด (Absolute Theory)

ทฤษฎีเด็ดขาด (Absolute Theory) หมายถึง ทฤษฎีที่อ้างว่าเป็นทฤษฎีที่มีความถูกต้อง โดยไม่ต้องคำนึงถึงกาลเทศะหรือพฤติการณ์แวดล้อมใดๆ กล่าวคือ เป็นทฤษฎีที่ยืนยันว่าตนเองถูกต้องไม่ว่าจะนำไปใช้ในสถานที่ใด เมื่อใด หรือจะกล่าวอีกนัยว่า เป็นทฤษฎีที่ใช้ได้เสมอไปและใช้ได้ตลอดไป ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับจุดประสงค์ของการลงโทษ⁴¹ คือว่า การที่กฎหมายอาญาบัญญัติให้ลงโทษผู้กระทำความผิดนั้น ก็เพราะเหตุแห่งการกระทำความผิดและเพื่อเป็นการแก้แค้นผู้กระทำความผิดในการกระทำของผู้นั้น เพื่อรักษาความยุติธรรมของสังคมไว้โดยไม่ต้องคำนึงถึงพฤติการณ์แวดล้อมใดๆ และไม่ต้องคำนึงถึงผลที่เกิดขึ้น ไม่ว่าต่อตัวผู้กระทำความผิดหรือต่อสังคม⁴² โดยมีแนวคิดว่า เมื่อบุคคลหนึ่งได้กระทำความผิดต่อบุคคลอีกคนหนึ่ง อีกฝ่ายย่อมมีสิทธิที่จะแก้แค้นทดแทนเช่นเดียวกัน วัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน จะเน้นการลงโทษให้สาสมต่อการกระทำความผิด แม้ว่าการลงโทษที่รุนแรงสามารถตอบสนองต่อความต้องการและ

³⁹ เรืองเดียวกัน, หน้า 211.

⁴⁰ ธาณี วรภัทร์, กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก, หน้า 32-36.

⁴¹ หยุต แสงอุทัย, กฎหมายอาญา ภาค 1, พิมพ์ครั้งที่ 18 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), หน้า 249.

⁴² อุตทิศ แสนโกศิก, “วัตถุประสงค์ของการลงโทษ,” บทบัณฑิตย 27 (พฤษภาคม 2513): 272.

ความรู้สึกของผู้ต้องเสียหายนี้อีกทั้งบุคคลในสังคม⁴³ และเป็นวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่ยังปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน หากแต่การลงโทษตามทฤษฎีนี้ต้องมีองค์ประกอบด้วยหลักการ 3 ประการ กล่าวคือ

- 1 ต้องกระทำเพื่อทดแทนความเสียหายที่ผู้เสียหายที่ผู้กระทำความผิดก่อให้เกิดขึ้นแก่สังคมหรือทดแทนความรู้สึกของผู้เสียหายที่ได้รับ (Vindication)
- 2 การลงโทษต้องเป็นธรรม (Fairness) และได้สัดส่วนกันระหว่างโทษที่ได้รับกับผลประโยชน์ที่ผู้กระทำได้จากการกระทำความผิด
- 3 การลงโทษต้องได้สัดส่วนกับความผิด (Proportionally of Punishment) คือ ความร้ายแรงของโทษจะมากน้อยเพียงใดคำนวณตามความเสียหายที่ผู้กระทำความผิดก่อให้เกิดขึ้นต่อสังคม⁴⁴

อย่างไรก็ดี การลงโทษเพื่อทดแทนแก้แค้นตามทฤษฎีเด็ดขาด (Absolute Theory) เป็นการลงโทษที่ล้าสมัยและทารุณกรรม อีกทั้งไม่ได้มองถึงประโยชน์ในอนาคต คือ ไม่ได้พิจารณาว่าการลงโทษนั้นมีผลเป็นการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำหรือไม่ แต่การลงโทษด้วยทฤษฎีนี้ได้สัดส่วนกับความร้ายแรงที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิด⁴⁵

2.2.2.2 ทฤษฎีสัมพันธ์ (Relative Theory)

ทฤษฎีสัมพันธ์ (Relative Theory) ไม่ใช่เฉพาะเรื่องจุดประสงค์ของการลงโทษเท่านั้น แต่ใช้ในกรณีอื่นด้วย โดยทฤษฎีนี้ถือว่าทุกสิ่งทุกอย่างย่อมไม่เด็ดขาดเสมอ จะถูกต้องก็ต่อเมื่อคำนึงถึงกาลเทศะและสภาพแวดล้อมต่างๆ ซึ่งต้องมองว่าการลงโทษอย่างไรจึงจะเกิดประโยชน์มากที่สุด โดยต้องคำนึงถึงตัวผู้กระทำความผิดและบุคคลอื่น⁴⁶ โทษนั้นควรทำให้ผู้กระทำผิดเกิดความหวาดกลัวและกลับตัวเป็นคนดี เพื่อเป็นการป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นอีก ทั้งนี้วัตถุประสงค์ของการลงโทษที่แทรกอยู่ในทฤษฎีนี้ กล่าวคือ การลงโทษเพื่อข่มขู่ป้องกัน โดยมีการป้องกันอยู่ 2 ลักษณะ

- 1 ป้องกันทั่วไป (General Prevention) คือ การลงโทษเพื่อป้องกันมิให้บุคคลทั่วไปกระทำความผิด โดยจะต้องลงโทษเพื่อให้บุคคลทุกๆ คนหวาดกลัวไม่กล้า

⁴³ นที จิตสง่า, หลักทฤษฎีโทษ: หลักการวิเคราะห์ระบบงานราชทัณฑ์, หน้า 24.

⁴⁴ ณรงค์ ใจหาญ, คำอธิบายกฎหมายอาญาภาคหนึ่ง ว่าด้วยโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย, พิมพ์ครั้งที่ 1(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มิตรนราการพิมพ์, 2539), หน้า6-8.

⁴⁵ อรศรี อธิกิจ, “มาตรการบริการสังคมกับโทษในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552), หน้า15.

⁴⁶ หยุต แสงอุทัย, กฎหมายอาญา ภาค1, หน้า251.

กระทำความผิดอย่างเดียวกัน ทำให้การลงโทษผู้กระทำความผิดต้องกระทำเพื่อให้เป็นแบบอย่างแก่บุคคลที่คิดจะกระทำความผิดแบบเดียวกันให้งดเว้นการกระทำนั้นเสีย

2 ป้องกันพิเศษ (Special Prevention) คือ การลงโทษเพื่อป้องกันผู้กระทำความผิดมิให้กระทำความผิดซ้ำ⁴⁷

การลงโทษตามทฤษฎีนี้เป็นการตัดมิให้ผู้กระทำความผิดมีโอกากระทำความผิดซึ่งในระหว่างที่มีการรับโทษสังคมส่วนรวมจะได้รับความปลอดภัยจากการกระทำของบุคคลนั้นโทษที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันที่ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์นี้ คือ โทษประหารชีวิต โทษจำคุกไม่ว่าตลอดชีวิตหรือมีกำหนดเวลา ตลอดจนการกักขังผู้กระทำความผิดไว้ในสถานที่ที่มีไข้เรือนจำหรือวิธีการกักกันผู้กระทำความผิดที่ติดนิสัยเอาไว้จนกว่าจะหมดความเป็นอันตรายต่อสังคม ดังนั้นแนวความคิดนี้จึงมุ่งไปที่ประโยชน์ของสังคมที่จะได้รับความปลอดภัยจากการกระทำความผิดและเน้นเรื่องควบคุมตัวผู้กระทำความผิดไว้อย่างเข้มงวดเพื่อให้สังคมปลอดภัย⁴⁸

หากพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่กล่าวมาแล้ว ไม่สามารถตัดสินโดยเด็ดขาดได้ว่าควรใช้วัตถุประสงค์ในการลงโทษข้อใด ซึ่งในแต่ละประเทศก็จะมีแนวทางที่จะใช้วัตถุประสงค์ในการลงโทษเน้นหนักไปในด้านใดด้านหนึ่ง ทำให้บทลงโทษจำเป็นต้องกำหนดให้เหมาะสมแก่สภาพสังคมและความผิดของแต่ละบุคคล และขณะเดียวกันจะต้องไม่ลืมว่าสภาพสังคมในปัจจุบันยังคงมีความรู้สึกต่อสู้และขัดแย้งกันระหว่างความปรารถนาดีที่จะแก้ไข⁴⁹ แต่การลงโทษผู้กระทำความผิดโดยใช้วิธีการจำคุกตลอดชีวิตหรือมีกำหนดเวลานั้น ได้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้วว่าส่งผลกระทบต่อตัวผู้กระทำความผิดและต่อบุคคลรอบข้างรวมทั้งสังคมก็ได้รับผลกระทบด้วยโดยจะกล่าวในบทต่อไป

2.2.3 ผลกระทบจากโทษจำคุก

การบังคับโทษจำคุกที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษย่อมได้รับการสนับสนุนไว้ก่อนว่าผู้ต้องโทษสามารถดำเนินชีวิตในอนาคตหลังจากการรับโทษแล้ว โดยปราศจากการกระทำความผิดทางอาญาอีก⁵⁰ ทั้งนี้โทษจำคุกเป็นโทษที่จำกัดเสรีภาพของผู้กระทำความผิดให้อยู่ในที่จำกัด เพื่อมิให้บุคคลนั้นออกไปกระทำความผิดอีก หรือเป็นการกันออกจากสังคมชั่วคราว เพื่อเป็นการลงโทษและ

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 251-252.

⁴⁸ Susan Easton and Christine Piper, *Sentencing and punishment : A Quest for Justice* (Oxford: Oxford University Press, 2005, pp.132-134.

⁴⁹ อรรถ สุวรรณบุปผา, *หลักอาชญาวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2518), หน้า142.

⁵⁰ ธาณี วรรักษ์, *กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก*, หน้า105.

ปรับปรุงแก้ไขบุคคลนั้น โทษจำคุกจัดว่าเป็นวิธีการลงโทษที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการสนองนโยบายการลงโทษ⁵¹ ทำให้โทษจำคุกมีผลดีด้วยเช่นกัน กล่าวคือ ไม่มีความเจ็บปวดทางด้านกายภาพ จึงไม่มีลักษณะของการทำร้ายและสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน อีกทั้งสามารถลงโทษได้เป็นระยะเวลา นาน เพื่อให้ผู้กระทำความความผิดได้สำนึกในการกระทำ⁵² และสามารถแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้ด้วยในระหว่างที่ถูกจำคุกในเรือนจำหรือทัณฑสถาน เมื่อมีประโยชน์แล้วก็ต้องมีข้อโต้แย้งด้วย กล่าวคือ มีข้อโต้แย้งว่าโทษจำคุกไม่ได้มีประโยชน์อย่างที่สังคมได้คาดหวัง เพราะการลงโทษจำคุกก่อให้เกิดผลในทางลบ⁵³ โดยสามารถสรุปผลกระทบได้ต่อไป

2.2.3.1 ผลกระทบทางเศรษฐกิจ

มนุษย์ทุกคนต้องการเสรีภาพในการดำรงชีวิต ถ้าบุคคลใดได้รับโทษจำคุกต้องถูกจองจำในเรือนจำไม่สามารถไปทำมาหากินได้ ทำให้เกิดผลกระทบต่อทางเศรษฐกิจโดยรวมของสังคมและครอบครัว ยิ่งถ้าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบในการหาเลี้ยงครอบครัวหรือเป็นหัวหน้าครอบครัว ทำให้ขาดโอกาสในการประกอบอาชีพและมีฐานะยากจนลง ซึ่งย่อมต้องส่งผลกระทบต่อบุคคลที่ได้อยู่ในการดูแลของผู้ต้องโทษด้วย เปรียบเสมือนขาดเสาหลักของครอบครัว ดังนั้นเหมือนว่าเป็นการลงโทษบุคคลในครอบครัวด้วย⁵⁴ และรัฐก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้ต้องโทษ เพราะบุคคลเหล่านี้ต้องถูกควบคุมตัวไว้ในเรือนจำ ซึ่งรัฐต้องให้สวัสดิการต่อผู้ต้องโทษทั้งด้านอาหาร สุขภาพอนามัยและที่สำคัญคือ ถ้ากระบวนการยุติธรรมใช้การบังคับโทษจำคุกเป็นจำนวนมาก จะทำให้เกิดปัญหาความแออัดในเรือนจำซึ่งรัฐเองก็จะต้องมีการสร้างเรือนจำ เพื่อให้เพียงพอต่อผู้ต้องโทษ

2.2.3.2 ผลกระทบทางสังคม

เมื่อต้องโทษจำคุกผู้ต้องโทษจะได้รับโทษเป็นเวลาสั้นหรือยาวนาน ต้องขึ้นอยู่กับความผิดที่ได้กระทำ ทำให้ผู้ต้องโทษถูกตัดขาดออกจากสังคมภายนอก ไม่ทราบความเคลื่อนไหวในสังคม เมื่อถูกปลดปล่อยก็จะเป็นอุปสรรคในการปรับตัวเข้าสู่สังคม เพราะไม่สามารถรับรู้ได้ว่าภายนอกมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปแค่ไหน ซึ่งอาจทำให้เกิดความว้าเหว อีกทั้งการอยู่ร่วมกันภายในเรือนจำ

⁵¹ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาคทั่วไป, หน้า 215.

⁵² อรศรี อธิกิจ, มาตรการบริการสังคมกับโทษในคดีอาญา, หน้า 23.

⁵³ นที จิตสว่าง, หลักทฤษฎีวิทยา: หลักการวิเคราะห์ระบบงานราชทัณฑ์, หน้า119.

⁵⁴ จิตติ ดิงศภัทย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1 ตอน 2,(กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตสภา, 2518), หน้า848.

เปรียบเสมือนการถูกบังคับให้คบหาสมาคมกับผู้กระทำความผิดคดีนีสัย ซึ่งผู้ต้องโทษอาจได้รับการถ่ายทอดทางสิ่งที่ไม่ร้ายไปกว่าแต่ก่อนที่ผู้นั้นจะได้รับโทษ⁵⁵

2.2.3.3 ผลกระทบต่อผู้ต้องโทษจำคุก

ผลกระทบจากการต้องโทษจำคุกสามารถพิจารณาได้ 2 ระยะ กล่าวคือ ในระยะที่อยู่ในระหว่างการได้รับโทษภายในเรือนจำและระยะหลังจากการที่ได้รับการปล่อยตัวหลังพ้นโทษ ซึ่งในขณะที่ผู้ต้องโทษต้องถูกจำกัดเสรีภาพ ทำให้คุณลักษณะเฉพาะของความเป็นคนเลื่อมคลายลง ชื่อเสียงของบุคคลนั้นเสื่อมลงในสายตาผู้อื่น ทำให้ผู้ต้องโทษเกิดความกดดันทางด้านจิตใจและอารมณ์ ต้องถูกรังเกียจจากสังคมภายนอกเรือนจำ สูญเสียความเป็นอิสระและเสรีภาพความเป็นส่วนตัว⁵⁶

ส่วนผลกระทบต่อตัวผู้ต้องโทษที่โทษจำคุกได้ส่งผลกระทบในทางลบต่อผู้ต้องโทษ ในลักษณะที่เป็นอุปสรรคต่อการกลับตัวให้เข้ากับสังคมภายนอกหลังจากการปลดปล่อย⁵⁷ โดยอาจจะพิจารณาได้ ดังนี้

1 โทษจำคุกก่อให้เกิดรอยมลทิน (stigma) ในตัวผู้ต้องโทษ โดยจะถูกสังคมตราหน้าว่าเป็นคนชั่วร้าย ขี้ตะราง ไม่มีคนต้องการคบหาด้วย การกลับเข้าสู่สังคมสามารถทำได้ยาก เพราะสังคมส่วนใหญ่มีความรู้สึกไม่ดีต่อผู้เคยต้องโทษจำคุก ซึ่งจะต้องขอรังเกียจไม่ยอมรับ

2 สภาพความเป็นอยู่ภายในเรือนจำส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของผู้ต้องโทษ โดยเฉพาะผู้ต้องโทษครั้งแรกหรือผู้กระทำความผิดที่ไม่คดีนีสัย อาจทำให้ทัศนคตินิสัยและพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดีได้ อีกทั้งสภาพความเป็นอยู่ในเรือนจำไม่สามารถเทียบได้กับสภาพความเป็นอยู่ภายนอก ทำให้ผู้นั้นเกิดความเครียดและความกดดัน ถ้าได้พิจารณาจากสภาพโดยรวมแล้ว ทำให้ผลกระทบทางด้านจิตใจและร่างกายผู้ต้องโทษอย่างมาก

3 เมื่อได้รับโทษจำคุกแล้วบุคคลเหล่านี้ต้องไปอยู่ภายใต้การควบคุมของราชทัณฑ์หรืออีกนัยคือ เรือนจำเป็นสถานที่ซึ่งได้รวบรวมบุคคลหลายประเภท แม้ว่าจะมีการจำแนกประเภทของผู้ต้องขังแล้วก็ตาม แต่โดยสภาพแล้วต้องอยู่ร่วมกันและคบหาสมาคมกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โอกาสในการถ่ายทอดเทคนิคในการประกอบอาชญากรรมและทัศนคติต่อการกระทำความผิดอาจเกิดขึ้นที่เรียกว่า วัฒนธรรมคุก ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่แตกต่างจากรูปแบบของวัฒนธรรมในสังคม เมื่อผู้ต้องโทษเข้าสู่เรือนจำจะต้องเอาตัวรอดเพื่อให้ตนสามารถอยู่รอดได้

⁵⁵ อรณิษฐ์ บุญรัตน์, “มาตรการทางกฎหมายในการใช้วิธีการคุมประพฤติแบบเข้ม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544).

⁵⁶ ประธาน วัฒนวานิชย์, “การปฏิรูประบบการลงโทษ แนวทางสหวิทยาการโดยเน้นด้านอาชญาวิทยา.” *บทบัณฑิตย* 54 (ธันวาคม 2541): 22.

⁵⁷ นที จิตสว่าง, *หลักทัณฑ์วิทยา: หลักการวิเคราะห์ระบบงานราชทัณฑ์*, หน้า 119.

ทำให้พฤติกรรมของผู้ต้องโทษเปลี่ยนแปลง โดยมีความคิดว่าทำอย่างไรตนจะอยู่รอดและจะเกิดพฤติกรรมการสร้างความคุ้มกันในทางผิดได้ เนื่องจากสิ่งแวดล้อมและสภาวะสังคมภายในเรือนจำที่มีอิทธิพลในด้านต่างๆ ทำให้เกิดการถ่ายทอดวิธีประกอบอาชญากรรมระหว่างกัน เพื่อให้เป็นอาชญากรมืออาชีพหรือก่อให้เกิดเครือข่ายของอาชญากรรมได้⁵⁸

โดยสรุปแล้วการที่ผู้ต้องโทษต้องรับโทษภายในเรือนจำจะส่งผลทั้งตัวผู้ต้องโทษในหลายด้าน และยังส่งผลต่อบุคคลในครอบครัวรวมทั้งสังคมด้วย แต่เมื่อไม่สามารถหลีกเลี่ยงที่จะลงโทษผู้กระทำความผิดได้ การเข้าไปอยู่ในเรือนจำควรจะมีการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขัง เพื่อให้ผู้กระทำความผิดตัดสินใจแยกออกจากผู้กระทำความผิดครั้งแรกหรือได้กระทำความผิดโดยการพลาดพลั้ง และยังเป็นการง่ายต่อการควบคุมและการใช้มาตรการป้องกันการหลบหนีได้

2.2.4 การจำแนกลักษณะของผู้ต้องขัง

สำนัก Positive เป็นสำนักความคิดแรกที่ทำให้ความสนใจต่อการแยกประเภทผู้ต้องขัง เนื่องจากมีแนวคิดว่าการแก้ไขผู้กระทำความผิดต้องแก้ไขที่สาเหตุ ดังนั้นการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดที่กระทำความผิดคล้ายคลึงกันจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการแก้ไขได้มากกว่า การจำแนกลักษณะของผู้ต้องขังได้มีการพัฒนามาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน โดยในปัจจุบันได้มีการยอมรับและก่อให้เกิดการพัฒนาเปลี่ยนแปลงระบบการจำแนกผู้ต้องขังเป็นอย่างมาก จนมีความเจริญก้าวหน้าและหลายประเทศได้นำไปปฏิบัติ⁵⁹

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยมีองค์ที่เกี่ยวข้องคือ ตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ ซึ่งเป็นและหน่วยงานจะมีภาระหน้าที่แตกต่างกัน โดยการบังคับตามคำพิพากษาเป็นภารกิจของกรมราชทัณฑ์ ซึ่งเป็นหน่วยงานสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรมก่อนที่จะปลดปล่อยผู้กระทำความผิดคืนสู่สังคม ทำให้ภารกิจของกรมราชทัณฑ์ คือ การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามคำพิพากษาของศาล ด้วยการควบคุมผู้ต้องขังมิให้หลบหนีและการแก้ไข เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม พร้อมทั้งพัฒนาผู้ต้องขังให้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคมเมื่อพ้นโทษ ทำให้นโยบายหลักที่สำคัญในการบริหารงานเรือนจำคือ การควบคุมผู้ต้องขัง เพื่อมิให้หลบหนี การควบคุมดูแลให้อยู่ในระเบียบวินัยของเรือนจำ ซึ่งต้องมีการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขัง

⁵⁸ ธาณี วรภัทร์, กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก, หน้า103-104.

⁵⁹ พริษา ล้อมอรุณ, “ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่จำแนกลักษณะผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถาน,” (สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารงานยุติธรรม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2551), หน้า25.

การจำแนกลักษณะของผู้ต้องขัง หมายถึง กระบวนการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง เป็นรายบุคคล โดยการศึกษาวิเคราะห์ ประวัติ ภูมิหลัง บุคลิกลักษณะและสภาพทั่วไปของผู้ต้องขัง รวมทั้งประวัติการกระทำความผิด และสาเหตุแห่งการกระทำความผิด เพื่อให้สามารถกำหนด แผนการบำบัดรักษา การอบรม แก้ไข และฟื้นฟูจิตใจของผู้ต้องขังได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตาม สภาพของผู้ต้องขังแต่ละบุคคล (Individual Treatment)

การจำแนกลักษณะของผู้ต้องขังไม่ใช่การแยกประเภทผู้ต้องขังหรือการแยกขัง (Prisoner Segregation) กล่าวคือ การแยกประเภทผู้ต้องขังหรือการแยกขัง เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังในระยะเริ่มแรก หมายถึง การแยกผู้ต้องขังไว้ตามเพศ อายุ ประเภท และลักษณะแห่งการกระทำความผิด โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ในการควบคุมตัวและเพื่อป้องกันการมีส่วนร่วมและการถ่ายทอดลักษณะนิสัยอาชญากรรมแก่กัน ซึ่งเมื่อมีการดำเนินการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขังแล้ว ควรให้มีการแยกขังผู้ต้องขังแต่ละประเภทแต่ละประเภท เพื่อให้การอบรม แก้ไข ผู้ต้องขังมีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังแต่ละประเภทมีลักษณะไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมในด้านอาคารสถานที่ที่เรือนจำและทัณฑสถานแต่ละแห่งจะดำเนินการตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของเรือนจำและทัณฑสถาน⁶⁰ ซึ่งสามารถแยกวัตถุประสงค์ในการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขังได้ ดังนี้

ก. เพื่อประโยชน์ในด้านการควบคุมผู้ต้องขัง กล่าวคือ เรือนจำและทัณฑสถาน มีภารกิจหลักในการควบคุมผู้ต้องขังเพื่อไม่ให้หลบหนี ไม่ก่อความเดือดร้อนภายในเรือนจำ ดังนั้นการจำแนกผู้ต้องขังทำให้ทราบประวัติ บุคลิกลักษณะ และข้อบกพร่องของผู้ต้องขัง จะทำให้ง่ายต่อการควบคุมและมีประสิทธิภาพ ลดโอกาสการกระทำผิดวินัย อีกทั้งยังสามารถดำเนินการวางแผนปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ทั้งในด้านการอบรมแก้ไข การให้การศึกษา การฝึกวิชาชีพ การพัฒนาจิตใจ รวมทั้งการใช้แรงงานของผู้ต้องขังของเรือนจำให้เหมาะสมแก่ผู้ต้องขังแต่ละคน การจำแนกลักษณะของผู้ต้องขังจะช่วยให้การดำเนินการดำเนินงานเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ข. เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังด้านการอบรมแก้ไข และพัฒนาพฤตินิสัย ภารกิจของเรือนจำและทัณฑสถานมิใช่เพื่อควบคุมผู้ต้องขังอย่างเดียว ยังต้องแก้ไขพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง ให้เป็นบุคคลที่สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมทั่วไปได้เมื่อพ้นโทษ โดยมุ่งเน้นให้การรักษาบำบัดรักษาทั้งร่างกายและจิตใจ การแก้ไขเพื่อพัฒนาจิตใจและปรับเปลี่ยนทัศนคติพฤติกรรม รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังให้มีความรู้วิชาสามัญวิชาชีพ มีทักษะและความชำนาญในการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมภายนอก ซึ่งการจำแนกลักษณะของ

⁶⁰ สำนักทัณฑปฏิบัติ กรมราชทัณฑ์, คู่มือการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, 2547), หน้า1.

ผู้ต้องขังจะทำให้เรือนจำและทัณฑสถานสามารถให้การอบรม แก้ไข และพัฒนาผู้ต้องขังในด้านต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพปัญหาของผู้ต้องขังแต่ละประเภท โดยผู้ต้องขังจะได้รับประโยชน์ในการอบรม แก้ไขอย่างแท้จริง⁶¹

การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังถือเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นที่เรือนจำและทัณฑสถานทุกแห่ง ต้องดำเนินการอย่างจริงจัง เนื่องจากจะช่วยให้การบริหารงานด้านต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมทั้งสามารถให้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังแต่ละคนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม⁶² ซึ่งการจำแนก ลักษณะของผู้ต้องขังขั้นพื้นฐาน จะดำเนินการตั้งแต่วาระแรกที่รับตัวตามรูปแบบและวิธีการ ดำเนินการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขังตามที่กล่าวมา โดยการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง มีการวิเคราะห์ ข้อมูลของผู้ต้องขัง เพื่อแบ่งระดับการควบคุมเป็น 4 ระดับ เพื่อประโยชน์ คือ การวางแผน การปฏิบัติงานว่ามีผู้ต้องขังกลุ่มใดที่จัดอยู่ในข่ายต้องควบคุมดูแลเข้มงวด ให้แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ส่วนการแก้ไข ให้แบ่งเป็น 4 กลุ่ม เช่นกัน เพื่อจะได้นำแต่ละกลุ่มไปดำเนินการจำแนกลักษณะ ผู้ต้องขัง เพื่อการแก้ไขและจัดโปรแกรมที่เหมาะสมต่อไป⁶³

ตารางที่ 1 การจัดกลุ่มผู้ต้องขังเพื่อการควบคุม

ระดับการควบคุม	ลักษณะผู้ต้องขัง
มั่นคงสูงสุด	ผู้ต้องขังที่กำหนดโทษสูง, มีพฤติกรรมกระทำความผิดร้ายแรง, คดีสะเทือนขวัญ ประชาชน, คดีอุกฉกรรจ์, พฤติการณ์ไม่น่าไว้วางใจ, ระหว่างการควบคุม ตัวในเรือนจำกระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรงในเรือนจำ
มั่นคงสูง	ผู้ต้องขังกำหนดโทษสูง, พฤติการณ์กระทำความผิดไม่ร้ายแรง ระหว่างการ ควบคุมในเรือนจำไม่เคยกระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรง
มั่นคงปานกลาง	กำหนดโทษไม่สูงเหลือเวลาจำคุกต่อไปไม่มาก, มีความประพฤติดี ไม่เคย กระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรงในเรือนจำ
มั่นคงต่ำ	กำหนดโทษเหลือน้อย, มีความประพฤติดี, โกล้พ้นโทษ

⁶¹ ยุทธชัย แซ่ฮั่น, รวมกฎหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติงานกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม ฉบับมาตรฐาน (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไฮเอ็ดพับลิชซิ่ง, 2553), หน้า199-206.

⁶² หนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ มท 0906/ว 65 ลงวันที่ 11 กรกฎาคม 2540 เรื่อง การดำเนินงานด้านการ จำแนกลักษณะผู้ต้องขัง

⁶³ สำนักทัณฑปฏิบัติ กรมราชทัณฑ์, คู่มือการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง, หน้า7.

ตารางที่ 2 การจัดกลุ่มผู้ต้องขังเพื่อการแก้ไข

กลุ่มผู้ต้องขัง	ลักษณะผู้ต้องขัง
กลุ่มที่ 1 มีแนวโน้มไม่กระทำผิดซ้ำ	ผู้ต้องขังกระทำผิดครั้งแรก, กระทำผิดโดยประมาทหรือพลั้งพลาด, กระทำผิดเนื่องจากบันดาลโทสะ, กระทำผิดเนื่องจากสภาพแวดล้อม, มีความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว, ไม่ใช่อาชญากรโดยสังคม
กลุ่มที่ 2 แก้ไขได้	กระทำผิดครั้งแรกหรือไม่เกิน 3 ครั้ง, กระทำผิดและมีความสำนึกผิด, พฤติการณ์กระทำผิดไม่ใช่อาชญากรอาชีพ, กระทำผิดในหน้าที่การงาน
กลุ่มที่ 3 ยากต่อการแก้ไข	กระทำผิดติดนิสัย (มากกว่า 3 ครั้ง), อาชญากรโดยสันดาน, กระทำผิดไม่สำนึกผิด, มีลักษณะร้าย
กลุ่มที่ 4 กลุ่มพิเศษ	ผู้ต้องขังต่างชาติ, ผู้ต้องขังป่วย, ผู้ต้องขังที่มีความบกพร่องทางจิต, ผู้ต้องขังสูงอายุ

การจำแนกลักษณะของผู้ต้องขังในปัจจุบันมีความก้าวหน้าเป็นอย่างมาก โดยได้มีการจำแนกผู้ต้องขังโดยพิจารณาถึงอุปนิสัยใจคอและคุณลักษณะของผู้ต้องขังว่ามีทางกลับเนื้อกลับตัวหรือไม่ และนอกจากนี้แล้วยังมีการแยกประเภทผู้ต้องขังไว้ในทัณฑสถานประเภทต่างๆ ตามความเหมาะสมแล้ว ภายในเรือนจำและทัณฑสถานแต่ละแห่งยังมีการจำแนกลักษณะตามความเหมาะสมด้วย⁶⁴ อย่างไรก็ตามแม้จะมีการจำแนกลักษณะขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังและแบ่งกลุ่มตามข้างต้นแล้วก็ตาม ถ้าต่อมาได้มีการจัดโปรแกรมเพื่อการแก้ไขผู้ต้องขัง จะต้องมีการคัดเลือกผู้ต้องขังที่จำแนกแล้วขึ้นอีก ระดับ เพื่อความเหมาะสมต่อการเข้าร่วมโปรแกรม ซึ่งต้องดำเนินการจัดทำกรณีศึกษา (case study) ของผู้ต้องขังแต่ละราย เพื่อคัดเลือกเข้าโปรแกรมต่างๆ การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังจะ

⁶⁴ วัระพงษ์ บุญโญภาส, เอกสารประกอบการบรรยาย วิชา อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา(กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), หน้า151.

ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ จะต้องมีการประสานงานกับฝ่ายอื่นๆ และจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่เรือนจำและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตามที่กล่าวตามทั้งหมด⁶⁵

ดังนั้นการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังที่ไม่มีประสิทธิภาพ จะทำให้ผู้ต้องขังที่กระทำความผิดโดยพลั้งพลาดไม่มีสันดานเป็นผู้ร้าย มีโอกาสเข้าไปปะปนคบหาสมาคมกับผู้ต้องขังที่เชี่ยวชาญในการกระทำความผิด ทำให้เกิดการเรียนรู้และถ่ายทอดพฤติกรรมทางอาชญากร เป็นอุปสรรคต่อการอบรมแก้ไขผู้ต้องขังเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะกลุ่มที่พอจะแก้ไขได้⁶⁶ ทั้งนี้ ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ถือเป็นผู้ต้องขังกลุ่มพิเศษสามารถส่งเข้ารับการปฏิบัติในโปรแกรมเพื่อการสงเคราะห์และสวัสดิการผู้ต้องขัง⁶⁷ และเพื่อประโยชน์ในการดูแลและการควบคุมซึ่งจะมีการควบคุมที่น้อยกว่า เนื่องจากสภาพร่างกายของผู้ต้องขังเอง ทำให้กรมราชทัณฑ์สามารถประหยัดงบประมาณในส่วนนี้ได้ ทั้งนี้ การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์จะต้องทำการศึกษาในบทต่อไป

⁶⁵ ยุทธชัย แซ่อั้น, รวมกฎหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติงานกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม ฉบับมาตรฐาน, หน้า199-206.

⁶⁶ นที จิตสว่าง, สภาพปัญหาของภาวนักโทษล้นเรือนจำ, หน้า6.

⁶⁷ พรธิพา ลิ้มอรุณ, ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่จำแนกลักษณะผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถาน, หน้า37.

บทที่ 3

แนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์

สำหรับแนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์จะกล่าวถึง แนวคิดเกี่ยวกับมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ซึ่งได้แก่ การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำตามมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติ ได้แก่ กฎมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว (ข้อกำหนดโตเกียว) (United Nation Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures 1990) ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 1955) และข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (United Nations Rules the Treatment of Women prisoners and non-custodial Measures for Women offenders) พร้อมด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ในประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกาและศึกษาเรื่องโทษเพื่อหาสถานที่จำคุกอื่นนอกจากเรือนจำ โดยนำมาวิเคราะห์เพื่อกำหนดแนวทางของสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำสำหรับหญิงมีครรภ์ที่ได้รับการดูแลสุขภาพบังคับโทษจำคุกตามมาตรา 246 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

3.1 แนวคิดเกี่ยวกับมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ

การลงโทษผู้กระทำความผิดได้มีการพัฒนาจากการลงโทษ เพื่อการแก้แค้นทดแทนมาเป็น การลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟู¹ จึงได้มีการพัฒนาจากการใช้ระบบเรือนจำมาเป็นระบบการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ เนื่องจากได้มีการตระหนักว่า การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยใช้เรือนจำ ไม่ได้ก่อให้เกิดผลดีต่อการควบคุมอาชญากรรมแต่กลับเกิดผลเสียมากกว่าทั้งในด้านตัวผู้กระทำความผิดและต่อสังคม จึงได้มีการหลีกเลี่ยงการใช้โทษจำคุกสำหรับผู้กระทำความผิดบางประเภทหรือการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ โดยการหันไปปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำแทน²

¹ ประธาน วัฒนาวณิชย์, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยา(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประกายพริ้ง, 2546), หน้า360.

² นัทธิ จิตสว่าง, หลักทฤษฎีอาชญาวิทยา : หลักการวิเคราะห์ระบบงานราชทัณฑ์, หน้า119.

3.1.1 ความหมายและวัตถุประสงค์ของมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด โดยไม่ใช่เรือนจำ

ในปัจจุบันวัตถุประสงค์ของการลงโทษมีการเปลี่ยนแปลงไปจากการแก้แค้นทดแทนมาเป็นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เพราะว่าหลังจากการรับโทษในเรือนจำแล้วผู้กระทำความผิดต้องกลับคืนสู่สังคมปกติ³ โดยไม่สามารถแยกบุคคลเหล่านี้ออกจากสังคมได้ ถ้าหากผู้กระทำความผิดยังมีพฤติกรรมเดิมแล้ว อาจกระทำความผิดเป็นที่เดือดร้อนของสังคมอีก อย่างไรก็ตามการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในช่วงแรก เป็นการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยใช้เรือนจำหรือการลงโทษ โดยการประหาร เพราะเชื่อว่าสามารถป้องกันอาชญากรรมได้ แต่ระยะต่อมาทำให้ทราบว่า การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยใช้เรือนจำไม่ได้ลดสถิติการกระทำความผิด จึงมีการพัฒนาเพื่อหามาตรการอื่นมาแทนการจำคุก โดยการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช่เรือนจำก็เป็นรูปแบบหนึ่ง

การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช่เรือนจำ (Prison) หมายถึง การใช้มาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดแบบอื่นๆ แทนมาตรการการจำคุกผู้กระทำความผิดไว้ในเรือนจำ อาจจะมีขึ้นได้ก่อนที่ผู้กระทำความผิดจะถูกปรับโทษในเรือนจำ เช่น การปล่อยอย่างมีเงื่อนไขในชั้นของตำรวจ พนักงานอัยการและศาล หรืออาจเกิดขึ้นหลังจากการที่ผู้กระทำความผิดได้ถูกปรับโทษในเรือนจำแล้ว เช่น การปล่อยอย่างมีเงื่อนไขออกไปก่อนครบกำหนดโทษ โดยถือว่าการจำคุกผู้กระทำความผิดโดยใช้เรือนจำ เป็นมาตรการลงโทษหรือปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในรูปแบบหนึ่ง ซึ่งอาจเหมาะสมกับผู้กระทำความผิดบางประเภท เช่น ผู้กระทำความผิดซ้ำ ผู้กระทำความผิดในคดีอุกฉกรรจ์หรือผู้กระทำความผิดที่ต้องการการควบคุมที่เข้มแข็งในเรือนจำ เพื่อความปลอดภัยของสังคม แต่อาจไม่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดบางประเภท ดังนั้นความใช้มาตรการอื่นแทนการจำคุกในเรือนจำ จึงเป็นผลดีต่อตัวผู้กระทำความผิดและต่อสังคม

มาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช่เรือนจำนั้น มีความหมายใกล้เคียงกับ “การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในชุมชน” (Community-Based Corrections) กล่าวคือ แทนที่จะปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในเรือนจำก็เปลี่ยนมาปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในชุมชนแทน ซึ่งหมายถึง การใช้มาตรการควบคุมและแก้ไขผู้กระทำความผิดแบบต่างๆ ที่ได้กระทำในชุมชน โดยอาศัยทรัพยากรในชุมชนแบบต่างๆ เข้าช่วยแก้ไขผู้กระทำความผิด โดยอาจเป็นลักษณะต่างๆ เช่น การใช้บรรยาภาคและสถานที่ในชุมชนแทนการควบคุมผู้กระทำความผิดในเรือนจำ การเปิดโอกาส

³ จูตีมา ประเสริฐ, “การจำคุกในสถานที่อื่นที่ไม่ใช่เรือนจำ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขา กฎหมายอาญา คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553), หน้า 10.

ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขผู้กระทำความผิด เช่น พนักงานคุมประพฤติอาสาสมัคร รวมทั้งการเปิดโอกาสให้องค์กรเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขผู้กระทำความผิด⁴

ทั้งนี้ได้มีการตีความหมายของการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยใช้เรือนจำที่แตกต่างกัน โดยสามารถแยกความหมายออกได้เป็น 2 แนวทาง กล่าวคือ การตีความหมายของการไม่ใช่เรือนจำ แบบกว้าง หมายถึง มาตรการหรือวิธีการใดๆ ก็ตาม ที่เป็นผลให้ไม่ต้องไปอยู่ในเรือนจำ มาตรการหรือวิธีการนั้นๆ เป็นรูปแบบหนึ่งของมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช่เรือนจำ ตามความหมายนี้ และการตีความหมายของการไม่ใช่เรือนจำอย่างเคร่งครัดหรือตายตัว หมายถึง การที่ผู้กระทำความผิดจะต้องไม่เคยก้าวล่วงผ่านเข้ามาอยู่ในเรือนจำ ดังนั้นการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในความหมายนี้จึงไม่รวม มาตรการหรือวิธีการที่มีนำผู้กระทำความผิดที่รับโทษในเรือนจำ มารวมไว้ความหมายนี้ด้วย⁵

อย่างไรก็ดี การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช่เรือนจำ เป็นแนวความคิดในการใช้รูปแบบการลงโทษผู้กระทำความผิดที่มีความหลากหลาย (Diversion Programming in Criminal Justice) และมุ่งใช้วิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในชุมชน (Community-Based Corrections) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่ช่วยผู้กระทำความผิดมิให้เกิดผลเสียต่อการถูกควบคุมในเรือนจำ กล่าวคือ

1 เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

เนื่องจากความคิดตามทฤษฎีแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (reformation and rehabilitation) ที่มุ่งเน้นการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยตรง โดยการกำหนดให้การลงโทษมีวิธีการที่จะให้ผู้กระทำความผิดเปลี่ยนนิสัยหรือปรับปรุงพฤติกรรมให้สามารถเข้ากับสังคมได้ซึ่งหากปรับปรุงผู้กระทำความผิดได้ ผู้นั้นก็จะไม่กระทำความผิดอีก ดังนั้นการลงโทษตามทฤษฎีนี้จึงเป็นการแก้ไขโดยพิจารณาลักษณะเฉพาะของผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล โดยเน้นการบำบัดรักษาแทนการลงโทษ เพื่อให้เกิดการเจ็บปวดทุกข์ทรมานเหมือนทฤษฎีแก้แค้นทดแทน แต่อาจให้ผู้นั้นอยู่ในสังคมและใช้มาตรการคุมประพฤติหรือการบำบัดทางกายภาพและทางจิตใจแทนได้ มาตรการเหล่านี้ก่อให้เกิดวิธีการลงโทษแบบชุมชน (community sentence) ซึ่งเป็นการบำบัดและฟื้นฟูผู้กระทำความผิดที่ไม่เป็นอันตรายต่อสังคมแทนการนำเข้าไปลงโทษในเรือนจำ⁶ ประกอบกับการลงโทษที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการแก้ไขฟื้นฟูเป็นวิธีการที่ได้รับการยอมรับว่ามีมนุษยธรรมต่อผู้กระทำความผิดและเป็นวิธีการที่คำนึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ (human value)

⁴ นที จิตสว่าง, หลักทฤษฎีวิทยา: หลักการวิเคราะห์ระบบงานราชทัณฑ์, หน้า 114-115.

⁵ จิตติมา ประเสริฐ, การจำคุกในสถานที่อื่นที่ไม่ใช่เรือนจำ, หน้า 13.

⁶ ณรงค์ ใจหาญ, กฎหมายอาญาว่าด้วยโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543), หน้า 31-33.

โดยมีพื้นฐานความคิดหรือความเชื่อว่ามันสามารถแก้ไขปรับปรุงตนเองได้ แต่ไม่ได้หมายความว่าผู้กระทำความผิดทุกคนสามารถแก้ไขและปรับปรุงตนเองได้ทุกคน

2 เพื่อลดผลกระทบในทางลบอันเนื่องมาจากการใช้เรือนจำ ผลกระทบของการใช้เรือนจำเกิดมาจากข้อเสียของระบบเรือนจำ ซึ่งมีอยู่หลายประการ

2.1 เรือนจำเป็นสถานที่สร้างรอยมลทิน (stigma) ให้แก่ผู้ต้องขัง กล่าวคือผู้ที่ถูกคุมขังในเรือนจำเมื่อถูกปล่อยออกมาสู่สังคม คนในสังคมส่วนใหญ่ไม่ยอมรับและมีความรู้สึกไม่ดีต่อบุคคลเหล่านั้น ทั้งยังตั้งข้อรังเกียจและตราหน้าบุคคลเหล่านั้นว่าต้องโทษมาก่อนและไม่อยากคบหาหรือเกี่ยวข้องกับ ทำให้การกลับคืนสู่สังคมการทำงานหรือการศึกษา รวมทั้งการใช้ชีวิตประจำวันเป็นไปด้วยความยากลำบาก ทำให้ผู้กระทำความผิดที่เคยต้องโทษไม่สามารถกลับเข้าสู่สังคมได้ โดยมีสาเหตุมาจากการที่สังคมไม่เชื่อมั่นว่าผู้กระทำความผิดที่ผ่านการต้องโทษในเรือนจำจะสามารถกลับมาเป็นคนดีได้ เป็นเสมือนสังคมได้ตีตราตามทฤษฎีตราหน้า (ปฏิกิริยาของสังคมที่พยายามผลักดันให้บุคคลผู้กระทำความผิดหรืออาชญากรถล่มถลายไปในทางที่ผิดหรือเลวร้ายมากยิ่งขึ้นโดยไม่พยายามเปิดโอกาสให้บุคคลที่เคยกระทำความผิดกลับตัวเป็นคนดีของสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ แม้พฤติกรรมของอาชญากรจะเป็นสิ่งที่ชั่วร้ายก็ตาม แต่สิ่งที่เลวร้ายยิ่งกว่า คือ ปฏิกิริยาของบุคคลในสังคมที่ไม่เปิดโอกาสให้บุคคลได้กลับตัวเป็นคนดี ซึ่งปฏิกิริยาตอบโต้ ได้แก่ การรังเกียจ การดูถูกเหยียดหยาม การไม่ยอมรับ การไม่ให้โอกาส การไม่ให้โอกาสแก้ตัว⁷ ซึ่งหากผู้พ้นโทษไปแล้วมีจิตใจที่เข้มแข็งหรือมีบุคคลคอยช่วยเหลือให้กลับคืนสู่สังคม ก็จะสามารถกลับเข้าสู่สังคมปกติได้

2.2 สภาพและความเป็นอยู่ในเรือนจำส่งผลกระทบในทางลบต่อร่างกายและจิตใจของผู้กระทำความผิด แม้ว่าเรือนจำมีสิ่งจำเป็นที่เป็นพื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ แต่สภาพความเป็นอยู่ของเรือนจำโดยทั่วไปมีลักษณะอันเลวร้ายและไม่ถูกสุขอนามัย ทั้งนี้เนื่องจากการดำเนินการของเรือนจำต้องได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล แต่เพราะแนวนโยบายทางอาญา (penal policy) ของรัฐบาลมักไม่ให้ความสำคัญกับผู้กระทำความผิด เพราะเห็นว่าเป็นผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายบ้านเมืองและเป็นผู้กระทำการอันขัดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม ดังนั้นเมื่อบุคคลเหล่านี้ถูกศาลพิจารณาและมีคำพิพากษาว่าเป็นผู้กระทำความผิด รัฐบาลมักจะไม่ให้ความสนใจเท่าฐานะของพลเมืองปกติของประเทศ

2.3 การที่ถูกจองจำในเรือนจำเป็นเวลานานๆ จะทำให้ผู้กระทำความผิดสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพของเรือนจำ (prisonization) ได้ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความเคยชินกับสภาพของเรือนจำและไม่เกรงกลัวเรือนจำอีกต่อไป โดยเห็นว่าการกระทำความผิดเป็นเรื่องธรรมดาอันจะทำให้

⁷ ปกรณ์ มณีปกรณ์, อาชญาวิทยา และ ทัณฑวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เอ็ม.ที.เพรส, 2553), หน้า187.

ให้การลงโทษโดยการใช้เรือนจำไม่มีความหมายอีกต่อไป อีกทั้งเรือนจำเป็นแหล่งที่รวมของผู้กระทำ ความผิดหลายประเภท ซึ่งจากสภาพของเรือนจำแล้ว ผู้ต้องขังจะต้องอาศัยอยู่ร่วมกัน ทำให้เกิดการ คบหาสมาคมกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งอาจเกิดการถ่ายทอดเทคนิคในการประกอบอาชญากรรม ตามทฤษฎีความแตกต่างในการคบหาสมาคม (อาชญากรรมเป็นผลมาจากการคบค้าสมาคมระหว่าง บุคคลหรือระหว่างกลุ่มบุคคลแบบของอาชญากร (Criminal Patterns) ถ้ามีการคบหาที่สม่ำเสมอ และมีความใกล้ชิดมากขึ้นเท่าใดแล้ว บุคคลนั้นก็ยิ่งกลายเป็นอาชญากรเร็วขึ้น)⁸

2.4 เรือนจำเป็นสถานที่ที่ทำให้ผู้กระทำความผิดถูกตัดออกจากสังคม เนื่องจากการเข้าไปอยู่ในเรือนจำเป็นการแยกผู้กระทำความผิดออกจากสังคมปกติ ทำให้เมื่อพ้นโทษแล้วก็จะ เกิดปัญหาในการปรับตัวเข้าสู่สังคมปกติ ซึ่งการปรับตัวนี้เป็นเรื่องยากของผู้ที่เคยผ่านการรับโทษ ในเรือนจำมา เนื่องจากในสังคมปัจจุบันยังไม่ยอมรับว่าผู้กระทำความผิดสามารถแก้ไขฟื้นฟูและ กลับตัวเป็นคนดีได้อย่างแท้จริง

3 เพื่อลดความแออัดยัดเยียดในเรือนจำ

โดยสามารถที่จะเพิ่มพื้นที่ในเรือนจำไว้สำหรับคุมขังผู้กระทำความผิดที่ร้ายแรง อันเป็นอันตรายต่อสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁹ ความแออัดยัดเยียดในเรือนจำ คือ การที่พื้นที่ ภายในเรือนจำไม่ได้สัดส่วนกับจำนวนผู้ต้องขัง ปัจจุบันกรมราชทัณฑ์มีผู้ต้องขังถึง 168,656 คน ในขณะที่ความจุของเรือนจำรองรับได้ประมาณ 80,000 คน ซึ่งสัดส่วนระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุม กับจำนวนผู้ต้องขังเกินมาตรฐานมาก กล่าวคือ มาตรฐานสากล 1 ต่อ 5 คน แม้ว่ามาตรฐาน ของสำนักงาน กพ. กำหนดไว้คือ 1 ต่อ 10 ก็ตาม แต่ในความเป็นจริงคือ 1 ต่อ 28 คน¹⁰ ทำให้เกิด ปัญหาความแออัดและไม่สามารถให้การแก้ไขผู้กระทำความผิดได้ทุกคน ดังนั้นถ้าหากรัฐสามารถ นำมาตรการที่เหมาะสมมาใช้กับผู้ต้องขังส่วนมากโดยหามาตรการอื่นที่ไม่ใช่การลงโทษจำคุก ในเรือนจำก็จะเป็นการลดปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำได้เป็นอย่างดี

ทั้งนี้สาเหตุที่ต้องนำมาตรการอื่นที่ไม่ใช่โทษจำคุกในเรือนจำมาใช้ในการแก้ปัญหา ความแออัดยัดเยียดของผู้ต้องขังในเรือนจำนี้ เนื่องจากปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อควบคุม

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า181-183.

⁹ Belinda Rodgers McCarthy and Bernard J. McCarthy Jr., Community-Based Corrections, (United States: Wadsworth Publishing Company, 1997). pp.40-41.

¹⁰ คณะอนุกรรมการออกกฎหมายลำดับรองเพื่อบังคับการตามพร.บ.แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา (ฉบับที่ 25) ครั้งที่ 2/2550 วันศุกร์ที่ 21 ธันวาคม 2550 เวลา 13.30 ณ ห้องประชุมกระทรวงยุติธรรม ชั้น 23 อาคารกระทรวงยุติธรรม ถนนแจ้งวัฒนะ อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี, เอกสารประกอบการประชุม คณะอนุกรรมการออกกฎหมายลำดับรองเพื่อบังคับการตามพร.บ.แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 25) ครั้งที่ 2/2550(กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรม,2550), หน้า15.

และการแก้ไขผู้กระทำความผิดและเป็นอุปสรรคต่อการบริหารงานของเรือนจำเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ การควบคุมนั้นเป็นอุปสรรคต่อการป้องกันการหลบหนีของผู้ต้องขังและการปกครองดูแลผู้ต้องขังไม่ให้ก่อความวุ่นวาย ตลอดจนการทะเลาะวิวาทหรือรังแกผู้ต้องขังด้วยกันเอง ในส่วนของการแก้ไขผู้ต้องขัง ความแออัดยัดเยียดเป็นอุปสรรคต่อการอบรมและแก้ไขผู้ต้องขังประเภทต่างๆ เพราะจะไม่สามารถจัดให้ผู้ต้องขังได้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้ยังเป็นอุปสรรคต่อการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง อันเป็นมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามหลักทัณฑวิทยาอีกด้วย

4 เพื่อเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายของภาครัฐ

การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ จะช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายจำนวนมาก ในส่วนงบประมาณของรัฐ อีกทั้งการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในชุมชนสามารถประหยัดงบประมาณของรัฐได้อย่างดี เนื่องจากมาตรการดังกล่าวช่วยลดภาระงบประมาณด้านการลงทุน ด้านบุคลากร และค่าใช้จ่ายในการดูแลรวมทั้งค่าอาหารของผู้ต้องขัง ทั้งนี้การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด โดยให้กลับไปอยู่ในชุมชนอย่างเต็ม โดยมีเงื่อนไขที่บุคคลเหล่านี้ต้องปฏิบัติ แม้จะต้องใช้เจ้าหน้าที่คุมความประพฤติก็ตาม แต่ก็ใช้ในจำนวนคนที่น้อยกว่า เพราะการดูแลผู้กระทำความผิดอาจใช้อาสาสมัครแทนได้ อีกทั้งผู้กระทำความผิดที่ถูกลงโทษในเรือนจำไม่สามารถทำมาหาได้ขาดรายได้ ในการหาเลี้ยงครอบครัว ขณะเดียวกันบุคคลในครอบครัวก็ต้องมาเยี่ยม ส่งอาหารและข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ ให้แก่ผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นการสูญเสียทางเศรษฐกิจไปจำนวนมาก ในทางตรงข้าม การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำผู้กระทำความผิดยังคงสามารถหาเลี้ยงตนเองและผู้อยู่ในอุปการะได้¹¹

ดังนั้นเพื่อเป็นการป้องกันผลกระทบของข้อเสียจากระบบเรือนจำดังที่กล่าวมา การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำจึงเป็นทางเลือกหนึ่งในการนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดบางประเภทที่ยังไม่จำเป็นต้องใช้เรือนจำและยังไม่สมควรที่จะใช้เรือนจำต่อบุคคลเหล่านั้น

3.1.2 รูปแบบของมาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ

การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยใช้เรือนจำ หรืออาจเรียกว่า “การเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิด ออกจากการบังคับโทษจำคุกโดยการไม่ใช้เรือนจำ” ซึ่งมีมาตรการต่างๆ ที่เป็นแพร่และเป็นสากล กล่าวคือ ใช้รองรับผู้กระทำความผิดที่ได้รับการเบี่ยงเบนออกจากกระบวนการยุติธรรม¹² ในขั้นตอน

¹¹ จูดีมา ประเสริฐ, การจำคุกในสถานที่อื่นที่ไม่ใช่เรือนจำ, หน้า14-20.

¹² Carlson, Norman A., *Correction in the 21st Century: A Practical Approach*(California: Wadsworth Publishing Company, 1998), pp. 142.

ต่างๆ โดยผู้กระทำความผิดจะถูกเบี่ยงเบนออกโดยความเหมาะสม เพื่อใช้ในการควบคุมและดูแลผู้กระทำความผิด ซึ่งอาจกำหนดมาตรการต่างๆ หลายข้อให้ผู้กระทำความผิดพร้อมกันก็ได้ ทั้งนี้ การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด มีขั้นตอนที่สำคัญอยู่ 3 ระดับ ได้แก่

ระดับที่ 1 ขั้นตอนก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

ในขั้นตอนก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม กล่าวคือ ผู้กระทำความผิดยังไม่ได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นการเลี่ยงผู้กระทำความผิดออกจากการกระบวนการยุติธรรม เช่น อาจใช้ศาลหมู่บ้าน หรือมาตรการทางสังคมสงเคราะห์แก่กระทำความผิด โดยใช้กับผู้กระทำความผิดคดีเล็กน้อยไม่เป็นอันตรายต่อสังคม ทั้งยังเป็น การลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลและลดปริมาณผู้ต้องขังด้วย

ระดับที่ 2 ขั้นตอนระหว่างการพิจารณาในกระบวนการยุติธรรม

โดยขั้นตอนนี้ผู้กระทำความผิดจะเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมแล้ว แต่ถูกผลักดันหรือเบี่ยงเบนออกจากกระบวนการยุติธรรมแทนการจำคุกและใช้วิธีการอื่นแทน ซึ่งอาจกระทำได้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม เช่น ในชั้นพนักงานสอบสวนอาจมีการเปรียบเทียบปรับ ในชั้นพนักงานอัยการ อาจเป็นการชะลอการฟ้อง, การสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ ในชั้นศาล อาจเป็นการรอลงอาญาพร้อมการคุมประพฤติ, การทำงานสาธารณะ, การใช้โทษระดับกลาง (Intermediate punishment) กล่าวคือ เป็นทางเลือกในการลงโทษที่พิจารณาถึงระดับความต่อเนื่องที่อยู่ในระหว่างอยู่ในระหว่างการควบคุมความประพฤติในแบบเดิมกับการจำคุกที่ใช้กันอยู่ในแบบปกติ เพื่อใช้กับผู้กระทำความผิดในชุมชน ที่สะท้อนถึงการโต้ตอบต่อการกระทำความผิดได้ดีกว่าการใช้การคุมประพฤติ โดยการเปลี่ยนโทษจำคุกระยะสั้นมาเป็นโทษกักขังแทนและได้นำมาตรการต่างๆ มาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการบังคับโทษกักขัง ซึ่งอาจใช้มาตรการต่อไปนี้ คือ ใช้การสอดส่องแบบเข้ม (Intensive Supervision) การกักขังไว้บ้าน (House Arrest) การเข้าค่ายแบบทหาร (Boot camp) เป็นต้น

ระดับที่ 3 ขั้นตอนหลังจากการใช้โทษจำคุกแล้ว

เป็นกรณีที่ผู้กระทำความผิดได้รับโทษจำคุกในเรือนจำมาแล้วระยะหนึ่ง แต่ได้รับการผ่อนผันให้ออกมาภายนอกเรือนจำหรือเป็นการปล่อยอย่างมีเงื่อนไข เพื่อออกมาทำประโยชน์และปฏิบัติตามกฎหมายหรือเงื่อนไขแทนการรับโทษจำคุก โดยการใช้มาตรการเหล่านี้ เช่น บ้านกึ่งวิถีขาออก (Halfway Out House) ทัศนนิคม (Penal Settlement) เป็นต้น

3.2 กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

การศึกษากฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังมีวัตถุประสงค์เพื่อนำข้อมูลจากการศึกษามาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ของประเทศไทย

ให้มีความชัดเจนและสอดคล้องกับระดับมาตรฐานสากลและต่างประเทศ ทั้งนี้โดยคำนึงถึงเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทยด้วย

3.2.1 กฎมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว (ข้อกำหนดโตเกียว)(United Nation Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures 1990)

นานาชาติได้ตระหนักว่าผู้กระทำความผิดบางรายสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข และมีความเชื่อมั่นว่าการหลีกเลี่ยงการควบคุมผู้กระทำความผิด เป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติ ต่อผู้กระทำความผิดในชุมชน และเป็นประโยชน์สูงสุดต่อผู้กระทำความผิดและสังคมมากกว่า การลงโทษผู้กระทำความผิดโดยการควบคุมตัว¹³ โดยมติ 45/110 เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม ค.ศ. 1990 ได้มีการรับรองโดยที่ประชุมสมัชชาทั่วไปให้ใช้ “กฎมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วย มาตรการไม่ควบคุมตัว (ข้อกำหนดโตเกียว) (United Nation Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures 1990)” ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อกำหนดหลักการพื้นฐานที่จะส่งเสริมการใช้ มาตรการไม่ควบคุมตัวควบคู่กับการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองบุคคลที่ต้องถูกใช้มาตรการ ทางเลือกอื่นที่ใช้แทนโทษจำคุก เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้นในการบริหารจัดการกระบวนการ ยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการดูแลผู้กระทำความผิดพร้อมๆ กับการส่งเสริม ให้ผู้กระทำความผิดได้ตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคม มีการสนับสนุนให้บรรลุผลทั้งโดยเงื่อนไข ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ ประเทศที่เป็นภาคีควรใช้ ความพยายามในการสร้างสมดุลระหว่างสิทธิของผู้กระทำความผิด สิทธิของผู้เสียหาย และความปลอดภัยของสังคมรวมทั้งการป้องกันอาชญากรรม และพัฒนาให้มีมาตรการไม่ควบคุมตัว เพื่อเป็นทางเลือกอื่นเพื่อลดโทษจำคุก และพัฒนานโยบายการบริหารกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ให้มีความเหมาะสม โดยต้องมีการดำเนินการให้สอดคล้องกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและให้สังคม มีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม ตลอดจนการบำบัดแก้ไขผู้กระทำความผิด¹⁴

โดยขอบเขตของ “กฎมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว (ข้อกำหนดโตเกียว) (United Nation Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures 1990)” มุ่งใช้บังคับกับผู้กระทำความผิดที่อยู่ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นในขั้นตอน

¹³ นางเยาว์ เขียวสะอาด, “พนักงานคุมประพฤติจะปฏิบัติงานสืบเสาะและพินิจให้เป็นไปตาม The Tokyo Rules ได้อย่างไร,” วารสารกรมคุมประพฤติ 7,(1 กุมภาพันธ์-มีนาคม 2543): 17

¹⁴ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์และคณะ, มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพัฒนากระบวนการยุติธรรม, ม.ป.ป.), หน้า170-178.

ของการกล่าวหาว่ากระทำความผิด ชั้นฟ้องร้องของพนักงานอัยการ รวมทั้งการนำมาตรการไปใช้ โดยการปราศจากการเลือกปฏิบัติในด้านเชื้อชาติ ศิวิลี เพศ อายุ ภาษา ความเชื่อในทางศาสนา ความเห็นของนักการเมือง ฐานะทางสังคม การมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน แหล่งกำเนิดหรือสถานะอื่นใด โดยการใช้มาตรการเหล่านี้แก่ผู้กระทำความผิด¹⁵ ได้แก่

1 มาตรการตักเตือนด้วยวาจา (Verbal sanctions) กล่าวคือ การตำหนิ ห้าม หรือตักเตือนผู้กระทำความผิด โดยที่ผู้มีอำนาจมีความเห็นว่า การว่ากล่าวมีความเหมาะสมซึ่งสามารถทำให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวได้และสำนึกในสิ่งที่ตนได้กระทำ วิธีการว่ากล่าวตักเตือนเป็นวิธีการที่มีลักษณะเป็นการใช้ในทางปฏิบัติมากกว่าที่จะบัญญัติเป็นกฎหมาย แต่อย่างไรก็ตามหากว่าองค์กรณีบัญญัติของบางประเทศพิจารณาถึงวิธีการปฏิบัติตามมาตรการนี้แล้ว อาจจะบัญญัติเป็นกฎหมายก็ได้ตามเห็นของแต่ละประเทศ

ฉะนั้นวิธีการว่ากล่าวตักเตือนจึงจัดว่าเป็นโทษทางอาญาประเภทหนึ่ง ซึ่งนำมาลงโทษผู้กระทำความผิดในคดีเล็กน้อยที่มีระวางโทษที่ไม่รุนแรง เช่น การกระทำความผิดพระราชบัญญัติจราจร ซึ่งเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบข้อตกลงของการอยู่ร่วมกันของบุคคล บทลงโทษของกฎหมายที่ฝ่าฝืนจึงมีลักษณะที่ไม่รุนแรง ทั้งนี้จากเหตุผลของ “กฎมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว (ข้อกำหนดโตเกียว)(United Nation Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures 1990)” ที่มีการยอมรับว่าการกระทำความผิดเล็กน้อยนั้นผู้กระทำความผิดไม่ควรได้รับโทษจำคุก เนื่องด้วยโทษจำคุกที่มีระยะสั้นไม่ได้ช่วยปราบปรามและสามารถแก้ไขผู้กระทำความผิดได้ นอกจากนี้ยังเป็นผลเสียต่อตัวผู้กระทำความผิด ดังนั้นการว่ากล่าวตักเตือนจึงเป็นมาตรการที่หลีกเลี่ยงการควบคุมผู้กระทำความผิดที่เหมาะสมต่อผู้กระทำความผิดวิธีหนึ่งสำหรับกรณีความผิดที่ไม่รุนแรง¹⁶

2 การปล่อยโดยมีเงื่อนไข (Conditional discharge) เมื่อบุคคลถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดก่อนที่จะมีการพิจารณาพิพากษาคดีต่อไป ถ้าศาลยังไม่ได้มีคำพิพากษา ผู้กระทำความผิดอาจจะได้รับการปล่อยตัวโดยมีเงื่อนไข โดยศาลจะพิจารณาถึงอายุ ชื่อเสียง สุขภาพ ภาวะจิตใจ ความประพฤติ สภาพแวดล้อมภายใต้การควบคุมและเงื่อนไขในการปล่อยตัวชั่วคราว¹⁷ จะเห็นได้ว่า

¹⁵ อังศุเกตุ วิสุทธีวัฒนศักดิ์, “ปัญหาในการนำมาตรฐานขั้นต่ำในการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดขององค์การสหประชาชาติมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2550), หน้า 13.

¹⁶ รวีวัฒน์ ชวมณีนนท์, “มาตรการหลีกเลี่ยงการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดตามข้อกำหนดโตเกียว : การนำมาใช้ในประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2544), หน้า 15-16.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 16.

การปล่อยตัวชั่วคราวหรือการประกันตัวนั้น เป็นมาตรการหนึ่งที่มีลักษณะการควบคุมผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นการปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไปชั่วระยะเวลาหนึ่งที่มีกำหนดในระหว่างการสอบสวน การไต่สวนมูลฟ้อง หรือการพิจารณา โดยพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาล ไม่ว่าจะด้วยวิธีการปล่อยตัวชั่วคราวโดยมีประกันหรือการปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่มีประกัน เพื่อเป็นการผ่อนคลายในเรื่องการควบคุม¹⁸ โดยผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับอิสรภาพตามเงื่อนไขของการปล่อยตัวชั่วคราวตามหลักกฎหมายที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดทางอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะทำการพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดจริง อย่างไรก็ตามผู้กระทำความผิดจะต้องปฏิบัติตามที่เจ้าพนักงานกำหนด ซึ่งถ้ามีการผิดเงื่อนไขของการปล่อยตัวชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยหรือผู้มิประโยชน์เกี่ยวข้องซึ่งได้ยื่นคำร้องขอปล่อยตัวชั่วคราวต้องปฏิบัติตามสัญญา ดังนั้นการปล่อยตัวชั่วคราวจึงเป็นมาตรการหนึ่งที่คุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยก่อนที่จะศาลจะมีการพิพากษาว่าเป็นผู้กระทำความผิด

3 การลงโทษทางสถานภาพ (Status penalties) หรือการตัดสิทธิบางประการ กล่าวคือ การลงโทษทางสถานภาพตามกฎหมาย หมายถึง การบังคับบุคคลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย โดยยึดหลักสิทธิมนุษยชนและหน้าที่โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อม การลงโทษทางสถานภาพเป็นการจำกัดสิทธิส่วนบุคคลของผู้กระทำความผิด เช่น การไม่มีสิทธิในการลงคะแนนเสียง การไม่อนุญาตให้มีใบขับขี่ ซึ่งการลงโทษทางสถานภาพอาจเป็นการออกคำสั่งโดยศาล ที่ถือว่าเป็นมาตรการในการหลีกเลี่ยงการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดมาตรการหนึ่ง โดยอาจมีการจำกัดเวลาหรือไม่ได้ขึ้นอยู่กับกระบวนการพิจารณาเป็นมาตรการที่ช่วยให้ผู้กระทำความผิดและครอบครัวให้สามารถทำงานและไม่ถูกขับออกจากสังคมได้

การลงโทษทางสถานภาพได้นำมาใช้เป็นมาตรการหนึ่งสำหรับเจ้าพนักงานที่มีอำนาจที่จะดำเนินการต่อผู้กระทำความผิด อาทิ การขับขีรถยนต์ในขณะที่หย่อนความสามารถ เมาสุราหรือของเมาอย่างอื่นเกินกว่าเกณฑ์ที่กฎหมายได้กำหนด ซึ่งกฎหมายมิได้ให้อำนาจเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจในการว่ากล่าวตักเตือนหรือการเปรียบเทียบปรับโดยต้องนำส่งพนักงานสอบสวนเพื่อทำการสอบสวนและส่งฟ้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจต่อไป¹⁹

4 การลงโทษทางเศรษฐกิจและการปรับเป็นเงิน (Economic sanction monetary penalties) มาตรการในการลงโทษทางเศรษฐกิจและการปรับเป็นเงิน เป็นมาตรการที่มีการใช้อยู่ในหลายประเทศ การปรับเป็นการหลีกเลี่ยงการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดในชั้นพื้นฐาน สามารถนำมาใช้ให้เกิด

¹⁸ คณิต ฒ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่3(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2537), หน้า117.

¹⁹ รวิวัฒน์ ชวมณินท์, มาตรการหลีกเลี่ยงการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดตามข้อกำหนดโตเกียว : การนำมาใช้ในประเทศไทย, หน้า 17.

ประสิทธิภาพกับผู้กระทำความผิดในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การปรับ โดยทั่วไปแล้วอาจรวมถึงการใช้ค่าเสียหายหรือค่าทดแทน อาจเป็นการปรับโดยการใช้เงินสดหรือ การใช้แรงงาน หรือการกระทำใดๆตามกฎหมายข้อบังคับของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เนื่องจาก ผู้กระทำความผิดได้รับการลงโทษจากสังคมแล้ว การปรับมีความแตกต่างกันไปตามเวลาและสถานที่ รวมทั้งการพัฒนาของการลงโทษประเภทอื่นด้วย

เมื่อศาลได้ทำการลงโทษปรับโดยการพิจารณาจากสภาพแวดล้อมของผู้กระทำความผิด และสถานภาพทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิด สถานภาพทางครอบครัว อาชีพ และสุขภาพ ของผู้กระทำความผิดแล้ว การพิจารณาจำนวนค่าปรับจะคำนึงถึงความสามารถของผู้กระทำความผิด และอาจให้ชำระค่าปรับในทันทีหรือมีระยะเวลาในการชำระค่าปรับก็ได้ การลงโทษปรับเป็นการลงโทษ สำหรับกรณีที่มีการกระทำความผิดเล็กน้อย เช่น ความผิดเกี่ยวกับจราจร การว่าจ้างแรงงาน ธุรกิจ การเงิน เป็นต้น เพื่อให้ผู้กระทำความผิดหลายจำไม่กระทำความผิดในลักษณะเดิมซ้ำอีก ในบางกรณี อาจลงโทษปรับแทนการจำคุกก็ได้

5 การริบทรัพย์สินหรือคำสั่งยึดทรัพย์สิน (Confiscation or an expropriation order) การริบทรัพย์สินทางอาญาเป็นกระบวนการริบทรัพย์สินซึ่งกระทำต่อตัวบุคคล โดยเป็นส่วนหนึ่งของการฟ้องคดีอาญา เช่น ในคดียาเสพติดซึ่งเป็นคดีอาญาประเภทหนึ่ง เมื่อยื่นคำฟ้องแล้ว หากมีทรัพย์สินใดที่สมควรริบทรัพย์สิน พนักงานอัยการจะต้องระบุไว้ในคำฟ้องเพื่อให้ศาลมีคำสั่ง ริบทรัพย์สิน เนื่องจากการริบทรัพย์สินในทางอาญาเป็นการดำเนินคดีต่อตัวบุคคล หากศาลวินิจฉัยว่าจำเลย กระทำความผิดและการลงความเห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น จะต้องพิสูจน์จนปราศจาก ข้อสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงแล้วเท่านั้น ดังนั้นจำเป็นต้องยึดถือตามคำพิพากษาของ ศาลว่าจำเลยได้กระทำความผิดเป็นหลัก การริบทรัพย์สินทางอาญาไม่สามารถบังคับเพื่อริบทรัพย์สินที่ เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีอยู่หรือได้มาก่อนวันที่กฎหมายใช้บังคับ เนื่องจากขัดกับมาตรา 2 ของประมวลกฎหมายอาญา²⁰

6 การจ่ายค่าสินไหมทดแทนหรือคำสั่งชดใช้ค่าเสียหาย (Restitution to the victim or a compensation orders) การชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือคำสั่งให้จ่ายค่าชดเชยนี้แตกต่างจาก การปรับ กล่าวคือ การให้ชดใช้ค่าเสียหายผู้กระทำความผิดจะต้องเป็นผู้ชดใช้ค่าเสียหายให้แก่บุคคล ผู้ถูกประทุษร้ายนั้นโดยตรง โดยในทางปฏิบัติมักจะใช้บังคับในกรณีความผิดเน้นเป็นความผิดอาญา

²⁰ ประมวลกฎหมายอาญา, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 73 ตอนที่ 95 (ฉบับพิเศษ), (วันที่ 15 พฤศจิกายน 2499), มาตรา 2.

ที่เกี่ยวข้องกับความผิดในทางแพ่งด้วย ซึ่งเป็นแนวทางที่สามารถคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมได้ ซึ่งต่างประเทศให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมมากขึ้น²¹

7 การรอการลงโทษหรือการรอการกำหนดโทษ (Suspended or deferred sentence) มาตรการการรอการลงโทษหรือการรอการกำหนดโทษเป็นมาตรการหักเหผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรม โดยศาลใช้ดุลพินิจในการรอการลงโทษผู้กระทำความผิดในคดีบางประเภท เมื่อเห็นว่าการลงโทษจำคุกมีผลเสียต่อตัวผู้กระทำความผิดหรือต่อสังคมและเห็นสมควรว่า ควรปล่อยผู้กระทำความผิดไปโดยมีเงื่อนไขให้ปฏิบัติ โดยพิจารณาจากความรุนแรงของการกระทำความผิด ความประพฤติของผู้กระทำความผิด ความสำนึกผิดของผู้กระทำความผิด อายุ ประวัติ และปัจจัยอื่นๆ ซึ่งในขณะเดียวกันต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของสังคมด้วย ศาลจะต้องพิจารณาเพื่อประเมินความเป็นไปได้ในการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิดอย่างระมัดระวัง การรอการลงโทษหรือการรอการกำหนดโทษเป็นมาตรการหนึ่งที่หลีกเลี่ยงการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดที่ให้ออกโอกาสในการแก้ไข²²

8 การคุมประพฤติและการสอดส่องภายใต้การควบคุมของศาล (Probation and judicial supervision) เกิดจากแนวความคิดว่าผู้กระทำความผิดบางคนสามารถแก้ไขฟื้นฟูได้ โดยไม่ต้องถูกควบคุมในเรือนจำ เช่น ผู้กระทำความผิดด้วยความพลั้งพลาด กระทำความผิดเพราะความจำเป็นหรือกระทำความผิดเพราะความบกพร่องทางบุคลิกภาพ เป็นต้น การคุมประพฤติและการสอดส่องภายใต้การควบคุมของศาลจึงเป็นมาตรการที่ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดอาญา ซึ่งผู้กระทำความผิดสามารถใช้ชีวิตในสังคมประกอบอาชีพเลี้ยงดูครอบครัว โดยอยู่ภายใต้การสอดส่องดูแลของพนักงานคุมประพฤติ เพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีกและอยู่ภายใต้การให้คำแนะนำและกระบวนการแก้ไข เพื่อให้ผู้กระทำความผิดสามารถแก้ไขตนเองได้ โดยการใช้วิธีทางสังคมจิตวิทยา เช่น ด้านสังคมสงเคราะห์ การให้คำปรึกษาทางด้านจิตวิทยา การใช้กลุ่มบำบัด การฝึกอบรม มาตรการนี้สามารถช่วยแก้ไขผู้กระทำความผิดบางประเภทแล้ว ยังช่วยให้รัฐสามารถประหยัดงบประมาณด้วย²³

9 คำสั่งให้ทำงานบริการสังคม (community service order) คำสั่งให้ทำงานบริการสังคม อาจเรียกว่า การทำงานบริการสังคมหรือการบริการสาธารณประโยชน์ (community service orders) ซึ่งหมายถึง การที่ผู้ที่ถูกคุมประพฤติได้ทำงานที่เป็นการบริการทางสังคม ชุมชน หรือองค์การสาธารณกุศล

²¹ สมานทิพย์ ใจเหล็ก, “สิทธิของเหยื่ออาชญากรรม : แนวทางในการให้ความคุ้มครองโดยการบังคับใช้กฎหมาย,” *จุลสารทัณฑ์ขวิทยา*. ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (ตุลาคม 2543): 16.

²² รวีวัฒน์ ขวมณีนนท์, มาตรการหลีกเลี่ยงการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดตามข้อกำหนดโตเกียว : การนำมาใช้ในประเทศไทย, หน้า 20.

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 21.

โดยไม่ได้รับค่าตอบแทนหรือค่าจ้างภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควร ซึ่งถือว่าเป็นเงื่อนไขของการคุมประพฤติอย่างหนึ่ง²⁴

การทำงานบริการสังคม (community service orders) เป็นรูปแบบการใช้แรงงานของผู้กระทำความผิดที่มีความมุ่งหมาย เพื่อหลีกเลี่ยงผลเสียของการจำคุกระยะสั้น โดยการจัดให้ผู้กระทำความผิดที่ได้กระทำความผิดและรับโทษการจำคุกระยะสั้น ทำงานสาธารณประโยชน์ทดแทนการถูกลงโทษจำคุกหรือการทำงานชดเชยการกระทำความผิดของตนเองที่ได้ล่วงละเมิดต่อสังคม นอกเหนือจากเงื่อนไขการรายงานตัวตามปกติ เพื่อเป็นมาตรการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมและจิตใจของผู้กระทำความผิด โดยการสร้างจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม รวมทั้งให้รู้จักการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และเป็นการสร้างภาพพจน์ที่ดีของผู้ถูกคุมความประพฤติให้ประชาชนและสังคม ยอมรับว่าผู้นั้นรู้สำนึกในการกระทำความผิดและยังได้ประโยชน์ต่อผู้อื่นได้ การทำงานบริการสังคมเป็นมาตรการที่สอดคล้องกับมาตรการการหลีกเลี่ยงการควบคุมตัวผู้กระทำความผิด²⁵

10 การส่งตัวไปรับการรักษา (Referral to an attendance centre) เป็นมาตรการที่ใช้กับบุคคลผู้กระทำความผิดอันเนื่องมาจากปัญหาสุขภาพกายและภาวะแห่งจิต ศาลอาจมีคำพิพากษาให้ส่งตัวผู้กระทำความผิดไปรับการรักษา โดยการกำหนดระยะเวลาหรือจนกว่าผู้นั้นจะมีภาวะปกติ เช่น การบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ซึ่งมีอยู่ 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนการเตรียมการก่อนการรักษา (Pre-addiction) เพื่อให้ผู้รับการบำบัดเตรียมจิตใจให้พร้อม ขั้นตอนการถอนพิษ (detoxification) เป็นการบำบัดรักษาอาการติดยาทางกาย โดยการใช้วิธีการทางการแพทย์เข้าช่วย ขั้นฟื้นฟูสมรรถภาพ (rehabilitation) เป็นการบำบัดรักษาอาการทางใจ โดยการใช้วิธีการทางจิตวิทยาและสังคมสงเคราะห์เข้าช่วย และขั้นติดตามหลังการรักษา (follow-up)

ดังนั้นการที่จะใช้มาตรการการส่งตัวไปรับการรักษา (Referral to an attendance centre) ให้มีประสิทธิภาพจะต้องมีความพร้อมของหน่วยงานหรือศูนย์บำบัดรักษาทางร่างกายและจิตใจ

11 การควบคุมตัวผู้กระทำความผิดในที่อยู่อาศัย (House Arrest) มาตรการนี้เป็นที่นิยมมากขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีการใช้ครั้งแรกที่เมือง Kenton รัฐเคนตักกี โดยใช้กับผู้ป่วยหรือผู้ที่มีความบกพร่องทางจิตหรือผู้ติดยาเสพติดหรือติดสุรา ซึ่งเป็นโทษที่ไม่ได้ใช้ความรุนแรงที่นิยมใช้กันอยู่ มี 2 แบบ กล่าวคือ

²⁴ Administration Office of The United States Courts, Division of Probation, *Community Service*” A Guide for Sentencing and Implementation(Washington D.C.: Publication 108, 1988), p.1.

²⁵ ประเสริฐ เมฆมณี, *หลักทัณฑ์วิทยา*(กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, 2523), หน้า495.

11.1 รูปแบบที่ใช้ในขั้นตอนก่อนส่งตัวไปจำคุกหรือขังในเรือนจำ (Front-Door Program)

11.2 รูปแบบที่ใช้ในขั้นตอนต่อจากการลงโทษจำคุกและได้รับการพักการลงโทษ (Back-Door Program)

การควบคุมตัวผู้กระทำความผิดในที่อยู่อาศัย (House Arrest) เป็นบทลงโทษที่มีความยืดหยุ่นมากมาตรการหนึ่ง ระยะเวลาของการลงโทษอาจเป็นช่วงระยะเวลาสั้นหรือยาวก็ได้ ซึ่งอาจนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาขั้นตอนใดก็ได้ เช่น ใช้แทนการลงโทษจำคุกโดยศาลเป็นผู้ออกคำสั่ง ใช้เป็นกลไกการปล่อยตัวอย่างมีเงื่อนไขภายใต้การคุมประพฤติของฝ่ายบริหาร หรือใช้เป็นการลงโทษระดับกลาง (Intermediate Punishment) โดยอาจมีบทลงโทษอื่นร่วมด้วยก็ได้ การลงโทษตามมาตรการนี้อาจสามารถควบคุมผู้กระทำความผิดไว้ในสถานที่ควบคุม (Site) ที่เรียกว่า “Home” หรืออาจกักขังไว้ในบ้านจริงๆ ช่วงเวลากลางวันหรือกลางคืนหรือในช่วงวันหยุดระยะเวลาใดเวลาหนึ่งรวมทั้งการให้ทำงานหรือฝึกอาชีพเป็นระยะเวลาที่แน่นอนเฉพาะในวันทำการ (week-days) ทำให้เป็นมาตรการที่จำเป็นมาตรการหนึ่งในการป้องกันสภาพผู้ต้องขังล้นเรือนจำและการให้โอกาสผู้กระทำความผิดในการแก้ไขฟื้นฟู โดยการฝึกอบรมและพัฒนาตนเองภายในชุมชน ซึ่งผู้กระทำความผิดจะไม่สามารถออกไปประกอบอาชีพผิดกฎหมายตามที่ตนนัดได้

12 วิธีการอื่นๆ ที่เป็นการแก้ไขโดยไม่ใช้เรือนจำ (Any other mode of non-institutional treatment) เป็นมาตรการหลักเกี่ยวกับการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดที่ส่งตัวผู้กระทำความผิดไปยังศูนย์ควบคุมตัว (Attendance Centre) ซึ่งมีลักษณะคล้ายศูนย์เยาวชนแต่มีความแตกต่างกันที่ผู้กระทำความผิดจะถูกกำหนดให้มาร่วมกิจกรรมที่ศูนย์ตามที่กำหนด โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่ออบรมความประพฤติของเด็กที่มีความประพฤติเกเร เนื่องจากมีเวลาว่างมาก โดยการตัดเวลาว่างให้น้อยลงและอบรมให้เคารพกฎหมายและทรัพย์สินของผู้อื่น ในระหว่างที่ถูกควบคุมตัวในศูนย์ผู้กระทำความผิดจะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของศูนย์อย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะการรักษาความสะอาด ความประพฤติและการทำงานที่ได้รับ วัตถุประสงค์ของการอบรมและฝึกวิชาชีพที่ศูนย์เพื่อให้ผู้กระทำความผิดใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในทางสร้างสรรค์และการแนะนำให้ทราบถึงหน่วยงานต่างๆ ที่ผู้กระทำความผิดจะสามารถเข้าทำงานได้จากการฝึกอบรมวิชาชีพที่ศูนย์หลังจากที่ถูกปลดปล่อยออกจากศูนย์²⁶

13 การผสมผสานมาตรการต่างๆ ที่กล่าวมาเข้าด้วยกัน การนำมาตรการหลักเกี่ยวกับการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดหลากหลายมาตรการมาผสมผสานเข้าด้วยกัน เช่น

²⁶ รวีวัฒน์ ขวมณินท์, มาตรการหลักเกี่ยวกับการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดตามข้อกำหนดโตเกียว : การนำมาใช้ในประเทศไทย, หน้า 23-24.

13.1 การควบคุมและสอดส่องแบบเข้ม (Intensive probation supervision) เป็นมาตรการหนึ่งที่ยิยมใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากกฎหมายของมลรัฐส่วนใหญ่ให้การควบคุมและสอดส่องในคดีอุกฉกรรจ์ได้ประกอบกับสภาพการณ์ที่เกิดความแออัดในเรือนจำ จึงมีการพัฒนาระบบการควบคุมและสอดส่องแบบเข้มขึ้นโดยการใช้วิธีการติดต่อกับผู้ถูกควบคุมอย่างใกล้ชิด²⁷ การควบคุมและสอดส่องแบบเข้ม (Intensive probation supervision) มีการกำหนดลักษณะของผู้กระทำความผิดที่จะเข้าข้อใดข้อหนึ่งต่อไปนี้

- 13.1.1 เคยต้องโทษมาแล้วมากกว่า 1 ครั้งหรือมากกว่า
- 13.1.2 เคยผ่านการพิจารณามาแล้ว 1 ครั้งหรือมากกว่า
- 13.1.3 เป็นผู้ว่างงาน
- 13.1.4 ติดสุราหรือยาเสพติด
- 13.1.5 มีปัญหาทางจิตใจ
- 13.1.6 ระดับความรุนแรงของการกระทำความผิดครั้งสุดท้าย

13.2 การฝึกแบบค่ายทหาร (Boot Camp) หรือ Shock Incarceration เกิดจากแนวความคิดของการข่มขู่ยังยั้ง (Deterrence) และการแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation) โดยมีความเชื่อว่าการทำให้คนไม่กล้ากระทำความผิดและทำให้การจำคุกนั้นเป็นเรื่องน่ากลัว เพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดเคยชินต่อเรือนจำจนเป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตในสังคมปกติ ดังนั้นการฝึกแบบค่ายทหาร (Boot Camp) จึงเป็นเสมือนสถานที่ในการข่มขู่ในขณะที่ชุมชนเป็นสถานที่บำบัดฟื้นฟู

13.3 บ้านกึ่งวิถี (Half way house) มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นที่พักพิงชั่วคราวสำหรับนักโทษที่ใกล้จะได้รับการปล่อยตัว เพื่อเป็นการปรับสภาพให้สามารถกลับไปอยู่ในสังคมได้ โดยเป็นการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำเมื่อกลับไปอยู่ในสังคมได้ แม้จุดประสงค์ของบ้านกึ่งวิถี (Half way house) มุ่งเพื่อประโยชน์แก่ระบบการพักโทษ แต่จุดประสงค์มีความเปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน²⁸

ดังนั้น การใช้มาตรการหลีกเลี่ยงการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดตามกฎมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว (ข้อกำหนดโตเกียว) (United Nation Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures 1990) ทั้ง 13 มาตรการตามที่กล่าวมาข้างต้น มีวัตถุประสงค์เพื่อหลีกเลี่ยงการควบคุมตัวผู้กระทำความผิด โดยการกำหนดมาตรการต่างๆ มา

²⁷ จรัส จรุงนันทน์ศรี, การคุมประพฤติกับความมั่นคงของชาติ (กรุงเทพมหานคร: กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม, 2543), หน้า 43.

²⁸ รวีวัฒน์ ชวมณีนนท์, มาตรการหลีกเลี่ยงการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดตามข้อกำหนดโตเกียว : การนำมาใช้ในประเทศไทย, หน้า 24-27.

เพื่อใช้มาตรการเหล่านี้ปรับเข้ากับผู้กระทำความผิดให้เหมาะสมต่อผู้กระทำความผิด ทำให้เกิดประสิทธิภาพที่สูงสุดต่อการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดและต่อสังคมโดยรวม

3.2.2 ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 1955)

เป็นข้อกำหนดที่ได้รับการรับรองในการประชุมสมัชชาสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด ครั้งที่ 1 ซึ่งจัดขึ้นที่กรุงเจนีวา ในปี 2498 และผ่านความเห็นชอบโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนและสังคม โดยข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 1955) มีเนื้อหาทั้งหมด 95 ข้อ โดยได้ให้ข้อสังเกตเบื้องต้น (Preliminary Observations) ว่าข้อกำหนดที่จะกล่าวต่อไปนี้มีได้มีความมุ่งหมายที่จะกำหนดรายละเอียดรูปแบบของเรือนจำ แต่เป็นเพียงความพยายามในการค้นหาฐานความคิดทั่วไป องค์ประกอบที่สำคัญ ระบบที่เหมาะสม หลักการและแนวทางปฏิบัติที่สามารถยอมรับกันได้ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและการบริหารจัดการเรือนจำ

เนื่องจากข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 1955) มีทั้งหมด 95 ข้อ²⁹ การศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะกล่าวถึงในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอนามัยและทางการแพทย์เท่านั้น เพื่อที่จะนำเอาผลที่ได้จากการศึกษามาวิเคราะห์ว่าเพราะเหตุใดผู้ต้องขังที่เป็นหญิงมีครรภ์จึงต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษแตกต่างผู้ต้องขังทั่วไป

3.2.2.1 ผู้ต้องขังทั่วไปและผู้ต้องขังหญิง

ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 1955) เป็นข้อกำหนดที่ใช้กับผู้ต้องขังโดยทั่วไปไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องขังชายหรือผู้ต้องขังหญิง ซึ่งในเรื่องอนามัยของผู้ต้องขังได้กำหนดไว้เหมือนกันทุกเรื่อง ทำให้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังทุกประเภทเหมือนกัน ซึ่งในด้านอนามัยของผู้ต้องขังได้กำหนดว่า ผู้ต้องขังจะต้องรักษาร่างกายให้สะอาดและทางกรมราชทัณฑ์เองก็ต้องจัดสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตให้แก่ผู้ต้องขังด้วย เช่น น้ำและของใช้ รวมทั้งการดูแลด้านสุขอนามัยขั้นพื้นฐานให้แก่ผู้ต้องขัง โดยมุ่งหวังให้ผู้ต้องขัง

²⁹ กระทรวงยุติธรรม, ศาลกบกระบวนกรปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง(กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรม, 2553), หน้า174-200.

รัฐจักรวรรดิระวางรักษาสุขภาพส่วนบุคคล อันจะทำให้ผู้ต้องขังสามารถดำรงชีวิตอยู่ในเรือนจำหรือทัณฑสถานได้อย่างมีความสุขตามสมควร ซึ่งได้กล่าวไว้ในข้อ 15 และข้อ 16 กล่าวคือ

ข้อ 15 ผู้ต้องขังจะต้องรักษาร่างกายให้สะอาด ฉะนั้น ทางกรมราชทัณฑ์พึงจัดหาผ้าและของใช้ที่จำเป็นเพื่อสุขภาพและความสะอาดของผู้ต้องขังด้วย³⁰

ข้อ 16 เพื่อให้ร่างกายของผู้ต้องขังมีลักษณะไม่เป็นที่น่ารังเกียจ และสร้างนิสัยให้รู้จักเคารพตนเอง พึงอำนวยความสะดวกให้ผู้ต้องขังได้ตัดผมหรือแต่งผม ถ้าเป็นชายก็ให้โกนหนวดเคราตามที่กำหนดอย่างสม่ำเสมอ³¹

ส่วนในเรื่องการแพทย์ได้มีกำหนดไว้ในส่วนที่ 1 ข้อกำหนดทั่วไป ในหมวดการแพทย์ กล่าวคือ ต้องให้บริการทางด้านทางการแพทย์แก่ผู้ต้องขังทุกคน เมื่อได้เข้ามาภายในเรือนจำหรือทัณฑสถาน เพื่อตรวจหาความเจ็บป่วยทางร่างกายและจิตใจ โดยกล่าวไว้ ดังนี้

ข้อ 22 (1) เรือนจำทุกแห่งพึงจัดให้มีแพทย์ผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับตรวจรักษาอย่างน้อย 1 คน ซึ่งควรมีความรู้ทางโรคจิตบ้าง การบำบัดรักษาในเรือนจำควรให้สอดคล้องกับโครงการบริหารงานสาธารณสุขแห่งชาติ ทั้งนี้ ควรจะรวมการวิเคราะห์ทางจิต และให้การรักษาแก่บุคคลที่มีจิตพิการด้วย

(2) ผู้ต้องขังมีอาการป่วยที่ต้องใช้แพทย์ผู้ชำนาญเฉพาะโรครักษาควรย้ายไปรักษาตัวยังโรงพยาบาลเรือนจำเฉพาะโรคนั้น หรือส่งไปโรงพยาบาลอื่นๆ เรือนจำที่มีโรงพยาบาลไว้ ควรจัดให้มีเวชภัณฑ์และอุปกรณ์การบำบัดรักษาอย่างครบครัน พร้อมทั้งคณะแพทย์และเจ้าหน้าที่ที่ฝึกฝนมาดีแล้ว

(3) จัดให้มีทันตแพทย์เป็นผู้บำบัดรักษาโรคฟันแก่ผู้ต้องขัง

ข้อ 24 แพทย์จะต้องตรวจร่างกายผู้ต้องขังทุกคนโดยไม่ชักช้านับแต่แรกจับตัวไว้ในเรือนจำ และตรวจอีกเป็นครั้งคราวภายหลังที่ได้รับตัวแล้วตามความจำเป็น เพื่อที่จะได้ทราบว่ามีผู้ต้องขังคนใดป่วยหรือสงสัยว่าป่วยเป็นโรคทางกายภาพหรือทางจิตอย่างไรบ้าง เพื่อจะได้ให้การบำบัดรักษา ถ้าป่วยหรือสงสัยว่าป่วยเป็นโรคติดต่อก็จะแยกไว้ กับถ้าตรวจพบข้อบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจ อันเป็นอุปสรรคต่อการปรุงแต่งแก้ไขผู้ต้องขังนั้น ก็จะต้องทำการบันทึกแจ้งไว้ ตลอดจนทำการวินิจฉัยความสามารถทางร่างกายในการทำงานของผู้ต้องขังแต่ละคนไว้ด้วย³²

ข้อ 25 (1) แพทย์จะต้องตรวจสุขภาพและจิตใจของผู้ต้องขังและที่ควรตรวจผู้ต้องขังที่ป่วยและที่ร้องทุกข์ว่าป่วยเป็นประจำวัน ตลอดถึงผู้ต้องขังที่ควรจะได้รับความสะดวกสบายใจใส่จากแพทย์เป็นพิเศษ

³⁰ Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners sec.15

³¹ Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners sec.16

³² Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners sec.24

(2) เมื่อสุขภาพทางกายภาพหรือจิตของผู้ต้องขังคนใดเป็นหรือจะเป็นอันตรายร้ายแรง อันเนื่องมาจากการที่จะต้องถูกคุมขังต่อไปหรือจากภาวะต่างๆ ของการคุมขังนั้น ให้แพทย์รายงาน ผู้บัญชาการเรือนจำทราบ³³

ข้อ 26 (1) แพทย์ต้องตรวจตราและเสนอคำแนะนำไปยังผู้บัญชาการเรือนจำเป็นปกติในกรณี

ก. ปริมาณ คุณภาพ การปรุงและจัดเลี้ยงอาหารผู้ต้องขัง

ข. อนามัย ความสะอาดของเรือนจำและของผู้ต้องขัง

ค. การสุขาภิบาล การให้ความอบอุ่น แสงสว่างและการระบายอากาศของ เรือนจำ

ง. ความเหมาะสมและความสะอาด เครื่องนุ่งห่มหลับนอนของผู้ต้องขัง

จ. การจะต้องปฏิบัติตามข้อบังคับเกี่ยวกับพลศึกษา และกีฬา ในกรณีไม่มี เจ้าหน้าที่ผู้ฝึกควบคุมโดยเฉพาะ

(2) ผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องพิจารณารายงานและคำแนะนำของแพทย์ ซึ่งเสนอ ตามข้อ 25 และข้อ 26 หากเห็นพ้องด้วยก็ให้ดำเนินการทันที เพื่อให้ข้อเสนอแนะของแพทย์ บังเกิดผล หากไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ที่บัญชาการเรือนจำจะดำเนินการได้ หรือผู้บัญชาการเรือนจำ ไม่เห็นด้วยก็ให้รับเสนอความเห็นของตนรวมทั้งคำแนะนำของแพทย์ ไปให้ผู้บังคับบัญชาเหนือตน พิจารณาต่อไป³⁴

จากการศึกษาข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 1955) ในเรื่องอนามัยและการแพทย์ทำให้ทราบว่า การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังชายและหญิงมีการปฏิบัติที่เหมือนกัน ซึ่งประเทศไทยได้เป็นภาคีของข้อกำหนดฯ นี้ กรมราชทัณฑ์จึงได้พยายามปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้ใกล้เคียงข้อกำหนดฯ ให้มากที่สุด ทั้งนี้การปฏิบัติต่อ ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ได้มีการกำหนดไว้ชัดเจนเพียง 1 ข้อเท่านั้น ซึ่งจะกล่าวในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง หญิงมีครรภ์ต่อไป

3.2.2.2 ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์

ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ ได้กำหนดอยู่ในหลักการของส่วนที่ 1 เรื่อง การแพทย์ โดยกำหนดให้มีการจัดสถานที่ให้สำหรับผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ทั้งก่อนคลอดและหลังคลอด โดยขึ้นอยู่กับในแต่ละประเทศว่าจะมีการจัดเตรียมสถานที่ให้แค่ไหนเพียงไร แต่กรณีที่ให้ผู้ต้องขังหญิง

³³ Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners sec.25

³⁴ Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners sec.26

ออกไปคลอดที่โรงพยาบาลนอกเรือนจำเกือบทุกประเทศก็จะให้ออกไปคลอดที่นอกเรือนจำ เว้นแต่ในกรณีที่มีโรงพยาบาลอยู่ในเรือนจำที่สามารถทำคลอดได้อย่างปลอดภัยก็ให้คลอดในโรงพยาบาลในเรือนจำได้ ซึ่งเมื่อเด็กได้คลอดแล้ว ในใบสูติบัตรก็จะไม่จดทะเบียนบันทึกว่าคลอดในเรือนจำ แม้ว่าเด็กได้คลอดภายในเรือนจำก็ตาม แต่จะมีการจดบันทึกเป็นสถานที่อื่น เช่น เลขทะเบียนของโรงพยาบาล เพื่อไม่ให้เป็นปมด้อยต่อเด็กในอนาคต ซึ่งได้มีการกำหนดไว้ชัดเจนในข้อที่ 23 กล่าวคือ

(1) สำหรับเรือนจำผู้ต้องขังหญิงจะต้องจัดให้มีที่พักพิงพิเศษสำหรับผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ทั้งก่อนและหลังคลอดบุตร กับจะต้องจัดเตรียมให้ผู้ต้องขังหญิงที่มีครรภ์นั้นได้คลอดบุตรในสถานพยาบาลนอกเรือนจำเท่าที่กระทำได้ในกรณีที่การคลอดเกิดขึ้นในเรือนจำจะต้องไม่บันทึกสถานที่เกิดของเด็กในสูติบัตรว่าเด็กนั้นเกิดในเรือนจำ

(2) ในกรณีที่มีการอนุญาตให้มีผู้ดูแลเด็กทารกในเรือนจำ ทางเรือนจำนั้นจะต้องกำหนดระเบียบว่าด้วยผู้ดูแลเด็กทารก โดยระบุให้ผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลเด็กทารกแทนมารดาในเรือนจำต้องเป็นผู้ที่ผ่านการฝึกอบรมด้านการดูแลเด็กทารกมาอย่างดีแล้ว³⁵

อย่างไรก็ตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 1955) เป็นเพียงแนวทางที่นานาประเทศได้คิดค้นและจัดทำขึ้น เพื่อคุ้มครองสิทธิของมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง โดยกำหนดเป็นมาตรฐานขั้นต่ำ ซึ่งในแต่ละประเทศที่เป็นภาคีกับอนุสัญญาเรื่อง “ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 1955)” ก็จะมีการกำหนดวิธีการที่แตกต่างกันออกไปตามวัฒนธรรมและกฎหมายของแต่ละประเทศ โดยจะกล่าวในประเทศอื่นๆ ต่อไป แต่เมื่อเป็นเพียงแนวทางให้ปฏิบัติเท่านั้นจึงไม่มีสภาพบังคับทางกฎหมายการนำไปปฏิบัติจะเป็นตามที่เห็นสมควรและเห็นว่าเหมาะสม การที่ไม่มีสภาพบังคับใดๆ ประเทศใดที่ปฏิบัติต่ำกว่าข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 1955) อาจมีผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของประเทศเท่านั้น³⁶

ดังนั้นมาตรฐานต่างๆ จึงไม่เท่าเทียมกันรวมทั้งข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 1955) ได้มีการกำหนดใช้เป็นเวลานานแล้ว บางครั้งอาจเกิดการล้าสมัยและไม่สอดคล้องกับปัจจุบัน ทำให้เกิดข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (United Nations Rules the Treatment of Women prisoners and

³⁵ Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners sec. 23

³⁶ ธาณี วรรณทร, กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก, หน้า 66.

non-custodial Measures for Women offenders) เพื่อมาเพิ่มเติมในส่วนที่บกพร่อง ซึ่งจะกล่าวเพิ่มเติมในบทต่อไป

3.2.3 ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (United Nations Rules the Treatment of Women prisoners and non-custodial Measures for Women offenders)

เนื่องจากโทษจำคุกเป็นโทษในทางอาญา ซึ่งได้มีการบัญญัติไว้ในกฎหมายของแต่ละประเทศ ทำให้ผู้กระทำความผิดที่ได้รับการลงโทษจำคุกต้องถูกส่งตัวเข้าไปอยู่ในเรือนจำ ซึ่งการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในเรือนจำของประเทศต่างๆ ได้นำเอาข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 1955) มาใช้เป็นข้อกำหนดพื้นฐานในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังทั้งชายและหญิง แต่ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 1955) ได้มีการใช้มานานแล้ว หลักเกณฑ์ต่างๆ ในข้อกำหนดจึงล้าสมัยไม่สอดคล้องกับปัจจุบัน

ในปัจจุบันได้มีการเพิ่มขึ้นของผู้ต้องขังหญิงมากขึ้น แม้ว่าจะมีจำนวนน้อยกว่าผู้ต้องขังชายก็ตาม แต่เรือนจำไม่ได้ออกแบบมาเพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของผู้ต้องขังหญิง จึงทำให้ผู้ต้องขังหญิงไม่สามารถเข้าถึงบริการต่างๆ ในเรือนจำได้ โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ แม้ว่าจะได้มีการแบ่งสถานที่ออกเป็นสัดส่วนแล้วก็ตาม แต่การอยู่ภายในเรือนจำทำให้ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการทางด้านร่างกายของหญิงมีครรภ์ได้ครบถ้วน เพราะผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์มีความต้องการมากกว่าบุคคลทั่วไป การที่เป็นบุคคลที่ได้กระทำความผิดตามกฎหมายจึงต้องถูกนำตัวมารับโทษภายในเรือนจำก็ตาม แต่พวกเขาก็ยังถือว่าเป็นมนุษย์เหมือนบุคคลทั่วไป ควรคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วย

ดังนั้นจึงได้มีการจัดทำและประกาศใช้ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (United Nations Rules the Treatment of Women prisoners and non-custodial Measures for Women offenders) ซึ่งมีได้มาแทนที่ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 1955) และกฎมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยมาตรการไม่ควบคุมตัว (ข้อกำหนดโตเกียว) (United Nation Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures 1990) ซึ่งบทบัญญัติทั้งสองยังคงใช้บังคับอยู่กับผู้ต้องขังและผู้กระทำความผิดทุกคนโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ ในขณะที่ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง

(United Nations Rules the Treatment of Women prisoners and non-custodial Measures for Women offenders) มาทำให้เกิดความชัดเจนมากขึ้นเท่านั้น³⁷ ซึ่งประกอบด้วย 4 ส่วน กล่าวคือ

ส่วนที่ 1 ได้กล่าวถึงความครอบคลุมในการบริหารจัดการทั่วไปของสถาบัน สามารถนำมาใช้กับหญิงทุกประเภทที่สูญเสียอิสรภาพทั้งทางอาญาและทางแพ่ง ทั้งหญิงที่ยังไม่ถูกพิจารณาและที่ถูกพิจารณาว่ากระทำความผิดเช่นเดียวกันกับหญิงที่อยู่ภายใต้ “มาตรการเพื่อความปลอดภัย” (Security Measures) หรือ “มาตรการเพื่อการแก้ไข” (Corrective Measures) โดยคำสั่งศาล

ส่วนที่ 2 ได้กล่าวว่าจะประกอบด้วยข้อกำหนด (the rules) ซึ่งได้บังคับใช้กับประเภทพิเศษในแต่ละส่วนโดยเฉพาะ อย่างไรก็ตามข้อกำหนดภายใต้หมวดใด ซึ่งใช้กับผู้ต้องขังตามคำพิพากษาควรจะใช้บังคับกันอย่างเท่าเทียมกับผู้ต้องขังตามหมวดปีด้วย ตราบเท่าที่ข้อกำหนดเหล่านั้นไม่ขัดแย้งกับข้อกำหนดซึ่งครอบคลุมประเภทหญิงดังกล่าวและเพื่อผลประโยชน์ของหญิงเหล่านั้น โดยรายละเอียดของส่วนที่ 2 เป็นส่วนที่กำหนดเกี่ยวกับข้อกำหนดกรณีพิเศษ (Rules Applicable to Special Categories) ซึ่งประกอบด้วย

2.1 ส่วน เอ. ผู้ต้องขังซึ่งต้องคำพิพากษาลงโทษ (Prisoners Under Sentence) กล่าวคือ การจำแนกและแยกเป็นรายบุคคล (Classification and Individualization), ระบบเรือนจำ (Prison Regime), ความสัมพันธ์ทางสังคมและการดูแลหลังออกจากเรือนจำ (Social Relation and Aftercare), หญิงที่ตั้งครรภ์ต้องให้นมบุตรและมีบุตรอยู่ร่วมในเรือนจำ, ชาวต่างชาติ, ชนกลุ่มน้อยและที่มีเชื้อชาติต่างออกไปและกลุ่มชนพื้นเมือง

2.2 ส่วน บี. ผู้ต้องขังที่อยู่ภายใต้การจับกุมหรือที่รอการพิจารณาคดี (Prisoners Under Arrest or Awaiting Trail)

ส่วนที่ 3 ประกอบด้วยข้อกำหนดซึ่งครอบคลุมถึงการนำมาตราการการลงโทษและมาตรการซึ่งมิใช่การคุมขังมาใช้กับผู้กระทำความผิดหญิงและเยาวชนหญิงรวมถึงการจับกุม ในชั้นก่อนพิจารณาชั้นพิพากษาคัดสินคดีและชั้นหลังพิพากษาคัดสินคดีในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

โดยรายละเอียดของส่วนที่ 3 เป็นเรื่องมาตรการที่มิใช่การคุมขังของการดำเนินการหลังการตัดสินคดี, ผู้หญิงมีครรภ์และหญิงที่มีบุตรวัยพึ่งพิง, ผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน, ชาวต่างชาติ

³⁷ กระทรวงยุติธรรม, ศาลกับกระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรม, 2553), หน้า15.

ส่วนที่ 4 ประกอบด้วยข้อกำหนดว่าด้วยการวิจัย การวางแผน การประเมิน การเสริมสร้างความตระหนักของสังคม และการแบ่งปันข้อมูล ซึ่งนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดหญิงทุกประเภท ซึ่งอยู่ภายใต้บังคับของข้อกำหนดนี้³⁸

การศึกษาข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (United Nations Rules the Treatment of Women prisoners and non-custodial Measures for Women offenders) ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะเรื่องอนามัยและทางการแพทย์เช่นเดียวกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 1955)

3.2.3.1 ผู้ต้องขังหญิง

ด้านสุขอนามัยส่วนบุคคลของผู้ต้องขังหญิงรวมทั้งการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกในทางสุขอนามัย และการจัดเตรียมสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิตโดยเฉพาะของผู้ต้องขังหญิง ซึ่งไว้กล่าวไว้ในข้อกำหนด 5 กล่าวคือ “เรือนจำและห้องขังของผู้ต้องขังหญิงต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกและสิ่งของซึ่งตรงต่อความต้องการด้านสุขอนามัยของหญิงโดยเฉพาะ โดยอย่างน้อยรวมถึง ผ้าเช็ดตัวที่สะอาด และการจัดส่งน้ำดื่มอย่างสม่ำเสมอให้เพียงพอต่อการดูแลเด็กและหญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหญิงซึ่งทำอาหาร หญิงตั้งครรภ์ ให้นมบุตรหรือมีประจำเดือน³⁹”

ส่วนทางด้านบริการด้านสุขอนามัย ซึ่งจะมีการดูแลทางการแพทย์ให้แก่ผู้ต้องขังตั้งแต่แรกเข้า กล่าวคือ ให้มีการตรวจสุขภาพแรกเข้าแก่ผู้ต้องขังหญิงทุกคน โดยเป็นการตรวจรายบุคคลเพื่อให้เกิดความแน่ใจว่า การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังได้เริ่มปฏิบัติอย่างเหมาะสมและถูกต้อง ทั้งทางด้านสุขภาพและทางจิตใจ รวมทั้งมีการดูแลเทียบเท่ากับที่ได้รับตามมาตรฐาน โดยมีการกำหนดอย่างชัดเจน ดังนี้

ข้อกำหนด 6 “การตรวจสุขภาพผู้ต้องขังหญิงเมื่อแรกเข้าจะต้องรวมถึงการตรวจที่ครอบคลุมเพื่อกำหนดความต้องการทางการแพทย์เบื้องต้นรวมถึง เพื่อกำหนด :

(i) โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ (STD) และขึ้นอยู่กับปัจจัยเสี่ยง ผู้ต้องขังหญิงอาจได้รับข้อเสนอให้การทดสอบการติดเชื้อเอดส์ โดยความสมัครใจโดยได้รับการให้คำปรึกษาทั้งก่อนและหลังทดสอบ

³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 21-22.

³⁹ United Nations Rules the Treatment of Women prisoners and non-custodial Measures for Women offenders Rule 5

- (ii) ความต้องการการเยียวยาทางด้านประสาท ความเสี่ยงในการฆ่าตัวตายและการทำร้ายตัวเอง
- (iii) ประวัติสุขภาพด้านการเจริญพันธุ์ของผู้ต้องขังหญิง รวมทั้งการตั้งครรภ์ทั้งในปัจจุบันและในอดีต การคลอดบุตร และปัญหาอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการเจริญพันธุ์
- (iv) การพึ่งพิงการใช้ยา และ
- (v) การล่วงละเมิดทางเพศและการกระทำความรุนแรงในรูปแบบอื่นๆ ซึ่งผู้ต้องขังหญิงอาจเคยประสบมาก่อนที่จะเข้ามาในเรือนจำ⁴⁰

ข้อกำหนด 10

1 จัดให้มีการบริการด้านสุขอนามัยแก่ผู้ต้องขังหญิง ซึ่งอย่างน้อยควรเท่าบริการซึ่งจัดให้ในชุมชน

2 ในกรณีที่ผู้ต้องขังหญิงร้องขอให้ทำการตรวจหรือรักษาโดยแพทย์หรือพยาบาลหญิง ต้องจัดให้มีแพทย์หรือพยาบาลหญิง ทั้งนี้ขอบเขตที่เป็นไปได้ เว้นแต่ในสถานการณ์ที่ต้องการร่วมรักษาทางการแพทย์โดยเร่งด่วน หากแพทย์ผู้ชายเป็นผู้ตรวจต้องมีเจ้าหน้าที่ผู้หญิงร่วมในการตรวจด้วย⁴¹

จากการศึกษาจะเห็นว่าข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (United Nations Rules the Treatment of Women prisoners and non-custodial Measures for Women offenders) ในด้านสุขอนามัยและทางการแพทย์จะเป็นกล่าวโดยรวมของผู้ต้องขังหญิงทั้งหมดว่าควรจะปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงอย่างไร ซึ่งเป็นการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงทุกคนโดยต้องการให้ได้รับการดูแลทางด้านสุขอนามัยและทางการแพทย์ให้เท่าเทียมกับภายนอกเรือนจำหรือเท่าที่สามารถทำได้ โดยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์จะกล่าวโดยเฉพาะในส่วนต่อไป

3.2.3.2 ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์

ได้มีการกำหนดการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ไว้ในส่วนที่ 2 ในหมวดข้อกำหนดกรณีพิเศษ (Rules Applicable to Special Categories) เอ. ผู้ต้องขังซึ่งต้องคำพิพากษาลงโทษ (Prisoners Under Sentence) การจำแนกและการแยกเป็นรายบุคคล (Classification and Individualization)

⁴⁰ United Nations Rules the Treatment of Women prisoners and non-custodial Measures for Women offenders Rule 6

⁴¹ United Nations Rules the Treatment of Women prisoners and non-custodial Measures for Women offenders Rule 10

ซึ่งเป็นปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์เป็นการเฉพาะ กล่าวคือ การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ มีการกำหนดไว้ซึ่งสามารถแยกการปฏิบัติได้ออกเป็น 2 ข้อ คือ

(1) ต้องมีการแนะนำทางด้านสุขภาพและโภชนาการ โดยผู้ควบคุมและผู้ให้คำแนะนำจะต้องได้รับการรับรอง

(2) ต้องมีการจัดอาหารที่เพียงพอและเหมาะสมโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย

เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่าการปฏิบัติดังกล่าวจะส่งผลต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์และเด็กในครรภ์ อยู่ในระดับที่เป็นไปได้มากที่สุด โดยได้กำหนดไว้ ดังนี้

ข้อกำหนด 48

1 ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์หรือให้นมบุตรต้องได้รับคำแนะนำทางด้านสุขภาพและโภชนาการ ภายใต้โครงการที่ถูกสร้างขึ้นและควบคุมโดยผู้ให้คำแนะนำทางด้านสุขภาพที่ได้รับการรับรอง ต้องจัดอาหารที่เพียงพอและในเวลาที่เหมาะสมโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายให้กับหญิงมีครรภ์ ทารก เด็กและมารดา ที่ให้นมบุตร

2 ต้องไม่ขัดขวางผู้ต้องขังหญิงจากการให้นมบุตร เว้นแต่มีเหตุผลทางด้านสุขภาพจากการทำเช่นนั้น

3 โครงการดูแลต้องรวมถึงการดำเนินการตามความต้องการทางด้านกายภาพและโภชนาการสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่เพิ่งให้กำเนิดบุตร แต่บุตรไม่ได้อยู่ในเรือนจำด้วย⁴²

ทั้งนี้การกำหนดการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ ในข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 1955) ได้กำหนดรายละเอียดในการตอบสนองความต้องการพิเศษของผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ไว้น้อยมาก ซึ่งเมื่อพิจารณาจากจำนวนผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์และประโยชน์ของเด็กแล้ว กลายเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องมีการกำหนดไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์อย่างเท่าเทียมและมีความชัดเจนมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อประเทศต่างๆ ที่ได้เข้าเป็นภาคีในข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (United Nations Rules the Treatment of Women prisoners and non-custodial Measures for Women offenders) สามารถนำเอาปฏิบัติได้อย่างชัดเจน ซึ่งจะกล่าวถึงการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ในประเทศอื่นๆ ต่อไป

⁴² United Nations Rules the Treatment of Women prisoners and non-custodial Measures for Women offenders Rule 48

3.3 แนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ในประเทศอังกฤษ

กฎหมายหลักที่ใช้ในการบริหารงานเรือนจำและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง คือ ข้อบังคับเรือนจำ หรือ Prison Rules 1999 ซึ่งได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบางส่วน ซึ่งมีการกล่าวถึงผู้ต้องขังหญิงเพียงข้อเดียว คือ ข้อบังคับเรือนจำข้อ 12 ว่าด้วยผู้ต้องขังหญิง (Women Prisoners) กล่าวคือ ในกรณีทั่วไป ผู้ต้องขังหญิงจะถูกควบคุมแยกออกเด็ดขาด จากผู้ต้องขังชาย เลขานุการแห่งรัฐอาจอนุญาตให้ผู้ต้องขังหญิงนำทารกมาเลี้ยงดูในเรือนจำได้ในกรณีที่เห็นว่ามีเหตุอันควร รวมทั้งการอนุญาตให้นำสิ่งของอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการเลี้ยงดูบุตรเข้ามาในบริเวณเรือนจำ⁴³

ข้อบังคับเรือนจำข้อ 12 ว่าด้วยผู้ต้องขังหญิง (Women Prisoners) เป็นการกล่าวถึงหลักการในเรือนจำที่มีทั้งผู้ต้องขังหญิงและผู้ต้องขังชายว่า การควบคุมผู้ต้องขังหญิงจะต้องมีการแยกออกจากกันโดยเด็ดขาดจากการควบคุมผู้ต้องขังชาย

ในการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์จะมีการออกระเบียบกรมราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้องด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงออกมา ส่วนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์จะกล่าวอยู่ใน Prison Service Order (PSO) 4801 on Mother and Baby units เป็นหมวดว่าด้วยหน่วยแม่และเด็กและการปฏิบัติต่อหญิงตั้งครรภ์ในเรือนจำ

3.3.1 หน่วยงานที่ดูแลผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์

เรือนจำไม่ใช่สถานที่เหมาะสมแก่การเลี้ยงดูบุตร แต่ผู้หญิงซึ่งได้คลอดบุตรระหว่างการรับโทษนั้น การเลี้ยงดูทารกอย่างใกล้ชิดนับเป็นสิ่งที่ปรารถนามากที่สุด Mother and Baby Units (MBUs) ถือเป็นทรัพยากรของชาติผู้ต้องขังหญิงจะได้รับการประเมินความเหมาะสมในการเข้าสู่ Mother and Baby Units (MBUs) ซึ่งข้อควรคำนึงลำดับแรก คือ ประโยชน์สูงสุดสำหรับเด็ก⁴⁴ โดยวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีการพัฒนาการที่สมบูรณ์ ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมและมีมาตรฐานเดียวกันกับเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูภายนอกเรือนจำ⁴⁵ ซึ่งผู้ต้องขังหญิงที่จะเข้าร่วมโปรแกรม Mother and Baby Units (MBUs) ต้องยื่นใบสมัคร โดยมีคุณสมบัติของผู้ต้องขังหญิงที่จะเข้าร่วมโปรแกรม ดังนี้

⁴³ Prison Rules 1999 sec.12

⁴⁴ ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธ์และคณะ, รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยการสังเคราะห์วรรณกรรมและงานวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและเด็กติดผู้ต้องขังในรอบ 7 ปี (พ.ศ. 2545-2551)(กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, 2551), หน้า63.

⁴⁵ HM Prison Service, *The Management of Mother and Baby Units*[online], 2 February 2012. Available from <http://www.justice.gov.uk/guidance/prison-probation-and-rehabilitation/psipso/psos.htm>

- 1 อยู่ในระหว่างการตั้งครรภ์หรือมีบุตรอายุไม่เกิน 18 เดือน
- 2 มีพฤติกรรมที่เหมาะสม
- 3 ได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการเรือนจำ ตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่เรือนจำ พนักงานคุมประพฤติ แพทย์ประจำเรือนจำและเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์

โดยปัจจัยหลักในการพิจารณานั้นอยู่บนพื้นฐานของประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ ซึ่งเรือนจำหญิงทุกแห่งจะต้องมีเจ้าหน้าที่ประสานงานเป็นผู้ให้คำแนะนำขั้นตอนและวิธีการสมัครแก่ผู้ต้องขัง⁴⁶ ทั้งนี้ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์สามารถเข้าสู่ Mother and Baby Units (MBUs) ก็เพื่อดูแลตนเองและเด็กในครรภ์ แต่การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์จะเป็นการปฏิบัติที่มุ่งเน้นตัวเด็กเป็นสำคัญ

3.3.2 การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์

ในเรื่องเกี่ยวกับหญิงมีครรภ์จะมีการกำหนดไว้ใน Prison Service Order (PSO) 4801 on Mother and Baby units เนื่องจากเรือนจำไม่ใช่สถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการเลี้ยงดูบุตรและสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่คลอดบุตรในระหว่างที่ต้องรับโทษนั้น การที่ได้เลี้ยงดูบุตรอย่างใกล้ชิดเป็นสิ่งที่คุณแม่ทุกคนพึงปรารถนา การที่เด็กได้อยู่กับแม่ทำให้เด็กได้รับการถ่ายทอดความอบอุ่นก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวเด็กมากกว่าการแยกกันอยู่และนั่นนมแม่ถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นสำหรับเด็กมากที่สุด

โดยหลักการที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ Prison Service Order (PSO) 4801 on Mother and Baby units

- 1 การดูแลผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ทั้งในระยะก่อนคลอดหรือหลังคลอดควรสนับสนุนการให้นมของแม่เอง หากสามารถกระทำได้ในเรือนจำ
- 2 ผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์หรือผู้ต้องขังหญิงที่ไม่แข็งแรง ควรได้รับอาหารที่เหมาะสมตามเกณฑ์ของกระทรวงสาธารณสุข ในส่วนของเจ้าหน้าที่ควรคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์และพฤติกรรมของแม่เด็กขณะตั้งครรภ์และหลังคลอด เพราะฉะนั้นหน่วยงานจึงควรประเมินความเสี่ยงและฟังความเห็นของผู้ต้องขังหญิงรายนั้นด้วย⁴⁷

⁴⁶ HM Prison Service, WOMEN PRISONERS AND YOUNG OFFENDERS[online], 2 February 2012. Available from http://www.hmprisonservice.gov.uk/assets/documents/1000028710000160pib_female.pdf

⁴⁷ HM Prison Service, The Management of Mother and Baby Units[online]

ผู้ต้องขังมีครรภ์จะถูกควบคุมตัวไว้ในเรือนจำจนใกล้ถึงกำหนดคลอด โดยจัดให้อยู่ในสถานที่พิเศษภายในเรือนจำ⁴⁸ โดยจะมีการพาผู้ต้องขังไปฝากครรภ์และตรวจครรภ์ตามกำหนดที่แพทย์นัด ในโรงพยาบาลของท้องถิ่นหรือที่คลินิกสูตินารีเวช มีการจัดเตรียมอาหารเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์และการนำผู้ต้องขังออกไปคลอดที่โรงพยาบาลท้องถิ่นที่เรือนจำตั้งอยู่ มีบริการดูแลหลังการคลอดโดยโรงพยาบาลของท้องถิ่น ในระหว่างการตั้งครรภ์ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์จะถูกควบคุมตัวร่วมกับผู้ต้องขังอื่นหรือที่สถานพยาบาลในเรือนจำ เพื่อให้ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์สามารถขอความช่วยเหลือจากผู้ต้องขังอื่น แต่ในกรณีที่ผู้ต้องขังไม่ประสงค์จะพักร่วมกับผู้ต้องขังอื่นก็สามารถลงชื่อรับรองว่า ถ้าทางเรือนจำไม่สามารถช่วยเหลือได้ท่วงทีในกรณีฉุกเฉิน โดยเรือนจำจะจัดให้มีปุ่มกดเรียกในกรณีฉุกเฉินในห้องขังพิเศษของผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์และผู้ต้องขังหญิงใกล้คลอด⁴⁹

แม้ว่าประเทศอังกฤษจะได้ตระหนักถึงจำนวนผู้ต้องขังหญิงที่เพิ่มมากขึ้นและผลกระทบของการจำคุกที่เกิดขึ้นต่อผู้ต้องขังหญิงและครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ ซึ่งมี Prison Service Order (PSO) 4801 on Mother and Baby units ไว้ช่วยเหลือผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์และเด็กในครรภ์ก็ตาม แต่ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์เหล่านี้ก็ต้องถูกจำคุกอยู่ในเรือนจำซึ่งสภาพแวดล้อมในเรือนจำย่อมไม่เหมาะสมต่อการตั้งครรภ์

3.3.3 สถานที่จำคุกอื่นนอกจากเรือนจำ

การศึกษาการใช้สถานที่จำคุกอื่นนอกจากเรือนจำ สิ่งแรกที่ต้องทำการพิจารณา คือ แนวคิดของการลงโทษและโทษตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายของประเทศอังกฤษ ซึ่งมีกฎหมายที่ใช้ในการกำหนดโทษมีอยู่ 3 ฉบับ คือ The Criminal Justice Act 2003 ,The Criminal Justice Act 1991 และ The Powers of Criminal Court (Sentencing) Act 2000 เพื่อศึกษาว่ามีการกำหนดโทษประเภทใดบ้างและในการควบคุมผู้กระทำความผิดนั้น มีการใช้สถานที่อื่นในการควบคุมผู้กระทำความผิดนอกจากเรือนจำคือสถานที่ใดบ้าง

⁴⁸ HM Prison Service, *women prisoners and young offenders*[online]

⁴⁹ คณะทำงานศึกษาด้านการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังนานาชาติ กลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง ในประเทศอังกฤษ,” สารานุกรมการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังนานาชาติ (2552): 770.

3.3.3.1 แนวคิดในการลงโทษผู้กระทำความผิด

ในประเทศอังกฤษให้หลักประกันสิทธิของผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษคดีอาญาสอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนทางอาญาของประเทศอังกฤษได้เกิดขึ้นและมีแนวความคิดมาตั้งแต่กฎบัตรแมกนาคาร์ตา ซึ่งได้มีการบัญญัติว่า “บุคคลธรรมดาจะไม่ถูกจับกุม คุมขัง บังคับให้ออกไปจากที่ดินของตน (freehold) เว้นแต่จะเป็นไปตามคำพิพากษาที่ชอบด้วยกฎหมายหรือโดยกฎหมายพิเศษ” และได้มีการรับรองว่า “บุคคลธรรมดาจะต้องไม่ถูกคุมขัง เว้นแต่จะเป็นไปตามคำพิพากษา” ซึ่งได้มีการบัญญัติรับรองไว้ก่อนที่องค์การสหประชาชาติจะมีการกำหนดมาตรฐานต่างๆ ออกมา วัตถุประสงค์ในการลงโทษของประเทศอังกฤษโดยทั่วไปเป็นหลักของการลงโทษเพื่อตอบแทนการกระทำผิดที่ผู้กระทำความผิดได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สังคม มากกว่าการลงโทษเป็นมาตรการในการช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้กระทำความผิดหรือเป็นมาตรการที่บำบัดแก้ไขผู้กระทำความผิดเหมือนกับการบำบัดทางการแพทย์

อย่างไรก็ตาม การลงโทษนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของการตอบแทน ผู้ที่น่าตำหนิในสังคมซึ่งเป็นบุคคลที่มีจิตใจชั่วร้าย หรือในบางกรณีอาจได้รับการแก้ไขบำบัดเพราะเป็นผู้กระทำความผิดที่เกิดจากความผิดปกติทางจิตหรือเป็นผู้ป่วยทางสังคม จึงต้องได้รับการแก้ไขฟื้นฟูและให้คำแนะนำเพื่อที่จะสามารถกลับคืนเข้าสู่สังคมได้อย่างปกติ⁵⁰

3.3.3.2 ประเภทของโทษ

The Criminal Justice Act 2003 เป็นกฎหมายที่ได้การปรับปรุงฉบับล่าสุดของประเทศอังกฤษ โดยมีหลักเกณฑ์การลงโทษของศาลและอำนาจของศาลที่จะกำหนดโทษในแต่ละประเภทไว้ ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์การลงโทษและการใช้ดุลพินิจเช่นเดียวกับการกำหนดโทษใน The Criminal Justice Act 1991 และ The Powers of Criminal Court (Sentencing) Act 2000 แต่มีการเพิ่มเติมในแนวคิดของการลงโทษที่พิจารณาถึงความเสี่ยงของผู้กระทำความผิดในการก่อให้เกิดอันตรายต่อสังคม ทั้งนี้ The Criminal Justice Act 2003 ได้กำหนดมาตรการให้ศาลออกคำสั่งหรือการใช้มาตรการทางอาญา เพื่อดำเนินการแก่ผู้กระทำความผิดที่มีความเสี่ยงในการก่อให้เกิดอันตรายต่อสังคม เพื่อให้อยู่ในความควบคุมและมีมาตรการอื่นๆ เพื่อใช้การควบคุมพฤติกรรมของบุคคลเหล่านี้ และเน้นการลงโทษจำคุกหรือกักขังเป็นหลัก ซึ่งเป็นการเน้นด้านการป้องกันสังคมให้ปลอดภัย

⁵⁰ Susan Easton and Chistine Piper, *Sentencing and Punishment : A Quest for Justice*, (Oxford: Oxford University Press, 2005), pp.49-55.

จากผู้กระทำความผิดที่เป็นอันตรายและการกระทำความผิดที่มีความร้ายแรง⁵¹ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการลงโทษใน The Criminal Justice Act 2003 ประกอบด้วยวัตถุประสงค์ของการลงโทษ 5 ประการ กล่าวคือ

- (1) เพื่อลงโทษผู้กระทำความผิด
- (2) เพื่อลดจำนวนอาชญากรรม
- (3) เพื่อการแก้ไขและฟื้นฟูผู้กระทำความผิด
- (4) เพื่อป้องกันสังคม และ
- (5) เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้ชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย⁵²

ลักษณะของโทษตาม The Criminal Justice Act 2003 มีความมุ่งหมายเพื่อให้มีความสอดคล้องกับแนวคิดในการควบคุมอาชญากรรมและการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยและเพื่อป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก โดยสามารถแยกลักษณะของโทษได้ 2 ประเภท ดังนี้

1 โทษที่ผู้กระทำความผิดถูกจำกัดเสรีภาพให้อยู่ในสถานที่ควบคุมตามกฎหมาย (custodial sentence) ซึ่งได้แก่ โทษจำคุก (imprisonment) โทษกักขัง (detention) ซึ่งมีหลักเกณฑ์ในการรอกการลงโทษ (suspended sentence) และการลงโทษจำคุกผ่อนส่งหรือสลับสัปดาห์ (intermittent custody) ด้วย

2 โทษที่ศาลออกคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษในชุมชน (community sentence) ซึ่งศาลมีอำนาจสั่งเฉพาะผู้กระทำความผิดที่มีอายุตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไปเท่านั้น โดยโทษประเภทนี้มีหลากหลายมาตรการ ซึ่งศาลมีอำนาจสั่งมาตรการได้มากกว่า 1 มาตรการ ทั้งนี้โทษที่ศาลออกคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษในชุมชน (community sentence) ในคำพิพากษาของศาลจะต้องมีการกำหนดเวลาไว้แน่นอนและต้องไม่เกิน 3 ปีนับแต่วันออกคำสั่ง โดยคำสั่งของศาลอาจมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ด้วยข้อเสนอของ Secretary of State ทั้งนี้สามารถอธิบายหลักเกณฑ์ของคำสั่งได้ดังต่อไปนี้

2.1 คำสั่งให้ทำงานโดยไม่จ่ายค่าแรง (unpaid work requirement) หมายถึง คำสั่งที่กำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องทำงานโดยไม่ได้รับค่าแรงจากการทำงาน ซึ่งศาลจะต้องกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนในคำสั่งว่าจะให้ทำงานเป็นระยะเวลาเท่าใด แต่ต้องมีระยะเวลาไม่น้อยกว่า 40 ชั่วโมง และไม่เกิน 300 ชั่วโมง โดยศาลต้องสอบถามความเห็นของเจ้าพนักงานคุมประพฤติว่า

⁵¹ รุติมา ประเสริฐ, การจำคุกในสถานที่อื่นที่ไม่ใช่เรือนจำ, หน้า 72-73.

⁵² สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาทางวิทยาลัยธรรมศาสตร์, รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัย เรื่องศึกษาความเป็นไปได้ในการกำหนดชั้นโทษและการนำไปปรับใช้ในประมวลกฎหมายอาญา (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรม, 2549), หน้า 96.

ผู้กระทำความผิดควรได้รับคำสั่งให้ทำงานโดยไม่จ่ายค่าแรงหรือไม่⁵³ ซึ่งผู้ได้รับคำสั่งจะต้องดำเนินการภายในเวลาไม่เกิน 12 เดือน

2.2 คำสั่งให้กระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง (activity requirement) หมายถึง คำสั่งที่ศาลสั่งให้ผู้กระทำความผิดต้องแสดงตัวต่อบุคคลตามที่ศาลกำหนด ณ สถานที่ และเวลาตามที่กำหนดหรือเป็นกรณีคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดเข้าร่วมทำกิจกรรมตามจำนวนวันที่กำหนด อาจเป็นคำสั่งที่ให้กระทำ เพื่อเป็นการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายก็ได้⁵⁴

ก่อนที่ศาลจะออกคำสั่งให้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด (activity requirement) อาจกำหนดเงื่อนไขด้วย โดยต้องปรึกษาจากเจ้าพนักงานและหากมีบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องด้วย ต้องได้รับความยินยอมจากผู้นั้น หากเป็นกรณีที่ต้องเข้าร่วมกิจกรรมกับบุคคลอื่น⁵⁵ ระยะเวลาในคำสั่งต้องไม่เกิน 60 วัน⁵⁶ สถานที่ที่ผู้กระทำผิดจะเข้าร่วมกิจกรรม อาจเป็นศูนย์ฝึกอบรมและฟื้นฟูชุมชน หรือเป็นศูนย์ฝึกอบรม ซึ่งได้รับอนุญาตจาก Secretary of State ก็ได้ ซึ่งผู้กระทำความผิดอาจเข้าไปฝึกอบรมประจำหรือไปกลับ⁵⁷

2.3 คำสั่งให้เข้าร่วมในโปรแกรม (programmer requirement) หมายถึง คำสั่งให้ผู้กระทำความผิดเข้าร่วมกิจกรรมฝึกฝนร่างกายตามระยะเวลาและสถานที่ที่กำหนด⁵⁸ โดยคำสั่งให้เข้าร่วมในโปรแกรม เจ้าพนักงานจะเป็นผู้เสนอต่อศาลในการออกคำสั่ง ซึ่งศาลเห็นด้วยว่าเป็นโปรแกรมที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดและอยู่ในสถานที่ที่กำหนด

2.4 คำสั่งห้ามกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด (prohibited requirement) หมายถึง คำสั่งที่ห้ามมิให้ผู้กระทำความผิดกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดภายในระยะเวลาที่กำหนด⁵⁹ และห้ามมิให้ผู้กระทำความผิดครอบครองหรือใช้หรือพกพาอาวุธปืน โดยการออกคำสั่งศาลต้องปรึกษาจากพนักงานเจ้าหน้าที่ก่อนการออกคำสั่ง

2.5 คำสั่งห้ามออกนอกสถานที่ (curfew order) หมายถึง คำสั่งให้ผู้กระทำความผิดอยู่ภายในสถานที่ที่กำหนดภายในระยะเวลาที่กำหนด โดยมีระยะเวลาไม่น้อยกว่า 2 ชั่วโมงและไม่เกิน 12 ชั่วโมงใน 1 วัน⁶⁰ ซึ่งก่อนการออกคำสั่งศาลจะต้องได้รับข้อมูลและพิจารณาเกี่ยวกับ

⁵³ Criminal Justice Act 2003(CJA2003) sec. 191

⁵⁴ Criminal Justice Act 2003(CJA2003) sec. 201(1)

⁵⁵ Criminal Justice Act 2003(CJA2003) sec. 201(2)

⁵⁶ Criminal Justice Act 2003(CJA2003) sec. 201(5)

⁵⁷ Criminal Justice Act 2003(CJA2003) sec. 201(5)

⁵⁸ Criminal Justice Act 2003(CJA2003) sec. 201(9-10)

⁵⁹ Criminal Justice Act 2003(CJA2003) sec. 202

⁶⁰ Criminal Justice Act 2003(CJA2003) sec. 204(1)

สถานที่ที่จะห้ามมิให้ผู้กระทำความผิดออกนอกสถานที่ด้วย พร้อมด้วยความเห็นของบุคคลที่อาจได้รับผลกระทบจากคำสั่งห้ามออกนอกสถานที่ภายในเวลาที่กำหนดด้วย⁶¹

2.6 คำสั่งห้ามเข้าสถานที่หรือเขตกำหนด (exclusion requirement) หมายถึง คำสั่งห้ามผู้กระทำความผิดเข้าไปในสถานที่หรือเขตที่กำหนดภายในระยะเวลาตามคำสั่ง⁶² ในกรณีที่คำสั่งห้ามเข้าสถานที่หรือเขตกำหนด เป็นคำสั่งที่ศาลสั่งให้ลงโทษในชุมชน ระยะเวลาของคำสั่งห้ามเข้าสถานที่หรือเขตกำหนดนั้นต้องไม่เกิน 2 ปี⁶³

2.7 คำสั่งให้อยู่ในสถานที่กำหนด (residence requirement) หมายถึง เป็นคำสั่งที่กำหนดเงื่อนไขให้ผู้กระทำความผิดต้องอาศัยอยู่ในสถานที่ใดสถานที่หนึ่งที่กำหนดไว้ในคำสั่ง⁶⁴ ซึ่งก่อนการออกคำสั่งศาลต้องพิจารณาถึงความปลอดภัยของผู้อื่นบริเวณสถานที่ที่กำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องอยู่อาศัยด้วย⁶⁵ ทั้งนี้ ศาลจะไม่ให้อยู่ในหอพักหรือสถาบันของรัฐนอกจากเป็นข้อเสนอจากพนักงานเจ้าคุมประพฤติท้องถิ่น⁶⁶

2.8 คำสั่งให้บำบัดรักษาโรคจิต (mental health treatment) หมายถึง เป็นคำสั่งให้ผู้กระทำความผิดต้องเข้ารับการบำบัดรักษาทางจิตภายในระยะเวลาที่กำหนด โดยแพทย์หรือจิตแพทย์ที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้กับสมาคมจิตแพทย์ของอังกฤษ (a chartered psychologist) เพื่อฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้กระทำความผิด⁶⁷ การบำบัดรักษาอาจเป็นการบำบัดรักษาในสถานพยาบาลหรือเข้ารับการรักษาแบบผู้ป่วยนอก หรือภายใต้ความดูแลหรือแนะนำของแพทย์หรือจิตแพทย์ได้⁶⁸ ก่อนที่ศาลจะออกคำสั่งให้บำบัดรักษา จะต้องได้รับความเห็นจากแพทย์ที่ตรวจสภาพจิตของผู้กระทำความผิดว่ามีเหตุผลที่ผู้กระทำความผิดจะต้องบำบัดรักษาและผู้กระทำความผิดเองก็มีความประสงค์ที่จะเข้ารับการบำบัด⁶⁹

2.9 คำสั่งให้บำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด (drug rehabilitation requirement) หมายถึง คำสั่งที่ให้ผู้กระทำความผิดต้องเข้ารับการบำบัดรักษา เพื่อบำบัดฟื้นฟูการติดยาเสพติด

⁶¹ Criminal Justice Act 2003(CJA2003) sec. 204(6)

⁶² Criminal Justice Act 2003(CJA2003) sec.205(1)

⁶³ Criminal Justice Act 2003(CJA2003) sec.205(2)

⁶⁴ Criminal Justice Act 2003(CJA2003) sec. 206(1)

⁶⁵ Criminal Justice Act 2003(CJA2003) sec. 206(3)

⁶⁶ Criminal Justice Act 2003(CJA2003) sec. 206(4)

⁶⁷ Criminal Justice Act 2003(CJA2003) sec. 207(1)

⁶⁸ Criminal Justice Act 2003(CJA2003) sec. 207(2)

⁶⁹ Criminal Justice Act 2003(CJA2003) sec. 207(3)

โดยการเข้าบำบัดดังกล่าว ผู้กระทำความผิดต้องยอมให้มีการตรวจร่างกายก่อนการเข้าบำบัดฟื้นฟู เพื่อให้ทราบปริมาณของสารเสพติดที่อยู่ในร่างกายผู้กระทำความผิด⁷⁰

การที่ศาลจะออกคำสั่งนี้ จะต้องได้รับความเห็นจากพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีความจำเป็นให้ผู้กระทำความผิดได้รับการบำบัดฟื้นฟูยาเสพติด อีกทั้งผู้กระทำความผิดจะต้องยินยอมเข้ารับการบำบัด⁷¹ ซึ่งระยะเวลาในการบำบัดฟื้นฟูจะต้องไม่น้อยกว่า 6 เดือน⁷² โดยศาลอาจสั่งให้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูเป็นผู้ป่วยในหรือผู้ป่วยนอกก็ได้ หากมีพฤติการณ์เปลี่ยนแปลงและได้รับความยินยอมของผู้กระทำความผิด ศาลอาจเปลี่ยนแปลงคำสั่งได้ ทั้งนี้จะต้องมีการประเมินการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิดด้วย เมื่อเข้ารับการรักษแล้วไม่น้อยกว่า 1 เดือนและไม่เกิน 12 เดือน⁷³

2.10 คำสั่งให้บำบัดรักษาอาการติดแอลกอฮอล์ (alcohol treatment requirement) เป็นคำสั่งที่ผู้กระทำความผิดต้องรับเข้าการรักษา เพื่อบำบัดอาการติดแอลกอฮอล์ ซึ่งอาจเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลภายใต้การดูแลของแพทย์ โดยมีการกำหนดระยะเวลาไม่น้อยกว่า 6 เดือน ซึ่งศาลจะออกคำสั่งนี้ได้ต้องมีการพิจารณาจนได้ความว่า ผู้นั้นติดแอลกอฮอล์และยินยอมเข้ารับการบำบัดรักษาอาการติดแอลกอฮอล์⁷⁴

2.11 คำสั่งให้อยู่ในการคุมประพฤติ (supervision requirement) หมายถึง คำสั่งที่ให้ผู้กระทำความผิดต้องเข้ารับคำแนะนำในการฟื้นฟูจิตใจ เพื่อปรับตัวให้เข้ากับสังคมภายในระยะเวลาที่กำหนด⁷⁵

2.12 คำสั่งให้เข้าฝึกอบรมใน ศูนย์ฝึกอบรม (attendance centre requirement) หมายถึง ผู้กระทำความผิดต้องเข้าไปฝึกในศูนย์ที่กำหนด ตามจำนวนชั่วโมงที่กำหนดไว้ในคำสั่ง ซึ่งต้องไม่น้อยกว่า 12 ชั่วโมงแต่ไม่เกิน 36 ชั่วโมง⁷⁶

นอกจากโทษที่อยู่ใน The Criminal Justice Act 2003 แล้วยังมีโทษที่กำหนดในกฎหมายอื่นๆ ที่มีลักษณะของการนำสถานที่อื่นมาใช้ในการลงโทษผู้กระทำความผิด ได้แก่

1) การควบคุมและสั่งให้ฝึกอบรม (Detention and training order) เป็นมาตรการในการกักขังผู้กระทำความผิดที่มีอายุระหว่าง 12-17 ปี ซึ่งได้กระทำความผิดที่อาจลงโทษจำคุกได้ตามที่กฎหมายบัญญัติ มาตรการนี้ผู้ต้องคำพิพากษาจะต้องถูกกักขังในสถานที่ที่รัฐมนตรีว่า

⁷⁰ Criminal Justice Act 2003(CJA2003) sec. 209(1)

⁷¹ Criminal Justice Act 2003(CJA2003) sec. 209(2)

⁷² Criminal Justice Act 2003(CJA2003) sec. 209(3)

⁷³ Criminal Justice Act 2003(CJA2003) sec. 210

⁷⁴ Criminal Justice Act 2003(CJA2003) sec. 212

⁷⁵ Criminal Justice Act 2003(CJA2003) sec. 213

⁷⁶ Criminal Justice Act 2003(CJA2003) sec. 214

การกระทรวงมหาดไทย (Secretary of State) กำหนด โดยอาศัยอำนาจตาม The Powers of Criminal Court (Sentencing) Act 2000 เป็นระยะเวลาครั้งหนึ่งตามคำพิพากษาและระยะเวลาอีกครั้งนั้นจะต้องอยู่ภายใต้การแนะนำในด้านการคุมประพฤติ กล่าวคือ ผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดที่มีโทษจำคุกในเรือนจำ แต่ไม่มีความจำเป็นต้องรับโทษจำคุกในเรือนจำ ซึ่งเวลาการสั่งให้เข้าไปควบคุมและการฝึกอบรมนั้น จะต้องไม่น้อยกว่า 4 เดือนแต่ไม่เกิน 24 เดือน

2) การควบคุมภายใต้ The Powers of Criminal Court (Sentencing) Act 2000 ซึ่งใช้กับเด็กอายุ 10-17 ปี ที่ได้กระทำความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 14 ปี หรือโทษหนักกว่านั้น ยกเว้นความผิดฐานฆ่าคน แต่ในความผิดต่อไปนี้ กล่าวคือ คดีที่เป็นความผิดฐานทำร้ายร่างกายจนเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ซึ่งกระทำโดยเด็กอายุตั้งแต่ 14 ขึ้นไป หรือความผิดฐานทำให้ผู้อื่นตายโดยการขับรถโดยประมาทอันมีสาเหตุมาจากการดื่มสุรา หรือยาเสพติด หรือกรณีที่ผู้กระทำความผิดมีอายุไม่เกิน 18 ปี กระทำความผิดฐานฆ่าคน และได้รับการอภัยโทษจำคุกตลอดชีวิต สามารถใช้มาตรการนี้ได้

การควบคุมในกรณีนี้เป็นการคุมขังในสถานที่ที่ Home Office กำหนดซึ่งอาจเป็นสถานที่คุมขังในที่ราชการในส่วนท้องถิ่นดูแลหรือการคุมขังในบ้านของผู้ถูกคุมขังเองและผู้ถูกคุมขังจะต้องอยู่ภายใต้ข้อบังคับที่กำหนดเหมือนการปล่อยตัวก่อนกำหนด เป็นมาตรการที่นำมาใช้กับความผิดที่พิจารณาโดย Indictment Trial และผู้กระทำความผิดที่อาจถูกลงโทษจำคุกแต่ไม่สามารถใช้มาตรการอื่นที่เหมาะสมได้ ส่วนเวลาที่ผู้กระทำความผิดจะถูกคุมขังนั้นจะต้องไม่เกินอัตราโทษที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับในความผิดที่ได้กระทำ แต่ถ้ามีการหลบหนีผู้กระทำความผิดนั้นอาจจะต้องถูกจับมาคุมขังจนกว่าครบระยะเวลา

3) คำสั่งให้เข้ามารับการอบรมที่ศูนย์ฝึก (Attendance center order) เป็นคำสั่งที่กำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องเข้าไปที่ศูนย์ฝึก ซึ่งโดยจะเข้าไปที่ศูนย์ฝึกครั้งละประมาณ 2-3 ชั่วโมง ในช่วงหยุดสุดสัปดาห์ โดยอยู่ภายใต้การควบคุมของตำรวจหรือเจ้าพนักงานคุมประพฤติ เพื่อให้มีการฝึกฝนทางกายภาพ ทั้งนี้ศาลจะต้องคำนึงถึงความสะดวกที่ผู้กระทำความผิดนั้นจะเข้ามาทำการฝึกที่ศูนย์อบรมด้วย

การที่จะออกคำสั่งนี้ได้ต้องเป็นความผิดที่มีโทษจำคุก ยกเว้นความผิดที่มีการกำหนดโทษไว้แน่นอนตามกฎหมายและต้องใช้กับผู้กระทำความผิดที่มีอายุระหว่าง 10-20 ปี โดยระยะเวลาของการรับอบรมที่ศูนย์ฝึกจะมีการกำหนดโดยคำนึงถึงอายุ กล่าวคือ ในกรณีผู้กระทำความผิดอายุระหว่าง 10-13 ปี จะประมาณ 12 ชั่วโมง ส่วนกรณีผู้กระทำความผิดอายุ 16-20 ปี อาจกำหนดระยะ 36 ชั่วโมง ผู้ฝ่าฝืนจะต้องถูกปรับไม่เกิน 1,000 ปอนด์ หรือกลับไปถูกลงโทษตามกฎหมายดั้งเดิม

4) คำสั่งให้รักษาตัวในโรงพยาบาลหรือให้อยู่ในความปกครอง (Hospital order or guardianship order) คำสั่งที่กำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลโรคจิต ซึ่งกำหนดไว้ในคำสั่งเนื่องจากผู้กระทำความผิดได้รับการปล่อยตัว เพื่อให้ไปรับการรักษาในโรงพยาบาลของบุคคลอื่น

ที่กำหนดไว้ สามารถที่จะศาลสั่งได้กับผู้กระทำความผิดได้โดยไม่จำกัดอายุและศาลจะต้องได้รับใบรับรองของแพทย์ 2 คน ซึ่งต้องเป็นจิตแพทย์อย่างน้อย 1 คน ว่าเป็นผู้ที่ได้รับความกระทบกระเทือนทางจิตใจถึงกระทำความผิดและต้องมีโรงพยาบาลโรคจิตที่เหมาะสมในการรักษา สำหรับผู้กระทำความผิดที่ไม่ยอมเข้ารับการรักษา อาจจะต้องถูกคุมขังก่อนที่จะเข้าไปรักษา ในโรงพยาบาลเป็นเวลา 28 วัน คำสั่งนี้ต้องมีระยะเวลา 6 เดือน หลังจากนั้นสามารถขยายระยะเวลาได้อีก 6 เดือน

ส่วนในกรณีคำสั่งให้อยู่ในความปกครอง เป็นกรณีที่ให้อยู่ในสถานที่ของท้องถิ่นหรืออยู่ภายในการควบคุม ผู้กระทำความผิดในมาตรการนี้มีอายุอย่างน้อย 16 ปี ศาลสามารถสั่งให้อยู่ในความปกครองได้ภายในเวลา 12 เดือน แต่อาจขยายระยะเวลาได้

5) คำสั่งให้อยู่ในสถานพยาบาล (Restriction order) เป็นคำสั่งของศาล Crown court ที่กำหนดให้ผู้กระทำความผิดที่เป็นโรคจิต ต้องถูกจำกัดบริเวณอยู่ในสถานพยาบาล เพื่อป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดก่อเหตุร้ายต่อสังคม ซึ่งเงื่อนไขในการสั่งและหลักเกณฑ์ของคำสั่งให้อยู่ในสถานพยาบาล (Restriction order) จะมีลักษณะเหมือนกับคำสั่งให้รักษาตัวในโรงพยาบาลหรือให้อยู่ในความปกครอง (Hospital order or guardianship order)⁷⁷

3.3.3.3 ประเภทของสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำ

จากประเภทโทษที่กล่าวมาในกฎหมาย The Criminal Justice Act 2003 และที่กำหนดไว้ในกฎหมายอื่น ทำให้สามารถแยกประเภทโทษที่ใช้สถานที่อื่นนอกจากเรือนจำของประเทศอังกฤษได้ 5 ประเภท กล่าวคือ

1 สถานที่ที่ the Secretary of State กำหนดใน Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 ให้ผู้กระทำความผิดที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ในความผิดที่เกี่ยวกับการฆาตกรรมและต้องถูกกักขังภายใต้ Her Majesty's pleasure และให้ผู้กระทำความผิดที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ที่ได้กระทำความผิดร้ายแรง (certain serious offences) จะต้องถูกกักขังในระยะเวลาที่ถูกกำหนด ผู้กระทำความผิดจะต้องถูกกักขังในสถานที่และเงื่อนไขตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 92 กล่าวคือ

- (a) สถานที่ที่ the Secretary of State กำหนด
- (b) สถานที่ที่ the Secretary of State จัดให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดแต่ละคน

⁷⁷Martin Wasik, *Emmins on Sentencing*, fourth edition(London: Blackstone Press, 2001), pp.18-32.

ซึ่งบุคคลที่ถูกกักขังภายในสถานที่ดังกล่าว ถือว่าเป็นการคุมขังตามกฎหมาย (legal custody)⁷⁸

2 สถานที่ที่มีระบบการรักษาความปลอดภัย (secure accommodation) ได้กำหนดไว้ใน The Powers of Criminal Court (Sentencing) Act 2000 ซึ่งในมาตรา 107 มีการกำหนดความหมายของสถานที่ที่มีระบบรักษาความปลอดภัยที่ใช้กับคำสั่งกักขังและฝึกอบรม (detention and training order) ตามมาตรา 102, 104 และ 105 ว่า

- (a) ศูนย์ฝึกที่มีระบบรักษาความปลอดภัย
- (b) สถานพินิจเด็กและเยาวชน
- (c) สถานที่ที่เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นได้จัดไว้ โดยมีวัตถุประสงค์สำหรับใช้ในการจำกัดเสรีภาพเด็กและเยาวชน
- (d) สถานที่ที่ถูกจัดไว้เพื่อวัตถุประสงค์ภายใต้ (5) ของมาตรา 82 ใน The Children Act 1989 (โดย the Secretary of State ได้ให้การสนับสนุนทางการเงิน)
- (e) สถานที่อื่นที่จัดไว้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจำกัดเสรีภาพตามที่ The Secretary of State กำหนด⁷⁹

3 การกักขังไว้ที่บ้าน (Home Detention) การกักขังไว้ที่บ้านจะปรากฏในรูปแบบของคำสั่งให้กักขังที่บ้าน Home Detention Curfew ซึ่งคำสั่งนี้จะนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดที่ได้รับการกำหนดโทษตั้งแต่ 3 เดือน แต่ไม่เกิน 4 ปี

การกักขังไว้ที่บ้านเป็นมาตรการที่ให้ผู้กระทำความผิด สามารถใช้ชีวิตอาศัยอยู่ภายนอกเรือนจำได้ตลอดระยะเวลาที่ไม่ทำการฝ่าฝืนกฎระเบียบที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ยังเป็นมาตรการที่ช่วยให้ผู้กระทำความผิดสามารถเตรียมความพร้อมในการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้ ภายหลังจากที่ได้รับการปลดปล่อย โดยผู้กระทำความผิดจะได้รับการพิจารณาเพื่อใช้มาตรการนี้ได้ ยกเว้นในกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะว่า ห้ามใช้มาตรการการกักขังไว้ที่บ้าน

การใช้มาตรการนี้จะต้องมีการประเมินความเสี่ยง ซึ่งปกติผู้กระทำความผิดจะถูกพิจารณาให้ใช้มาตรการการกักขังในบ้าน เว้นแต่ในกฎหมายได้ยกเว้นผู้กระทำความผิดประเภทนั้นไว้ ทั้งนี้ผู้กระทำความผิดจะถูกปล่อยจากการกักขังไว้ที่บ้านก่อนกำหนดเวลา 2 อาทิตย์ถึง 4 เดือนครึ่ง โดยอัตโนมัติ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่ถูกกำหนดในคำพิพากษาคด้วย ผู้กระทำความผิดที่ใช้มาตรการ

⁷⁸ Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 sec. 92

⁷⁹ Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000 sec. 107

นี่จะต้องมีเครื่องหมายที่เป็นเงื่อนไขที่สามารถบอกเวลาที่ผู้กระทำความผิดอยู่ภายในบ้านหรือหอพัก ซึ่งโดยปกติจะเป็นเวลา 19.00 – 7.00

การเข้าถึงที่อยู่ electronic tag เหมาะสำหรับผู้กระทำความผิดและเป็นอุปกรณ์ควบคุมที่ถูกติดตั้งไว้ภายในที่อยู่โดยผู้รับเหมาเอกชน ถ้าผู้กระทำความผิดฝ่าฝืนเงื่อนไขในการกำหนดไม่ให้ออกจากบ้าน electronic tag ก็ส่งเสียงเตือน ทำให้ผู้กระทำความผิดถูกเรียกให้กลับไปเข้าเรือนจำ และอยู่ต่อไปจนครบกำหนดเวลาปล่อย ซึ่งเมื่อทำการฝ่าฝืนผู้กระทำความผิดจะไม่สามารถได้รับการปล่อยอีกครั้งภายใต้เงื่อนไขเดิม ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดโทษเดิมหรือการกำหนดโทษในอนาคต

4 การควบคุมตัวไว้ในสถานพยาบาล เป็นคำสั่งของศาล Crown court ที่กำหนดให้ผู้กระทำความผิดที่เป็นโรคจิตต้องเข้ารับรักษาตัวในสถานพยาบาล ที่กำหนดไว้ในคำสั่งการควบคุมตัวไว้ในสถานพยาบาล เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้รับการรักษาอาการทางจิต โดยคำสั่งนี้สามารถใช้ได้กับทุกคนโดยไม่จำกัดอายุ แต่ต้องได้รับใบรับรองความเห็นจากแพทย์สองคน โดยอย่างน้อยต้องเป็นจิตแพทย์หนึ่งคน ว่าผู้กระทำความผิดได้รับผลกระทบทางจิต จึงได้กระทำความผิดและมีโรงพยาบาลโรคจิตที่เหมาะสมให้เข้ารับการรักษา ผู้ที่ไม่ยอมเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลโรคจิตตามที่กำหนด อาจถูกนำไปควบคุมก่อนที่จะส่งเข้าไปรักษาในโรงพยาบาล เป็นเวลา 28 วัน ทั้งนี้คำสั่งของศาลในการสั่งให้เข้ารับรักษาตัวในโรงพยาบาลนี้ มีกำหนดระยะเวลาการรักษา 6 เดือน เมื่อครบกำหนดสามารถขยายระยะเวลาได้อีก 6 เดือน

ส่วนคำสั่งให้อยู่ในความปกครองนั้นเป็นมาตรการที่คล้ายกับคำสั่งให้ถูกควบคุมตัวเพื่อรักษาในโรงพยาบาล แต่สถานที่ที่เป็นสถานที่ของท้องถิ่นหรืออยู่ภายในการควบคุมของบุคคลอื่นที่กำหนดไว้แทนสามารถใช้กับผู้กระทำความผิดที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 16 ปี โดยกำหนดระยะเวลาของมาตรการนี้คือ ภายใน 12 เดือน แต่สามารถขยายเวลาได้ อย่างไรก็ตามคำสั่งของศาลที่กล่าวมาข้างต้น สามารถนำมาใช้กับความผิดที่มีโทษจำคุกเท่านั้น แต่ยกเว้นกรณีความผิดที่มีการกำหนดโทษแน่นอนไว้แล้ว

5 สถานที่ที่สำนักงานคุมประพฤติแห่งชาติกำหนดให้อาศัยอยู่ (National Probation Service Approved Premise) (Hostels) โดยสถานที่นี้เป็นสถานที่ที่เพิ่มระดับของการควบคุมดูแลผู้กระทำความผิดมากขึ้นกว่าการกักขังไว้ในบ้าน (Home Detention) ผู้กระทำความผิดตามมาตรการนี้จะอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมคุมประพฤติ (Probation Service) การอนุญาตให้อยู่สถานที่ที่สำนักงานคุมประพฤติแห่งชาติกำหนดให้อาศัยอยู่ (National Probation Service Approved Premise) (Hostels) ที่รู้จักอย่างเป็นทางการได้แก่ การประกันตัว (bail) และหอพักสำหรับการคุมประพฤติ (probation hostel)

ทั้งนี้สำนักงานคุมประพฤติแห่งชาติ (National Probation Service) จะเป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด ยกเว้นบางแห่งที่ Voluntary sector providers เป็นผู้ดำเนินการ แต่สถานที่ทั้งหมดจะต้องปฏิบัติตามมาตรฐานเดียวกันและผู้กระทำความผิดจะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดของสถานที่ที่ควบคุม

ซึ่งข้อกำหนดนี้รวมทั้งการกำหนดให้อยู่ภายในสถานที่ตลอดคืน (overnight curfew) ทั้งยังมี การควบคุมดูแลตลอด 24 ชั่วโมงโดยเจ้าหน้าที่ของสถานที่ที่กำหนดนั้น โดยผู้กระทำความผิดที่ ถูกควบคุมไม่ได้จำกัดว่าจะต้องเป็นผู้กระทำความผิดความผิดประเภทใดหรือฐานใดฐานหนึ่งเท่านั้น ไม่ว่าผู้กระทำความผิดเป็นผู้ชายและผู้หญิง ทั้งนี้ถือว่าเป็นมาตรการที่ปลอดภัยที่สุด ซึ่งมีความสำคัญ อย่างยิ่งในกระบวนการป้องกันความปลอดภัยให้กับสาธารณะ (the public protection process) นอกจากนี้ยังช่วยในการกลับเข้าสู่สังคมปกติของผู้กระทำความผิดและช่วยลดการกระทำผิดซ้ำได้อีกด้วย

การฝ่าฝืนเงื่อนไขการพักอาศัยหรือข้อกำหนดของสถานที่ที่สำนักงานคุมประพฤติแห่งชาติ กำหนดให้อาศัยอยู่ (National Probation Service Approved Premise) (Hostels) ผู้กระทำความผิด จะถูกยกเลิกให้ใช้มาตรการบังคับโดยการให้อยู่ในสถานที่นี้ โดยถูกไล่ออกจากสถานที่ดังกล่าว และให้ศาลพิจารณาคดีใหม่หรือถูกส่งตัวกลับเข้าสู่เรือนจำในทันที (immediate re-call to prison) การปฏิบัติตามมาตรการนี้ค่อนข้างที่จะเข้มงวด เนื่องจากเป็นมาตรการที่ป้องกันการหลีกเลี่ยง ความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตจากการกระทำความผิด⁸⁰

จากการศึกษาการประเภของโทษตามที่มีกำหนดไว้ในกฎหมายของประเทศอังกฤษ ทำให้ สามารถทราบถึงประเภของสถานที่อื่นที่ไม่ใช่เรือนจำในประเทศอังกฤษ ซึ่งมีทั้งหมด 5 สถานที่ กล่าวคือ สถานที่ที่ the Secretary of State กำหนด สถานที่ที่มีระบบการรักษาความปลอดภัย (secure accommodation) การกักขังไว้ในบ้าน (Home Detention) การควบคุมตัวไว้ในสถานพยาบาล สถานที่ที่สำนักงานคุมประพฤติแห่งชาติกำหนดให้อาศัยอยู่ (National Probation Service Approved Premise) (Hostels) จากการศึกษาผู้วิจัยเห็นว่า สถานที่ที่สำนักงาน คุมประพฤติแห่งชาติกำหนดให้อาศัยอยู่ (National Probation Service Approved Premise) (Hostels) สามารถนำมาใช้กับจำเลยที่ตั้งครรภ์ตามมาตรา 246 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ แต่ต้องนำมาเปลี่ยนแปลงรายละเอียดที่มีและทำให้สอดคล้องกับบุคคลดังกล่าวมากที่สุด

3.4 แนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ในประเทศสหรัฐอเมริกา

เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการปกครองแยกเป็นมลรัฐจำนวนมาก การศึกษา การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์จะศึกษาเฉพาะของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย ซึ่งแม้ว่าจะมีฐานะเป็นเพียง มลรัฐในหลายมลรัฐของประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ในด้านงานราชทัณฑ์แล้ว ถือว่าเป็นมลรัฐที่มีความสำคัญมาก เพราะเป็นใหญ่เป็นอันดับที่ 3 ของโลก ดังนั้นการศึกษากฎหมายของมลรัฐ

⁸⁰ จูดีมา ประเสริฐ, การจำคุกในสถานที่อื่นที่ไม่ใช่เรือนจำ, หน้า92-96.

แคลิฟอร์เนียจึงมีความสำคัญ⁸¹ ส่วนเรื่องสถานที่จำคุกอื่นนอกจากเรือนจำ ซึ่งรวมถึงแนวคิดในการลงโทษผู้กระทำความผิด ประเภทของโทษและประเภทของสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำ จะศึกษาในส่วนของรัฐบาลกลางของประเทศสหรัฐอเมริกา

3.4.1 หน่วยงานที่ดูแลผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์

การดูแลผู้ต้องขังเป็นหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ ซึ่งในแต่ละมลรัฐก็จะมีกรมราชทัณฑ์ของตนเอง ซึ่งกรมราชทัณฑ์จะจัดให้มีการจัดตั้ง Prisoner Mother Facilities ซึ่งเป็นศูนย์ที่ดำเนินการรับผิดชอบเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์⁸² เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังได้เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง โดยมีโครงการนี้ได้วางรูปแบบให้มารดาได้อาศัยอยู่กับบุตร เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมารดากับบุตรและอนาคตที่ดี แม้ว่าถูกควบคุมตัวขณะนั้น⁸³

3.4.2 การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ภายในเรือนจำจะมีสถานพยาบาลที่ให้บริการทางการแพทย์และด้านทันตกรรมแก่ผู้ต้องขังทุกคน การขอรับบริการทางการแพทย์จะต้องมีการกรอกแบบฟอร์มเพื่อขอรับบริการ โดยพยาบาลเรือนจำจะเป็นผู้นัดหมายให้ผู้ต้องขังนั้นได้รับบริการทางการแพทย์ ซึ่งจะรักษาโดยแพทย์ประจำสถานพยาบาลเรือนจำหรือโรงพยาบาลในชุมชน ในด้านการดูแลผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์จะมีการให้บริการทางการแพทย์สำหรับผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์โดยเฉพาะ ตั้งแต่การรับตัวเข้ามาในเรือนจำ โดยทางเรือนจำจะทำการตรวจการตั้งครรภ์ของผู้ต้องขังหญิงทุกคน ซึ่งในระหว่างการตั้งครรภ์ผู้ต้องขังจะได้รับการเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะการเลี้ยงดูบุตร เมื่อใกล้คลอดทางเรือนจำจะนำผู้ต้องขังออกไปคลอดบุตรที่โรงพยาบาลในชุมชน และผู้ต้องขังจะต้องเตรียมการนำเด็กไปเลี้ยงดูและจะมีการประสานงานของเจ้าหน้าที่ในการนำเด็กออกไปเลี้ยงดูภายนอกเรือนจำ

ทั้งนี้ การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ในมลรัฐแคลิฟอร์เนียนั้น เมื่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ได้เข้ามาสู่เรือนจำแล้ว ตามประมวลกฎหมายอาญาของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย (California Penal Code) ได้มีการกำหนดว่า เมื่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ได้เข้ามาสู่เรือนจำจะต้องมีการดูแลสุขภาพตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำและปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ดังนี้

⁸¹ สำนักงานผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านทัณฑวิทยา กรมราชทัณฑ์, สารานุกรมราชทัณฑ์นานาชาติ (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพิบูลสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์, 2541) หน้า164.

⁸² เรื่องเดียวกัน, หน้า 189-190.

⁸³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 189.

- 1 ได้รับอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการตามคำสั่งของแพทย์
- 2 ได้รับข้อมูลในการดูแลสุขภาพทั้งก่อนการคลอดและหลังคลอด
- 3 ได้รับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการคลอดและการอบรมดูแลเด็ก
- 4 ได้รับบริการทางการแพทย์ด้านทันตกรรม⁸⁴

ทั้งนี้เมื่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ครบกำหนดคลอด ให้เจ้าหน้าที่นำส่งตัวผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ไปคลอดที่โรงพยาบาลภายนอกเรือนจำ เพื่อวัตถุประสงค์ในการคลอดและคำนึงถึงความปลอดภัยในการคลอด โดยได้รับความช่วยเหลือจากรัฐในด้านการให้บริการทางการแพทย์และค่าจ่ายในการคลอด⁸⁵

จะเห็นได้ว่ารัฐจะจัดให้มีบริการทางการแพทย์และการบริการทางสังคมแก่ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์และมีการบริการสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก ทั้งนี้เรือนจำจะจัดให้มีสวัสดิการแก่ผู้ต้องขังอย่างเต็มที่ตามที่ผู้ต้องขังพึงได้รับและในระหว่างการตั้งครรภ์ของผู้ต้องขังจะได้เรียนรู้ทักษะการเลี้ยงดูบุตร เมื่อผู้ต้องขังใกล้คลอดทางเรือนจำจะผู้ต้องขังออกไปคลอดบุตรที่โรงพยาบาลในชุมชน มีการจัดบริการและสวัสดิการต่างๆ ในเรือนจำให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนและสิทธิของผู้ต้องขัง แต่ในขณะเดียวกันก็เข้มงวดในการปฏิบัติตนตามหน้าที่ของผู้ต้องขังด้วย⁸⁶ เมื่อคลอดแล้วผู้ต้องขังจะต้องเตรียมการสำหรับการนำเด็กไปเลี้ยงดู โดยจะทำการประสานงานกับชุมชนเพื่อนำเด็กออกไปเลี้ยงดูภายนอกเรือนจำ

3.4.3 สถานที่จำคุกอื่นนอกจากเรือนจำ

ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นอีกประเทศที่ต้องประสบกับปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ จึงได้มีการเสนอการลงโทษระดับกลางมาใช้ในกระบวนการยุติธรรม โดยมาตรการลงโทษระดับกลางเป็นมาตรการที่ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่คำนึงถึงประสิทธิภาพในการควบคุมดูแลผู้กระทำความผิดด้วยการเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกจากเรือนจำ ซึ่งการใช้มาตรการลงโทษระดับกลางจะมีการใช้สถานที่อื่นนอกจากเรือนจำมาใช้ จึงต้องมีการศึกษาเรื่องโทษ เพื่อหาสถานที่จำคุกอื่นนอกจากเรือนจำ

⁸⁴ California Penal Code sec. 3424

⁸⁵ California Penal Code sec. 3423

⁸⁶ กลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, “การเปรียบเทียบการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ,” วารสารอาชญวิทยา (มกราคม 2554): 19.

3.4.3.1 แนวคิดในการลงโทษผู้กระทำความผิด

กฎหมายอาญาของสหรัฐอเมริกา (Federal Criminal Law) จะใช้บังคับเหนือท้องที่ทั่วประเทศสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ รัฐบาลสหรัฐอเมริกา (Federal Government) มีอำนาจจำกัดในการตรากฎหมายที่มีโทษทางอาญาโดยกฎหมายอาญาของสหรัฐอเมริกาอาจจำแนกได้เป็น 3 กลุ่มได้แก่

1 อาชญากรรมที่กระทบกระเทือนหรือแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่พื้นฐานของสหรัฐ เช่น การให้สินบนเจ้าหน้าที่รัฐบาลสหรัฐ เป็นต้น

2 อาชญากรรมที่กระทบกระเทือนต่อสถานที่ของเอกชนที่รัฐบาลสหรัฐอเมริกามีผลประโยชน์เกี่ยวข้อง เช่น ปล้นธนาคารที่ทำประกันไว้กับรัฐบาลสหรัฐ เป็นต้น

3 อาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับอำนาจในการกำหนดกฎเกณฑ์ของรัฐสภาสหรัฐอเมริกา เช่น เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างรัฐ การใช้เครื่องมือสื่อสารระหว่างรัฐ เป็นต้น⁸⁷

กฎหมายอาญาสารบัญญัติ (Substantive Criminal Law) ทั้งในระบบกฎหมายสหรัฐและระบบกฎหมายของมลรัฐต่างๆ จะจำแนกประเภทความผิดอาญา โดยอาศัยอัตราโทษตามกฎหมายของความผิดนั้นๆ เป็นสำคัญ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

(1) felony ความผิดที่มีอัตราโทษประหารชีวิตหรือโทษจำคุกเกินกว่า 1 ปี (คือตั้งแต่ 1 ปี 1 วันขึ้นไป) ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น class A ,B,C,D หรือ 1st 2nd 3 rd 4th degree ได้อีก

(2) misdemeanor เป็นความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 1 ปี ลงมาหรือมีอัตราโทษที่เบากว่าโทษจำคุก เช่น โทษปรับ เป็นต้น ซึ่งอาจจำแนกออกได้เป็น gross misdemeanor และ petty misdemeanor ได้อีกเช่นกัน⁸⁸

ทั้งนี้ประโยชน์ของการแบ่งแยกประเภทความผิดออกเป็น felony และ misdemeanor นั้น คือ

ก) เพื่อประโยชน์ในการแบ่งเขตอำนาจศาลในการพิจารณาคดี ซึ่งส่วนใหญ่แล้วคดีอาญาประเภท felony จะเริ่มต้นคดีที่ศาลซึ่งได้ดำเนินการโดยรัฐบาลของมลรัฐนั้นๆ และจะใช้ผู้พิพากษาอาชีพเป็นผู้พิจารณาคดีเท่านั้น

ส่วนคดีประเภท misdemeanor จะขึ้นศาลซึ่งอยู่กระจายในท้องถิ่นนั้น (County) ของในแต่ละท้องที่ ซึ่งจะมีผู้พิพากษาที่ เรียกว่า Magistrate เป็นผู้พิจารณาคดี

⁸⁷ Jerold H. Israel et.al., Criminal Procedure and the Constitution: Leading Supreme Court Cases and Introductory Text (American Casebook Series),(St.Paul, Minn.: West Publishing Co.,1994), p.1.

⁸⁸ Rollin M. Perkins and Ronald N.Boyce, Criminal Law,third edition,(New York: The Foundation Press, 1982), pp.18.

ข) เนื่องด้วยการจำแนกประเภทความผิดได้ใช้อัตราโทษในการจำแนกประเภทความผิดทำให้มีผลในเรื่องสถานที่จำคุกด้วย กล่าวคือ หากเป็นความผิดประเภท felony จำเลยจะถูกส่งไปคุมขังในเรือนจำซึ่งดำเนินการโดยรัฐบาลมลรัฐ (State Penitentiary) แต่ถ้าเป็นความผิดประเภท misdemeanor จำเลยจะถูกส่งไปคุมขังในเรือนจำของท้องถิ่น (Jail)⁸⁹

ดังนั้นโทษในประเทศสหรัฐอเมริกาที่สูงสุดของระบบกฎหมาย คือ โทษประหารชีวิต ซึ่งวิธีการประหารชีวิตจะแตกต่างกันออกไปในแต่ละมลรัฐ โดยในบางมลรัฐได้ทำการยกเลิกโทษประหารชีวิตไปแล้ว ส่วนโทษที่มีความรุนแรงน้อยกว่าและเป็นโทษที่มีการบังคับใช้เป็นหลักในประเทศสหรัฐอเมริกา คือ โทษจำคุก ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น

- 1 โทษจำคุกตลอดชีวิต (life imprisonment) ในโทษจำคุกตลอดชีวิตก็สามารถจำแนกอีก คือ
 - 1.1 โทษจำคุกตลอดชีวิตที่มีการพักการลงโทษได้และ
 - 1.2 โทษจำคุกตลอดชีวิตที่ไม่มีการพักการลงโทษ (life without parole)
- 2 โทษจำคุกแบบมีกำหนดระยะเวลา ซึ่งในแต่ละมลรัฐการกำหนดอัตราโทษจำคุกก็จะแตกต่างกันออกไป

การกำหนดโทษจำคุกศาลอาจกำหนดโทษจำคุกแล้วรอการลงโทษไว้ โดยกำหนดเงื่อนไขให้มีการคุมประพฤติก็ได้ แต่การคุมประพฤติในประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นมาตรการที่ศาลสามารถสั่งให้มีการคุมประพฤติโดยไม่จำเป็นต้องกำหนดโทษจำคุกก่อนได้ อีกทั้งการคุมประพฤติดีว่ามีสภาพบังคับในทางอาญาที่ศาลนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดมากเท่ากับการลงโทษจำคุก⁹⁰

3.4.3.2 ประเภทของโทษ

ในปัจจุบันมีการพัฒนาการลงโทษ โดยลดระดับความรุนแรงของโทษ คือ โทษจำคุกและอีกด้านหนึ่งคือการคุมประพฤติ ซึ่งถ้าใช้โทษจำคุกบางครั้งอาจมีความรุนแรงและก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดีที่จะเกิดขึ้น ส่วนถ้าใช้การคุมประพฤติก็น้อยไปในการควบคุมผู้กระทำความผิด โดยอาจทำให้ไม่เกรงกลัวหรือกลับไปกระทำความผิดอีก ดังนั้นจึงเกิดมาตรการลงโทษที่อยู่ตรงกลางขึ้นมาและใช้กันอย่างแพร่หลาย เรียกว่า โทษระดับกลาง (Intermediate Punishment) ได้แก่ การคุมประพฤติแบบเข้ม (Intensive Probation) การทำงานบริการสังคม (Community Service) การใช้ค่ายทหาร (Boot Camp) การกักขังในบ้านโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic

⁸⁹ Ibid., pp.19.

⁹⁰ สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, รายงานการศึกษาระดับสมบูรณโครงการวิจัย เรื่อง ศึกษาความเป็นไปได้ในการกำหนดชั้นโทษและการนำไปปรับใช้ในประมวลกฎหมายอาญา, หน้า110.

Monitoring) ศูนย์เลี้ยงโทษจำคุก (Diversion Center) บ้านกึ่งวิถี (Half-way House) และการชดเชยความเสียหาย (Restitution) โดยอธิบายนายละเอียดได้ ดังนี้

1 การคุมประพฤติแบบเข้ม (Intensive Supervision Probation: ISP)

เป็นมาตรการการลงโทษที่พัฒนาขึ้นมา โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะเสริมสร้างการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและเพื่อความปลอดภัยของสาธารณะ ด้วยการให้มีการติดต่อพบปะกันระหว่างพนักงานคุมประพฤติกับผู้ถูกคุมประพฤติ แต่วัตถุประสงค์ของโปรแกรมการคุมประพฤติแบบเข้มในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไป โดยมุ่งลดต้นทุนและแก้ปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม ในแง่ที่ว่าผู้กระทำความผิดไม่ต้องถูกจำคุกในเรือนจำ ทำให้มีโอกาสที่จะสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวและมีโอกาสทำงานไม่ถูกตราหน้าจากสังคม แต่ต้องอยู่ภายใต้การดูแลสอดส่องอย่างใกล้ชิดจากเจ้าหน้าที่ เพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดกระทำความผิดซ้ำอีก

แต่อย่างไรก็ตามถ้ามองในแง่ของการช่วยลดผู้ต้องขังในเรือนจำ การลดงบประมาณของเรือนจำและเป็นมาตรการลงโทษที่รุนแรงกว่าการคุมประพฤติแบบปกติแล้วก็ถือได้ว่าประสบความสำเร็จ แม้ว่าจะใช้งบประมาณมากกว่าการคุมประพฤติแบบปกติแต่ก็ยังสิ้นเปลืองน้อยกว่าการลงโทษจำคุก⁹¹

2 การคุมประพฤติแบบทำให้ตกใจกลัว (shock probation, shock incarceration) และการใช้ค่ายทหาร (Boot camps)

เป็นการจำคุกในช่วงระยะเวลาสั้นๆ ก่อนมีการคุมประพฤติ โดยมีจุดมุ่งหมายว่า เยาวชนผู้กระทำความผิดซึ่งไม่มีประวัติการถูกลงโทษจำคุก เมื่อถูกใช้มาตรการนี้จะเกรงกลัวต่อประสบการณ์การคุมประพฤติซึ่งจะช่วยข่มขู่ยับยั้งมิให้กระทำความผิดอีกในอนาคต ซึ่งมาตรการนี้มีหลายรูปแบบและมีหลายชื่อแตกต่างกัน เช่น การลงโทษแบบแยกส่วน (split sentence) การใช้ค่ายทหาร (Boot camps) เป็นต้น

นักวิชาการมีความเห็นว่ามิทั้งข้อดีและข้อเสีย การวิจัยพบว่า การสามารถช่วยจำกัดระยะเวลาการจำคุกได้ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดสามารถกลับคืนสู่สังคมได้ ทำให้ผู้กระทำความผิดยอมปฏิบัติตามเงื่อนไขการคุมประพฤตินง่ายขึ้น เพราะเห็นผลที่จะเกิดจากการฝ่าฝืนเงื่อนไขแล้ว แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาก็พบว่ามาตรการนี้ไม่ได้ถูกใช้กลุ่มเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่มีตอนแรก คือ ผู้กระทำความผิดที่ไม่มีประวัติการถูกจำคุกเพราะหนึ่งในสามของผู้เข้าสู่มาตรการนี้เป็นผู้เคยถูกจำคุก

สำหรับการใช้ค่ายทหาร (Boot camps) เป็นมาตรการส่วนใหญ่ของการคุมประพฤติแบบทำให้ตกใจกลัว shock incarceration โดยกำหนดให้ผู้กระทำความผิดอยู่ในสถานที่คุมขังและถูกฝึก

⁹¹ Paul F. Cromwell and Rolando v. del Carmen, *Community-based Corrections*, 4th edition, (California: Wadsworth Publishing Company, 1999), pp.256-260.

วินัยในลักษณะของทหาร เป็นระยะเวลาประมาณ 90 - 120 วัน หลังจากนั้นจะถูกปล่อยตัวออกมา โดยมีการคุมประพฤติอย่างต่อเนื่อง มาตรการนี้ใช้ในหลายมลรัฐและมีการใช้เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จากการศึกษาวิจัยและประเมินผลพบว่า ผู้ที่ผ่านโปรแกรมนี้จะมีการควบคุมตนเองและวินัยที่ดีขึ้น แต่สำหรับผลในแง่ของการลดการกระทำความผิดซ้ำของผู้กระทำความผิดพบว่าจะไม่แตกต่างจากวิธีอื่น⁹²

3 การกักขังในบ้าน (house arrest)

การกักขังในบ้าน ไม่ใช่แนวคิดใหม่หรือเป็นวิธีการที่ประเทศสหรัฐอเมริกาคิดค้นขึ้นมาใหม่ แต่ใช้มานานแล้วและเป็นมาตรการการระบายนความแอดในเรือนจำ การปฏิบัติของมาตรการนี้อาจแตกต่างกันออกไป แต่ส่วนใหญ่แล้วจะกำหนดให้ผู้กระทำความผิดถูกจำกัดเสรีภาพอยู่ภายในบ้านในระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งอาจกำหนดระยะเวลาตลอด 24 ชั่วโมงหรือเฉพาะเวลากลางคืน บางมลรัฐอาจกำหนดให้ต้องร่วมในโปรแกรมด้วย เช่น การให้ทำงาน การให้ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย การฝึกทักษะชีวิตอื่น ๆ การทำงานบริการสังคม โดยจะมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลสอดส่อง เช่น ในมลรัฐ Florida กำหนดว่าเจ้าหน้าที่จะไปพบผู้กระทำความผิดเดือนละอย่างน้อย 28 ครั้ง ถ้าไปแล้วไม่พบผู้กระทำความผิด เจ้าหน้าที่จะต้องรายงานต่อศาล⁹³

4 การสอดส่องโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ (electronic monitoring)

เป็นการนำเทคโนโลยีมาใช้กับผู้กระทำความผิด ซึ่งสามารถนำมาใช้ได้ตั้งแต่ในช่วงการประกันตัวก่อนฟ้องจนถึงการพักการลงโทษ โดยอาจใช้ร่วมกับการกักขังในบ้าน ซึ่งมีการใช้มาตรการนี้อย่างแพร่หลายในหลายมลรัฐ ส่วนของระบบจะประกอบด้วยคอมพิวเตอร์ควบคุมและอุปกรณ์ส่งสัญญาณ ซึ่งติดตั้งไว้ที่ตัวผู้กระทำความผิด (ข้อมือหรือข้อเท้า) โดยมีการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามในช่วงแรกที่มีการสอดส่องโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ (electronic monitoring) มีการโต้แย้งว่ามาตรการนี้ขัดกับรัฐธรรมนูญหรือไม่ แต่ในที่สุดแล้วศาลก็ได้วินิจฉัยแล้วว่าไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ จึงทำให้มีการใช้กันมากขึ้น

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับมาตรการการสอดส่องโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ (electronic monitoring) คือ ปัญหาทางเทคนิคเพราะจะเชื่อมโยงกับคลื่นโทรศัพท์ ซึ่งอาจมีคลื่นรบกวนและใช้งบประมาณสูง รวมทั้งคอมพิวเตอร์อาจจะเกิดบกพร่องได้ทำให้เกิดการส่งสัญญาณเตือนเกิดผิดพลาด (false alarm) และอาจมีการโต้แย้งว่าจะเป็นการจำกัดเสรีภาพมากเกินไปหรือไม่ หากผู้กระทำความผิดยังสามารถใช้วิธีการคุมประพฤติแบบปกติได้ แต่ผลการศึกษาวิจัยพบว่า

⁹² Ibid., pp.260-261.

⁹³ Ibid., pp.268-269.

การใช้มาตรการนี้ส่วนใหญ่จะประสบความสำเร็จ กล่าวคือ มีการฝ่าฝืนเงื่อนไขน้อยและเมื่อเทคโนโลยีมีการพัฒนามากขึ้นทำให้การใช้มาตรการนี้เพิ่มมากขึ้นด้วย⁹⁴

5 การชดเชยความเสียหาย (restitution)

เป็นกรณีการให้ผู้กระทำผิดคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินที่เสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ซึ่งเป็นโทษระดับกลางที่ใช้กันแพร่หลาย เพราะเป็นการให้ผู้กระทำความผิดได้แสดงออกซึ่งความสำนึกผิด โดยมักจะใช้เป็นเงื่อนไขของการคุมประพฤติหรือการพักการลงโทษหรือใช้เป็นมาตรการการกักขัง (diversion) มาตรการนี้มีประโยชน์หลายประการ กล่าวคือ มีความรุนแรงเกิดขึ้นน้อย มีมนุษยธรรม ช่วยแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้ และเป็นประโยชน์ต่อความต้องการแก้แค้นของผู้เสียหายรวมทั้งผู้เสียหายได้รับการเยียวยา

ส่วนปัญหาของการชดเชยความเสียหาย (restitution) มี 2 ประการ กล่าวคือ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดยากจนจะปฏิบัติอย่างไร และการกำหนดค่าเสียหายนั้น เนื่องจากกรณีที่ผู้กระทำความผิดยากจนทำให้ไม่สามารถชดเชยความเสียหายได้ ไม่น่าจะเป็นเหตุผลให้ผู้กระทำความผิดต้องถูกส่งไปรับโทษจำคุกแทน ดังนั้นวิธีแก้ไขปัญหายากจนทำได้ด้วยการให้ศาลเป็นผู้กำหนดค่าเสียหาย แต่ในการปฏิบัติชดเชยความเสียหายให้พนักงานคุมประพฤติเป็นผู้ติดตามผล เพราะอาจกำหนดให้มีการผ่อนชำระได้⁹⁵

6 การทำงานบริการสังคม (community service)

เป็นการชดเชยความเสียหายแต่เป็นในเชิงสัญลักษณ์ (symbolic restitution) กล่าวคือ ให้ผู้กระทำความผิดชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิดให้สังคม ด้วยการทำงานให้หน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ โดยไม่รับค่าตอบแทน มาตรการนี้มีลักษณะทั้งในเชิงลงโทษและการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด โดยลักษณะในเชิงลงโทษ คือ เป็นการจำกัดเวลาและเสรีภาพของผู้กระทำความผิดไว้จนกว่าจะทำงานเสร็จ ส่วนลักษณะของการแก้ไขฟื้นฟู คือ การเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดได้ทำในสิ่งที่สร้างสรรค์ สร้างความเคารพต่อตนเอง ลดความแปลกแยกจากสังคม ซึ่งในที่สุดแล้วสังคมจะได้รับประโยชน์จากมาตรการนี้ด้วย มาตรการนี้ศาลสามารถใช้เป็นทางเลือกในการชดเชยความเสียหายสำหรับผู้กระทำความผิดที่ยากจนหรือที่มีฐานะร่ำรวยมากจนกระทั่งทำให้การกำหนดให้ชดเชยค่าเสียหายด้วยตัวเงินไม่มีผลทั้งในเชิงลงโทษและการแก้ไขฟื้นฟู⁹⁶

⁹⁴ Ibid., pp.269-275.

⁹⁵ Ibid., pp.275-277.

⁹⁶ Ibid., pp.277-278.

7 บ้านกึ่งวิถี (half-way house) และศูนย์เลี้ยงโทษจำคุก (diversion center)

ในบางครั้งอาจเรียกว่า ศูนย์แก้ไขฟื้นฟูในชุมชนหรือศูนย์กักขังในชุมชน ซึ่งหมายถึง สถานที่ที่ใช้ควบคุมผู้ถูกคุมประพฤติหรือการพักการลงโทษ โดยมีลักษณะเป็นที่พัก ซึ่งผู้กระทำผิดจะออกไปจากสถานที่ควบคุมเฉพาะเวลาทำงาน เรียนหรือทำกิจกรรมอื่น แต่ระหว่างที่อยู่ในสถานที่ควบคุมจะต้องทำงานบริการสังคมหรือเข้าร่วมกิจกรรมตามที่กำหนด⁹⁷

8 ค่าปรับ (fine)

เป็นโทษที่มักใช้ประกอบกับการคุมประพฤติหรือการจำคุก แต่การลงโทษปรับอาจเกิดปัญหาและความยุ่งยากในการบังคับโทษ เพราะศาลต้องดำเนินการลงโทษปรับเอง ซึ่งแตกต่างจากการลงโทษประเภทอื่นที่มีหน่วยงานอื่นมาดำเนินการแทน อีกทั้งผู้กระทำความผิดมักจะมีฐานะยากจน แต่นักวิชาการกลับเสนอให้ใช้โทษปรับมากขึ้น ทั้งในรูปแบบของโทษประธานและโทษประกอบ สำหรับมาตรการของโทษปรับที่ใช้เป็นหลัก คือ การกำหนดอัตราค่าปรับที่แน่นอน อย่างไรก็ตามมีบางมลรัฐที่ทดลองใช้ระบบ day-fines ได้แก่ มลรัฐนิวยอร์กและมลรัฐวิสคอนซิน โดยมีการศึกษาวิจัยและประเมินผลพบว่าในมลรัฐนิวยอร์ก เมื่อใช้ระบบ day-fines 70 % ของผู้ถูกลงโทษปรับจะชำระค่าปรับเต็มจำนวน ซึ่งทำให้เก็บค่าปรับได้สูงกว่าเดิมและรายได้ของรัฐเพิ่มมากขึ้น แต่สำหรับในมลรัฐวิสคอนซินนั้นพบว่าระบบ day-fines ทำให้รายได้ของรัฐลดลง จึงมีกระแสต่อต้านในการใช้ระบบนี้⁹⁸

3.4.3.3 ประเภทของสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำ

จากการศึกษาโทษและการใช้มาตรการการลงโทษของประเทศสหรัฐอเมริกา ทำให้ทราบประเภทของโทษและการกำหนดโทษ รวมทั้งมาตรการการลงโทษระดับกลางด้วย ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการจำคุกในสถานที่อื่นในประเทศสหรัฐอเมริกา ทำให้สามารถแยกประเภทของรูปแบบของสถานที่อื่นที่ไม่ใช่เรือนจำ ได้ 4 ประเภท กล่าวคือ

1 ศูนย์แก้ไขผู้กระทำผิดในชุมชน (Residential Community Corrections Facilities) (RCCFs) เป็นมาตรการการลงโทษในชุมชนที่ผู้กระทำความผิดจะต้องพักอาศัยอยู่ในศูนย์แก้ไขผู้กระทำความผิดที่จัดไว้ในชุมชน ซึ่งผู้กระทำความผิดสามารถออกจากศูนย์นี้ได้ จะต้องได้รับการอนุญาตล่วงหน้าและจะต้องจำกัดวัตถุประสงค์และระยะเวลาการออกจากศูนย์ ซึ่งอาจมีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน เช่น บ้านกึ่งวิถี (Halfway house) ศูนย์เตรียมการปลดปล่อย (prerelease centers)

⁹⁷ Ibid., pp.278-280.

⁹⁸ Ibid., pp.280-281.

ศูนย์ชดใช้ค่าเสียหาย (Restitution centers) ศูนย์รักษาผู้ติดยาเสพติด (drug treatment facilities) และศูนย์ปล่อยไปทำงาน (work release centers) อย่างไรก็ตามศูนย์แก้ไขผู้กระทำผิดในชุมชนก็ยังเป็นมาตรการลงโทษระดับกลางที่ได้รับการยอมรับ

เนื่องจากศูนย์แก้ไขผู้กระทำผิดในชุมชน (Residential Community Corrections Facilities) (RCCFs) นี้มีการควบคุมดูแลที่มากกว่าการคุมประพฤติแบบปกติและการพักการลงโทษ แต่ยังคงอนุญาตให้ผู้กระทำผิดอยู่ในชุมชน ซึ่งเป็นสถานที่ที่สามารถเข้าถึงสวัสดิการต่างๆ ได้ดีกว่า ในเรือนจำ นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้วศูนย์แก้ไขผู้กระทำผิดในชุมชนยังมีการใช้งบประมาณที่น้อยกว่าเรือนจำ เนื่องจากผู้กระทำผิดสามารถนำรายได้ที่ได้รับจากการทำงานมาสนับสนุนค่าใช้จ่ายของศูนย์ และสามารถนำรายได้ไปให้ครอบครัวรวมทั้งการจ่ายค่าชดเชยให้กับผู้เสียหายได้ด้วย⁹⁹

อาจกล่าวได้ว่า หลักการของการควบคุมผู้กระทำผิดไว้ในศูนย์ควบคุม หมายถึง การนำตัวผู้กระทำผิดที่ศาลสั่งให้เข้ารับมาตรการควบคุมนี้ เข้ามาอยู่อาศัยในสถานที่ที่จัดเตรียมไว้ในรูปแบบต่างๆ แต่ต้องไม่ใช่เรือนจำแต่มีลักษณะเป็นสถานที่สำหรับผู้กระทำผิดที่จะยังสามารถได้รับประโยชน์จากการทำงานและการศึกษาในขณะที่อาศัยอยู่ในชุมชน¹⁰⁰ อย่างไรก็ตามเป็นมาตรการที่มีความหลากหลายในรูปแบบของมาตรการการลงโทษในชุมชน ทำให้ไม่สามารถกำหนดโครงสร้างหรือรูปแบบลักษณะตลอดจนหลักเกณฑ์ต่างๆ ภายในได้แน่นอนให้มีลักษณะเหมือนกันได้ อย่างไรก็ตามสามารถกำหนดขอบเขตทั่วไปได้ คือ ผู้กระทำผิดจะต้องอาศัยอยู่ในศูนย์นี้ต้องไม่อยู่บ้านของตนเองและจะต้องทำงาน (must be employed) โดยลักษณะอาจเป็นกรณีการทำงานเป็นนอกเวลา (Part time) หรือไปโรงเรียนก็ได้ ทั้งนี้การออกไปทำงานประจำ (verified job) นั้นผู้กระทำผิดสามารถออกจากศูนย์ได้ตามกำหนด แต่ในกรณีที่ออกไปโดยเหตุผลอื่นจะต้องได้รับอนุญาตจากศูนย์ล่วงหน้าและจะต้องถูกกำหนดเวลาที่แน่นอนด้วย รวมทั้งวัตถุประสงค์และสถานที่ที่ห้ามเข้าไปด้วย (curfew)

จากลักษณะทั่วไปที่มีความคล้ายคลึงกันของรูปแบบตามที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่ศูนย์แก้ไขผู้กระทำผิดในชุมชนมีความแตกต่างกันบางประการ เช่น ขนาดของศูนย์ การดำเนินการโดยรัฐบาลหรือเอกชน รูปแบบของโปรแกรมที่จะนำมาใช้รักษาผู้กระทำผิด และลักษณะของผู้กระทำผิดที่จะถูกเลือก เป็นต้น โดยรูปแบบของศูนย์ควบคุมที่เก่าแก่ที่สุด ได้แก่ บ้านกึ่งวิถี (Halfway House) เห็นได้ว่าการควบคุมโดยศูนย์แก้ไขผู้กระทำผิดในชุมชนนี้เป็นการควบคุมในลักษณะ “กึ่งควบคุม”

⁹⁹ Leanne Fiftal Alarid, Paul Cromwell and Rolando V.del Carmen, *Community-Based Corrections*, (United States: Thomsan Wadsworth Publishing Company, 2008), pp.162.

¹⁰⁰ สมบูรณ์ ประสพเนตร, “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในชุมชนในสหรัฐอเมริกา,” *วารสารราชทัณฑ์* ปีที่ 35, เล่ม 2 (เมษายน-มิถุนายน 2530): 20.

(Semi Custodial) กล่าวคือ เป็นการควบคุมผู้กระทำความผิดเท่าที่จำเป็น เพื่อการพยายามแก้ไข ปรับปรุงผู้กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นคนดี โดยการใช้นโยบายการให้พักอาศัยอยู่ในศูนย์และ ให้ออกไปจากศูนย์ได้โดยการได้รับอนุญาตภายใต้เงื่อนไขที่กำหนด ซึ่งภายในศูนย์จะมีกิจกรรม ที่เหมาะสมกับความต้องการและความจำเป็นในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดแต่ละคน พร้อมทั้งมี เจ้าหน้าที่คอยควบคุมดูแลและสอดส่องอย่างใกล้ชิด¹⁰¹

2 บ้านกึ่งวิถี (Halfway Houses)

ในบางครั้งอาจเรียกว่า ศูนย์แก้ไขฟื้นฟูในชุมชนหรือศูนย์กักขังในชุมชน (Community Correction Centers)¹⁰² บ้านกึ่งวิถีเป็นที่พักอาศัยสำหรับผู้ถูกคุมประพฤติ ผู้พักการลงโทษ หรือ ผู้กระทำความผิดที่ถูกบังคับโดยมาตรการการคุมประพฤติแบบเข้ม ซึ่งเป็นบุคคลที่จะต้องได้รับการจัดตั้งแผนมากกว่าการอยู่ในที่อยู่อาศัยของผู้กระทำความผิด บ้านกึ่งวิถีจะมีการจัดหา เจ้าหน้าที่ไว้ปฏิบัติงานตลอด 24 ชั่วโมงโดยไม่มีวันหยุด เพื่อผู้กระทำความผิดหลากหลายรูปแบบ

ลักษณะของบ้านกึ่งวิถีจะใช้สถานที่หลายรูปแบบ ซึ่งอาจเป็นบ้านแบบธรรมดาทั่วไปหรือ อาจเป็นโรงแรมเก่า การได้บ้านมานั้นอาจใช้การซื้อขาดหรือเช่าโดยองค์กรของรัฐหรือเอกชน โดยสมาชิกภายในบ้านจะพยายามสร้างบรรยากาศให้เหมือนบ้านพักจริงๆ การแต่งตัวใช้เสื้อผ้า ตามสบาย ไม่ใช่เครื่องแบบนักโทษ จำนวนสมาชิกในบ้านมักจะไม่เกิน 20-50 คน¹⁰³ ในส่วน ของรูปแบบของบ้านกึ่งวิถีนี้อาจมีทั้งบ้านกึ่งวิถี “เข้า” (halfway in) และบ้านกึ่งวิถี “ออก” (halfway out) ซึ่งน่าจะหมายถึง การเข้า-ออก จากเรือนจำ

บ้านกึ่งวิถีเข้า (halfway in) เป็นบ้านที่อยู่ระหว่างเรือนจำกับชุมชน ซึ่งถูกนำมาใช้ใน คำพิพากษาที่เป็นการใช้มาตรการการลงโทษระดับกลางสำหรับผู้กระทำความผิดที่ต้องการการดูแล และควบคุมมากกว่าการใช้มาตรการคุมประพฤติ (probation) การคุมประพฤติแบบเข้ม (ISP) หรือการกักขังในบ้าน (house arrest) แต่การจำคุกในเรือนจำก็จะเป็นมาตรการที่รุนแรงเกินไป นอกจากนี้บ้านกึ่งวิถีเข้ายังถูกนำมาใช้เป็นมาตรการปฏิบัติที่เพิ่มขึ้น สำหรับผู้ที่ฝ่าฝืนการคุมประพฤติ และการพักการลงโทษ (probation and parole violators) และบ้านกึ่งวิถีเข้ายังถูกนำมาใช้ เป็นโปรแกรมเบี่ยงเบนทางกระบวนยุติธรรม ซึ่งเมื่อเข้าอยู่ครบกำหนดแล้วก็จะพ้นข้อกล่าวหา

¹⁰¹ ฐิติมา ประเสริฐ, การจำคุกในสถานที่อื่นที่ไม่ใช่เรือนจำ, หน้า 110-111.

¹⁰² เบญจพร สันติเวส, “มาตรการบังคับโทษกักขังในสถานที่อื่นซึ่งมิใช่สถานที่กักขัง” (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2550), หน้า 49.

¹⁰³ ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์, “มองบ้านกึ่งวิถีในต่างประเทศ,” ใน บทความทางวิชาการจาก รายงานการ สัมมนาเชิงปฏิบัติการว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดหลังปล่อย, (กรุงเทพมหานคร: กรมราชทัณฑ์, กระทรวงมหาดไทยและคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536), หน้า 2.

รวมทั้งนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดที่อยู่ในระหว่างการรอการพิจารณาแต่ไม่สามารถใช้การประกันตัว (bail) หรือการปล่อยตัวและในขณะเดียวกันก็ไม่สามารถปล่อยบุคคลนี้ให้ออกไปคุกคามชุมชนได้

บ้านกึ่งวิถีออก (halfway out) เป็นสถานที่ที่ถูกรับเอามาตรการก่อนการปล่อยตัวผู้กระทำความผิดมาใช้ ซึ่งผู้กระทำความผิดเหล่านี้ต้องเปลี่ยนจากการอาศัยอยู่ในเรือนจำมาอาศัยในชุมชนและได้รับการพักการลงโทษภายในระยะเวลา 1-2 ปี นอกจากนี้บ้านกึ่งวิถีออกยังถูกนำมาใช้กับผู้ต้องขังที่ได้รับการพักการลงโทษและเป็นบุคคลที่ถูกกำหนดว่ายังเป็นผู้ที่มีความเสี่ยงต่อชุมชนเล็กน้อยและเป็นผู้ที่ยังจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือในการเปลี่ยนผ่านจากเรือนจำสู่ชุมชน

จากรูปแบบและลักษณะของบ้านกึ่งวิถีทั้งกรณีบ้านกึ่งวิถีเข้าหรือบ้านกึ่งวิถีออก จะเห็นได้ว่าบ้านกึ่งวิถีเป็นรูปแบบหนึ่งของสถานที่ที่นำมาใช้กับผู้กระทำความผิดโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกจากเรือนจำ โดยผู้กระทำความผิดที่เข้ามาอยู่ในบ้านกึ่งวิถีจะได้รับการบำบัดรักษาด้วยโปรแกรมต่างๆ เช่น การบำบัดรักษาอาการติดยาเสพติดหรือติดสุราเรื้อรัง การได้รับคำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับอาชีพการงาน การฝึกทักษะการใช้ชีวิตในการอยู่ร่วมกันในสังคม การได้รับบำบัดรักษาทางจิตใจและได้รับการดูแลสอดส่องควบคุมแก้ไขพฤติกรรมได้ทุกวัน แต่ทั้งนี้การดำเนินการบ้านกึ่งวิถีผู้ดำเนินการบ้านกึ่งวิถีต้องพิจารณาอย่างรอบคอบเป็นพิเศษ คือ สถานที่ตั้งของบ้านซึ่งควรจะต้องอยู่ในเขตที่มีการคมนาคมสะดวก เพื่อให้สมาชิกสามารถเดินทางไปและกลับระหว่างบ้านกับหน่วยงานภายนอกอย่างรวดเร็ว ไม่เสียเวลาหรือไม่เป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกของบ้านกึ่งวิถีออกนอกเส้นทาง

3 การใช้ค่ายทหาร (Boot Camp)

เป็นรูปแบบส่วนใหญ่ของการคุมขังทำให้ตกใจกลัว (Shock Incarceration) โดยการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดอยู่ในสถานที่คุมขังและถูกฝึกวินัยในลักษณะของทหาร ในช่วงเวลาหนึ่งประมาณ 90-130 วัน หลังจากนั้นจะถูกปล่อยตัวออกมาโดยมีการคุมประพฤติ ซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้กันมากขึ้นและมีการวิจัยพบว่า ผู้ผ่านโปรแกรมจะมีการควบคุมตนเองและมีวินัยที่ดีมากขึ้น แต่สำหรับในแง่การลดอัตราการกระทำความผิดซ้ำพบว่ายังไม่แตกต่างจากรูปแบบอื่น¹⁰⁴

ทั้งนี้มีรูปแบบและการจัดการของโปรแกรมที่หลากหลาย แต่รูปแบบหลักอยู่ที่คำพิพากษาแบบแยกส่วน (split sentence) โดยจะแบ่งคำพิพากษาออกเป็น 2 ส่วน

1 ส่วนแรกของคำพิพากษาอาจให้เข้าเรือนจำหรือส่งตัวเข้า Boot camp

2 ส่วนที่สองจะใช้วิธีคุมความประพฤติต่อหลังจากออกจากเรือนจำหรือออกจาก Boot camp การจำคุกกระยะสั้นในคุกและเรือนจำ (a short jail or prison term) แล้วตามด้วยการควบคุมดูแลภายหลังการปล่อย

¹⁰⁴ เบลูเจอร์ สันติเวส, มาตรการบังคับโทษกักขังในสถานที่อื่นซึ่งมิใช่สถานที่กักขัง, หน้า48.

ลักษณะของผู้กระทำความผิดที่จะนำมาตราการนี้มาใช้ได้ คือ ผู้กระทำความผิดวัยหนุ่ม (young offender) ที่ยังไม่เคยได้รับการกักขังในเรือนจำของผู้ใหญ่มาก่อน ในส่วนของหลักเกณฑ์ในการใช้มาตรการนี้ คือ การใช้ probation Boot camp ซึ่งมีหลักเกณฑ์ว่า ผู้กระทำความผิดจะต้องถูกจำคุกก่อน 3 ถึง 6 เดือน หรืออยู่ใน Boot camp ที่ไม่ใช่เรือนจำ 3 เดือน แล้วจึงออกมาสู่สังคมภายนอก ซึ่งมาตรการนี้เน้นการใช้กับผู้กระทำความผิดที่อายุไม่มากนักและไม่เคยถูกจำคุกมาก่อน โดยจะใช้กับผู้กระทำความผิดอุกฉกรรจ์ (felony) อายุระหว่าง 17-30 ปี แทนการลงโทษระยะยาว และใช้ระยะเวลาในโปรแกรม 90 วัน มาตรการที่ใช้จะเป็นการฝึกแบบทหาร (military basic training) หลังจากออกจากโปรแกรมแล้วจะถูกคุมความประพฤติต่อ

พบว่าโปรแกรมนี้มีข้อดีในแง่ที่ว่าเป็นการจำกัดเวลาในการใช้เรือนจำ สามารถช่วยผู้กระทำความผิดในการกลับเข้าสู่สังคมและยังสามารถช่วยให้ผู้กระทำความผิดมีความผูกพันกับครอบครัว ทั้งยังสามารถลดจำนวนผู้กระทำความผิดภายในเรือนจำและค่าใช้จ่ายของกรมราชทัณฑ์อีกด้วย

4 การคุมขังไว้ในที่อยู่อาศัยของตนเอง (House Arrest)

การคุมตัวผู้ต้องขังไว้ในที่อยู่อาศัยนั้น หมายถึง การควบคุมหรือจำกัดบริเวณผู้กระทำความผิดในความผิดที่ไม่ร้ายแรง (non-violent felony) ไว้ในสถานที่ใดสถานที่หนึ่งซึ่งไม่ใช่เรือนจำ (jail or prison) โดยผู้ต้องขังสามารถมีเสรีภาพที่จะใช้ชีวิตอย่างคนทั่วไปภายในบริเวณที่ถูกจำกัดนั้น โดยการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เป็นเครื่องมือตรวจสอบมิให้ผู้ต้องขังออกไปนอกบริเวณ ซึ่งส่วนมากจะกำหนดบริเวณไว้ในที่อยู่อาศัย คือ บ้าน รวมไปถึงสถานพยาบาลและสถานที่อื่นๆ ด้วย (house, apartment, hospital, hospice, nursing center, halfway house, group home and residential treatment center) อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ขนาดเล็กจะถูกติดไว้กับตัวของผู้ต้องขัง โดยทำเป็นเข็มขัดหรือกุญแจ (electronic bracelet or anklet) ติดไว้กับข้อมือหรือข้อเท้า อุปกรณ์นี้จะทำงานสัมพันธ์กับตัวรับสัญญาณ (transmitter) ซึ่งติดตั้งไว้ในที่อยู่อาศัยผู้ต้องขังจะออกห่างจากรัศมีของตัวรับสัญญาณได้ไม่เกินบริเวณที่กำหนดไว้ เช่น 100 – 150 ฟุต หากออกห่างเกินที่กำหนดตัวรับสัญญาณจะส่งสัญญาณไปยังสำนักงานควบคุม เจ้าหน้าที่จะทราบและทำการสอบสวนทันที หากพบว่าผู้ต้องขังออกจากบริเวณโดยตั้งใจก็จะถูกนำตัวเข้ารับโทษในเรือนจำและอาจถูกเพิ่มโทษในความผิดฐานหลบหนี

การใช้ House arrest แก่ผู้ต้องขังแต่ละรายเป็นได้ทั้งกรณีที่ศาลเห็นสมควรใช้และกรณีที่ผู้ต้องขังได้ร้องขอให้ใช้กับตนเอง โดยมาตรการนี้อาจนำมาใช้แก้ปัญหากับผู้ต้องขังระยะสั้นได้ อย่างไรก็ตาม การใช้มาตรการนี้ต้องขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลตามบทบัญญัติของกฎหมายในแต่ละมลรัฐ ซึ่งค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายในการใช้ House arrest นั้น มีทั้งผู้ต้องขังต้องเสียเองหรือรัฐจ่าย นอกจากนี้ อาจต้องทำงานสาธารณะให้ชุมชนหรือบริจาคเงินช่วยองค์กรสาธารณะหรือทำงานเลี้ยงชีพ

หรือเข้ารับการรักษาอีกด้วย ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นเงื่อนไขที่ศาลมีอำนาจกำหนดขึ้นประกอบการใช้มาตรการ House arrest¹⁰⁵

จากการศึกษาการประเภทของโทษและสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำตามที่มีกำหนดไว้ในกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา ทำให้สามารถทราบถึงประเภทของสถานที่อื่นที่ไม่ใช่เรือนจำในประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งมีทั้งหมด 4 สถานที่ กล่าวคือ ศูนย์แก้ไขผู้กระทำผิดในชุมชน (Residential Community Corrections Facilities) บ้านกึ่งวิถี (Halfway Houses) การใช้ค่ายทหาร (Boot Camp) การคุมขังไว้ในที่อยู่อาศัยของตนเอง (House Arrest) จากการศึกษาผู้วิจัยเห็นว่า บ้านกึ่งวิถี (Halfway Houses) ซึ่งเป็นการเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกจากเรือนจำและภายในบ้านกึ่งวิถี จะมีการบำบัดรักษาผู้กระทำความผิดด้วยโปรแกรมต่างๆ ดังนั้นสามารถนำมาใช้เป็นสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำสำหรับจำเลยที่ได้รับการดูแลโทษจำคุกซึ่งเป็นหญิงมีครรภ์ตามมาตรา 246 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ แต่ต้องนำมาเปลี่ยนแปลงรายละเอียดที่มีให้สอดคล้องกับผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ตามมาตรา 246 มากที่สุด อย่างไรก็ตามการที่จะนำเอาสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำในต่างประเทศมาใช้กับผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ในประเทศไทย จะต้องทำการศึกษาการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ในประเทศไทย เพื่อนำมาวิเคราะห์หาแนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์และสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำ

¹⁰⁵ จูติมา ประเสริฐ, การจำคุกในสถานที่อื่นที่ไม่ใช่เรือนจำ, หน้า 114-116.

บทที่ 4

วิเคราะห์การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ในระหว่างการดำเนินคดีอาญา

การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดหรือการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยการเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับค่านิยม วัฒนธรรม ความเจริญก้าวหน้าของสังคมและปฏิกิริยาของสังคมที่มีต่ออาชญากรรมในช่วงนั้น ซึ่งแต่เดิมมีแนวคิดการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดโดยมุ่งเน้นไปที่การแก้แค้นทดแทนด้วยวิธีการรุนแรง เพื่อให้สาสมกับการกระทำความผิดที่บุคคลเหล่านั้นได้กระทำ ซึ่งถือว่าการข่มขู่และให้เกิดความเกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิด เมื่อสังคมมีการเจริญก้าวหน้ามากขึ้น แนวความคิดในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงไป โดยคำนึงถึงหลักมนุษยชนมากขึ้น¹ ซึ่งมุ่งเน้นไปที่การแก้ไข ปรับปรุง พื้นฟูบุคลิกภาพและพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด เพื่อไม่ให้กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ การป้องกันเพื่อมิให้สังคมเกิดความเดือดร้อนจากบุคคลเหล่านี้²

4.1 วิวัฒนาการและปัญหาในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ในประเทศไทย

การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังของประเทศไทยนั้น มีกฎหมายที่มีความสำคัญในการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง คือ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ฉบับเพิ่มเติม ประกอบกับกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และกฎกระทรวง รวมทั้งข้อบังคับต่างๆ ตลอดจนแผนกทิศทางของกรมราชทัณฑ์ในทศวรรษหน้า ได้มีการกำหนดวิธีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ซึ่งได้ปฏิบัติตาม “ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 1955) ตลอดเวลาที่ผู้กระทำความผิดได้อยู่ในเรือนจำหรือทัณฑสถานจะเรียกว่า ผู้ต้องขัง ซึ่งตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 4(2) ผู้ต้องขังนั้นมีความหมายเกี่ยวข้องกับ

¹ ผจงจิตต์ อธิคมนันท์, สังคมวิทยาว่าด้วยอาชญากรรมและการลงโทษ(กรุงเทพมหานคร: แสงจันทร์การพิมพ์, 2528), หน้า156.

² พรทิพย์ รัตนชัยฤทธิ์, “แนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ : ศึกษาเฉพาะกรณีเรือนจำกลางบางขวาง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,2539),หน้า27.

กับบุคคลหลายประเภท กล่าวคือผู้ต้องขัง หมายความว่ารวมตลอดถึงนักโทษเด็ดขาด คนต้องขังและคนฝาก³ โดยบุคคลดังกล่าวมีความหมายดังนี้

1 นักโทษเด็ดขาด หมายถึง บุคคลซึ่งถูกขังตามหมายจำคุกภายหลังคำพิพากษาถึงที่สุด และหมายความว่ารวมถึงบุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายให้ลงโทษด้วย⁴ โดยบุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายให้ลงโทษ ซึ่งปกติศาลเท่านั้นที่มีอำนาจสั่งขังหรือจำคุกบุคคลไว้ในเรือนจำ และจะต้องมีการออกหมายขังหรือจำคุกตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 71 ซึ่งจะกล่าวถึงหญิงมีครรภ์ โดยจะอธิบายในส่วนการปฏิบัติก่อนมีคำพิพากษา

2 คนต้องขัง หมายความว่า บุคคลที่ถูกขังตามหมายขัง⁵

3 คนฝาก หมายความว่า บุคคลที่ถูกฝากให้ควบคุมไว้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือกฎหมายอื่นโดยไม่มีหมายอาญา⁶

บุคคลประเภทต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น เมื่อได้เข้ามาอยู่ในเรือนจำหรือทัณฑสถานจะรวมเรียกว่า “ผู้ต้องขัง” ซึ่งรวมทั้งกรณีที่ถูกคนนั้นยังไม่ถูกศาลพิพากษาถึงที่สุดด้วย แต่เมื่อในระหว่างการพิจารณาหรือการสอบสวนถ้าศาลได้ออกหมายอาญาหรือในกรณีที่มีกฎหมายให้อำนาจในการฝากบุคคลเหล่านี้ในเรือนจำหรือทัณฑสถาน ก็จะทำให้บุคคลเหล่านั้นอยู่ในการควบคุมดูแลของเรือนจำหรือทัณฑสถาน ทั้งนี้หน้าที่หลักของเรือนจำหรือทัณฑสถานนอกจากความรับผิดชอบในการลงโทษและควบคุมดูแลมิให้ผู้ต้องขังหลบหนีไปก่อความเดือดร้อนแก่บุคคลอื่นแล้ว ภายในระยะเวลาที่อยู่ในการควบคุมยังต้องมีการแก้ไขปรับปรุงและการศึกษาอบรมให้แก่ผู้ต้องขังด้วย รวมทั้งการดูแลทางด้านสุขอนามัยตามหลักมนุษยธรรม⁷ ดังนั้นการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังจึงมีความจำเป็นอย่างมากทั้งต่อตัวผู้ต้องขังเองและต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของเรือนจำและทัณฑสถาน

³ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 53, (วันที่ 29 พฤศจิกายน 2479), มาตรา 4(2).

⁴ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 (ฉบับที่ 3), ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 96 ตอนที่ 56 (ฉบับพิเศษ), (วันที่ 21 เมษายน 2522), มาตรา 4(3).

⁵ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 53, (วันที่ 29 พฤศจิกายน 2479), มาตรา 4(4).

⁶ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 53, (วันที่ 29 พฤศจิกายน 2479), มาตรา 4(5).

⁷ ประเสริฐ เมฆมณี, หลักการบริหารและพัฒนาเรือนจำ(กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, 2527), หน้า 138.

4.1.1 วิวัฒนาการการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 พระองค์ได้ทรงพระราชดำริว่า “เป็นการสมควรที่จัดการแก้ไขการคุมขังนักโทษให้ดียิ่งขึ้น” จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้รวมคุกกองมหันตโทษและลหุโทษกับเรือนจำทั้งหลายที่กล่าวไว้ในพระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำ ร.ศ. 112 ขึ้นเป็นกรมหนึ่ง เรียกว่า “กรมราชทัณฑ์” ขึ้นอยู่กับกระทรวงนครบาล จนกระทั่งวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2468 ได้ยุบเลิกกรมราชทัณฑ์ ซึ่งต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2475 ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองรัฐบาลจึงได้ออกพระราชกฤษฎีกา เพื่อจัดวางระเบียบกองในกระทรวงมหาดไทย โดยการจัดตั้งกรมราชทัณฑ์ขึ้นอีกครั้ง สังกัดกระทรวงมหาดไทยและต่อมาในปี 2479 ได้มีการตราพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ขึ้นเป็นการเฉพาะ เรียกว่า “พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479” และใช้ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตลอดมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีการแก้ไขให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น และมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ได้บัญญัติ ให้รัฐมนตรีที่บังคับบัญชากรมราชทัณฑ์ มีอำนาจในการออกกฎกระทรวง ซึ่งกำหนดรายละเอียดในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ตลอดจนอธิบดีกรมราชทัณฑ์ได้วางระเบียบข้อบังคับ และหนังสือสั่งการ เพื่อใช้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง⁸ ซึ่งถือจุดประสงค์หลักของการใช้เรือนจำ

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง หมายถึง การคุมขังผู้ต้องขังไว้ตามคำพิพากษาซึ่งให้ลงโทษผู้กระทำความผิด การลงโทษอาจกระทำต่อตัวบุคคลนั้นโดยตรง หรือผลประโยชน์ของบุคคลนั้น การจำกัดเสรีภาพในร่างกายทำให้สูญเสียความเป็นอิสระในการดำรงชีวิต ซึ่งกรมราชทัณฑ์ทำหน้าที่รับผิดชอบอยู่ โดยเป็นหน่วยงานลำดับสุดท้ายในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งมีเรือนจำและทัณฑสถานทำหน้าที่หลักในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดตามคำพิพากษาของศาลหรือกฎหมายอื่นใดซึ่งบัญญัติไว้ในอำนาจ ประกอบด้วย การลงโทษ การควบคุม การให้การศึกษาอบรม การฝึกอาชีพ การบำบัดรักษา การสงเคราะห์ การจัดสวัสดิการแก่ผู้กระทำความผิด รวมทั้งการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขัง ในฐานะเป็นพลเมืองของประเทศ⁹ โดยกรมราชทัณฑ์ได้ยึดถือแนวทางการปฏิบัติทางอาชญาวิทยา และทางทัณฑวิทยา รวมทั้งบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวข้อง ซึ่งแต่เดิมการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังมุ่งเน้นเพื่อการแก้แค้นทดแทนให้สาสมกับความผิดที่ได้กระทำลง เพื่อเป็นการป้องกันอาชญากรรม ต่อมาได้มีแนวคิดในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง โดยมีลักษณะเป็นการแก้ไขฟื้นฟูและการให้ชุมชนหรือสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไข เพื่อให้เกิดการยอมรับจากสังคม¹⁰

⁸ ยุทธชัย แซ่ฮั่น, รมช.กฎหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติงานกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม ฉบับมาตรฐาน, หน้า 1.

⁹ วีระพงษ์ บุญโญภาส, เอกสารประกอบการบรรยาย วิชา อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา, หน้า 122.

¹⁰ ทวีศักดิ์ รอดโรคา, “สิทธิเสรีภาพของนักโทษเด็ดขาดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทสาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 25.

ในประเทศไทยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังก็มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยแต่เดิมนั้น การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังจะมีวัตถุประสงค์ในการแก้แค้นทดแทนตอบแทนการกระทำผิด โดยมี การใช้เครื่องพันธนาการและวิธีการลงโทษที่ทารุณและโหดร้าย เช่น การเขียน โปย ตี ตัดเท้า เจาะปาก เป็นต้น นอกจากการลงโทษที่ทารุณและโหดร้ายแล้ว สภาพความเป็นอยู่ภายในเรือนจำก็มีลักษณะที่โหดร้ายด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะด้านอาหารหรือปัจจัยในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังจะตกเป็นภาระของญาติผู้ต้องขังในการเสียเงินค่าธรรมเนียมนำเข้าเจ้าหน้าที่ ในกรณีที่รายได้ไม่มีญาติเจ้าหน้าที่จะนำตัวผู้ต้องขังออกไปขอรานเพื่อประทังชีวิต ซึ่งรัฐไม่มีส่วนเกี่ยวข้องช่วยเหลือแต่ประการใด¹¹

ยุคต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนา โดยคำนึงถึงหลักมนุษยธรรมและมีความก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น ซึ่งได้มีการนำแนวความคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่ใช้นุขยธรรมและเป็นที่ยอมรับในสากล มาใช้เป็นหลักในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในประเทศไทย คือ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 1955) ซึ่งมีมติให้ภาคีสมาชิกนำไปปฏิบัติใช้เท่าที่สามารถทำได้ตามฐานะทางเศรษฐกิจ ทางวัฒนธรรมประเพณี และสถานการณ์ของแต่ละประเทศ โดยอาจกล่าวได้ว่าการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามหลักมนุษยธรรมนี้ เป็นหลักที่ยึดถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน¹²

ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ได้กล่าวถึงการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ว่าเป็นกระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่ต่อเนื่องนับได้จากที่ได้รับตัวผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำไปจนถึงปล่อยตัวผู้ต้องขังจึงครอบคลุมถึงภารกิจในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังทั้งในด้านการบริการการอบรมแก้ไข และการควบคุมดูแลให้อยู่ในระเบียบวินัย ไม่ให้หลบหนีภายใต้หลักการที่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และที่แก้ไขเพิ่มเติมตลอดจนกฎกระทรวงมหาดไทยที่ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ซึ่งสามารถแยกพิจารณาขั้นตอนและมาตรการในการควบคุมและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้

- 1 การรับตัวผู้ต้องขังเข้าไว้
- 2 การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในขณะที่อยู่ในเรือนจำ
- 3 การปล่อยตัวผู้ต้องขัง ซึ่งหมายความรวมถึงกรณีที่เสียชีวิต¹³

¹¹ กรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย, ประวัติการราชทัณฑ์ 200 ปี(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, 2525), หน้า479.

¹² ประเสริฐ เมฆมนต์, หลักทัณฑ์วิทยา, หน้า216-217.

¹³ กนกพร กนกนันทพงศ์, “ปัญหาและความต้องการของผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ กรณีศึกษา : ทัณฑสถานหญิงกลาง,” (สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดอกหลักสูตรสังคมศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2547),หน้า52.

การรับตัวผู้ต้องขังเข้าไว้ถือเป็นขั้นตอนแรกในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหรือนักโทษ ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญในการบริหารงานราชทัณฑ์ เนื่องจากมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขัง การที่รับตัวผู้ต้องขังไว้ในความควบคุม เจ้าพนักงานเรือนจำจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายโดยเคร่งครัด¹⁴ เริ่มตั้งแต่การรับผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำตามหมายศาลหรือคำสั่งของผู้มีอำนาจหรือการจัดการเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้ต้องขังที่นำติดตัวเข้ามาด้วย การจำแนกลักษณะของผู้ต้องขัง การแยกขังและการย้ายผู้ต้องขังและการอบรมถูระเบียบ รวมทั้งข้อพึงปฏิบัติของผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถาน โดยภารกิจเหล่านี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อจะทำให้ผู้ต้องขังที่เข้ามาใหม่ได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสม ตลอดจนทราบกฎ ระเบียบ และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพภายในเรือนจำหรือทัณฑสถานได้

ส่วนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในขณะที่อยู่ในเรือนจำ หมายถึง การอบรมแก้ไขและจัดบริการต่างๆ ให้แก่ผู้ต้องขัง เช่น การจัดบริการทางด้านอาหาร การรักษาพยาบาล การจัดการศึกษาและการอบรมอาชีพ การให้ความสะดวกและประโยชน์บางประการแก่ผู้ต้องขัง การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ซึ่งส่งผลต่อการควบคุมและการรักษาวินัยของผู้ต้องขัง การควบคุมรักษาการณ์ มาตรการการควบคุมผู้ต้องขังภายในเรือนจำและมาตรการการควบคุมผู้ต้องขังภายนอกเรือนจำ รวมทั้งการควบคุมผู้ต้องขังสิ้นสุดลงเมื่อมีการปล่อยตัว ซึ่งเป็นภารกิจสุดท้ายของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ไม่ว่าจะเป็นการปล่อยตัวโดยอาจมีเงื่อนไขหรือไม่ก็ตาม ตลอดจนการที่ผู้ต้องขังเสียชีวิตหรือถูกประหารชีวิต¹⁵

ทั้งนี้การปฏิบัติที่กล่าวมาเป็นการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังทุกประเภทและทุกคนไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย แต่ต่อมาได้มีแนวความคิดในการแยกปฏิบัติระหว่างผู้ต้องขังชายและผู้ต้องขังหญิง โดยทำเป็นข้อบังคับเรือนจำสำหรับการแยกการคุมขังผู้ต้องขังชายและหญิง ในอดีตยังไม่มีทัณฑสถานสำหรับผู้ต้องขังหญิงโดยเฉพาะ ผู้ต้องขังหญิงจึงถูกควบคุมรวมกับผู้ต้องขังชายในเรือนจำ โดยมีการแยกพื้นที่คุมขังอย่างเป็นสัดส่วน ต่อมา มีการแยกปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงอย่างชัดเจน โดยจัดในรูปแบบของทัณฑสถาน (Correctional institution) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามระบบความแตกต่างของการปฏิบัติ โดยมีเป้าหมายเฉพาะเจาะจง เพื่อให้สอดคล้องกับเพศ

¹⁴ ทวีศักดิ์ รอดโรคา, สิทธิเสรีภาพของนักโทษเด็ดขาดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, หน้า95.

¹⁵ อภริตี โพธิ์พร้อมและคณะ, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยเรื่อง ปัญหาความไม่เสมอภาคในกระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนได้รับ(กรุงเทพมหานคร: สำนักงานประธานศาลฎีกาและสำนักงานศาลยุติธรรม, 2550), หน้า352.

ฐานโทษและประเภทแห่งคดี เพื่อประโยชน์ในการฟื้นฟูจิตใจการอบรมแก้ไขและความสะดวกในการควบคุม¹⁶

โดยการแยกปฏิบัตินี้ได้มีการออกกฎกระทรวง ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ข้อ 40 ซึ่งบัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา 11 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2475 ให้แบ่งผู้ต้องขังออกเป็นประเภทดังต่อไปนี้

- (1) ผู้ต้องขังหญิง
- (2) ผู้ต้องขังที่มีอายุต่ำกว่า 25 ปี และต้องโทษครั้งแรก
- (3) ผู้ต้องขังที่ต้องโทษสำหรับความผิดที่กระทำอนาจาร
- (4) ผู้ต้องขังที่ต้องโทษสำหรับความผิดที่ประทุษร้ายแก่ชีวิตและร่างกาย
- (5) ผู้ต้องขังที่ต้องโทษสำหรับความผิดที่ประทุษร้ายแก่ทรัพย์
- (6) ผู้ต้องขังซึ่งศาลพิพากษาว่าเป็นผู้มึนตายเป็นผู้ร้าย
- (7) ผู้ต้องขังที่ไม่อยู่ในพวกที่ได้ระบุนมาแล้ว¹⁷

เมื่อมีการออกกฎกระทรวงที่กล่าวมาแล้ว ทำให้เกิดการจัดตั้งทัณฑสถานหญิง โดยมีวัตถุประสงค์พิเศษ กล่าวคือ เพื่อทำการควบคุมกักขัง อบรมและฝึกอาชีพผู้ต้องขังที่แยกประเภทแล้ว เป็นการเฉพาะ มีฐานะเป็นราชการบริหารส่วนกลาง โดยมีผู้อำนวยการทัณฑสถานเป็นผู้บังคับบัญชา ซึ่งทัณฑสถานหญิง สามารถแยกพิจารณาได้ 3 ลักษณะ กล่าวคือ

1) การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในทัณฑสถานหญิง โดยใช้เป็นสถานที่คุมขังผู้ต้องขังหญิงคดีทั่วไป มีทั้งหมด 5 แห่ง คือ ทัณฑสถานหญิงกลาง ทัณฑสถานหญิงสวนตุล ทัณฑสถานหญิงหล่มสัก ทัณฑสถานหญิงชลบุรีและทัณฑสถานหญิงธนบุรี ซึ่งแต่ละทัณฑสถานจะมีอำนาจการคุมขังและอัตราความจุที่มีความแตกต่างกันไปตามสภาพของพื้นที่ ความมั่นคงและความแข็งแรง โดยมีทัณฑสถานหญิงกลางเป็นสถานที่ที่มีระดับความมั่นคงแข็งแรงสูงสุด และเป็นศูนย์รวมของการคุมขังผู้ต้องขังหญิงทั่วประเทศที่มีการกำหนดโทษถึงตลอดชีวิต ทั้งนี้จะต้องปฏิบัติตามนโยบายและตามแผนปฏิบัติการการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงของกรมราชทัณฑ์

2) การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในทัณฑสถานบำบัดพิเศษหญิง เป็นการแยกคุมขังเพื่อการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดีอาชญากรรมที่ร้ายแรง แต่ในทัณฑสถานบำบัดพิเศษหญิง ต.รังสิต อ.ธัญบุรี

¹⁶ อภิญญา เวชยชัยและคณินิจ วิหคมาตย์, การศึกษาแนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง กระบวนการสร้างเสริม “กำลังใจ” และความเป็นมนุษย์ในกระบวนการยุติธรรม(กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค, 2553), หน้า29.

¹⁷ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 54, (วันที่ 26 เมษายน 2480), ข้อ 40.

จ.ปทุมธานี เท่านั้นที่ใช้คุมขังคดียาเสพติดให้โทษและสิ่งเสพติดให้โทษ ซึ่งมีกำหนดโทษไม่เกิน 20 ปี โดยผู้ต้องขังจะมีสถานภาพพิเศษเป็นผู้ป่วย

3) การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่อยู่ในเรือนจำชาย ซึ่งถือว่าเป็นส่วนน้อยของผู้ต้องขังทั้งหมดในเรือนจำ โดยใช้พื้นที่ส่วนหนึ่งของเรือนจำเป็นที่คุมขังผู้ต้องขังหญิง อาจมีชื่อเรียกต่างกันไป เช่น แคนหญิง หรือเรือนขังหญิง เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องพื้นที่และอาคารสถานที่ไม่เอื้ออำนวยกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงตามนโยบายและแผนปฏิบัติการการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นการดำเนินการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังจึงอยู่ในลักษณะผ่อนคลายเป็นพิเศษหรืออนุโลมตามสภาพการณ์ของเรือนจำแห่งนั้นๆ¹⁸

การเข้าไปปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานชายในแดนหญิงอยู่ภายใต้เงื่อนไขของกฎกระทรวงมหาดไทย (ฉบับที่ 1) ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 34 กล่าวคือ เรือนจำใดมีผู้ต้องขังหญิงตั้งแต่ 15 คนขึ้นไป โดยปกติต้องจัดให้มีหญิงเป็นเจ้าพนักงานห้ามมิให้ผู้ต้องขังชายหรือเจ้าพนักงานชาย เข้าไปอยู่ในเขตควบคุมกักขังผู้ต้องขังหญิง เว้นแต่

(1) ในกรณีฉุกเฉินจำเป็นต้องเข้าไประงับเหตุ

(2) เป็นเจ้าพนักงานตั้งแต่พัศดีขึ้นไป และเข้าไปในเวลากลางวัน โดยมีผู้อื่นอย่างน้อย 2 นายไปด้วย การเข้าไปในนั้นต้องเนื่องด้วยหน้าที่ราชการ¹⁹

ส่วนการตรวจค้นสิ่งของที่ตัวผู้ต้องขังหญิงนั้น ได้กำหนดไว้ในกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ข้อ 36 ให้เจ้าพนักงานชายไม่สามารถดำเนินการได้ ต้องให้เจ้าพนักงานหญิงเป็นผู้ตรวจเท่านั้น หากไม่มีเจ้าพนักงานหญิงอยู่ก็ให้ผู้ต้องขังแสดงสิ่งของที่ตนติดตัวมาต่อเจ้าพนักงานที่มีหน้าที่ตรวจ หากว่ายังเป็นที่ยสงสัยว่าผู้ต้องขังยังแสดงสิ่งของที่มีอยู่ทั้งหมดก็ให้เชิญหญิงอื่นที่เชื่อถือได้มาช่วยทำการตรวจค้นให้²⁰

¹⁸ พิษานิกา สว่างผล, “การคาดหวังในการดำเนินชีวิตภายหลังการพ้นโทษของผู้ต้องขังหญิง ศึกษาเฉพาะกรณี : ทณฑสถานหญิงชลบุรี,” (สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารงานยุติธรรม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), หน้า 21.

¹⁹ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 54, (วันที่ 26 เมษายน 2480), ข้อ 34.

²⁰ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 54, (วันที่ 26 เมษายน 2480), ข้อ 36.

อนึ่ง การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงทั้ง 3 ลักษณะจะเน้นเรื่องการอบรมแก้ไข การสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว การฝึกวิชาชีพ และการให้การศึกษาคู่กับบริการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงจะมีความแตกต่างกันแล้วแต่ขีดจำกัดด้านสถานที่และปัจจัยอื่น²¹

4.1.2 การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์

ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ หมายถึง ผู้ต้องขังตั้งครรภ์ที่มีอายุครรภ์ตั้งแต่ 1-12 สัปดาห์ หรือมากกว่านั้นที่รับไว้ในความดูแลของกรมราชทัณฑ์ ต้องมีการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมสุขภาพ²² ซึ่งผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ ตามกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 79 ให้ถือว่าผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์เป็นผู้เจ็บป่วยโดยอนุโลม²³ และในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 29 ให้ผู้ต้องขังที่ป่วยเจ็บหรือเป็นหญิงมีครรภ์ได้รับการรักษาตามสมควร²⁴ ดังนั้นเมื่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ได้เข้ามาอยู่ในการควบคุมดูแลของทางเรือนจำหรือทัณฑสถานแล้ว จะต้องมีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์เป็นพิเศษแตกต่างจากผู้ต้องขังโดยทั่วไป²⁵

จากการพิจารณาข้อกำหนดของพระราชบัญญัติราชทัณฑ์และกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่า มีการกำหนดเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์เพียง 2 ข้อ เท่านั้น กล่าวคือ

1 กฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 79 ให้ถือว่าผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์เป็นผู้เจ็บป่วยโดยอนุโลม

2 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 29 ให้ผู้ต้องขังที่ป่วยเจ็บหรือเป็นหญิงมีครรภ์ได้รับการรักษาตามสมควร

²¹ อภิญา เวชชัยและคณินิจ วิหคมาตย์, การศึกษาแนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง กระบวนการสร้างเสริม “กำลังใจ” และความเป็นมนุษย์ในกระบวนการยุติธรรม, หน้า 30

²² กองบริการทางการแพทย์, คู่มือด้านการปฏิบัติงานด้านอนามัยเรือนจำ(กรุงเทพมหานคร: หจก.วัฒนพงศ์การพิมพ์, 2547), หน้า7.

²³ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 54, (วันที่ 26 เมษายน 2480), ข้อ 79.

²⁴ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 53, (วันที่ 29 พฤศจิกายน 2479), มาตรา 29.

²⁵ สำนักสังคมสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์, คู่มือการจัดสวัสดิการและการสงเคราะห์ผู้ต้องขัง กรณีการปฏิบัติต่อเด็กติดผู้ต้องขังและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์(นันทบุรี: วิชั่น พีเพรส, ม.ป.ป.), หน้า1.

ทำให้ทางกรมราชทัณฑ์ต้องออกกฎระเบียบออกมา เพื่อกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติ ขั้นพื้นฐานแทน กล่าวคือ การให้ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ได้รับการดูแลสุขภาพตนเองและทารกในครรภ์ อย่างเหมาะสม เนื่องจากอาจส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของตนเองและทารกในครรภ์ได้ ทำให้กลายเป็นปัญหาสาธารณสุขได้ เช่น เกิดมาพิการหรือมารดาเกิดภาวะแทรกซ้อนขณะตั้งครรภ์ ดังนั้นเรือนจำและทัณฑสถาน เมื่อรับตัวผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์เข้ามาคุมขัง ให้นำไปฝากครรภ์และ ตรวจครรภ์ตามแพทย์นัดทุกราย โดยการขออนุญาตนำตัวผู้ต้องขังไปฝากครรภ์ ให้ถือตามหนังสือ กรมราชทัณฑ์ ที่ 102/2502²⁶ ซึ่งมีการวางหลักเกณฑ์การนำตัวผู้ต้องขังออกไปคลอดภายนอก เรือนจำ เนื่องจากการปฏิบัติของแต่ละเรือนจำมีความแตกต่างกันในทางปฏิบัติของการนำตัวผู้ต้องขัง หญิงมีครรภ์ออกไปคลอดภายนอกเรือนจำ เช่น การอนุญาตให้ออกไปก่อนครบกำหนดคลอดเป็น ระยะเวลาสั้นเกินกว่าความจำเป็น หรือการอนุญาตให้ไปคลอดที่บ้าน ซึ่งไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ของกรมราชทัณฑ์ จึงได้ออกระเบียบให้ชัดเจน ตามหนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ 102/2502 ลงวันที่ 11 กันยายน 2502 เรื่อง การอนุญาตให้ผู้ต้องขังหญิงออกไปคลอดบุตรนอกเรือนจำ กล่าวคือ

1) เมื่อปรากฏว่า ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ให้เรือนจำขออนุญาตนำตัวผู้ต้องขังนั้น ออกไป ฝากครรภ์ ณ โรงพยาบาลหรือสถานอนามัยในท้องที่ที่เรือนจำนั้นตั้งอยู่ พร้อมกับขอทราบวันครบ กำหนดคลอดจากนายแพทย์ผู้ตรวจแล้วรายงานกรมราชทัณฑ์ พร้อมกับขออนุญาตให้ออกไปคลอด บุตร ณ สถานที่ดังกล่าวไปพร้อมกันด้วย

2) เมื่อครบกำหนดคลอดตามที่แพทย์กำหนด หรือเห็นว่ามีอาการใกล้จะคลอดให้นำตัวไปทำ การคลอด ณ โรงพยาบาล หรือสถานอนามัยที่ได้รับฝากครรภ์นั้น ถ้าไม่มีความจำเป็นจริงๆ แล้ว ห้ามมิให้อนุญาตให้ไปทำการคลอดที่สถานที่อื่น

3) เมื่อคลอดบุตรแล้ว ให้ผู้ต้องขังผู้คลอดอยู่พักรักษาตัวต่อไปภายหลังคลอดได้ไม่เกิน 7 วัน รับตัวกลับเรือนจำเมื่อใดรายงานให้กรมฯ ทราบ หากจำเป็นต้องรักษาตัวนานกว่านี้ ให้เสนอความเห็น ของแพทย์ผู้ทำการคลอดรายงานขออนุญาตกรมราชทัณฑ์อีกครั้ง²⁷

ในกรณีที่ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ได้เจ็บท้องคลอดกะทันหัน โดยที่มิได้ขออนุญาตกรมราชทัณฑ์ ไว้ก่อน ให้สามารถส่งตัวออกไปคลอดนอกเรือนจำได้ โดยการปฏิบัติตามระเบียบว่าการส่งตัวผู้ต้องขัง บวญออกไปรักษานอกเรือนจำในกรณีจำเป็นและฉุกเฉิน แต่ในกรณีผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ได้ขออนุญาต ไว้แล้วและได้มีการเจ็บท้องคลอด แต่ยังมีได้คลอดโดยยังไม่ครบกำหนดนำตัวผู้ต้องขังกลับเข้าเรือนจำ การปฏิบัติเป็นกรณีจำเป็นและฉุกเฉินแทน เพราะกลายเป็นกรณีอื่นจากการที่ขออนุญาตไว้แล้ว

²⁶ หนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ มท. 0908/ว 34 ลงวันที่ 11 พฤษภาคม 2542 เรื่อง การปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง หญิงมีครรภ์

²⁷ หนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ 102/2502 ลงวันที่ 11 กันยายน 2502 เรื่อง การอนุญาตให้ผู้ต้องขังหญิง ออกไปคลอดบุตรนอกเรือนจำ

การขออนุญาตออกไปคลอตภายนอกเรือนจำตามปกติก็ยังมีผลอยู่เช่นเดิม การที่ได้วางหลักเกณฑ์ไว้เช่นนี้ก็เพราะหลักการทางการแพทย์ กฎหมายและมนุษยธรรมและสิทธิมนุษยชน กล่าวคือ

- 1 เด็กเป็นผู้บริสุทธิ์มิได้เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดใด ไม่ควรต้องมาเกิดในเรือนจำ
- 2 ถ้าจำเป็นต้องเกิดในเรือนจำ เด็กก็ไม่ควรรู้ว่าตนเองมีที่เกิดเช่นนั้น ซึ่งเป็นไปตามหนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่มท. 0904/ว. 200²⁸ ว่า ในกรณีที่เด็กติดครรภ์ผู้ต้องขังหญิงมาคลอดในเรือนจำ อาจทำให้เกิดปมด้อยกับเด็กภายหลังได้ หรือเมื่อจำเป็นต้องคลอดในเรือนจำก็ลงสถานที่คลอดในสูติบัตรเป็นเลขทะเบียนของอาคารเรือนจำเท่านั้น
- 3 การคลอดในเรือนจำซึ่งขาดความพร้อมด้านเวชภัณฑ์ อุปกรณ์และบุคลากร อาจเกิดอันตรายต่อมารดาและเด็ก โดยเฉพาะการคลอดในเวลากลางคืน ซึ่งมีอุปสรรคด้านการควบคุมเพิ่มขึ้น เด็กอาจเสียชีวิตหรือพิการจากการคลอดที่มีปัญหาได้²⁹

อย่างไรก็ตามการที่กรมราชทัณฑ์ได้มีการกำหนดขั้นตอนและแนวทางการปฏิบัติการอนุญาตให้ผู้ต้องขังออกไปคลอตบุตรนอกเรือนจำนั้น ยังปรากฏว่ามีเรือนจำและทัณฑสถานบางแห่งที่ปฏิบัติไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ เช่น การให้ผู้ต้องขังคลอตบุตรภายในเรือนจำหรือทัณฑสถานกรณีการบันทึกชื่อเรือนจำเป็นสถานที่เกิดในสูติบัตร ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ไม่เป็นไปตามแนวทางที่กรมราชทัณฑ์ได้วางไว้ ดังนั้นจึงต้องมีการมอบหมายให้เจ้าหน้าที่หมั่นตรวจสอบ หากพบว่าผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์รายใดใกล้ครบกำหนดคลอด หรือมีอาการเจ็บเตือนใกล้คลอด โดยเฉพาะในรายที่เคยตั้งครรภ์มาแล้ว เนื่องจากจะมีระยะเวลาในการเจ็บครรภ์ก่อนคลอดสั้นกว่าในครรภ์แรก เจ้าหน้าที่เรือนจำหรือทัณฑสถานต้องเร่งนำตัวออกไปยังโรงพยาบาลภายนอกที่ได้ทำการฝากครรภ์ไว้เพื่อเตรียมการคลอดแต่หากว่าเป็นกรณีฉุกเฉินไม่สามารถนำตัวออกไปคลอตภายนอกเรือนจำหรือทัณฑสถานได้ทันเวลา ก็ให้เร่งนำตัวผู้ต้องขังพร้อมด้วยเด็กออกไปทำการดูแลรักษาและตรวจสอบสุขภาพหลังคลอดที่โรงพยาบาลภายนอกทันที และการบันทึกลงในสูติบัตรก็ให้ลงเฉพาะเลขทะเบียนของอาคารเท่านั้น³⁰

ในด้านการบริหารเด็กและการดูแลเด็กติดผู้ต้องขัง ในทัณฑสถานหญิงทุกแห่งจะมีห้องที่ใช้สำหรับการเลี้ยงดูบุตรของผู้ต้องขังโดยเฉพาะ โดยในช่วงเวลากลางวันจะมีพี่เลี้ยงทำหน้าที่ดูแลเด็ก

²⁸ หนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ มท. 0904/ว. 200 ลงวันที่ 7 ธันวาคม 2519 เรื่องการปฏิบัติต่อเด็กติดผู้ต้องขังและเด็กติดครรภ์มารดาเข้ามาคลอดในเรือนจำหรือทัณฑสถานหรือสถานอบรมและฝึกวิชาชีพ หรือสถานกักกัน หรือสถานกักขัง

²⁹ วิสัย พลฤกษ์วัน, แนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังป่วย ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, 2538), หน้า26.

³⁰ หนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ มท 0908/487 ลงวันที่ 7 มีนาคม 2545 เรื่อง ให้นำตัวผู้ต้องขังหญิงออกไปคลอตบุตรยังโรงพยาบาลภายนอกเรือนจำ

โดยเฉพาะ รวมทั้งมีอุปกรณ์และสิ่งจำเป็นในการเลี้ยงดูบุตรของผู้ต้องขัง แต่ในเวลากลางคืนเด็กจะได้นอนในเรือนนอนกับแม่ ซึ่งเรือนนอนจะเป็นลักษณะของห้องขังรวมที่คุมขังผู้ต้องขังหญิงตั้งครกร์ โดยทางเรือนจำจะส่งเสริมให้ผู้ต้องขังหญิงเลี้ยงดูบุตรด้วยนมแม่และมีการจัดเตรียมอาหารเสริมสำหรับเด็ก และมีการนำเด็กออกไปรับการฉีดวัคซีนตามกำหนดที่โรงพยาบาลภายนอกเรือนจำ โดยระยะเวลาที่เด็กสามารถอยู่กับมารดาได้ คือ ตั้งแต่แรกเกิดถึง 1 ปี ในเรือนจำหรือทัณฑสถานบางแห่งก็อนุญาตให้อยู่กับมารดาได้ไม่เกิน 3 ปี หลังจากนั้นผู้ต้องขังจะต้องติดต่อให้ญาติมารับเด็กออกไปอยู่ภายนอกเรือนจำ ในกรณีที่ไม่มีญาติมารับเด็กไปอุปการะภายนอกเรือนจำ ทางเรือนจำจะทำการประสานงานกับสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อส่งเด็กเข้าสู่สถานสงเคราะห์ ซึ่งในระหว่างที่มารดายังไม่พ้นโทษ นักสังคมสงเคราะห์จะรับเด็กมาเยี่ยมมารดาที่เรือนจำเป็นครั้งคราว ในกรณีที่มารดาได้ถูกควบคุมในทัณฑสถานหญิงหรือเรือนจำที่มีแดนหญิงอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล สามารถส่งเด็กเข้าไปอยู่ที่สถานรับเลี้ยงเด็กบ้านบุญญาพรของมูลนิธิพิบูลสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์³¹

ในเรือนจำหรือทัณฑสถานหญิงที่มีความพร้อมต่อการดำเนินงานในโครงการกำลังใจ ในพระราชดำริ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์จะได้รับการดูแลที่ดี และมีความพร้อมในด้านอาคารและสถานที่ ด้านสิ่งของที่ได้รับการบริจาคและได้รับการช่วยเหลือจากทุกภาคส่วน เนื่องจากสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันที่เป็นศูนย์รวมของประชาชนชาวไทย เมื่อพระองค์ท่านได้ทำการดำริที่จะช่วยเหลือและพัฒนาคุณภาพของชีวิตของผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง แต่เนื่องจากโครงการกำลังใจยังไม่ได้เข้าไปดำเนินการในทุกเรือนจำ ทำให้เรือนจำที่ไม่มีความพร้อมในด้านการดำเนินการ ไม่สามารถให้การดูแลผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์และเด็กติดผู้ต้องขังได้เท่าเทียมกับเรือนจำหรือทัณฑสถานหญิงที่อยู่ในโครงการกำลังใจ³²

อย่างไรก็ตามแต่เนื่องจากหญิงมีครรภ์เป็นบุคคลที่มีความต้องการที่แตกต่างและเฉพาะมากกว่าบุคคลทั่วไป ดังนั้นการอยู่ภายนอกเรือนจำหรือทัณฑสถานจึงมีความเหมาะสมมากกว่า ซึ่งตามหนังสือกรมราชทัณฑ์ มท. 0908/ว. 110 ลงวันที่ 28 ตุลาคม 2537 ข้อ 5. ได้มีแนวทางสำหรับผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ว่า ให้เรือนจำหรือทัณฑสถานนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 246 มาใช้เมื่อเข้ากรณีสามารถขอทุเลาการบังคับโทษจำคุกได้³³ ดังนั้นการปฏิบัติต่อหญิงมีครรภ์เมื่อเข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในระหว่างที่มีการดำเนินคดี ไม่ว่าจะอยู่ในขั้นก่อนมีคำพิพากษาหรือ

³¹ คณะทำงานศึกษาด้านการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังนานาชาติ กลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, รกรปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ, หน้า 777.

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 772.

³³ หนังสือกรมราชทัณฑ์ มท. 0908/ว. 110 ลงวันที่ 28 ตุลาคม 2537 เรื่อง ทางปฏิบัติเกี่ยวกับผู้ต้องขังหญิงป่วย

ในชั้นหลังมีคำพิพากษาก็ตามควรได้รับสิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 246 ทุกคน

แม้ว่ามีการปฏิบัติต่อหญิงมีครรภ์ในทางปฏิบัติมีความเหมาะสมตามสมควรแล้ว แต่ทางด้านการกำหนดเป็นข้อกฎหมายยังขาดความชัดเจน ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีกฎหมายสำคัญของกรมราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้องเพียง 2 ข้อ เท่านั้น ที่เหลือเป็นการออกระเบียบในทางปฏิบัติและให้เจ้าหน้าที่ช่วยกันสอดส่องดูแลแทน ทำให้อาจมีการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมกันในแต่ละเรือนจำหรือทัณฑสถาน จึงควรให้ความชัดเจนมากขึ้นทั้งในทางด้านการบังคับใช้กฎหมายและทางด้านการปฏิบัติ

4.1.2.1 การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ในชั้นก่อนมีคำพิพากษา

ในการดำเนินคดีอาญานั้นรัฐมีความจำเป็นต้องควบคุมผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในอำนาจรัฐเพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีและเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน แต่การควบคุมตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐเป็นมาตรการที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพรวมทั้งการดำเนินชีวิตตามปกติของบุคคลนั้น เพราะเป็นลิดรอนสิทธิและเสรีภาพทางร่างกาย จึงมีความจำเป็นต้องมีความชัดเจนแน่นอนและมีเหตุอันสมควรภายในขอบเขตอันจำกัดและตามที่จำเป็นเท่าที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น³⁴

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการดำเนินคดีกับผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น มีขั้นตอนและการปฏิบัติและให้สิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่แตกต่างกัน ซึ่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะศึกษาเฉพาะกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เกี่ยวกับหญิงมีครรภ์ในฐานะที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยศึกษาเรื่อง การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ในชั้นก่อนมีคำพิพากษาและหลังมีคำพิพากษา โดยในชั้นก่อนมีคำพิพากษาได้มีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวข้องเพียงมาตราเดียวเท่านั้น กล่าวคือ มาตรา 71 ซึ่งได้บัญญัติว่า “เมื่อได้ตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยมาแล้ว ในระยะใดระหว่างการสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา ศาลจะออกหมายขังผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ตามมาตรา 87 หรือมาตรา 88 ก็ได้ และให้นำบทบัญญัติในมาตรา 66 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

หมายขังคงใช้ได้อยู่จนกว่าศาลจะได้เพิกถอน โดยออกหมายปล่อยหรือออกหมายจำคุกแทน

ถ้าความปรากฏแก่ศาลว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นมีอายุไม่ถึงสิบแปดปีหรือเป็นหญิงมีครรภ์หรือเพิ่งคลอดบุตรมาไม่ถึงสามเดือน หรือเจ็บป่วยซึ่งถ้าผู้ต้องขังจะถึงอันตรายแก่ชีวิต ศาลจะไม่ออก

³⁴ รัตนา ธมรัตน์, “อำนาจรัฐในการควบคุมตัวผู้ต้องหา : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), หน้า 43.

หมายขังหรือจะออกหมายปล่อยผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งถูกขังอยู่นั้นก็ได้ แต่ทั้งนี้ไม่ห้ามศาลที่จะมีคำสั่งให้ผู้ผู้นั้นอยู่ในความดูแลของเจ้าพนักงานหรือบุคคลที่ยินยอมรับนั้นไว้ หรือกำหนดวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อป้องกันการหลบหนีหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น ถ้าศาลมีคำสั่งเช่นนี้ในระหว่างการสอบสวนให้ใช้ได้ไม่เกินหกเดือนนับแต่วันที่มีคำสั่ง แต่ถ้ามีคำสั่งในระหว่างการไต่สวนมูลฟ้องหรือระหว่างการพิจารณา ให้ใช้ได้จนกว่าจะเสร็จการพิจารณา หากภายหลังที่ศาลมีคำสั่ง ผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นไม่ปฏิบัติตามวิธีการที่กำหนดหรือพฤติการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป ให้ศาลมีอำนาจเปลี่ยนแปลงคำสั่งหรือพิจารณาออกหมายขังได้ตามที่เห็นสมควร³⁵”

จากความในมาตรา 71 ทำให้สามารถแยกพิจารณาขั้นตอนการปฏิบัติทางวิธีพิจารณาความอาญาได้ 2 ขั้นตอน คือ การควบคุมและการขัง ดังนี้

1 การควบคุม

ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2(21) ซึ่งให้นิยามของ “ควบคุม” หมายความว่า การควบคุมหรือกักขังผู้ถูกจับโดยพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในระหว่างการสอบสวน³⁶ โดยการควบคุมอาจเป็นกรณีที่ราชภูมามีอำนาจควบคุมตัวหลังการจับมาจนถึงส่งให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเท่านั้น และกรณีที่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจหรือพนักงานสอบสวนเป็นผู้ควบคุม ซึ่งเป็นไปตามหลักการตามมาตรา 87 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งจะควบคุมได้เท่าที่จำเป็นตามพฤติการณ์แห่งคดีและไม่เกินระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด โดยแยกออกเป็น 2 กรณี กล่าวคือ

1.1 กรณีที่ห้ามมิให้ควบคุมผู้ถูกจับไว้เกินกว่าความจำเป็นตามพฤติการณ์แห่งคดี³⁷

1.2 กรณีที่ควบคุมได้แต่ต้องไม่เกินกว่าระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความร้ายแรงของการกระทำความผิด

1.2.1 ในความผิดลหุโทษ จะควบคุมผู้ถูกจับไว้ได้เท่าที่เวลาที่จะถามคำให้การและที่จะรู้ตัวว่าเป็นใครและที่อยู่ของเขายู่ที่ไหนเท่านั้น³⁸

³⁵ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 121 ตอนพิเศษ 79ก, (วันที่ 23 ธันวาคม 2547), มาตรา มาตรา 71.

³⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 52, (วันที่ 10 เมษายน 2478), มาตรา 2(21).

³⁷ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 121 ตอนพิเศษ 79ก, (วันที่ 23 ธันวาคม 2547), มาตรา 87 วรรคแรก.

³⁸ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 121 ตอนพิเศษ 79ก, (วันที่ 23 ธันวาคม 2547), มาตรา มาตรา 87 วรรคสอง.

1.2.2 ในกรณีที่ผู้ถูกจับไม่ได้รับการอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวและมีเหตุจำเป็นเพื่อทำการสอบสวน หรือการฟ้องคดีให้นำตัวผู้ถูกจับไปศาลภายใน 48 ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นโดยพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาลขอออกหมายขังผู้ต้องหาไว้ ซึ่งก็จะเป็นกรณีของการออกหมายขังที่จะกล่าวโดยละเอียดในเรื่องการขังต่อไป

2 การขัง

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(22) ได้อธิบายว่า “ขัง” หมายความว่า การกักขังจำเลยหรือผู้ต้องหาโดยศาล³⁹ ซึ่งการขังโดยศาลนั้น อาจกระทำได้ในชั้นสอบสวน ชั้นไต่สวนมูลฟ้องและชั้นพิจารณาขอศาลไม่ว่าจะเป็นศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกา การที่ศาลจะออกหมายขังผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

2.1 การขังในระหว่างการสอบสวน เกิดขึ้นได้เมื่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการเห็นว่ามีเหตุจำเป็นต้องขังผู้ต้องหาไว้ในระหว่างการสอบสวน โดยยื่นคำร้องให้ศาลออกหมายขังตามความในมาตรา 71 ซึ่งมีหลักเกณฑ์ดังนี้

2.1.1 พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจหรือพนักงานสอบสวนได้ควบคุมผู้ต้องหาจนพ้นเวลา 48 ชั่วโมง ตามมาตรา 87 วรรคสามแล้ว หรือปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาจนครบ 6 เดือนนับแต่วันแรกที่ปล่อยชั่วคราวตามมาตรา 113

2.1.2 มีความจำเป็นต้องควบคุมผู้ต้องหาไว้เกินกว่ากำหนดเวลาข้างต้น เพื่อให้การสอบสวนเสร็จสิ้นหรือเพื่อการฟ้องคดี

2.1.3 พนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนยื่นคำร้องต่อศาลขอให้ศาลออกหมายขังผู้ต้องหาไว้ ทั้งนี้ในทางปฏิบัตินี้ ถ้าสำนวนยังไม่ส่งมาที่พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวนเป็นผู้ร้องขอ แต่ถ้าสำนวนได้ส่งไปยังพนักงานอัยการเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการที่จะร้องขอให้ศาลออกหมายขัง

2.1.4 เมื่อศาลได้รับคำร้องขอฝากขังผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวนหรือของพนักงานอัยการ กฎหมายให้ศาลสอบถามผู้ต้องหาว่ามีข้อขัดข้องประการใดหรือไม่ และศาลอาจเรียกพนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนมาชี้แจงเหตุจำเป็น หรืออาจเรียกพยานหลักฐานมาเพื่อประกอบการพิจารณาก็ได้⁴⁰

³⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 52, (วันที่ 10 เมษายน 2478), มาตรา 2(22).

⁴⁰ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 121 ตอนพิเศษ 79ก, (วันที่ 23 ธันวาคม 2547), มาตรา 87 วรรคสาม.

ในกรณีที่ศาลเห็นสมควรอนุญาตให้ซึ่งผู้ต้องหาในระหว่างสอบสวน ศาลมีอำนาจสั่งขังได้เท่าที่จำเป็น แต่ไม่เกินกำหนดระยะเวลาดังต่อไปนี้

1) ในกรณีที่ความผิดอาญาที่ได้กระทำความผิดอาชญาโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินหกเดือนหรือปรับไม่เกินห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ⁴¹

2) ในกรณีที่ความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกินกว่าหกเดือนแต่ไม่เกินสิบปีหรือปรับไม่เกินห้าร้อยบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ศาลมีอำนาจสั่งขังได้หลายครั้งติดกันได้ แต่ครั้งหนึ่งไม่เกินสิบสองวันและรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกินสี่สิบแปดวัน⁴²

3) ในกรณีที่ความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไปจะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ศาลมีอำนาจสั่งขังได้หลายครั้งติดๆ กันได้ แต่ครั้งหนึ่งต้องไม่เกินสิบสองวันและรวมกันทั้งหมดต้องไม่เกินแปดสิบสี่วัน⁴³

แต่การขอฝากขังหลังจากที่ศาลสั่งขังผู้ต้องหามาเป็นเวลาสี่สิบแปดวันแล้ว พนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนจะต้องยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอออกหมายขังต่อไปอีก โดยอ้างเหตุจำเป็นศาลจะสั่งขังต่อไปเมื่อพนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนได้แสดงถึงเหตุจำเป็นและนำพยานหลักฐานมาให้ศาลได้สอบสวนจนเป็นที่พอใจแก่ศาล โดยผู้ต้องหาจะต้องแต่งตั้งทนายเพื่อแถลงข้อคัดค้านและซักถามพยานได้⁴⁴

กระบวนการในการไต่สวนคำร้องนี้มีขึ้น เพื่อให้ศาลเป็นผู้ลั่นกรองความจำเป็นในการขังผู้ต้องหาไว้ในระหว่างการสอบสวน และเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาได้คัดค้านเหตุผลที่พนักงานอัยการหรือพนักงานสอบสวนอ้างถึงความจำเป็นโดยมีทนายเป็นผู้ช่วยเหลือ และถ้าผู้ต้องหาไม่มีทนายความให้พนักงานสอบสวนจัดหาให้ตามมาตรา 134/1 และร้องขอต่อศาลให้ศาลตั้งทนายความให้ และทนายความที่ศาลตั้งมีสิทธิได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามที่กำหนดในมาตรา 134/1 วรรคสามโดยอนุโลม⁴⁵

⁴¹ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 121 ตอนพิเศษ 79ก, (วันที่ 23 ธันวาคม 2547), มาตรา 87 วรรคสี่.

⁴² พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 121 ตอนพิเศษ 79ก, (วันที่ 23 ธันวาคม 2547), มาตรา 87 วรรคห้า.

⁴³ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 121 ตอนพิเศษ 79ก, (วันที่ 23 ธันวาคม 2547), มาตรา 87 วรรคหก.

⁴⁴ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 121 ตอนพิเศษ 79ก, (วันที่ 23 ธันวาคม 2547), มาตรา 87 วรรคเจ็ด.

⁴⁵ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 121 ตอนพิเศษ 79ก, (วันที่ 23 ธันวาคม 2547), มาตรา 87 วรรคแปด.

2.1.5 ถ้าพนักงานสอบสวนต้องไปทำการสอบสวนในท้องที่อื่นนอกเขตของศาลซึ่งได้สั่งขังผู้ต้องหาไว้ พนักงานสอบสวนจะยื่นคำร้องขอให้โอนการขังยังศาลในท้องที่ที่จะต้องไปทำการสอบสวนนั้นก็ได้ เมื่อศาลที่สั่งขังไว้เห็นเป็นการสมควรก็ให้ส่งโอนไป⁴⁶

2.2 การขังระหว่างการไต่สวน เป็นการขังบุคคลผู้ถูกฟ้องเป็นจำเลยแล้ว ซึ่งปกติจะเป็นคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์และศาลเห็นสมควรให้ไต่สวนมูลฟ้องก่อน แต่ในกรณีที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้อง แม้ว่าศาลจะสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องก็มีให้ถือว่าผู้ถูกฟ้องตกอยู่ในฐานะจำเลยจนกว่าศาลจะได้สั่งประทับฟ้องของโจทก์ ดังนั้นจึงไม่อาจมีการขังในระหว่างไต่สวนมูลฟ้องได้ในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์⁴⁷

2.3 การขังในระหว่างการพิจารณา ในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ เมื่อศาลประทับฟ้องและศาลได้ตัวจำเลยหรือออกหมายเรียกหรือหมายจับมาแล้ว หรือในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ได้ยื่นฟ้องต่อศาลแล้วมีอำนาจขังจำเลยไว้ในระหว่างการพิจารณาตลอดไปจนกว่าจะพิพากษาโดยออกหมายขังหรือจะสั่งปล่อยชั่วคราวก็ได้⁴⁸

หมายขังจะต้องจัดการให้เป็นไปตามหมายนั้นในขณะที่ศาลออกหมาย⁴⁹ กล่าวคือ เมื่อศาลได้ออกหมายขังผู้ต้องหาหรือจำเลยคนใด ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องถูกนำตัวไปขังยังเรือนจำซึ่งตั้งอยู่ในเขตของศาลนั้น เพราะหมายขังเป็นหมายอาญา ซึ่งศาลมีอำนาจออกได้ภายในเขตอำนาจเท่านั้น⁵⁰

ทั้งนี้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 71 วรรค 3 การที่จะควบคุมหรือออกหมายขังผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นหญิงมีครรภ์นั้น ได้กำหนดว่า การออกหมายขังว่าในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นหญิงมีครรภ์ ศาลจะไม่ออกหมายขังหรือออกหมายปล่อยจำเลยก็ได้ โดยให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจได้ กล่าวคือ ถ้าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นหญิงมีครรภ์ ถ้าศาลได้ใช้ดุลพินิจไม่ออก

⁴⁶ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 121 ตอนพิเศษ 79ก, (วันที่ 23 ธันวาคม 2547), มาตรา 87 วรรคท้าย.

⁴⁷ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2499, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 73 ตอนที่ 16, (วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2499), มาตรา 165.

⁴⁸ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 121 ตอนพิเศษ 79ก, (วันที่ 23 ธันวาคม 2547), มาตรา 88.

⁴⁹ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2550, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 124 ตอนที่ 53ก, (วันที่ 12 กันยายน 2550), มาตรา 89.

⁵⁰ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 121 ตอนพิเศษ 79ก, (วันที่ 23 ธันวาคม 2547), มาตรา 58.

หมายขังแล้ว ไม่ห้ามศาลจะมีคำสั่งให้บุคคลนั้นอยู่ในความดูแลของเจ้าพนักงานหรือบุคคลที่ยินยอมรับผู้นั้นไว้หรือกำหนดวิธีการป้องกันการหลบหนีหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นได้⁵¹

แต่เนื่องจากกฎหมายมิได้วางแนวทางการปฏิบัติไว้โดยชัดเจน โดยให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนหรือศาลในการใช้ดุลพินิจในการปล่อยชั่วคราวหรือการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นหญิงมีครรภ์ แต่จากหนังสือกรมราชทัณฑ์ มท. 0908/ว. 110 ข้อ5. ซึ่งได้มีแนวทางสำหรับผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ว่า ให้เรือนจำหรือทัณฑสถานนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 246 มาใช้เมื่อเข้ากรณีสามารถขอลุเลาการบังคับโทษจำคุกได้⁵² ดังนั้นเพื่อลดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นได้จากการควบคุมตัวไว้ในระหว่างการสอบสวนหรือในระหว่างการพิจารณา หากหญิงมีครรภ์ตกผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหาในระหว่างที่มีการสอบสวนหรือพิจารณาคดี จึงควรนำการขอลุเลาการบังคับโทษจำคุกตามมาตรา 246 มาใช้ได้ แม้ว่ามาตรา 246 จะอยู่ในภาค 6 การบังคับตามคำพิพากษาก็ตาม

4.1.2.2 การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ในชั้นหลังมีคำพิพากษา

เมื่อศาลได้คำพิพากษาแล้วจะต้องมีกระบวนการบังคับคดีตามคำพิพากษาให้รับโทษจำคุก ทำให้จำเลยต้องเข้ามารับโทษจำคุกภายในเรือนจำหรือทัณฑสถาน ซึ่งจะตกเป็นผู้ต้องขังและจะต้องมีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และกฎกระทรวงที่ออกกระเปียบมาในกรณีที่ผู้ต้องขังเป็นหญิงมีครรภ์จะต้องมีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่อย่างไรก็ตามผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์สามารถขอลุเลาการบังคับโทษจำคุกได้ตามมาตรา 246 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งบัญญัติว่า “เมื่อจำเลย สามี ภริยา ญาติของจำเลย พนักงานอัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำหรือเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายจำคุกร้องขอ หรือเมื่อศาลเห็นสมควร ศาลมีอำนาจสั่งให้ขอลุเลาการบังคับโทษจำคุกไว้ก่อนจนกว่าเหตุอันควรขอลุเลาจะหมดไปในกรณีต่อไปนี้

- (1) เมื่อจำเลยวิกลจริต
- (2) เมื่อเกรงว่าจำเลยจะถึงอันตรายแก่ชีวิตถ้าต้องจำคุก
- (3) ถ้าจำเลยมีครรภ์
- (4) ถ้าจำเลยคลอดบุตรแล้วยังไม่ถึงสามปี และจำเลยต้องเลี้ยงดูบุตรนั้น

⁵¹ ณรงค์ ใจหาญ, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 พิมพ์ครั้งที่ 10(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2552), หน้า250.

⁵² หนังสือกรมราชทัณฑ์ มท. 0908/ว. 110 ลงวันที่ 28 ตุลาคม 2537 เรื่อง ทางปฏิบัติเกี่ยวกับผู้ต้องขังหญิงป่วย

ในระหว่างการทะเลาะการบังคับอยู่นั้น ศาลจะมีคำสั่งให้บุคคลดังกล่าวอยู่ในความควบคุมในสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำหรือสถานที่ที่กำหนดไว้ในหมายจำคุกก็ได้ และให้ศาลกำหนดให้เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจหน้าที่จัดการตามหมายนั้น เป็นผู้มีหน้าที่และรับผิดชอบในการดำเนินการตามคำสั่ง

ลักษณะของสถานที่อันควรตามวรรคสองให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งกำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งต้องกำหนดวิธีการควบคุมและบำบัดรักษาที่เหมาะสมกับสภาพของจำเลยและมาตรการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือเพื่อความปลอดภัยที่อาจเกิดขึ้นด้วย

เมื่อศาลมีคำสั่งตามวรรคหนึ่งแล้ว หากภายหลังจำเลยไม่ปฏิบัติตามวิธีการหรือมาตรการตามวรรคสามหรือพฤติการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป ให้ศาลมีอำนาจเปลี่ยนแปลงคำสั่งหรือให้ดำเนินการตามหมายจำคุกได้

ให้หักจำนวนวันที่จำเลยอยู่ในความควบคุมตามมาตรานี้ออกจากระยะเวลาจำคุกตามคำพิพากษา⁵³”

ทั้งนี้การทะเลาะการบังคับโทษตามมาตรา 246 สามารถกระทำได้เฉพาะโทษจำคุกเท่านั้น เพราะการทะเลาะการบังคับโทษ หมายถึง การที่เจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่บังคับตามคำพิพากษา ยังไม่บังคับโทษตามคำพิพากษาชั่วคราว เพราะมีเหตุตามที่กฎหมายกำหนดให้ทะเลาะการบังคับโทษได้ ซึ่งโทษที่จะสามารถทำการทะเลาะการบังคับโทษได้มี 2 ประเภท คือ โทษประหารชีวิต และโทษจำคุก⁵⁴ เท่านั้น กล่าวคือ

1 โทษประหารชีวิต จะมีการทะเลาะการบังคับโทษประหารชีวิตระหว่างรอผลการยื่นขอภัยโทษหรือกรณีที่จำเลยมีครรภ์หรือวิกลจริตก่อนประหารชีวิต ตามมาตรา 247, 248 , 262 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2 โทษจำคุก จะมีการทะเลาะการบังคับโทษจำคุกได้ เพราะเหตุจำเลยวิกลจริตหรือเกรงว่าจะมีอันตรายถึงชีวิตถ้ามีการจำคุก หรือจำเลยมีครรภ์ หรือจำเลยได้คลอดบุตรแล้วยังไม่ถึงสามปี และจำเลยต้องเลี้ยงดูบุตรนั้น

ส่วนโทษประเภทอื่นตามประมวลกฎหมายอาญาไม่สามารถทะเลาะการบังคับโทษได้ ดังนั้นตามมาตรา 246 ที่กำหนดว่า ถ้าจำเลยมีครรภ์สามารถขอทะเลาะการบังคับโทษได้ และในระหว่างการทะเลาะการบังคับอยู่นั้น ศาลจะมีคำสั่งให้อยู่ในความควบคุม ในสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำหรือสถานที่ที่กำหนดไว้ในหมายจำคุกก็ได้ โดยลักษณะของสถานที่อันควรให้เป็นไปตามที่กำหนดใน

⁵³ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2550, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 124 ตอนที่ 53ก, (วันที่ 12 กันยายน 2550), มาตรา 246.

⁵⁴ ณรงค์ ใจหาญ, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, หน้า 51.

กฎกระทรวง ซึ่งได้มีการประกาศกฎกระทรวงกำหนดสถานที่อื่นที่ใช้ในการขัง จำคุก หรือควบคุมผู้ต้องหาจำเลย หรือผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด พ.ศ. 2552 แล้ว

แต่อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีการประกาศกำหนดให้สถานที่ใดเป็นสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำ นอกจากกฎกระทรวงกำหนดสถานที่อื่นที่ใช้ในการขัง จำคุก หรือควบคุมผู้ต้องหาจำเลย หรือผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด พ.ศ. 2552 เพียงแต่กำหนดหลักเกณฑ์กว้างๆ ไว้ เพื่อเป็นแนวทางในการวางข้อกำหนดเท่านั้น ทำให้การบังคับใช้กฎหมายตามมาตรา 111 ไม่สามารถทำได้ตามเจตนารมณ์ของการแก้ไขกฎหมาย ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์และการใช้สถานที่อื่นในการจำคุกของต่างประเทศ เพื่อนำมาวิเคราะห์หาแนวทางในการกำหนดสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำสำหรับผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ที่ได้รับการดูแลสุขภาพบังคับโทษจำคุก

4.2 วิเคราะห์แนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ในประเทศไทย

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ มีกฎหมายและระเบียบที่แตกต่างจากการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง ซึ่งมีกฎหมายและระเบียบแตกต่างจากผู้ต้องขังชายอยู่แล้ว โดยต้องจัดให้มีการฝากครรภ์ และไปคลอดที่โรงพยาบาลภายนอกเรือนจำหรือทัณฑสถาน รวมถึงการปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้ต้องขังอื่นๆ ที่ยึดถือ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2479 กฎกระทรวงมหาดไทย ข้อบังคับระเบียบต่างๆ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 1955) และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 สาเหตุสำคัญที่ทำให้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์แตกต่างจากผู้ต้องขังกลุ่มอื่น เนื่องด้วยผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มผู้ต้องขังป่วยเจ็บอนุโลม ทำให้ต้องได้รับการดูแลรักษาพยาบาลอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง เพราะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและทางจิตใจ⁵⁵

4.2.1 หน่วยงานที่ดูแลผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์

ในระหว่างการดำเนินคดีอาญา ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องควบคุมตัวในระหว่างการสอบสวนหรือในระหว่างการพิจารณา หรือในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาให้บุคคลนั้นต้องรับโทษจำคุก บุคคลนั้นจะต้องถูกควบคุมในเรือนจำหรือทัณฑสถาน ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะเรียกว่า “ผู้ต้องขัง”

⁵⁵ จารุวรรณ ศรีวิสัย, “ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ : ศึกษาเฉพาะกรณีทัณฑสถานหญิงกลาง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารงานยุติธรรม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), หน้า 2-3.

โดยบุคคลเหล่านี้จะอยู่ในความควบคุมดูแลของกรมราชทัณฑ์ ทั้งนี้ผู้ต้องขังหญิงเมื่อได้ตรวจพบว่าตั้งครรภ์จะได้รับการปฏิบัติด้วยวิธีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ ซึ่งจะจัดให้อยู่ในส่วนของ การดูแลของแม่และเด็ก โดยมีแพทย์ผู้เชี่ยวชาญเข้ามาตรวจรักษาและดูแลสุขภาพเป็นพิเศษแตกต่าง จากผู้ต้องขังทั่วไป

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากประเทศไทยมีเรือนจำหรือทัณฑสถานหลายระดับอย่างทีกล่าวมาแล้วข้างต้น กล่าวคือ ผู้ต้องขังหญิงในทัณฑสถานหญิง ทัณฑสถานหญิงบำบัดพิเศษและในเรือนจำชาย ทำให้มาตรฐานในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ไม่ได้รับความเท่าเทียมกันในทุกเรือนจำ อีกทั้งในเรือนจำขนาดใหญ่หรือทัณฑสถานหญิงซึ่งมี “โครงการกำลังใจ” ซึ่งเป็นโครงการในพระราชดำริของพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ได้เข้าไปดูแลผู้ต้องขังการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์จะได้รับการดูแลที่ดีและมีการจัดสถานที่ในการอยู่อาศัยที่เป็นสัดส่วนและมีบริเวณเหมาะสม ในขณะที่เรือนจำขนาดเล็กลงมาการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์จะมีมาตรฐานที่ต่ำกว่า เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจและการขาดบุคลากรในการปฏิบัติงาน

ในประเทศอังกฤษทางกรมราชทัณฑ์จะจัดให้มี Mother and Baby Units (MBUs) ไว้เป็นหน่วยงานที่ดูแลผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์และเด็ก สิ่งที่หน่วยงาน Mother and Baby Units (MBUs) ได้คำนึงลำดับแรก คือ ประโยชน์สูงสุดสำหรับเด็ก โดยวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการที่สมบูรณ์ ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมและมีมาตรฐานเดียวกันกับเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูภายนอกเรือนจำ

ในประเทศสหรัฐอเมริกาในมลรัฐแคลิฟอร์เนีย กรมราชทัณฑ์ได้จัดให้มีการจัดตั้ง Prisoner Mother Facilities ซึ่งเป็นศูนย์ที่ดำเนินการรับผิดชอบเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังได้เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง โดยมีโครงการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่มีบุตร (Mother infant Program) โครงการนี้ได้วางรูปแบบให้มารดาได้อาศัยอยู่กับบุตร เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมารดากับบุตรและอนาคตที่ดี

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบหน่วยงานที่ดูแลผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์

ประเทศ	หน่วยงานที่ดูแลผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์
ประเทศไทย	กรมราชทัณฑ์ จัดให้มีหน่วยแม่และเด็ก ทั้งนี้ทัณฑสถานหญิงหรือเรือนจำบางแห่งได้มีหน่วยงาน “โครงการกำลังใจ” ดูแลซึ่งยังไม่สามารถเข้าถึงได้ทุกเรือนจำ
ประเทศอังกฤษ	กรมราชทัณฑ์ จัดให้มี Mother and Baby Units (MBUs)
ประเทศสหรัฐอเมริกา	กรมราชทัณฑ์ จัดให้มี Prisoner Mother Facilities และมีโครงการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่มีบุตร (Mother infant Program) ดูแลโดยเฉพาะ

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่า เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจในประเทศไทยทำให้กรมราชทัณฑ์ยังไม่สามารถมีหน่วยงานที่ดูแลผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ได้อย่างเท่าเทียมกันในทุกเรือนจำหรือทัณฑสถาน แต่ในขณะที่ประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น เป็นประเทศที่สภาพเศรษฐกิจที่ดีกว่า ประเทศไทยจึงสามารถที่จะมีหน่วยงานที่ดูแลอย่างทั่วถึงและมีมาตรฐานเท่าเทียมกัน

4.2.2 การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์

เรือนจำและทัณฑสถานเป็นที่สถานที่อยู่อาศัยของผู้ต้องขังจำนวนมาก ต้องมีให้บริการเกี่ยวกับอนามัยและสุขภาพ เพื่อรักษาไว้ซึ่งสุขภาพอนามัยอันสมบูรณ์ของผู้ต้องขัง นับเป็นความรับผิดชอบที่สำคัญ เนื่องจากผู้ต้องขังที่ถูกควบคุมตัวอยู่ส่วนมาก เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถเป็นอยู่ต่ำกว่าบุคคลธรรมดาเมื่อมาถูกควบคุมตัวรวมกัน ย่อมเป็นหนทางให้เกิดความเจ็บป่วยได้ง่าย ปัญหาสุขภาพอนามัย และโรคระบาดในเรือนจำจึงมีมากกว่าสังคมภายนอก⁵⁶ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ ซึ่งมีความต้องการและการดูแลเป็นพิเศษแตกต่างจากผู้ต้องขังทั่วไป

ในประเทศไทยตามกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 79 ให้ถือว่าผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์เป็นผู้เจ็บป่วยโดยอนุโลม⁵⁷ และในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 29 ได้บัญญัติว่า “ให้ผู้ต้องขังที่ป่วยเจ็บหรือเป็นหญิงมีครรภ์ได้รับการรักษาตามสมควร⁵⁸” ดังนั้นเมื่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ได้เข้ามาอยู่ในการควบคุมดูแลของทางเรือนจำหรือทัณฑสถานแล้ว จะต้องมีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์เป็นพิเศษแตกต่างจากผู้ต้องขังโดยทั่วไป

ในเรือนจำและทัณฑสถานจะมีแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ กล่าวคือ เมื่อรับตัวผู้ต้องขังหญิงไว้ในเรือนจำหรือทัณฑสถาน จะมีการตรวจสุขภาพและถ้าทราบว่ามี การตั้งครรภ์จะให้เจ้าหน้าที่พาไปฝากครรภ์และตรวจครรภ์ตามแพทย์นัดทุกราย ณ โรงพยาบาลหรือสถานอนามัยในท้องที่ที่เรือนจำนั้นตั้งอยู่และเมื่อครบกำหนดคลอดตามที่แพทย์กำหนดหรือใกล้จะคลอดให้นำตัวไปทำการคลอด ณ โรงพยาบาล หรือสถานอนามัยที่ได้รับฝากครรภ์นั้น

⁵⁶ กนกพร กนกนันทพงศ์, “ปัญหาและความต้องการของผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ กรณีศึกษา : ทัณฑสถานหญิงกลาง,” (สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรสังคมศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), หน้า 26.

⁵⁷ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 54, (วันที่ 26 เมษายน 2480), ข้อ 74.

⁵⁸ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 53, (วันที่ 29 พฤศจิกายน 2479), มาตรา 29.

อย่างไรก็ตาม ในทัณฑสถานหญิงที่มีความพร้อมต่อการดำเนินงานในโครงการกำลังใจ ในพระราชดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์จะได้รับการดูแลที่ดี และมีความพร้อมในด้านอาคารและสถานที่ ด้านสิ่งของที่ได้รับการบริจาคและได้รับการช่วยเหลือจากทุกภาคส่วน เนื่องจากสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันที่เป็นศูนย์รวมของประชาชนชาวไทย เมื่อพระองค์ท่านได้ทำการดำริที่จะช่วยเหลือและพัฒนาคุณภาพของชีวิตของผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดผู้ต้องขัง แต่เนื่องจากโครงการกำลังใจยังไม่ได้เข้าไปดำเนินการในทุกเรือนจำ ทำให้เรือนจำที่ไม่มีความพร้อมในด้านการดำเนินการ ยังไม่สามารถให้การดูแลผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์และเด็กติดผู้ต้องขังได้เท่าเทียมกับเรือนจำหรือทัณฑสถานหญิงที่อยู่ในโครงการกำลังใจ⁵⁹

ในประเทศอังกฤษการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์จะมีการกำหนดไว้ใน Prison Service Order (PSO) 4801 on Mother and Baby units ซึ่งมีหลักการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ ดังนี้

1 การดูแลผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ทั้งในระยะก่อนคลอดหรือหลังคลอดควรสนับสนุนการให้นมของมารดาเอง หากสามารถกระทำได้ในเรือนจำ

2 ผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์หรือผู้ต้องขังหญิงที่ไม่แข็งแรง ควรได้รับอาหารที่เหมาะสมตามเกณฑ์ของกระทรวงสาธารณสุข ในส่วนของเจ้าหน้าที่ควรคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์และพฤติกรรมของผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ขณะตั้งครรภ์และหลังคลอด เพราะฉะนั้นหน่วยงานจึงควรประเมินความเสี่ยงและฟังความเห็นของผู้ต้องขังหญิงรายนั้นด้วย⁶⁰

ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์จะถูกควบคุมตัวไว้ในเรือนจำจนใกล้ถึงกำหนดคลอด และจัดให้อยู่ในสถานที่พิเศษภายในเรือนจำ⁶¹ โดยจะมีการพาผู้ต้องขังไปฝากครรภ์และตรวจครรภ์ตามกำหนดที่แพทย์นัดในโรงพยาบาลของท้องถิ่นหรือที่คลินิกสูตินารีเวช มีการจัดเตรียมอาหารเฉพาะสำหรับผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ และการนำผู้ต้องขังออกไปคลอดที่โรงพยาบาลท้องถิ่นที่เรือนจำตั้งอยู่และมีการบริการดูแลหลังคลอดโดยโรงพยาบาลของท้องถิ่นด้วย

ในประเทศสหรัฐอเมริกาในมลรัฐแคลิฟอร์เนีย การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์เมื่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ได้เข้ามาสู่เรือนจำแล้ว ตามประมวลกฎหมายอาญาของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย (CALIFORNIA PENAL CODE) ได้มีการกำหนดว่า เมื่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ได้เข้ามาสู่เรือนจำจะต้องมีการดูแลสุขภาพตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำและปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ดังนี้

- 1 ได้รับอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการตามคำสั่งของแพทย์
- 2 ได้รับข้อมูลในการดูแลสุขภาพทั้งก่อนการคลอดและหลังคลอด

⁶⁰ HM Prison Service, [The Management of Mother and Baby Units](#)[online]

⁶¹ HM Prison Service, [women prisoners and young offenders](#)[online]

3 ได้รับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการคลอดและการอบรมดูแลเด็ก

4 ได้รับบริการทางการแพทย์ด้านทันตกรรม⁶²

ทั้งนี้เมื่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ครบกำหนดคลอด ให้เจ้าหน้าที่นำส่งตัวผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ไปคลอดที่โรงพยาบาลภายนอกเรือนจำ เพื่อวัตถุประสงค์ในการคลอดและคำนึงถึงความปลอดภัยในการคลอด โดยได้รับความช่วยเหลือจากรัฐในด้านการให้บริการทางการแพทย์และค่าใช้จ่ายในการคลอด

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์	ประเทศไทย	ประเทศอังกฤษ	ประเทศสหรัฐอเมริกา
การฝากครรภ์	มี	มี	มี
การคลอดบุตร	พาไปคลอดใน โรงพยาบาลนอก เรือนจำ	พาไปคลอดใน โรงพยาบาลนอก เรือนจำ	พาไปคลอดใน โรงพยาบาลนอก เรือนจำ
การจัดอาหารที่มีคุณค่าทาง โภชนาการ	มี ในเรือนจำหรือ ทัณฑสถานที่มี โครงการกำลังใจ	มี	มี
การดูแลทางการแพทย์	มี	มี	มี

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่าในประเทศไทยมีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์เช่นเดียวกับในประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา แต่อาจมีมาตรฐานที่แตกต่างกัน เพราะการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์จะต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก จึงจะสามารถทำให้มีการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันในทุกเรือนจำหรือทัณฑสถาน

4.2.3 การใช้เครื่องพันธนาการ

ในการบริหารงานเรือนจำอาจมีความจำเป็นต้องใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขัง เพื่อมิให้ผู้ต้องขังสามารถเคลื่อนไหวได้โดยง่าย ซึ่งเป็นการยับยั้งมิให้ผู้ต้องขังก่อการร้าย เช่น การหลบหนีหรือการทำความเสียหายให้เกิดแก่ทรัพย์สินและชีวิตของตนเองหรือผู้อื่น อย่างไรก็ตามการใช้เครื่องพันธนาการทำให้ผู้ต้องขังเสียเสรีภาพในการเคลื่อนไหว อันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน

⁶² California Penal Code sec. 3424

ดังนั้นการใช้จึงต้องมีความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง⁶³ ทั้งนี้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 14 ได้บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขัง เว้นแต่

- 1) เป็นบุคคลที่น่าจะทำอันตรายถึงแก่ชีวิต หรือร่างกายของตนเองหรือผู้อื่น
- 2) เป็นบุคคลวิกลจริต หรือจิตไม่สมประกอบ อันอาจเป็นอันตรายต่อผู้อื่น
- 3) เป็นบุคคลที่น่าจะพยายามหลบหนีการควบคุม
- 4) เมื่อถูกคุมตัวไปนอกเรือนจำ เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ควบคุมเห็นเป็นการสมควรที่จะต้องใช้เครื่องพันธนาการ

5) เมื่อรัฐมนตรีสั่งว่าเป็นการจำเป็นจะต้องใช้เครื่องพันธนาการ เนื่องจากสภาพของเรือนจำ หรือสภาพการณ์ของท้องถิ่น

ภายใต้บังคับอนุมาตรา (4) และ (5) แห่งมาตรานี้ ให้ปกติเป็นเจ้าหน้าที่มีอำนาจที่จะสั่งให้ใช้เครื่องพันธนาการแก่ผู้ต้องขังและที่จะเพิกถอนคำสั่งนั้น”⁶⁴

หากพิจารณาความตามมาตรานี้แล้ว จะเห็นว่าหลักการและเจตนารมณ์ที่แท้จริงของมาตรานี้ ไม่เพียงประสงค์ที่จะให้ใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขัง เนื่องจากคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคล เว้นแต่เป็นผู้ต้องขังที่น่าจะทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายของตนเองหรือผู้อื่น หรือเป็นบุคคลวิกลจริตหรือจิตไม่สมประกอบอันเป็นภัยอันตรายต่อบุคคลอื่น หรือเป็นบุคคลที่น่าจะพยายามหลบหนีเมื่อถูกควบคุมตัวออกนอกเรือนจำ⁶⁵ ดังนั้นการใช้เครื่องพันธนาการก็เพื่อการป้องกันเหตุร้ายสำคัญ 2 ประการเท่านั้น กล่าวคือ

- 1 ป้องกันผู้ต้องขังหลบหนี ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์
- 2 ป้องกันผู้ต้องขังจิตปกติหรือไม่ปกติก็ตาม เพื่อมิให้ทำการอันเป็นอันตรายต่อตนเองหรือผู้อื่น⁶⁶

ทั้งนี้ห้ามใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังอายุเกิน 60 ปีและผู้ต้องขังหญิง⁶⁷ ทำให้การใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังหญิงมีกรณีจึงไม่สามารถกระทำได้ และตามมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติได้กำหนดให้การใช้เครื่องพันธนาการนั้น ควรจะใช้เป็นวิธีสุดท้ายและใช้ใน

⁶³ วิสัย พุกกะวัน, คำอธิบายพระราชบัญญัติราชทัณฑ์, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, 2538), หน้า80.

⁶⁴ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 53, (วันที่ 29 พฤศจิกายน 2479), มาตรา 14.

⁶⁵ หนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ ยธ 0705/1978 ลงวันที่ 15 กันยายน 2552 เรื่อง การใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังในเรือนจำ/ทัณฑสถาน

⁶⁶ วิสัย พุกกะวัน, คำอธิบายพระราชบัญญัติราชทัณฑ์, หน้า81.

⁶⁷ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 54, (วันที่ 26 เมษายน 2480), ข้อ 29.

ช่วงเวลาที่ยาวที่สุดกับผู้ต้องขังทั้งหมด โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติและไม่ควรนำมาใช้เพื่อเป็นการลงโทษ อีกทั้งไม่อนุญาตให้ใช้เครื่องพันธนาการกับหญิงมีครรภ์⁶⁸

ดังนั้น จึงไม่มีการใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ เนื่องจากผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ จะไม่เป็นอันตรายต่อบุคคลอื่นและตนเองอยู่แล้ว เนื่องจากโดยสภาพร่างกายของหญิงมีครรภ์ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงจากการตั้งครรภ์ ที่ไม่เอื้อต่อการทำอันตรายและการหลบหนี รวมทั้งการใช้เครื่องพันธนาการ อาจจะทำให้เกิดการบาดเจ็บและอาจกระทบกระเทือนต่อทารกในครรภ์

4.2.4 การคุมขัง จำคุก จำเลยที่เป็นหญิงมีครรภ์ในสถานที่ยันคอรนอกจากเรือนจำ

เนื่องด้วยมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2550 ในมาตรา 246 ให้จำเลยที่เป็นหญิงมีครรภ์สามารถได้รับการดูแลการบังคับโทษจำคุกได้ โดยให้อยู่ในความควบคุมในสถานที่อันคอรนอกจากเรือนจำหรือสถานที่ที่กำหนดไว้ในหมายจำคุก ทั้งนี้สาระสำคัญ คือ ในระหว่างที่มีการดูแลการบังคับโทษจำคุก ให้ศาลสั่งให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจัดให้บุคคลดังกล่าว อยู่ในความควบคุมในสถานที่อันคอรนอกจากเรือนจำหรือสถานที่ที่กำหนดในหมายจำคุก ซึ่งลักษณะของสถานที่ดังกล่าวให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง⁶⁹ ซึ่งต่อมาก็ได้มีการออกกฎกระทรวงกำหนดสถานที่อื่นที่ใช้ในการขัง จำคุก หรือควบคุมผู้ต้องหาจำเลย หรือผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษา ถึงที่สุด พ.ศ. 2552 โดยได้มีการให้คำนิยามของสถานที่ วิธีการควบคุม มาตรการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นและการบำบัดรักษาไว้ โดยจะต้องมีการออกประกาศที่ปลัดกระทรวงยุติธรรมกำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา แต่การกำหนดหลักเกณฑ์ในกฎกระทรวงฉบับนี้เป็นในลักษณะกว้างๆ และขณะนี้ยังไม่มีประกาศของปลัดกระทรวงยุติธรรมออกมา ทำให้การบังคับใช้กฎหมายยังไม่สามารถกระทำได้ตามเจตนารมณ์ของการแก้ไข จึงต้องมีการศึกษาเพื่อที่จะกำหนดสถานที่อันคอรนอกจากเรือนจำ ในการดูแลการบังคับโทษจำคุกของจำเลยที่เป็นหญิงมีครรภ์ให้ชัดเจน ในประเด็นที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

⁶⁸ สำนักงานสหประชาชาติว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรม, คู่มือการจัดการและการกำหนดนโยบายในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดหญิง(กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการในพระดำริ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา, 2555), หน้า77.

⁶⁹ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ...)พ.ศ.(วิธีการขังหรือจำคุก และการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่เป็นหญิงมีครรภ์)(กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2550), หน้า2.

4.2.4.1 สถานที่อันควรนอกจากเรือนจำ

เนื่องจากมาตรา 246 วรรคสาม ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้กำหนดลักษณะของสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำ โดยให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวงและต้องกำหนดวิธีการควบคุมและบำบัดรักษาที่เหมาะสมกับสภาพของจำเลย และมาตรการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นด้วย ดังนั้นการที่จะทราบว่าลักษณะของสถานที่จะเป็นเช่นไร จะต้องศึกษากฎกระทรวงที่ออกโดยอาศัยอำนาจของพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2550 คือ กฎกระทรวงกำหนดสถานที่อื่นที่ใช้ในการขัง จำคุก หรือควบคุมผู้ต้องหา จำเลย หรือ ผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด พ.ศ.2552 ข้อ 1 ซึ่งได้ให้คำนิยามของ “สถานที่ขัง” หมายความว่า สถานที่อื่นนอกจากสถานที่ตำรวจหรือสถานที่ควบคุมผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวน เรือนจำ หรือสถานที่ที่กำหนดไว้ในหมายจำคุก ที่ตั้งขึ้นเพื่อใช้ขังผู้ต้องหาหรือจำเลย จำคุกผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด หรือควบคุมจำเลยที่ได้รับทุเลาการบังคับให้จำคุก โดยอาจเป็นสถานที่ของราชการหรือของเอกชน”⁷⁰

ทั้งนี้ ในกฎกระทรวงฯ ข้อ 3 ได้มีการกำหนดลักษณะของสถานที่ขังว่า

- 1) ต้องมีอาณาเขตที่แน่นอนและสามารถตรวจสอบการเข้าออกของบุคคลได้
- 2) ต้องมีอาคารสถานที่ที่มั่นคง แข็งแรง และมีอุปกรณ์เพียงพอที่จะควบคุมดูแลบุคคลให้อยู่ในสถานที่นั้น
- 3) ต้องมีช่องทางเข้าออกเท่าที่จำเป็นและจัดให้มีระบบการรักษาความปลอดภัยที่เหมาะสม⁷¹

ในปัจจุบันทางกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดแนวทางการแก้ไขการใช้สถานที่ในการทุเลาการบังคับโทษจำคุกสำหรับผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งเป็นหญิงมีครรภ์ โดยแยกไปอยู่ในแดนพยาบาลและได้กำหนดให้มีการควบคุมตัวไว้ในโรงพยาบาลหรือสถานที่อื่นๆ ที่สะดวกได้ เมื่อพิจารณาแล้วเห็นได้ว่าการควบคุมตัวผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์นั้น จะไม่เข้มงวดและมีกฎหมายระเบียบเคร่งครัดมากเหมือนผู้ต้องขังทั่วไป เนื่องจากผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์เป็นกลุ่มบุคคล ซึ่งลักษณะทางด้านกายภาพไม่สามารถก่อความเสียหายหรือการจลาจลร้ายแรงได้

ประกอบกับก่อนมีการแก้ไขมาตรา 246 ได้มีคดีอาญาหมายเลขแดงที่ 72/2514 ซึ่งเป็นกรณีการควบคุมจำเลยซึ่งเป็นหญิงมีครรภ์ในกรณีที่ศาลสั่งให้ทุเลาการบังคับโทษจำคุกไว้ก่อนและได้มี

⁷⁰ กฎกระทรวงกำหนดสถานที่อื่นใช้ในการขัง จำคุก หรือควบคุมผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด พ.ศ. 2552, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 126 ตอนที่ 78ก, (วันที่ 15 ตุลาคม 2552), ข้อ 1.

⁷¹ กฎกระทรวงกำหนดสถานที่อื่นใช้ในการขัง จำคุก หรือควบคุมผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด พ.ศ. 2552, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 126 ตอนที่ 78ก, (วันที่ 15 ตุลาคม 2552), ข้อ 3.

การอนุญาตให้ทุเลาการบังคับโทษ โดยได้กำหนดให้อยู่ในความควบคุมของสถานที่อันควร⁷² กล่าวคือ จากหนังสือของสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาภาค 8 ศาลจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ 220/2514 ลงวันที่ 2 มิถุนายน 2514

เรื่อง การควบคุมจำเลยที่เป็นหญิงมีครรภ์ในกรณีศาลสั่งให้ทุเลาการบังคับให้จำคุกไว้ก่อน

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัดระนอง

การที่ศาลจังหวัดระนองได้สั่งให้ทุเลาการบังคับให้จำคุกนาง..... จำเลยซึ่งเป็นหญิงมีครรภ์ ในคดีอาญาหมายเลขแดงที่ 72/2514 ไว้ก่อน โดยให้พักดีเรือนจำจังหวัดระนองจัดให้จำเลยอยู่ใน สถานที่อันควร ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 246 และพักดีจังหวัดระนองเห็นว่าการปฏิบัติตามคำสั่งศาลเป็นภาระแก่พักดีเรือนจำและมีปัญหาข้อขัดแย้งหลายประการ จึงได้มาหารือ กับข้าพเจ้าเพื่อถือปฏิบัติเมื่อมีกรณีเช่นนี้เกิดขึ้นในโอกาสต่อไป

พิจารณาแล้วเห็นว่าศาลควรสั่งให้ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือนายอำเภอ หรือผู้กำกับการตำรวจ หรือผู้บังคับกองสถานีตำรวจประจำท้องที่ เป็นผู้ควบคุม เพราะบุคคลดังกล่าวเป็นพนักงาน ฝ่ายปกครองหรือตำรวจตามกฎหมาย และมีอำนาจหน้าที่กว้างขวาง สามารถที่จะส่งตัวหญิงมีครรภ์ ไปควบคุมไว้ที่โรงพยาบาลหรือสถานที่อื่นๆ ที่สะดวกได้ จึงได้หารือไปยังกระทรวงยุติธรรม ซึ่งได้พิจารณาและเห็นชอบแล้ว⁷³

เมื่อพิจารณาแล้วจากหนังสือดังกล่าวแล้ว มีประเด็นที่ต้องพิจารณา คือ การใช้สถานที่อันควรนอกจากเรือนจำ ซึ่งมีการหารือให้ควบคุมไว้ที่โรงพยาบาลหรือสถานที่อื่นๆ ที่สะดวกในการควบคุม ในประเด็นนี้จึงต้องวิเคราะห์หาสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำของต่างประเทศ เพื่อนำมาพิจารณาสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำตามมาตรา 246 ทั้งนี้การกำหนดว่าสถานที่อันควร นอกจากเรือนจำสำหรับการทุเลาการบังคับโทษจำคุกของจำเลยที่เป็นหญิงมีครรภ์นั้น ควรนำเอา สถานที่อื่นนอกจากเรือนจำของประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกาที่ได้ศึกษามาแล้วข้างต้น มาประกอบการวิเคราะห์โดยเลือกสถานที่ที่เหมาะสมกับบุคคลประเภทนี้ แต่อย่างไรแล้วก็ต้องมีการปรับปรุงเพื่อให้เข้ากับลักษณะพิเศษของหญิงมีครรภ์ด้วย

สถานที่อื่นนอกจากเรือนจำในประเทศอังกฤษ ผู้วิจัยพิจารณาแล้วว่าที่ควรนำมาเป็นแนวทาง คือ สถานที่ที่สำนักงานคุมประพฤติแห่งชาติกำหนดให้อาศัยอยู่ (National Probation Service Approved Premise) หรือเรียกว่า Hostels ซึ่งเป็นสถานที่ที่สำนักงานคุมประพฤติได้มีการกำหนด

⁷² พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2550, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 124 ตอนที่ 53ก, (วันที่ 12 กันยายน 2550), มาตรา 246.

⁷³ หนังสือของสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาภาค 8 ศาลจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ 220/2514 ลงวันที่ 2 มิถุนายน 2514 เรื่อง การควบคุมจำเลยซึ่งเป็นหญิงมีครรภ์ในกรณีศาลสั่งให้ทุเลาการบังคับให้จำคุกไว้ก่อน

มาตรฐานเอาไว้ โดยเป็นสถานที่ที่เพิ่มระดับของการควบคุมดูแลและผู้กระทำความผิดจะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกรมคุมประพฤติ (Probation Service) และต้องมีการปฏิบัติตามข้อกำหนดของสถานที่อย่างเคร่งครัด อีกทั้งต้องมีมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ โดยผู้กระทำความผิดจะต้องถูกควบคุมดูแลตลอด 24 ชั่วโมง โดยเจ้าหน้าที่ที่กำหนด ซึ่งไม่จำกัดว่าเป็นผู้กระทำความผิดชายหรือหญิงหรือกระทำความผิดประเภทใด ถือว่าเป็นมาตรการได้มาตรฐานและปลอดภัยที่สุด จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการป้องกันความปลอดภัยของสาธารณะ (The public protection process)

ส่วนสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำในประเทศสหรัฐอเมริกา คือ ศูนย์แก้ไขผู้กระทำความผิดในชุมชน (Residential Community Corrections Facilities) หรือเรียกว่า RCCFs เป็นมาตรการลงโทษระดับกลาง ซึ่งมีลักษณะของการควบคุมดูแลมากกว่าการคุมประพฤติแบบปกติและการพักการลงโทษ โดยหลักการนี้ การควบคุมผู้กระทำความผิด หมายถึง การนำตัวผู้กระทำความผิดที่ศาลสั่งให้เข้ามารับมาตรการควบคุม โดยใช้ศูนย์ควบคุมผู้กระทำความผิดควบคุมผู้กระทำความผิดให้อยู่อาศัยในสถานที่ที่จัดเตรียมไว้ในรูปแบบต่างๆ แต่ต้องไม่ใช่เรือนจำ ขอบเขตทั่วไปของโครงสร้างหรือรูปแบบลักษณะตลอดจนหลักเกณฑ์ต่างๆ สามารถกำหนดได้ แต่เนื่องด้วยเป็นมาตรการที่มีความหลากหลายในรูปแบบของมาตรการ ทำให้ไม่สามารถกำหนดหลักเกณฑ์บางประการได้ เช่น ขนาด, การดำเนินงานของ RCCFs หรือรูปแบบโปรแกรมที่ใช้แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด โดยรูปแบบของโปรแกรมจะต้องพิจารณาจากลักษณะ เพศ อายุของผู้กระทำความผิดที่อยู่ภายใน RCCFs

จากการศึกษานี้ ทำให้สามารถกำหนดแนวทางในการกำหนดสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำสำหรับจำเลยหรือผู้ต้องหาที่เป็นหญิงมีครรภ์ที่ได้รับการดูแลการบังคับโทษจำคุก คือ อาจใช้สถานที่ขนาดเล็กในการควบคุมแต่ควรมีความมั่นคง แข็งแรง และมีอุปกรณ์ในการควบคุมดูแลที่เหมาะสมและมีการกำหนดอาณาเขตชัดเจน ซึ่งสามารถตรวจสอบการเข้าออกของบุคคลได้ ต้องมีช่องทางเข้าออกเท่าที่จำเป็นและจัดให้มีระบบรักษาความปลอดภัยที่เหมาะสม อีกทั้งควรจัดให้มีโปรแกรมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและมีการจัดบริการทางการแพทย์ที่สอดคล้องกับลักษณะผู้ต้องขังที่เป็นหญิงมีครรภ์

ในเบื้องต้นสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำนั้น อาจใช้สถานที่ เช่น สถานพยาบาลของกรมราชทัณฑ์ หรือสถานกักกันคนต่างด้าว หรือบ้านกึ่งวิถี หรือสถานพินิจไปพลางก่อน ซึ่งสถานที่ประเภทนี้จะมีมาตรการป้องกันการหลบหนีและมีเวรยามถือว่ามีความปลอดภัยมากกว่าการที่ให้บ้านเป็นสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำ โดยอาจมีการแก้ไขให้สอดคล้องกับลักษณะและความต้องการของผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ รวมทั้งให้มีการประกาศตามกฎกระทรวงกำหนดสถานที่อื่นที่ใช้ในการขังจำคุก หรือควบคุมผู้ต้องหา จำเลยหรือผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด พ.ศ. 2552 ที่ปลัดกระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้ชัดเจน เพื่อให้ศาลสามารถใช้

อำนาจสั่งให้ทุเลาการบังคับให้จำคุกได้อย่างชัดเจนและทำให้กระบวนการบังคับใช้กฎหมายเป็นไปตามหลักเกณฑ์และเจตนารมณ์ของกฎหมายอย่างแท้จริง

ในโอกาสการกำหนดสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำที่เหมาะสมต่อการทุเลาการบังคับโทษจำคุกตามมาตรา 246 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ควรดำเนินการตามสำนักงานศาลยุติธรรมภาค ซึ่งมี 9 ภาค ตามเขตอำนาจของศาล กล่าวคือ

ภาค 1 กรุงเทพมหานคร

ภาค 2 ชลบุรี

ภาค 3 นครราชสีมา

ภาค 4 ขอนแก่น

ภาค 5 เชียงใหม่

ภาค 6 พิษณุโลก

ภาค 7 นครปฐม

ภาค 8 สุราษฎร์ธานี

ภาค 9 สงขลา

โดยอาจมีการจัดสร้างสถานที่ใหม่ และมีการประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้ชัดเจน หากพิจารณาถึงในแง่ความคุ้มค่าในการใช้งบประมาณ เพื่อจัดสร้างสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำ ในการควบคุมจำเลยหรือผู้ต้องหาที่ขอทุเลาการบังคับโทษจำคุก ถือว่ามีความคุ้มค่ามาก เนื่องจากจำเลยหรือผู้ต้องหาที่เป็นหญิงมีครรภ์เป็นบุคคลที่ไม่สมควรถูกควบคุมไว้ในเรือนจำหรือทัณฑสถาน และต้องคำนึงถึงประโยชน์ของเด็กเป็นสำคัญด้วย เนื่องจากเด็กมีไข้ผู้กระทำความผิดไม่สมควรได้รับการลงโทษจากการกระทำความผิดของมารดา

อย่างไรก็ตามการดำเนินการสร้างสถานที่ดังกล่าวโดยทางรัฐบาล อาจจะต้องเสียงบประมาณเป็นจำนวนมาก ซึ่งไม่สอดคล้องกับจำนวนผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ โดยอาจนำแนวคิดของการสร้างเรือนจำเอกชนมาใช้ได้ การให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจการเรือนจำ ซึ่งเป็นทางเลือกประการหนึ่ง ทำให้ภาครัฐสามารถบรรเทาหรือแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการราชทัณฑ์และจำนวนผู้ต้องขังล้นเรือนจำ ซึ่งในต่างประเทศมีการดำเนินกิจการเรือนจำเอกชนมาเป็นเวลานานแล้ว โดยมีวัตถุประสงค์เป็นการแก้ไขปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ ลดค่าใช้จ่ายของรัฐบาล และให้ประสิทธิภาพในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

ถ้าในกรณีที่ผู้ต้องขังที่ได้รับการทุเลาการบังคับโทษจำคุกแล้ว ซึ่งต้องอยู่ในสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำตามที่ผู้วิจยได้เสนอไว้ กล่าวคือ ให้มีสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำประจำทั้ง 9 ภาคของศาลหรือในเรือนจำเอกชน แต่เมื่อผู้ต้องขังอ้างเหตุว่าสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำนั้น

ยากต่อการติดต่อกับครอบครัว ให้ศาลใช้สถานที่ที่กำหนดตามหมายจำคุกได้อีกกรณีตามมาตรา 246 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

อย่างไรก็ตามการลงโทษจำคุกในระยะสั้น อาจส่งผลร้ายแก่ผู้กระทำความผิดที่สามารถแก้ไขได้ เพราะการจำคุกอาจทำให้ผู้ต้องขังหมดโอกาสหลายอย่าง และกระทบกระเทือนต่อการดำเนินชีวิตในสังคมตลอดไป⁷⁴ จึงควรมานำมาตรการอื่นมาใช้กับผู้กระทำความผิดแทน เช่น การปล่อยชั่วคราว หรือการจำคุกในวันหยุด⁷⁵ มาใช้แทน เพื่อให้สอดคล้องกับข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (United Nations Rules the Treatment of Women prisoners and non-custodial Measures for Women offenders) ในข้อ 64 ที่กำหนดว่า “ต้องสนับสนุนการใช้โทษที่มีใช้การจำคุกแก่หญิงมีครรภ์และหญิงที่มีบุตรวัยเพียงเมื่อเป็นไปได้และเหมาะสม โดยพิจารณาใช้โทษจำคุกเมื่อเป็นความผิดร้ายแรงหรือรุนแรง หรือเมื่อหญิงนั้นแสดงลักษณะที่เป็นภัยอันตรายต่อเนื่อง และหลังจากคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กแล้วเท่านั้น ทั้งต้องแน่ใจว่าได้มีการเตรียมการที่เหมาะสมแล้วเพื่อการดูแลเด็กดังกล่าว” โดยตามข้อกำหนดนี้มีวิเคราะหว่า เรือนจำไม่ได้ออกแบบสำหรับผู้หญิงตั้งครรภ์และหญิงที่มีบุตรผู้เยาว์ ความพยายามทุกอย่างจำเป็นต้องกระทำเพื่อให้หญิงนั้นอยู่นอกเรือนจำ โดยคำนึงถึงความรุนแรงของความผิดที่กระทำและความเสี่ยงของผู้กระทำความผิดต่อสาธารณชน การที่ตระหนักถึงเรื่องนี้ทำให้การประชุมใหญ่สหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดครั้งที่ 8 (Eighth UN Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders) กำหนดว่า “การใช้การจองจำกับผู้กระทำความผิดบางประเภท เช่น หญิงตั้งครรภ์ หรือมารดาที่มีบุตรเป็นทารกหรือเด็กเล็ก ควรจะจำกัด และพยายามพิเศษควรกระทำเพื่อหลีกเลี่ยงการใช้การจองจำที่ยืดยาวให้เป็นมาตรการสำหรับบุคคลประเภทนี้”⁷⁶

4.2.4.2 เจ็อนเวลาในการให้ความคุ้มครอง

เหตุในการนำสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำมาใช้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 246 ให้บุคคลต่อไปนี้สามารถทุเลาการบังคับโทษได้ กล่าวคือ

- 1) เมื่อจำเลยวิกลจริตหรือ
- 2) เมื่อเกรงว่าจำเลยจะถึงอันตรายแก่ชีวิตถ้าต้องจำคุกหรือ

⁷⁴ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, “การลงทัณฑ์สุดสัปดาห์,” ดูเฉพาะ. ปีที่ 36 เล่มที่ 6 (พฤศจิกายน-ธันวาคม 2538): 53

⁷⁵ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, “จำคุกผ่อนส่ง,” วารสารนิติศาสตร์. ปีที่ 14 ฉบับที่ 4 (ธันวาคม 2527): 28-36.

⁷⁶ กระทรวงยุติธรรม, ศาลกับกระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง, หน้า94.

3) ถ้าจำเลยมีครรภ์

4) หรือถ้าจำเลยคลอดบุตรแล้วยังไม่ถึง 3 ปี และจำเลยต้องเลี้ยงดูบุตรนั้น

เมื่อจำเลยเข้าเงื่อนไขว่ามีเหตุสามารถทุเลาการบังคับโทษจำคุกได้ โดยควบคุมจำเลยไว้ในสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำหรือสถานที่ที่ได้กำหนดไว้ในหมายจำคุก กล่าวคือ เมื่อจำเลยในคดีได้เข้าเหตุข้อใดข้อหนึ่งใน 4 กรณี เมื่อศาลเห็นสมควรสามารถสั่งทุเลาการบังคับคดีบุคคลเหล่านี้ได้ ซึ่งในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ศึกษาเฉพาะจำเลยซึ่งเป็นหญิงมีครรภ์เท่านั้น

จากการศึกษาในบทที่ผ่านมาทำให้ทราบว่าลักษณะของหญิงมีครรภ์นั้น ส่วนมากจะทราบว่ามีการตั้งครรภ์เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายหรือประจำเดือนไม่มาตามกำหนดจึงมีการตรวจการตั้งครรภ์ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพจะเริ่มตอนอายุครรภ์ประมาณ 3 เดือนขึ้นไปจนถึงครบกำหนดคลอด ดังนั้นเงื่อนไขในการคุ้มครองควรเริ่มต้นตั้งแต่ได้ทราบว่ามีการตั้งครรภ์ เนื่องจากเมื่อผู้ต้องขังได้เข้ามาในเรือนจำจะมีกระบวนการรับตัวผู้ต้องขัง ซึ่งจะมีการตรวจสุขภาพร่างกายของผู้ต้องขังรวมทั้งตรวจการตั้งครรภ์ในผู้ต้องขังหญิงและควรสิ้นสุดลงเมื่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ได้ยุติการตั้งครรภ์ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่มีการคลอดบุตรหรือการแท้งบุตร

โดยมีคำพิพากษาฎีกาที่ 6589/2547 ได้วินิจฉัยว่า จำเลยยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งอนุญาตทุเลาการบังคับให้จำคุกตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 246(3) (4) เนื่องจากจำเลยมีครรภ์แต่เจ็ดเดือนขึ้นไป และจำเลยคลอดบุตรแล้วยังไม่ถึงเดือน แต่ปรากฏว่าระหว่างการพิจารณาของศาลอุทธรณ์ภาค 7 จำเลยคลอดบุตรก่อนศาลอุทธรณ์ภาค 7 ทำคำพิพากษา เหตุอันควรทุเลาจึงหมดไปแล้วตามมาตรา 246 วรรคหนึ่ง กรณีไม่มีเหตุที่จะต้องวินิจฉัยฎีกาของจำเลยในปัญหาที่ว่า มีเหตุตามมาตรา 246(3) (4) ตามคำร้องของจำเลยจริงหรือไม่ เพราะไม่เป็นประโยชน์แก่การพิจารณา เนื่องจากไม่ทำให้ผลคดีเปลี่ยนแปลง⁷⁷

ดังนั้นเงื่อนไขในการให้ความคุ้มครองแก่หญิงมีครรภ์ ควรกำหนดว่า “เงื่อนไขในการให้ความคุ้มครองเริ่มเมื่อผู้ต้องขังได้ทราบการตั้งครรภ์ของตนจนกระทั่งมีการยุติการตั้งครรภ์” โดยการให้ความคุ้มครองคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพของผู้ต้องขังเป็นสำคัญ

ทั้งนี้ในการพิจารณาด้านเงื่อนไขมีประเด็นที่ต้องออกกฎหมายเพื่อกำหนดความชัดเจนอีกประเด็น กล่าวคือ ในคำพิพากษาฎีกาที่ 1092/2482 ได้พิพากษาว่า “ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ศาลจะทุเลาการบังคับก่อนหรือหลังบังคับคดีก็ได้” ซึ่งในคำพิพากษาฎีกาที่ย่อยาว ได้วินิจฉัยตอนหนึ่งว่า “ตามมาตรา 246 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะว่า ศาลจะมีอำนาจสั่งทุเลาการบังคับได้ต่อเมื่อก่อนบังคับคดี มาตรา 246 ใช้คำว่า “ศาลมีอำนาจสั่งให้

⁷⁷ วิเชียร ดิเรกอุดมศักดิ์, วิ.อาญาพิสดาร เล่ม 2 (ฉบับปรับปรุงใหม่ ปี 2553)(กรุงเทพมหานคร: แสงจันทร์ การพิมพ์, 2553), หน้า452.

ทุเลาการบังคับคดีให้จำคุกไว้ จนกว่าเหตุอันควรทุเลาจะหมดไป” ต้องหมายความว่า ก่อนหรือหลังการบังคับ ศาลก็ยังมีอำนาจสั่งให้ทุเลาการบังคับคดีได้”

อีกทั้ง ตอนท้ายได้วินิจฉัยว่า “มิได้บัญญัติว่า การทุเลาการบังคับตามมาตรานี้ ต้องเป็นกรณีก่อนการบังคับคดี แต่เมื่อตรวจมาตรา 248 เข้าด้วย จะเห็นได้ชัดว่า ศาลจะทุเลาการบังคับก่อนหรือภายหลังบังคับคดีก็ได้”

ดังนั้น ควรนำมาตรา 246 มาใช้ในชั้นสอบสวน หรือในระหว่างการไต่สวนมูลฟ้อง หรือในระหว่างการพิจารณาของศาลด้วย ตามคำพิพากษาฎีกาที่ 1092/2482 เนื่องจากการดำเนินคดีทางอาญาใช้ระยะเวลาาน ถ้าให้นำมาใช้แค่หลังจากมีคำพิพากษาแล้วเท่านั้น จะทำให้การแก้ไขกฎหมายไม่สามารถบรรลุเจตนารมณ์ในการแก้ไขกฎหมายได้อย่างชัดเจน และสอดคล้องกับกฎกระทรวง กำหนดสถานที่ที่ใช้ในการขัง จำคุกหรือควบคุมผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด พ.ศ. 2552 ซึ่งรวมผู้ต้องหา จำเลยหรือผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด

4.2.4.3 ผู้ควบคุมดูแลสถานที่

ในกฎกระทรวงกำหนดสถานที่ที่ใช้ในการขัง จำคุกหรือควบคุมผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด พ.ศ. 2552 ได้ให้นิยามของ “ผู้ดูแลสถานที่ขัง” หมายความว่า ผู้ซึ่งศาลมีคำสั่งแต่งตั้งให้อำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแล และรับผิดชอบผู้ถูกขัง โดยอาจเป็นเจ้าพนักงานในสังกัดกระทรวงยุติธรรมหรือหน่วยงานอื่นของรัฐ

จากนิยามจะเห็นได้ว่า ผู้ดูแลสถานที่ขังตามบทนิยามนี้จะต้องเป็นผู้ที่ศาลมีคำสั่งแต่งตั้งเท่านั้น ในการปฏิบัติงานของผู้ดูแลสถานที่ขังตามสภาพแล้ว ไม่สามารถทำได้คนเดียวทั้งหมด จึงกำหนดให้สามารถส่งการหรือมอบอำนาจได้ โดยการให้ผู้ดูแลสถานที่ขังมีอำนาจในการแต่งตั้งผู้ปฏิบัติงานในสถานที่ขังได้แต่ทั้งนี้ความรับผิดชอบจะยังอยู่ที่ผู้ดูแลสถานที่ขังซึ่งผู้ดูแลสถานที่ขังมีอำนาจและหน้าที่ต่างๆ ตามที่ปรากฏในกฎกระทรวงดังกล่าว โดยให้อำนาจและหน้าที่ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง⁷⁸ ดังกล่าว ดังนี้

- 1 ผู้ดูแลสถานที่ขังมีหน้าที่จัดให้ผู้ถูกขังได้รับการรักษาเมื่อเจ็บป่วย
- 2 ผู้ดูแลสถานที่ขังมีอำนาจนำตัวผู้ถูกขังไปรักษาพยาบาลนอกสถานที่ขังได้
- 3 ผู้ดูแลสถานที่ขังมีหน้าที่รายงานข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้ถูกขังต่อศาล
- 4 ผู้ดูแลสถานที่ขังมีอำนาจย้ายผู้ถูกขังไปยังสถานที่อื่นได้ชั่วคราวในกรณีมีเหตุฉุกเฉินอันอาจเป็นอันตรายต่อชีวิตหรือความปลอดภัยของผู้ถูกขังและไม่อาจขออนุญาตต่อศาลที่มีคำสั่งได้

⁷⁸ ภาคผนวก ข.

5 ผู้ดูแลหน้าที่ในการสอบถามผู้ถูกขังเรื่องการเจ็บป่วยหรือความผิดปกติ และในกรณีจำเป็นต้องนำส่งโรงพยาบาลที่ใกล้เคียง

6 ผู้ดูแลหน้าที่จัดให้มีการดูแลที่เหมาะสมกับสภาพของผู้ถูกขังซึ่งเป็นหญิงมีครรภ์และที่เพิ่งคลอดบุตร

7 ผู้ดูแลหน้าที่จัดให้ผู้ถูกขังซึ่งเป็นหญิงมีครรภ์และที่เพิ่งคลอดบุตรอายุยังไม่ถึง 3 ปีอยู่ร่วมกันและเลี้ยงดูบุตรของตนได้ตามความเหมาะสม

ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่า การบังคับโทษให้เป็นไปตามคำพิพากษาเป็นหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ ซึ่งเป็นหน่วยงานลำดับสุดท้ายในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งทำหน้าที่หลักในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดตามคำพิพากษาของศาลหรือกฎหมายอื่นใดซึ่งบัญญัติให้อ่านางไว้ และมีความพร้อมทั้งด้านความรู้ ความเชี่ยวชาญในทางทัณฑวิทยา รวมทั้งมีความพร้อมทางด้านบุคลากร แต่ทั้งนี้อาจต้องมีการเพิ่มเติมบุคลากรในการทำงานให้เหมาะสมและได้มาตรฐานตามที่กำหนด

ทั้งนี้ ในประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น การควบคุมดูแลผู้ต้องขังก็เป็นหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์เช่นกัน โดยจัดตั้งหน่วยงานที่เหมาะสมในการควบคุมดูแลให้สอดคล้องคล้อยกับลักษณะของผู้ต้องขัง

ปัญหาในทางปฏิบัติที่ยังไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายมาตรา 246 ได้ กล่าวคือ ไม่สามารถกำหนดสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำได้นั้น นอกจากปัญหาในเรื่องสถานที่แล้วยังพบปัญหาสำคัญในทางปฏิบัติ กล่าวคือ เมื่อมีการหลบหนีใครจะเป็นผู้รับผิดชอบ อย่างที่กล่าวในข้างต้นว่าเป็นหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ในการดูแลรับผิดชอบสถานที่อื่นควรนอกจากเรือนจำ เมื่อผู้ที่อยู่ในระหว่างการคุมขังหลุดพ้นจากการคุมขังไป ควรนำมาตรา 204 และ 205 ในประมวลกฎหมายอาญามาปรับใช้ กล่าวคือ

(1) ในกรณีที่เจ้าพนักงาน ผู้มีหน้าที่ควบคุมดูแลผู้ที่ต้องคุมขังตามอำนาจศาล ของพนักงานสอบสวนหรือของเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา กระทำด้วยประการใดๆ ให้ผู้ที่อยู่ในระหว่างการคุมขังหลุดพ้นจากการคุมขังไป ให้มีความผิดโดยอาจให้มีความผิดเพิ่มมากขึ้น โดยพิจารณาจากการกระทำของผู้ควบคุมประกอบกับฐานความผิดของผู้ต้องขังเป็นสำคัญ

(2) เมื่อมีการหลบหนีเกิดขึ้นความรับผิดชอบของผู้ควบคุมคงต้องดูที่เจตนา เนื่องจากหลักการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาของบุคคลนั้น มาตรา 59 แห่งประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติไว้โดยชัดเจนว่า “บุคคลจะมีความรับผิดชอบทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำโดยเจตนา...” ทำให้ “การกระทำโดยเจตนา” เป็นองค์ประกอบภายในที่สำคัญ ซึ่งต้องใช้วินิจฉัยในความรับผิดชอบทางอาญาของบุคคลเสมอ⁷⁹ ซึ่งในกรณีที่ผู้ควบคุมดูแลนั้น สามารถพิสูจน์การกระทำของตนได้ว่า ไม่ใช่การกระทำโดยเจตนาหรือ

⁷⁹ ปารีณา ศรีวนิชย์, “มาตรา 57 แห่งประมวลกฎหมายอาญา,” ใน 8 ปี คณบดีนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2552), หน้า 84-88.

ได้กระทำโดยประมาท ผู้ควบคุมดูแลก็ต้องรับผิดชอบ เพราะขาดองค์ประกอบของความผิดฐานทำให้ผู้ที่อยู่ในระหว่างการคุมขังหลุดพ้นจากการคุมขัง

ทั้งนี้ มาตรา 204 และมาตรา 205 ของประมวลกฎหมายอาญา ได้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 46 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลใดได้รับมอบหมายโดยข้อสัญญาให้กระทำการงานของเรือนจำ และได้รับผู้ต้องขังไว้ในความควบคุมเพื่อทำกรานั้น กระทำการให้ผู้ต้องขังหลบหนีไปโดยเจตนาหรือประมาท ให้ถือว่ามีความผิดตามมาตรา 168 และ 169 แห่งกฎหมายลักษณะอาญา แล้วแต่กรณี”

4.2.4.4 มาตรการป้องกันการหลบหนี

การควบคุมเพื่อมิให้ผู้ต้องขังหลบหนีนับเป็นภารกิจที่สำคัญของกรมราชทัณฑ์ เพราะหากมีการหลบหนีเกิดขึ้นเมื่อใดก็จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อหลายฝ่าย ทั้งด้านความสงบสุขและสวัสดิภาพของสังคมที่จะได้รับความกระทบกระเทือนจากอันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากการหลบหนีของผู้ต้องขัง อีกทั้งยังเป็นการทำลายความยุติธรรมของบ้านเมือง เนื่องจากผู้กระทำความผิดมิได้ถูกลงโทษครบตามกำหนดและทางหน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องดำเนินการจับกุมตัวผู้ต้องขังที่หลบหนีและที่สำคัญที่สุด คือ การทำลายความเชื่อมั่นของประชาชนต่อกรมราชทัณฑ์ว่าไว้ประสิทธิภาพในการปฏิบัติการควบคุมผู้ต้องขัง⁸⁰

ทั้งนี้ ระบบการควบคุม หมายถึง ความสัมพันธ์ของมาตรการต่างๆ ของทางเรือนจำที่ใช้ในการป้องกันการหลบหนีของผู้ต้องขัง และทำให้กิจกรรมต่างๆ ในเรือนจำดำเนินไปได้ด้วยดี ระบบควบคุมจึงมีขอบเขตที่กว้างขวาง คลอบคลุมถึงกิจกรรมต่างๆ ภายในเรือนจำ และภายนอกเรือนจำที่เจ้าพนักงานเรือนจำจะต้องปฏิบัติ นับแต่เริ่มนำผู้ต้องขังออกจากเรือนนอนตอนเช้า การตรวจนับการจัดหมวดหมู่ผู้ต้องขัง การตรวจค้น การตรวจตราอยู่เวรยามไปจนกระทั่งนำผู้ต้องขังเข้าเรือนนอนในเวลาเย็น และนำผู้ต้องขังออกในวันใหม่ ดังนั้นการควบคุมผู้ต้องขังมิให้หลบหนีจึงเป็นเรื่องสำคัญ เพราะหากมีการหลบหนีเกิดขึ้นเมื่อใดก็จะก่อให้เกิดผลเสียหายต่อหลายฝ่าย⁸¹

อย่างที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้น หญิงมีครรภ์ถือว่าเป็นผู้ป่วยตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ถือว่าเป็นผู้ต้องขังที่มีความเสี่ยงด้านความมั่นคงปลอดภัยต่ำ โดยบ่อยครั้งที่เรือนจำประเภทนี้จะมีการดำเนินงานโดยผู้คุมที่ปราศจากอาวุธ และมีโครงสร้างสถานที่โดยปราศกำแพงหรือรั้ว เนื่องจาก

⁸⁰ นที จิตสว่าง, หลักทัณฑ์วิทยา : หลักการวิเคราะห์ระบบงานราชทัณฑ์, หน้า 49.

⁸¹ กนกพร กนกนันทพงศ์, “ปัญหาและความต้องการของผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ กรณีศึกษา : ทัณฑสถานหญิงกลาง,” (สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดอกหลักสูตรสังคมศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), หน้า 19.

ผู้ต้องขังได้รับความไว้วางใจว่าเป็นบุคคลที่ไม่มีพฤติกรรมที่รุนแรง และได้รับโทษจำคุกเป็นระยะเวลาสั้น โดยภายในเรือนจำจะอนุญาตให้ผู้ต้องขังมีอิสรภาพในการเคลื่อนไหวและการตัดสินใจด้วยตนเอง มากที่สุด ในขณะที่เจ้าหน้าที่เรือนจำยังคงปฏิบัติหน้าที่ในการควบคุมผู้ต้องขังเพื่อป้องกันการหลบหนี⁸²

ทั้งนี้กฎกระทรวงฯ ได้บัญญัติมาตรการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นไว้ กล่าวคือ

- 1 การตรวจสอบความถูกต้องของตัวผู้ถูกขัง
- 2 การจัดแยกผู้ถูกขังตามความเหมาะสม
- 3 การทำทะเบียนและสมุดประจำตัวผู้ถูกขัง

เพื่อเป็นหลักการที่จะนำมาใช้ในขั้นการรับตัวผู้ถูกขังเข้ามายังสถานที่ขัง ซึ่งในเรือนจำก็มีวิธีการดังกล่าวปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 เพียงแต่ในเรือนจำหลักการปฏิบัติในวิธีการต่างๆ เหล่านี้จะเข้มงวดและมีขั้นตอนที่ละเอียดมากกว่านี้

ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเทศอังกฤษ พบว่าสถานที่ที่สำนักงานคุมประพฤติแห่งชาติกำหนดให้อาศัยอยู่ (National Probation Service Approved Premise) หรือเรียกว่า Hostels ให้เป็นแนวทางในการกำหนดสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำสำหรับผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์นั้น ต้องมีการปฏิบัติตามข้อกำหนดของสถานที่อย่างเคร่งครัดและมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ โดยจะต้องถูกควบคุมดูแลตลอด 24 ชั่วโมง โดยเจ้าหน้าที่ที่กำหนด

ส่วนในประเทศสหรัฐอเมริกา คือ ศูนย์แก้ไขผู้กระทำผิดในชุมชน (Residential Community Corrections Facilities) หรือเรียกว่า RCCFs ซึ่งมีลักษณะของการควบคุมดูแลมากกว่าการคุมประพฤติแบบปกติและการพักการลงโทษ โดยใช้ศูนย์ควบคุมผู้กระทำผิดควบคุมผู้กระทำผิด แต่เนื่องด้วยเป็นมาตรการที่มีความหลากหลายในรูปแบบของมาตรการขึ้นอยู่กับรูปแบบโปรแกรมที่ใช้แก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่า มาตรการป้องกันการหลบหนีจะต้องมีการควบคุมดูแลตลอด 24 ชั่วโมง โดยเจ้าหน้าที่ที่กำหนดและต้องคำนึงถึงลักษณะของผู้กระทำผิดเป็นสำคัญ เพราะถ้าผู้กระทำผิดอยู่ในประเภทควบคุมต่ำ แต่ใช้ระดับความควบคุมในระดับความมั่นคงสูง อาจทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณในการใช้มาตรการป้องกันการหลบหนีสูงโดยใช้เหตุ ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่า หญิงมีครรภ์ซึ่งตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ถือเป็นผู้ป่วย มีความเสี่ยงด้านความมั่นคงปลอดภัยต่ำ

⁸² มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรม สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช หน่วยที่ 8-15(กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์ ,2552), หน้า12-20.

มาตรการป้องกันการหลบหนีจึงไม่ควรเคร่งครัดมาก ควรให้อิสระภาพในการอยู่อาศัย แต่เมื่อเป็นผู้กระทำความผิดจำต้องมีมาตรการในการควบคุมด้วย

ผู้วิจัยเห็นว่าควรในมาตรการป้องกันการหลบหนีสำหรับหญิงมีครรภ์ในการควบคุมตัวในสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำ ดังนี้

- 1 ควรมีการจัดทำระบบฐานข้อมูลหรือทะเบียนประวัติอาชญากรให้มีมาตรฐาน และ
- 2 ควรมีการกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนเงื่อนไขการอยู่ในสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำ
- 3 ควรให้มีการตรวจสอบความถูกต้องของผู้ต้องขังและจัดทำทะเบียนและสมุดประจำตัวผู้ต้องขัง
- 4 ควรให้มีการจัดเวรยามรักษาการณ์ เพื่อควบคุมดูแล โดยอาจมีการผลัดเวรยามตามความเหมาะสมระหว่างแปดชั่วโมงถึงสิบสองชั่วโมง และกำหนดเวลาผลัดเปลี่ยนให้ชัดเจน
- 5 ควรให้มีคันตู้เก็บของของผู้ต้องขังหรือสถานที่ ซึ่งอาจมีการชุกซ่อนสิ่งของต้องห้ามควรให้มีกำหนดระยะเวลาในการเยี่ยมหรือติดต่อผู้ต้องขัง

อย่างไรก็ตาม อาจมีการเพิ่มระดับมาตรการป้องกันการหลบหนีให้สูงขึ้นหรือลดน้อยลงก็ได้ตามพฤติการณ์ที่อาจเกิดขึ้นและควรกำหนดบทลงโทษในการฝ่าฝืนเงื่อนไขการอยู่ในสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำ

4.2.4.5 การฝ่าฝืนเงื่อนไขการอยู่ในสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำ

เมื่อศาลมีคำสั่งให้ทุเลาการบังคับโทษจำคุกแล้ว หากภายหลังจำเลยไม่ปฏิบัติตามวิธีการหรือมาตรการหรือพฤติการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป ให้ศาลมีอำนาจเปลี่ยนแปลงคำสั่ง หรือให้ดำเนินการตามหมายจำคุกได้ กล่าวคือ ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ทุเลาการบังคับให้จำคุกไว้ก่อนจนกว่าเหตุอันควรจะหมดไปโดยควบคุมไว้ในสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำแล้ว ต่อมาภายหลังจำเลยที่ได้รับการทุเลาโทษจำคุกไม่ปฏิบัติตามวิธีการควบคุมและมาตรการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นซึ่งกำหนดไว้ในกฎกระทรวงฯ หรือพฤติการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป ให้ศาลมีอำนาจเปลี่ยนแปลงคำสั่งหรือให้ดำเนินการตามหมายจำคุกได้

คำว่า “พฤติการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป” เป็นกรณีที่ให้มีการตีความหมายได้อย่างกว้างกว่าข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้กระทำความผิด โดยต้องการให้มุ่งหมายถึงข้อเท็จจริงต่างๆ อันเป็นสภาพแวดล้อมที่ได้เปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น หากมีกรณีที่ไม่เหมาะสมต่างๆ เกิดขึ้นหรือมีความไม่ปลอดภัยเกิดขึ้น ซึ่งเป็นพฤติการณ์อันเป็นส่วนอื่นนอกเหนือจากพฤติกรรมของจำเลย คือ เป็นพฤติกรรมแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ในส่วนการไม่ปฏิบัติตามวิธีการควบคุมและมาตรการเพื่อป้องกัน

การหลบหนี หรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นซึ่งได้ถูกกำหนดไว้ในกฎกระทรวงนั้น ซึ่งหากมีการฝ่าฝืนเงื่อนไขการอยู่ในสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำ ให้ศาลมีการเปลี่ยนแปลงคำสั่งหรือดำเนินการตามหมายจำคุกเท่ากับว่าผู้นั้นต้องกลับไปปรับโทษในเรือนจำ

ในประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา หากว่ามีการฝ่าฝืนเงื่อนไขการอยู่ในสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำจะส่งตัวกลับเข้าเรือนจำทันที

อย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้น หญิงมีครรภ์ถือว่าเป็นผู้ป่วยและต้องการการดูแลเป็นพิเศษแตกต่างจากผู้ต้องขังทั่วไป ซึ่งการให้โทษจำคุกก็เพราะเหตุแห่งการตั้งครรภ์ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของเด็กเป็นสำคัญและตัวหญิงในด้านทางกายภาพและจิตใจ การที่จะส่งตัวกลับเข้าเรือนจำจึงไม่เหมาะสม ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ควรใช้การคาดโทษก่อนถ้ายังมีการฝ่าฝืนเงื่อนไขการอยู่ในสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำควรให้มีการเพิ่มโทษเหมือนเช่นในประมวลกฎหมายอาญาในฐานะไม่หลบจำ เพราะผู้ต้องขังได้เข้ามาอยู่ในสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำเพราะมีเหตุแห่งการขอทุเลาเท่านั้น เมื่อหมดเหตุเหล่านั้นก็จะถูกส่งตัวกลับเข้าเรือนจำหรือทัณฑสถานเช่นเดิม

จากการศึกษาอาจกล่าวได้ว่าลักษณะของสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำหรือสถานที่ที่กำหนดไว้ในหมายจำคุกตามมาตรา 246 ที่ปรากฏอยู่ในกฎกระทรวงกำหนดสถานที่อื่นที่ใช้ในการขังจำคุก หรือควบคุมผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด พ.ศ.2552 ในชื่อที่เรียกว่า “สถานที่ขัง” นั้น เป็นสถานที่ที่มีลักษณะใช้จำกัดเสรีภาพของผู้ถูกขัง โดยผู้ดูแลสถานที่ขังจะเป็นผู้มีอำนาจและหน้าที่ในการใช้มาตรการควบคุมตัวต่างๆ ตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง เพื่อให้ยังคงมีตัวผู้ถูกขังไว้ในสถานที่ขัง ทั้งนี้สถานที่ขังนี้มีลักษณะเป็นสถานที่ที่จำกัดเสรีภาพเหมือนเรือนจำในแง่ที่ว่าจะไม่เปิดโอกาสให้ผู้ถูกขังออกมาภายนอกสถานที่ดังกล่าวได้ แต่มีส่วนต่างกับเรือนจำในแง่ที่ว่าสถานที่ขังจะมีมาตรการการควบคุมตัวผู้ถูกขังที่ไม่เข้มงวดและเคร่งครัดเหมือนอย่างในเรือนจำ ซึ่งมาตรการควบคุมตัวต่างๆ นี้ถูกกำหนดไว้ในรูปแบบของวิธีการควบคุมและมาตรการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

บทสรุป

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ดีต้องมีมาตรการที่ให้หลักประกันและความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการในทุกขั้นตอน และได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม ต้องไม่ให้อุทธรณ์กระเทือนเกินสมควร มิใช่ด้วยเหตุผลในทางมนุษยธรรมเท่านั้น แต่ประเด็นสำคัญ คือ เป็นการสร้างหลักประกันสำหรับประชาชนว่า รัฐในฐานะผู้อำนวยความสะดวกยุติธรรมได้ทำหน้าที่ด้วยความถูกต้องและเป็นธรรม ไม่ใช่อำนาจในทางมิชอบ องค์กรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาต้องประสานหลักการที่สำคัญในการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนให้สอดคล้องกับหลักการปฏิบัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและเข้ากับกระบวนการบังคับใช้กฎหมาย

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังมีการพิจารณาที่มีความแตกต่างกันไปตามยุคสมัย การถูกควบคุมทำให้ผู้ต้องขังถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพในด้านต่างๆ เช่น เครื่องอุปโภคบริโภคและการบริการ การจำกัดทางด้านความสัมพันธ์ทางเพศ การจำกัดด้านเสรีภาพ ด้านความปลอดภัยและสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจตามที่ Grasham M. Sykes นักทฤษฎีวิทยาได้กล่าวว่า “เป็นความเจ็บปวดที่ถูกจองจำ” (the pain of imprisonment) ผู้ต้องขังแม้จะถูกควบคุมเพื่อลงโทษตามการกระทำความผิดที่ได้กระทำลง แต่ก็มีสิทธิที่จะพึงได้มีชีวิตอยู่อาศัยและได้รับการกระทำตามสิทธิพื้นฐานของมนุษย์ซึ่งมีอยู่ โดยไม่ถูกทรมานหรือได้รับการปฏิบัติต่อหรือการลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม รวมทั้งการได้รับการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย ซึ่งมีการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังบางประเภทไว้เป็นพิเศษ โดยเฉพาะตามลักษณะทางกายภาพ เช่น เด็ก หญิงมีครรภ์ คนชรา คนพิการ ซึ่งในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ศึกษาการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ในระหว่างการดำเนินคดีอาญาว่าพึงได้รับการปฏิบัติไว้เป็นกรณีพิเศษกว่าผู้ต้องขังทั่วไป

จากการศึกษาของผู้วิจัยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สามารถสรุปสาระสำคัญ ได้ดังนี้

1 การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ของข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners 1955) ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (United Nations Rules the Treatment of Women prisoners and non-custodial Measures for Women offenders) รวมทั้งของประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศไทย ได้มีการพยายามที่จะกำหนดให้มีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ให้แตกต่างจากผู้ต้องขังทั่วไป

เนื่องจากสภาพร่างกายและจิตใจ อย่างเช่นในประเทศไทยให้ถือว่าเป็นผู้ป่วยเจ็บโดยอนุโลมและให้ได้รับการพยาบาลตามสมควร แต่ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันอยู่ที่ฐานะทางเศรษฐกิจและการมีส่วนร่วมของประชาชน พร้อมด้วยสภาพสังคม วัฒนธรรม สิทธิ เสรีภาพ ซึ่งจะส่งผลต่อการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ของแต่ละประเทศ

อย่างไรก็ตาม ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ไม่ได้รับการเอาใจใส่อย่างเพียงพอ ในหลายประเทศส่วนใหญ่มีการบริการทางด้านสุขภาพในเรือนจำและเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ ความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาความเจ็บป่วยร้ายแรงอาจมีจำกัด โดยทั่วไปเกิดจากความแออัดในเรือนจำและสุขอนามัยไม่ดี โดยเฉพาะความต้องการอาหารของผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์อาจไม่เพียงพอต่อความต้องการด้านโภชนาการและอาจไม่ได้รับการดูแลอย่างเหมาะสมจากเจ้าหน้าที่

2 ในประเทศไทยได้มีการให้จำเลยที่เป็นหญิงมีครรภ์สามารถขอลาออกชั่วคราวได้ ตามมาตรา 246 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยได้ให้มีการควบคุมไว้ในสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำหรือสถานที่ที่กำหนดในหมายจำคุก และได้มีการประกาศกฎกระทรวงกำหนดสถานที่อันควร แต่เนื่องจากปัจจุบันยังไม่มีประกาศของปลัดกระทรวงยุติธรรม เพื่อกำหนดสถานที่ดังกล่าว ทางกรมราชทัณฑ์จึงได้มีแนวทางการแก้ไขปัญหาคดีการขอลาออกชั่วคราวของผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ โดยการแยกขังไว้ในแดนพยาบาล ซึ่งเป็นการแก้ไขเบื้องต้นเท่านั้น เป็นเหตุให้ผู้วิจัยต้องศึกษาการใช้สถานที่อื่นในการจำคุกของประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อนำมาวิเคราะห์หาแนวทางการกำหนดสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำของประเทศไทยสำหรับผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ โดยวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์และมาตรการทางกฎหมายต่างๆ

2.1 การกำหนดว่าสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำสำหรับการขอลาออกชั่วคราวของผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์นั้น ควรนำเอาสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำของประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกาที่ได้ศึกษามาแล้วข้างต้น มาประกอบการวิเคราะห์โดยเลือกสถานที่ที่เหมาะสมกับบุคคลประเภทนี้ แต่อย่างไรแล้วก็ต้องมีการปรับปรุงเพื่อให้เข้ากับลักษณะพิเศษของผู้ต้องขังด้วย ซึ่งสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำในประเทศอังกฤษ คือ สถานที่ที่สำนักงานคุมประพฤติแห่งชาติกำหนดให้อาศัยอยู่ (National Probation Service Approved Premise) หรือเรียกว่า Hostels ส่วนประเทศสหรัฐอเมริกา คือ ศูนย์แก้ไขผู้กระทำผิดในชุมชน (Residential Community Corrections Facilities) หรือเรียกว่า RCCFs

ทั้งนี้สถานที่อันควรนอกจากเรือนจำของประเทศไทยสำหรับจำเลยหรือผู้ต้องหาที่เป็นหญิงมีครรภ์ที่ได้รับการขอลาออกชั่วคราว อาจใช้สถานที่ขนาดเล็กในการควบคุม แต่ควรมีความมั่นคง แข็งแรง และมีอุปกรณ์ในการควบคุมดูแลที่เหมาะสม มีการกำหนดอาณาเขตชัดเจนและสามารถตรวจสอบการเข้าออกของบุคคลได้ โดยต้องมีช่องทางเข้าออกเท่าที่จำเป็นและจัดให้มีระบบ

การรักษาความปลอดภัยที่เหมาะสม อีกทั้งควรจัดให้มีโปรแกรมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และมีการจัดบริการทางการแพทย์ที่สอดคล้องกับลักษณะผู้ต้องขังที่เป็นหญิงมีครรภ์

2.2 เจ็อนเวลาในการให้ความคุ้มครอง กล่าวคือ โดยทั่วไปเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายหรือประจำเดือนไม่มาตามกำหนดจึงมีการตรวจการตั้งครรภ์ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพจะเริ่มตอนอายุครรภ์ประมาณ 3 เดือนขึ้นไปจนถึงครบกำหนดคลอด ดังนั้นเจ็อนเวลาในการคุ้มครองควรเริ่มต้นตั้งแต่ได้ทราบว่ามี การตั้งครรภ์ และควรสิ้นสุดลงเมื่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ได้ยุติการตั้งครรภ์ ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่มีการคลอดบุตรหรือการแท้งบุตร

2.3 ผู้ควบคุมดูแลสถานที่ ควรเป็นหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ ซึ่งเป็นหน่วยงานสุดท้ายในกระบวนการยุติธรรม และมีความพร้อมทั้งด้านความรู้ ความเชี่ยวชาญในทางทัณฑวิทยา รวมทั้งมีความพร้อมทางด้านบุคลากร แต่ทั้งนี้อาจจะต้องเพิ่มเติมบุคลากรในการทำงานให้เหมาะสมและได้มาตรฐานตามที่กำหนด โดยจัดตั้งหน่วยงานที่เหมาะสมในการควบคุมดูแลให้สอดคล้องคล้องกับลักษณะของผู้ต้องขัง

2.4 มาตรการป้องกันการหลบหนี จะต้องมีการควบคุมตลอด 24 ชั่วโมงโดยเจ้าหน้าที่ที่กำหนดและต้องคำนึงถึงลักษณะของผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญ ดังนั้นมาตรการป้องกันการหลบหนีสำหรับหญิงมีครรภ์ในการควบคุมตัวในสถานที่อื่นครวนอกจากเรือนจำ กล่าวคือ

2.4.1 ควรมีการจัดทำระบบฐานข้อมูลหรือทะเบียนประวัติอาชญากรให้มีมาตรฐาน และควรมีการกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนเจ็อนใจ

2.4.2 ควรให้มีการตรวจสอบความถูกต้องของผู้ต้องขังและจัดทำทะเบียนและสมุดประจำตัวผู้ต้องขัง

2.4.3 ควรให้มีการจัดเวรยามรักษาการณ์ เพื่อควบคุมดูแล โดยอาจมีการผลัดเวรยามตามความเหมาะสมระหว่างแปดชั่วโมงถึงสิบสองชั่วโมง และกำหนดเวลาผลัดเปลี่ยนให้ชัดเจน

2.4.4 ควรให้มีการค้นตู้เก็บของของผู้ต้องขังหรือสถานที่ซึ่งอาจซุกซ่อนสิ่งของต้องห้ามได้

2.4.5 ควรให้มีการกำหนดระยะเวลาในการเยี่ยมหรือติดต่อผู้ต้องขัง

แต่ทั้งนี้อาจมีการเพิ่มระดับมาตรการป้องกันการหลบหนีให้สูงขึ้นหรือลดน้อยลงก็ได้ตามพฤติการณ์ที่อาจเกิดขึ้นและควรกำหนดบทลงโทษในการฝ่าฝืนเจ็อนใจการอยู่ในสถานที่อื่นครวนอกจากเรือนจำ

2.5 การฝ่าฝืนเจ็อนใจการอยู่ในสถานที่อื่นครวนอกจากเรือนจำ หากมีการฝ่าฝืนควรใช้การคาดโทษก่อน ถ้ายังมีการฝ่าฝืนเจ็อนใจในการอยู่ในสถานที่อื่นครวนอกจากเรือนจำอีกควรให้มีการเพิ่มโทษเหมือนเช่นในประมวลกฎหมายอาญาในฐานไม่หลบจำ เพราะผู้ต้องขังได้เข้ามา

อยู่ในสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำเพราะมีเหตุแห่งการขู่คุกคามการบังคับโทษเท่านั้น เมื่อหมดเหตุเหล่านั้นก็จะถูกส่งตัวกลับเข้าเรือนจำหรือทัณฑสถานเช่นเดิม

ข้อเสนอแนะ

1 กรณีมาตรา 246 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น อยู่ในภาค 6 การบังคับตามคำพิพากษาและค่าธรรมเนียม หมวด 1 การบังคับตามคำพิพากษาก็ตาม แต่เนื่องจากมีฎีกาที่ 1092/2482 ได้พิพากษาว่า ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ศาลจะขู่คุกคามการบังคับก่อนหรือหลังบังคับคดีก็ได้

ทั้งนี้ในคำพิพากษาฎีกาที่ย่อยยาว ได้วินิจฉัยตอนหนึ่งว่า “ตามมาตรา 246 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะว่า ศาลจะมีอำนาจสั่งขู่คุกคามการบังคับได้ต่อเมื่อก่อนบังคับคดี มาตรา 246 ใช้คำว่า “ศาลมีอำนาจสั่งให้ขู่คุกคามการบังคับคดีให้จำคุกไว้ จนกว่าเหตุอันควรขู่คุกคามจะหมดไป” ต้องหมายความว่า ก่อนหรือหลังการบังคับ ศาลก็ยังมีอำนาจสั่งให้ขู่คุกคามการบังคับคดีได้”

อีกทั้งตอนท้ายได้วินิจฉัยว่า “มิได้บัญญัติว่า การขู่คุกคามการบังคับตามมาตรา 246 ต้องเป็นกรณีก่อนการบังคับคดี แต่เมื่อตรวจดูมาตรา 248 เข้าด้วย จะเห็นได้ชัดว่า ศาลจะขู่คุกคามการบังคับก่อนหรือภายหลังบังคับคดีก็ได้”

ดังนั้นควรแก้ไขกฎหมายให้เกิดความชัดเจนตามคำพิพากษาฎีกาที่ 1092/2482 โดยนำมาตรา 246 มาใช้ในชั้นสอบสวน หรือในระหว่างการไต่สวนมูลฟ้อง หรือในระหว่างการพิจารณาของศาลด้วย เนื่องจากการดำเนินคดีทางอาญาใช้ระยะเวลาอันนาน ถ้าให้นำมาใช้แค่หลังจากมีคำพิพากษาแล้วเท่านั้น จะทำให้การแก้ไขกฎหมายไม่สามารถบรรลุเจตนารมณ์ในการแก้ไขกฎหมายได้อย่างชัดเจน และสอดคล้องกับกฎกระทรวงกำหนดสถานที่ที่ใช้ในการขัง จำคุกหรือควบคุมผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด พ.ศ. 2552 ซึ่งรวมผู้ต้องหา จำเลยหรือผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด

2 ในกรณีของผู้ควบคุมดูแลสถานที่นั้น ให้เป็นหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ในการดูแลความรับผิดชอบในการทำให้ผู้ที่อยู่ในระหว่างการคุมขังหลุดพ้นจากการคุมขังไป ควรนำมาตรา 204 และ 205 ในประมวลกฎหมายอาญามาปรับใช้ กล่าวคือ

2.1 ในกรณีที่เจ้าพนักงาน ผู้มีหน้าที่ควบคุมดูแลผู้ที่ต้องคุมขังตามอำนาจศาลของพนักงานสอบสวนหรือของเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา กระทำด้วยประการใดๆ ให้ผู้ที่อยู่ในระหว่างการคุมขังหลุดพ้นจากการคุมขังไป ให้มีความผิดโดยอาจให้มีความผิดเพิ่มมากขึ้นโดยพิจารณาการกระทำของผู้ควบคุมประกอบกับฐานความผิดของผู้ต้องขังเป็นสำคัญ

2.2 เมื่อมีการหลบหนีเกิดขึ้นความรับผิดชอบของผู้ควบคุมต้องดูที่เจตนา เนื่องจากหลักการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาของบุคคลนั้น มาตรา 59 แห่งประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติไว้โดยชัดเจนว่า “บุคคลจะมีความรับผิดชอบทางอาญาก็ต่อเมื่อได้กระทำโดยเจตนา...” ทำให้ “การกระทำโดยเจตนา” เป็นองค์ประกอบภายในที่สำคัญ ซึ่งต้องใช้วินิจฉัยในความรับผิดชอบทางอาญาของบุคคลเสมอ ทั้งนี้ในกรณีที่ผู้ควบคุมดูแลนั้น สามารถพิสูจน์การกระทำของตนได้ว่า ไม่ใช่การกระทำโดยเจตนาหรือได้กระทำโดยประมาท ผู้ควบคุมดูแลก็ต้องรับผิดชอบ เพราะขาดองค์ประกอบของความผิดฐานทำให้ผู้ที่อยู่ในระหว่างการคุมขังหลุดพ้นจากการคุมขัง

ทั้งนี้มาตรา 204 และมาตรา 205 ของประมวลกฎหมายอาญา ได้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 มาตรา 46 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลใดได้รับมอบหมายโดยข้อสัญญาให้กระทำการงานของเรือนจำ และได้รับผู้ต้องขังไว้ในความควบคุมเพื่อทำการนั้น กระทำการให้ผู้ต้องขังหลบหนีไปโดยเจตนาหรือประมาท ให้ถือว่ามีความผิดตามมาตรา 168 และ 169 แห่งกฎหมายลักษณะอาญา แล้วแต่กรณี”

3 ในกรณีการจำคุกในระยะสั้นหรือในกรณีที่ผู้กระทำความผิดไม่ได้มีพฤติกรรมเป็นอาชญากรหรือกระทำผิดติดนิสัย อาจปฏิบัติตามหลักของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และมาตรการอื่นได้ 2 กรณี กล่าวคือ

3.1 ให้มีการปล่อยตัวชั่วคราวในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นหญิงมีครรภ์เป็นหลัก เพราะในการดำเนินคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะสามารถพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดตามกฎหมาย เพื่อให้รัฐได้ลดงบประมาณที่เกิดขึ้นจากการควบคุมตัวผู้กระทำความผิด แต่อย่างไรก็ตามต้องมีเงื่อนไขในการปล่อยตัวชั่วคราวประกอบด้วย ตามหลักของเรื่องปล่อยชั่วคราวในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

3.2 อาจใช้กรณีการจำคุกวันหยุดแทน กล่าวคือ ให้ผู้กระทำความผิดมารายงานตัวเพื่อให้เจ้าพนักงานสอบถาม แนะนำ และให้ความช่วยเหลือตามที่เห็นสมควร และเพื่อให้ละเว้นการคบหาสมาคมหรือประพฤติดนที่นำไปสู่การกระทำความผิดเช่นเดียวกันอีก

เพราะการลงโทษจำคุกในระยะสั้น อาจส่งผลร้ายแก่ผู้กระทำความผิดที่สามารถแก้ไขได้ เพราะการจำคุกอาจทำให้ผู้ต้องขังหมดโอกาสหลายอย่าง และกระทบกระเทือนต่อการดำเนินชีวิตในสังคมตลอดไป จึงควรนำมาตรการอื่นมาใช้กับผู้กระทำความผิดแทน เช่น การปล่อยชั่วคราว หรือการจำคุกในวันหยุดมาใช้แทน เพื่อให้สอดคล้องกับข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (United Nations Rules the Treatment of Women prisoners and non-custodial Measures for Women offenders) ในข้อ 64 ที่กำหนดว่า “ต้องสนับสนุนการใช้โทษที่มีใช้การจำคุกแก่หญิงมีครรภ์และหญิงที่มีบุตรวัยพึ่งพิงเมื่อเป็นไปได้และเหมาะสม โดยพิจารณาใช้โทษจำคุกเมื่อเป็นความผิดร้ายแรง

หรือรุนแรง หรือเมื่อหญิงนั้นแสดงลักษณะที่เป็นภัยอันตรายต่อเนื่อง และหลังจากคำนิ่งถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กแล้วเท่านั้น ทั้งต้องแน่ใจว่าได้มีการเตรียมการที่เหมาะสมแล้วเพื่อการดูแลเด็กดังกล่าว” โดยตามข้อกำหนดนี้มีวิเคราะหว่า เรือนจำไม่ได้ออกแบบสำหรับผู้หญิงตั้งครรภ์และหญิงที่มีบุตรผู้เยาว์ ความพยายามทุกอย่างจำเป็นต้องกระทำเพื่อให้หญิงนั้นอยู่นอกเรือนจำ โดยคำนึงถึงความรุนแรงของความผิดที่กระทำและความเสี่ยงของผู้กระทำความผิดต่อสาธารณชน การที่ตระหนักถึงเรื่องนี้ทำให้การประชุมใหญ่สหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดครั้งที่ 8 (Eighth UN Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders) กำหนดว่า “การใช้การจองจำกับผู้กระทำความผิดบางประเภท เช่น หญิงตั้งครรภ์ หรือมารดาที่มีบุตรเป็นทารกหรือเด็กเล็ก ควรจะจำกัด และพยายามพิเศษควรกระทำเพื่อหลีกเลี่ยงการใช้การจองจำที่ยืดยาวให้เป็นมาตรการสำหรับบุคคลประเภทนี้”

4 เนื่องจากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้มีการบังคับใช้มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ประกอบกับสภาพการณ์ในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลง รวมทั้งมีการแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นหญิงมีครรภ์ ดังนั้นควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมในเรื่องการปฏิบัติและสิทธิต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ รวมทั้งขั้นตอนการใช้สิทธิดังกล่าว เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 และข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (United Nations Rules the Treatment of Women prisoners and non-custodial Measures for Women offenders) ที่ประเทศไทยเป็นผู้ริเริ่ม

5 การแก้ไขในเบื้องต้น อาจต้องมีการดำเนินการของงบประมาณและอาจต้องใช้เวลาในการสร้างสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำ ทำให้ในเบื้องต้นควรใช้สถานพยาบาลของกรมราชทัณฑ์ หรือสถานกักกันคนต่างด้าว หรือบ้านกึ่งวิถี หรือสถานพินิจแทนซึ่งสถานที่ประเภทนี้จะมีมาตรการป้องกันการหลบหนีและมีเวรยามถือว่ามีความปลอดภัยมากกว่าการใช้บ้านเป็นสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำ อย่างเช่นมีการปฏิบัติมา โดยให้มีการประกาศตามกฎกระทรวงกำหนดสถานที่อื่นที่ใช้ในการขัง จำคุก หรือควบคุมผู้ต้องหา จำเลยหรือผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด พ.ศ. 2552 ที่ปลัดกระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้ชัดเจน เพื่อให้ศาลสามารถใช้อำนาจสั่งให้ทุเลาการบังคับให้จำคุกได้และทำให้กระบวนการบังคับใช้กฎหมายเป็นไปตามหลักเกณฑ์และเจตนารมณ์ของกฎหมาย

6 การกำหนดสถานที่ที่เหมาะสมต่อการทุเลาการบังคับโทษจำคุกตามมาตรา 246 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ควรดำเนินการตามสำนักงานศาลยุติธรรมภาค ซึ่งมี 9 ภาค ตามเขตอำนาจ กล่าวคือ

ภาค 1 กรุงเทพมหานคร

ภาค 2 ชลบุรี

ภาค 3 นครราชสีมา

ภาค 4 ขอนแก่น

ภาค 5 เชียงใหม่

ภาค 6 พิษณุโลก

ภาค 7 นครปฐม

ภาค 8 สุราษฎร์ธานี

ภาค 9 สงขลา

โดยอาจมีการจัดสร้างสถานที่ใหม่ และมีการประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้ชัดเจน หากพิจารณาถึงความคุ้มค่าในการใช้งบประมาณ เพื่อจัดสร้างสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำในการควบคุมจำเลยหรือผู้ต้องหาที่ขอทุเลาการบังคับโทษจำคุก ถือว่ามีความคุ้มค่ามาก เนื่องจากจำเลยหรือผู้ต้องหาที่เป็นหญิงมีครรภ์เป็นบุคคลที่ไม่สมควรถูกควบคุมไว้ในเรือนจำหรือทัณฑสถาน เมื่อพิจารณาจากสภาพทางร่างกายและจิตใจ จึงควรได้รับสิทธิตามหลักมนุษยชนและควรได้รับสิทธิพิเศษมากกว่าผู้ต้องขังทั่วไป โดยคำนึงถึงตัวหญิงมีครรภ์และคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดของเด็กในอนาคตด้วย

7 อาจนำแนวคิดของเรือนจำเอกชนมาใช้ในการสร้างสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำ การดำเนินการสร้างสถานที่ดังกล่าวโดยทางรัฐบาล อาจจะต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก ซึ่งไม่สอดคล้องกับจำนวนผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ โดยอาจนำแนวคิดของการสร้างเรือนจำเอกชนมาใช้ได้ โดยการให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจการเรือนจำ ซึ่งเป็นทางเลือกประการหนึ่ง ทำให้ภาครัฐสามารถบรรเทาหรือแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการราชทัณฑ์และจำนวนผู้ต้องขังล้นเรือนจำ ซึ่งในต่างประเทศมีการดำเนินกิจการเรือนจำเอกชนมาเป็นเวลานานแล้ว โดยมีวัตถุประสงค์เป็นการแก้ไขปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ ลดค่าใช้จ่ายของรัฐบาล และให้ประสิทธิภาพในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

8 ถ้าในกรณีที่ผู้ต้องขังที่ได้รับการทุเลาการบังคับโทษจำคุกแล้ว ซึ่งต้องอยู่ในสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำตามที่ผู้วิจัยได้เสนอไว้ กล่าวคือ ให้มีสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำประจำทั้ง 9 ภาคของศาลหรือในเรือนจำเอกชน แต่เมื่อผู้ต้องขังอ้างเหตุว่าสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำนั้นยากต่อการติดต่อกับครอบครัว ให้ศาลใช้สถานที่ที่กำหนดตามหมายจำคุกได้อีกกรณีตามมาตรา 246 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การใช้มาตรการต่างๆ ใช้ในการแก้ไขปัญหาถือเป็นส่วนหนึ่งในการเบี่ยงเบนผู้กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรม เพื่อลดปัญหาต่างๆ รวมทั้งการกำหนดสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำสำหรับการทุเลาการบังคับโทษจำคุกสำหรับหญิงมีครรภ์ควรให้มีความสอดคล้องกับลักษณะ

ของผู้ต้องขัง ซึ่งการควบคุมผู้ต้องขังถือเป็นการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังวิธีหนึ่ง ทั้งนี้หญิงมีครรภ์ควรได้รับสิทธิตามหลักมนุษยชนและควรได้รับสิทธิพิเศษมากกว่าผู้ต้องขังทั่วไป เนื่องจากการคำนึงถึงตัวหญิงมีครรภ์แล้วยังต้องมีการคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุดของเด็กด้วย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กฎกระทรวงกำหนดสถานที่อื่นที่ใช้ในการชั่ง จำคุก หรือควบคุมผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้ซึ่งต้องจำคุก ตามคำพิพากษาถึงที่สุด พ.ศ. 2552. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 126 ตอนที่ 78ก. (วันที่ 15 ตุลาคม 2552).

กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 54. (วันที่ 26 เมษายน 2480).

กนกพร กนกนันทพงศ์ . ปัญหาและความต้องการของผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ กรณีศึกษา : ทัณฑสถานหญิงกลาง. สารนิพนธ์หลักสูตรสังคมศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2547.

กองบริการทางการแพทย์. คู่มือด้านการปฏิบัติงานด้านอนามัยเรือนจำ. กรุงเทพมหานคร : หจก. วัฒนพงศ์การพิมพ์, 2547.

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2541.

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์และคณะ. มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพัฒนากระบวนการยุติธรรม, ม.ป.ป.

กลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ. การเปรียบเทียบการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ. วารสารอาชญาวิทยา (มกราคม 2554) : 19.

การประชุมทางวิชาการระดับชาติว่าด้วยงานยุติธรรม ครั้งที่ 1 17 - 18 กรกฎาคม 2546 ณ ศูนย์การประชุมอิมแพคเมืองทองธานี ปากเกร็ด นนทบุรี. กระบวนการใหม่ของกระบวนการยุติธรรมในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2547.

คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) สำนักนายกรัฐมนตรี. อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ[ออนไลน์] : แหล่งที่มา: <http://www.lpju.ago.go.th/selecttopic/topic02.htm> [

คณะทำงานศึกษาด้านการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังนานาชาติ กลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ. สารานุกรมการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ. นนทบุรี : กรมราชทัณฑ์, 2552.

คณะอนุกรรมการออกกฎหมายลำดับรองเพื่อบังคับการตามพรบ.แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 25) ครั้งที่ 2/2550 วันศุกร์ที่ 21 ธันวาคม 2550 เวลา 13.30 ณ ห้องประชุมกระทรวงยุติธรรม ชั้น 23 อาคารกระทรวงยุติธรรม ถนนแจ้งวัฒนะ อ.ปากเกร็ด

- จ.นนทบุรี. เอกสารประกอบการประชุมคณะกรรมการออกกฎหมายลำดับรองเพื่อบังคับการตามพรบ.แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 25) ครั้งที่ 2/2550. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงยุติธรรม, 2550.), หน้า15.
- คณิต ฒ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2537.
- โครงการกำลังใจในพระราชอาณาจักรพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา. ชุดคู่มืออบรมผู้ต้องขังหญิงเพื่อการปฏิบัติตนที่ถูกต้องในระหว่างตั้งครรรภ์ ตามหลักสูตร การตั้งครรรภ์คุณภาพ เล่มที่ 1 เรื่องควรรู้สำหรับคุณแม่ตั้งครรรภ์. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงยุติธรรมและวิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย, 2554.
- จรัส จรูญพันธุ์ศรี. การคุมประพฤติกับความมั่นคงของชาติ. กรุงเทพมหานคร : กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม, 2543.
- จิตติ ดิงศภัทย์. คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1 ตอน 2. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตสภา, 2518.
- จารุวรรณ ศรีวิสัย. ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรรภ์ : ศึกษาเฉพาะกรณีทัณฑสถานหญิงกลาง. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารงานยุติธรรม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.
- ชมรมจิตแพทย์เด็กและวัยรุ่นแห่งประเทศไทย. สภาพจิตใจของมารดาต่อทารกในครรภ์[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.rcpsycht.org/cap/book01_6.php [21 มีนาคม 2554]
- เชษฐพันธ์ อุษุปลาละนันท์. การลงโทษจำคุกโดยวิธีการกำหนดช่วงโทษ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- ฐิติมา ประเสริฐ. การจำคุกในสถานที่อื่นที่ไม่ใช่เรือนจำ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชากฎหมายอาญา คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553.
- ณรงค์ ใจหาญ. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2552.
- ณรงค์ ใจหาญ. กฎหมายอาญาว่าด้วยโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543.
- ณรงค์ ใจหาญ. การปฏิบัติตนในการดำเนินคดีอาญา[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://senior.eduzones.com/dena/4142> [25 สิงหาคม 2554]
- ณรงค์ ใจหาญ. คำอธิบายกฎหมายอาญาภาคหนึ่ง ว่าด้วยโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรนราการพิมพ์, 2539.

- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, “การลงทัณฑ์สุดสัปดาห์,” ดุสิต. ปีที่ 36 เล่มที่ 6 (พฤศจิกายน-ธันวาคม 2538): 53
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาคทั่วไป. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2554.
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, “จำคุกผ่อนส่ง,” วารสารนิติศาสตร์. ปีที่ 14 ฉบับที่ 4 (ธันวาคม 2527): 28-36.
- ทวีศักดิ์ รอดโรคา. สิทธิเสรีภาพของนักโทษเด็ดขาดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2543.
- ธานี วรภัทร์. กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2553.
- ธานี วรภัทร์. ปัญหาการบังคับโทษจำคุกในประเทศไทย. วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิตย์ 5, 2 : 59.
- นวลจันทร์ ทิศนชัยกุล. อาชญากรรม การป้องกัน : การควบคุม. พิมพ์ครั้งที่ 2 . นนทบุรี : พรทิพย์การพิมพ์, 2548.
- นัทธี จิตสว่าง. หลักทัณฑ์วิทยา: หลักการวิเคราะห์ระบบงานราชทัณฑ์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพิบูลสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์, 2545.
- นัทธี จิตสว่าง. สภาพปัญหาของภาชนะนักโทษล้นเรือนจำ, เอกสารประกอบการสัมมนา โครงการเวทีความคิดเพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย เรื่อง ปัญหาคนล้นคุก : วิกฤตยุติธรรมที่ต้องแก้ไข 27 มกราคม 2543 ณ ห้องพิมานเมฆ โรงแรมเดอะแกรนด์, 9. กรุงเทพมหานคร : สถาบันกฎหมายอาญาร่วมกับกรมราชทัณฑ์และหนังสือพิมพ์มติชน, 2543.
- นงเยาว์ เชี่ยวสะอาด. พนักงานคุมประพฤติจะปฏิบัติงานสืบเสาะและพินิจให้เป็นไปตาม The Tokyo Rules ได้อย่างไร. วารสารกรมคุมประพฤติ 7, (1 กุมภาพันธ์-มีนาคม 2543) : 17.
- เบญจพร สันติเวช. มาตรการบังคับโทษกักขังในสถานที่อื่นซึ่งมิใช่สถานที่กักขัง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2550.
- ปกรณ์ มณีปกรณ์. อาชญาวิทยา และ ทัณฑ์วิทยา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เอ็ม.ที.เพรส, 2553.
- ประธาน วัฒนวาณิชย์. การปฏิรูประบบการลงโทษ แนวทางสหวิทยาการโดยเน้นด้านอาชญาวิทยา. บทบัญญัติ 54 , ธันวาคม 2541 : 22.
- ประธาน วัฒนวาณิชย์. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประกายพริก, 2546.
- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 52. (วันที่ 10 เมษายน 2478).

ประมวลกฎหมายอาญา. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 73 ตอนที่ 95 (ฉบับพิเศษ). (วันที่ 15 พฤศจิกายน 2499).

ประเสริฐ เมฆมณี. หลักการบริหารและพัฒนาเรือนจำ. กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, 2527.

ประเสริฐ เมฆมณี. หลักทัณฑ์วิทยา. กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, 2523.

ปาริณา ศรีวินิชย์, “มาตรา 57 แห่งประมวลกฎหมายอาญา,” ใน 8 ปี คณบดีนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2552.

ผวจิตต์ อธิคมนันท์. สังคมวิทยาว่าด้วยอาชญากรรมและการลงโทษ. กรุงเทพมหานคร : แสงจันทร์การพิมพ์, 2528.

ผู้จัดการออนไลน์. ขจัดความเครียดขณะตั้งครรภ์[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://women.thaiza.com/ขจัดความเครียดขณะตั้งครรภ์/66757/> [21 มีนาคม 2554]

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2499. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 73 ตอนที่ 16. (วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2499).

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 121 ตอนพิเศษ 79ก. (วันที่ 23 ธันวาคม 2547).

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2550. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 124 ตอนที่ 53ก. (วันที่ 12 กันยายน 2550).

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479. ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 53. (วันที่ 29 พฤศจิกายน 2479).

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 (ฉบับที่ 3). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 96 ตอนที่ 56 (ฉบับพิเศษ). (วันที่ 21 เมษายน 2522).

พรทิพย์ รัตนชัยฤทธิ. แนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ : ศึกษาเฉพาะกรณีเรือนจำกลางบางขวาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

พรสม เปาปราโมทย์. การยกเลิกข้อสงวนตามอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบกับการแก้ไขกฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อสตรี[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.old.women-family.go.th> [21 มีนาคม 2551]

พัชรภรณ์ กองอุบล. สิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

พีชานิกา สว่างผล. การคาดหวังในการดำเนินชีวิตภายหลังการพ้นโทษของผู้ต้องขังหญิง ศึกษาเฉพาะกรณี : ทัณฑสถานหญิงชลบุรี. สารนิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารงานยุติธรรม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549

- พรธิพา ลี้มอรุณ. ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่จำแนกลักษณะผู้ต้องขังในเรือนจำ และทัณฑสถาน. สารนิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารงานยุติธรรม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรม สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช หน่วยที่ 8-15. กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์, 2552.
- ยุทธชัย แซ่ฮั่น. รวมกฎหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติงานกรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม ฉบับมาตรฐาน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไฮเอ็ดพับลิชชิง, 2553.
- ยุติธรรมกระทรวง, ศาลกับกระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงยุติธรรม , 2553.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. (24 สิงหาคม 2550). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 124 ตอนที่ 47ก
- รวีวัฒน์ ชวมณีนนท์. มาตรการหลักเลี่ยงการควบคุมตัวผู้กระทำความผิดตามข้อกำหนดโตเกียว : การนำมาใช้ในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2544.
- รัตนา ธรรมรัตน์. อำนาจรัฐในการควบคุมตัวผู้ต้องหา : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- ราชทัณฑ์กรม, กระทรวงมหาดไทย. ประวัติการราชทัณฑ์ 200 ปี. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, 2525.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. การตั้งครุฑ[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://th.wikipedia.org/wiki> [5 มีนาคม 2554]
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://th.wikipedia.org/wiki> [5 มีนาคม 2554]
- วิระดา สมสวัสดิ์. สตรีนิยม สตรีศึกษากับกฎหมาย, วิถีสังคมไท, 480-486,490-492. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก, 2543.
- วีระพงษ์ บุญโญภาส, เอกสารประกอบการบรรยาย วิชา อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- วิชาการ.คอม. แม่เครียดจัดช่วงมีครุฑ ลูกเสี่ยงเป็นโรคจิตเสื่อม[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.vcharkarn.com/vnews/151442> [22 สิงหาคม 2551]
- วิสัย พุกกะวัน. แนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังป่วย ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, 2538.

- วิสัย พลฤกษ์วัน. คำอธิบายพระราชบัญญัติราชทัณฑ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, 2538.
- วิเชียร ดิเรกอุดมศักดิ์. วิ.อาญาพิสดาร เล่ม 2 (ฉบับปรับปรุงใหม่ ปี 2553). กรุงเทพมหานคร : แสงจันทร์การพิมพ์, 2553.
- ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์. มองบ้านกึ่งวิถีในประเทศ, บทความทางวิชาการจาก รายงานการสัมมนาเชิงปฏิบัติการว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดหลังปล่อย, 2. กรุงเทพมหานคร : กรมราชทัณฑ์, กระทรวงมหาดไทยและคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.
- ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์และคณะ. รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยการสังเคราะห์วรรณกรรมและงานวิจัย เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและเด็กติดผู้ต้องขังในรอบ 7 ปี พ.ศ. 2545-2551. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, 2551.
- สถาบันพัฒนาข้าราชการ ฝ่ายตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม. น้ำพระทัยพระองค์ภา : คินสิทธิเยียวยา คุณค่าผองชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานศาลยุติธรรม, 2553.
- สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. รายงานการศึกษาระดับสมบูรณโครงการวิจัยเรื่องศึกษาความเป็นไปได้ในการกำหนดชั้นโทษและการนำไปปรับใช้ในประมวลกฎหมายอาญา. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงยุติธรรม, 2549.
- สภาพนายความ. รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง โทษทางอาญาที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540. กรุงเทพมหานคร : สภาพนายความ, 2547.
- สมานิติบัญญัติแห่งชาติ. ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ...) พ.ศ.(วิธีการชั่งหรือจำคุก และการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่เป็นหญิงมีครรภ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2550.
- สุภาพรรณ อุปโยธิน. การศึกษาสถานะสุขภาพของหญิงมีครรภ์ในคลินิกฝากครรภ์ของศูนย์บริการสาธารณสุขสุข. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.
- สมบูรณ ประสพเนตร. การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในชุมชนในสหรัฐอเมริกา. วารสารราชทัณฑ์ 35, 2 (เมษายน-มิถุนายน 2530) : 20.
- สุนนทิพย์ ใจเหล็ก. สิทธิของเหยื่ออาชญากรรม : แนวทางในการให้ความคุ้มครองโดยการบังคับใช้กฎหมาย. จุลสารทัณฑ์วิทยา 2,2 (ตุลาคม 2543) : 16.
- สำนักงานผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านทัณฑ์วิทยา กรมราชทัณฑ์. สารานุกรมราชทัณฑ์นานาชาติ. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพิบูลสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์, 2541.

- สำนักงานวิจัยและพัฒนาาระบบราชทัณฑ์. การรวบรวมเอกสารวิชาการเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงแห่งองค์การสหประชาชาติ. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพิบูลสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์, 2552.
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. เอกสารประกอบการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายวิธีพิจารณาคriminal (ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2550 วิธีการขังหรือจำคุก และการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่เป็นหญิงมีครรภ์. กรุงเทพมหานคร : กลุ่มงานการพิมพ์ สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2550.
- สำนักงานสหประชาชาติว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรม. คู่มือการจัดการและการกำหนดนโยบายในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดหญิง. กรุงเทพมหานคร : สำนักกิจการในพระตำริ พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา, 2555.
- สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคุ้มครองสิทธิประชาชนระหว่างประเทศและสำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน. คู่มือสิทธิมนุษยชนศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานอัยการสูงสุด, 2553.
- สำนักทัณฑ์ปฏิบัติ กรมราชทัณฑ์. คู่มือการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, 2547.
- สำนักสังคมสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์. คู่มือการจัดสวัสดิการและการสงเคราะห์ผู้ต้องขัง กรณีการปฏิบัติต่อเด็กติดผู้ต้องขังและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ กรมราชทัณฑ์. นนทบุรี : วิชั่น พรีเมส, ม.ป.ป.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุลและคณะ. กฎหมายด้านการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในกระบวนการยุติธรรมที่ไม่สอดคล้องกับหลักพื้นฐานและพันธกรณีระหว่างประเทศรวมทั้งรัฐธรรมนูญในราชอาณาจักรไทย. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงยุติธรรม, 2547.
- สุรียา ปานปานและอนุวัฒน์ บุญนันท์. คู่มือสอบ กฎหมายรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2553.
- สุวิทย์ นิ่มน้อย, เดชา ศิริเจริญและอัษฎางค์ ปาณิกบุตร. อาชญาวิทยาและทัณฑ์วิทยา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2552.
- หนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ มท 0906/ว 65 หนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ มท 0906/ว 65 ลงวันที่ 11 กรกฎาคม 2540 เรื่อง การดำเนินงานด้านการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง
- หนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ มท. 0908/ว 34 ลงวันที่ 11 พฤษภาคม 2542 เรื่อง การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์
- หนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ 102/2502 ลงวันที่ 11 กันยายน 2502 เรื่อง การอนุญาตให้ผู้ต้องขังหญิงออกไปคลอดบุตรนอกเรือนจำ

หนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ ยธ 0705/1978 ลงวันที่ 15 กันยายน 2552 เรื่อง การใช้เครื่องพันธนาการกับผู้ต้องขังในเรือนจำ/ทัณฑสถาน

หนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ มท. 0904/ว. 200 ลงวันที่ 7 ธันวาคม 2519 เรื่องการปฏิบัติต่อเด็กติดผู้ต้องขังและเด็กติดครรภ์มารดาเข้ามาคลอดในเรือนจำหรือทัณฑสถานหรือสถานอบรมและฝึกวิชาชีพ หรือสถานกักกัน หรือสถานกักขัง

หนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ มท 0908/487 ลงวันที่ 7 มีนาคม 2545 เรื่อง ให้นำตัวผู้ต้องขังหญิงออกไปคลอดบุตรยังโรงพยาบาลภายนอกเรือนจำ

หนังสือกรมราชทัณฑ์ มท. 0908/ว. 110 ลงวันที่ 28 ตุลาคม 2537 เรื่อง ทางปฏิบัติเกี่ยวกับผู้ต้องขังหญิงป่วย

หนังสือของสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาศาล 8 ศาลจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ 220/2514 ลงวันที่ 2 มิถุนายน 2514 เรื่อง การควบคุมจำเลยซึ่งเป็นหญิงมีครรภ์ในกรณีที่ศาลสั่งให้ทุเลาการบังคับให้จำคุกไว้ก่อน

หยุด แสงอุทัย. กฎหมายอาญา ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 18. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.

อังศุเกตุ วิสุทธิ์วัฒนศักดิ์. ปัญหาในการนำมาตราฐานขั้นต่ำในการไม่ควบคุมตัวผู้กระทำความผิดขององค์การสหประชาชาติมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2550.

อัญชลี. แม่เครียด(ช่วงตั้งครรภ์)ลูกน้ำหนักตัวน้อย [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://healthy.in.th/categories/healthful/news/342> [29 มิถุนายน 2552]

อภิญา เวชชัยและคณินิจ วิหคมาตย์. การศึกษาแนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง กระบวนการสร้างเสริม “กำลังใจ” และความเป็นมนุษย์ในกระบวนการยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, 2553.

อภิรติ โพธิ์พร้อมและคณะ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยเรื่อง ปัญหาความไม่เสมอภาคในกระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนได้รับ. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานประธานศาลฎีกาและสำนักงานศาลยุติธรรม, 2550.

อรนิตย์ บุญยรัตพันธุ์. มาตรการทางกฎหมายในการใช้วิธีการคุมประพฤติแบบเข้ม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

อรศรี อธิกิจ. มาตรการบริการสังคมกับโทษในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

อรัญ สุวรรณบุปผา, หลักอาชญาวิทยา, กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2518.

อุททิศ แสนโกศิก. วัตถุประสงค์ของการลงโทษ. บทบัญญัติ 27 , 1 : 272.

เอกสารประกอบการสัมมนา โครงการเวทีความคิดเพื่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมไทย วันพฤหัสบดีที่ 27 มกราคม 2543 ณ ห้องพิมานเมฆ โรงแรมเดอะแกรนด์. ปัญหาคนล้นคุก : วิกฤตยุติธรรมที่ต้องแก้ไข. กรุงเทพมหานคร : สถาบันกฎหมายอาญา ร่วมกับ กรมราชทัณฑ์ และหนังสือพิมพ์มติชน, 2543

ภาษาอังกฤษ

Administration Office of The United States Courts, Division of Probation. “Community Service” A Guide for Sentencing and Implementation. Washington : D.C. Publication 108, 1988.

California Penal Code

Carlson, Norman A. Correction in the 21st Century: A Practical Approach. California : adsworth Publishing Company, 1998.

Criminal Justice Act 2003

HM Prison Service. The Management of Mother and Baby Units[online]. Available : <http://www.justice.gov.uk/guidance/prison-probation-andrehabilitation/psipso/psos.htm> [2 February 2555]

HM Prison Service. WOMEN PRISONERS AND YOUNG OFFENDERS[online]. Available : http://www.hmprisonservice.gov.uk/assets/documents/1000028710000160pib_female [2 February 2555]

Jerold H. Israel et.al.. Criminal Procedure and the Constitution: Leading Supreme Court Cases and Introductory Text (American Casebook Series). St.Paul Minn.: West Publishing Co., 1994.

Leanne Fiftal Alarid, Paul Cromwell and Rolando V.del Carmen. Community-Based Corrections. United States : Thomsan Wadsworth Publishing Company, 2008.

McCarthy, Belinda Rodgers. Community-Based Corrections. United States : Wadsworth Publishing Company, 2001.

Martin Wasi. Emmins on Sentencing. fourth editio. London : Blackstone Press, 2001.

Paul F. Cromwell and Rolando v. del Carmen. Community-based Corrections. fourth editio. California : Wadsworth Publishing Company, 1999.

Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act 2000

Prison Rules 1999

Rollin M. Perkins and Ronald N.Boyce. Criminal Law. third edition. New York : The Foundation Press, 1982.

Stanley E.Grupp. Theories of Punishment. Bloomington : Indiana University Press, 1971.

Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners

Susan Easton and Christine Piper. Sentencing and punishment : A Quest for Justice. Oxford : Oxford University Press, 2005.

United Nations Rules the Treatment of Women prisoners and non-custodial Measures for Women offenders

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวข้อง

มาตรา 89 หมายถึงหรือหมายจำคุกต้องจัดการให้เป็นไปตามนั้นในเขตของศาลซึ่งออกหมายไว้แต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นในประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น

มาตรา 89/1 ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นระหว่างสอบสวนหรือพิจารณา เมื่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำ หรือเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายขังร้องขอหรือเมื่อศาลเห็นสมควร ศาลจะมีคำสั่งให้ขังผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในสถานที่อื่นตามที่บุคคลดังกล่าวร้องขอ หรือตามที่ศาลเห็นสมควรนอกจากเรือนจำก็ได้ โดยให้อยู่ในความควบคุมของผู้ร้องขอ หรือเจ้าพนักงานตามที่ศาลกำหนด ในกรณีนี้ ศาลจะกำหนดระยะเวลาตามที่ศาลเห็นสมควรก็ได้

ในการพิจารณาเพื่อมีคำสั่งตามวรรคหนึ่ง ศาลจะดำเนินการไต่สวนหรือให้ผู้เสียหายหรือเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องตามหมายขังคัดค้านก่อนมีคำสั่งก็ได้สถานที่อื่นตามวรรคหนึ่งต้องมีใช้สถานที่ตำรวจ หรือสถานที่ควบคุมผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวน โดยมีลักษณะตามที่กำหนดในกฎกระทรวงซึ่งต้องกำหนดวิธีการควบคุมและมาตรการเพื่อป้องกันการหลบหนี หรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นด้วยเมื่อศาลมีคำสั่งตามวรรคหนึ่งแล้ว หากภายหลังผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่ปฏิบัติตามวิธีการ หรือ มาตรการตามวรรคสามหรือพฤติการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป ให้ศาลมีอำนาจเปลี่ยนแปลงคำสั่งหรือให้ดำเนินการตามหมายขังได้

มาตรา 89/2 ในกรณีที่มีเหตุจำเป็น เมื่อพนักงานอัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำ หรือเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายจำคุกร้องขอ หรือเมื่อศาลเห็นสมควร ศาลจะมีคำสั่งให้จำคุกผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดที่ได้รับโทษจำคุกมาแล้วไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของกำหนดโทษตามที่ระบุไว้ในหมายศาลที่ออกตามคำพิพากษานั้น หรือไม่น้อยกว่าสิบปี ในกรณีต้องโทษจำคุกเกินสามสิบปีขึ้นไปหรือจำคุกตลอดชีวิต โดยวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้ก็ได้

(1) ให้จำคุกไว้ในสถานที่อื่นตามที่บุคคลดังกล่าวร้องขอหรือตามที่ศาลเห็นสมควรนอกจากเรือนจำหรือสถานที่ที่กำหนดไว้ในหมายจำคุก ทั้งนี้ ลักษณะของสถานที่ดังกล่าวให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวงซึ่งต้องกำหนดวิธีการควบคุมและมาตรการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นด้วย

(2) ให้จำคุกไว้ในเรือนจำหรือสถานที่ที่กำหนดไว้ในหมายจำคุกหรือสถานที่อื่นตาม (1) เฉพาะวันที่กำหนดตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

(3) ให้จำคุกโดยวิธีการอื่นที่สามารถจำกัดการเดินทางและอาณาเขตของผู้นั้นได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

ในการพิจารณาของศาลตามวรรคหนึ่ง ให้ศาลคำนึงถึงฐานความผิด ความประพฤตินิสัย ทัศนคติของผู้ซึ่งต้องจำคุก ตลอดจนสวัสดิภาพและความปลอดภัยของผู้เสียหายและสังคมด้วย ทั้งนี้ ให้ศาลดำเนินการไต่สวนหรือสอบถามผู้เสียหาย เจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องตามหมายจำคุกพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในท้องที่นั้น หรือผู้ซึ่งศาลเห็นว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับคำสั่งของศาลตามวรรคหนึ่ง ให้ศาลกำหนดให้เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายนั้นเป็นผู้มีหน้าที่และรับผิดชอบในการดำเนินการตามคำสั่ง และให้นำความในมาตรา 89/1วรรคสี่มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 246 เมื่อจำเลย สามี ภริยา ญาติของจำเลย พนักงานอัยการ ผู้บัญชาการเรือนจำหรือเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายจำคุกร้องขอ หรือเมื่อศาลเห็นสมควร ศาลมีอำนาจสั่งให้ทุเลาการบังคับให้จำคุกไว้ก่อนจนกว่าเหตุอันควรทุเลาจะหมดไป ในกรณีต่อไปนี้

- (1) เมื่อจำเลยวิกลจริต
- (2) เมื่อเกรงว่าจำเลยจะถึงอันตรายแก่ชีวิตถ้าต้องจำคุก
- (3) ถ้าจำเลยมีครรภ์
- (4) ถ้าจำเลยคลอดบุตรแล้วยังไม่ถึงสามปี และจำเลยต้องเลี้ยงดูบุตรนั้น

ในระหว่างทุเลาการบังคับอยู่นั้นศาลจะมีคำสั่งให้บุคคลดังกล่าวอยู่ในความควบคุมในสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำหรือสถานที่ที่กำหนดไว้ในหมายจำคุกก็ได้ และให้ศาลกำหนดให้เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายนั้นเป็นผู้มีหน้าที่และรับผิดชอบในการดำเนินการตามคำสั่ง

ลักษณะของสถานที่อันควรตามวรรคสองให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวงซึ่งต้องกำหนดวิธีการควบคุมและบำบัดรักษาที่เหมาะสมกับสภาพของจำเลย และมาตรการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นด้วยเมื่อศาลมีคำสั่งตามวรรคหนึ่งแล้ว หากภายหลังจำเลยไม่ปฏิบัติตามวิธีการหรือมาตรการตามวรรคสามหรือพฤติการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป ให้ศาลมีอำนาจเปลี่ยนแปลงคำสั่งหรือให้ดำเนินการตามหมายจำคุกได้ให้หักจำนวนวันที่จำเลยอยู่ในความควบคุมตามมาตรานี้ออกจากระยะเวลาจำคุก

ตามคำพิพากษา

ภาคผนวก ข.

กฎกระทรวง

กำหนดสถานที่อื่นที่ใช้ในการชั่ง จำคุก หรือควบคุมผู้ต้องหา จำเลย
หรือผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด พ.ศ. 2552

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พุทธศักราช 2477 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2548 และมาตรา 89/1 มาตรา 89/2 วรรคหนึ่ง (1) และมาตรา 246 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2550 อันเป็นกฎหมายที่มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำ กัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 32 มาตรา 33 มาตรา 34 มาตรา 35 มาตรา 36 มาตรา 41 มาตรา 45 และมาตรา 56 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมออกกฎกระทรวงไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ในกฎกระทรวงนี้

“การชั่ง” หมายความว่า การชั่งผู้ต้องหาหรือจำเลย การจำคุกผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด หรือการควบคุมจำเลยที่ได้รับทุเลาการบังคับให้จำคุก

“สถานที่ชั่ง” หมายความว่า สถานที่อื่นนอกจากสถานีตำรวจหรือสถานที่ควบคุมผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวน เรือนจำ หรือสถานที่ที่กำหนดไว้ในหมายจำคุก ที่ตั้งขึ้นเพื่อใช้ชั่งผู้ต้องหาหรือจำเลย จำคุกผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด หรือควบคุมจำเลยที่ได้รับทุเลาการบังคับให้จำคุก โดยอาจเป็นสถานที่ของราชการหรือของเอกชน

“ผู้ถูกชั่ง” หมายความว่า

(1) ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาคดี ซึ่งศาลมีคำสั่งชั่งตามมาตรา 89/1

(2) ผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดที่ได้รับโทษจำคุกมาแล้วไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของกำหนดโทษตามที่ระบุไว้ในหมายศาลที่ออกตามคำพิพากษานั้น หรือไม่น้อยกว่าสิบปีในกรณีต้องโทษจำคุกเกินสามสิบปีขึ้นไป หรือจำคุกตลอดชีวิต ตามมาตรา 89/2 วรรคหนึ่ง (1)

(3) จำเลยที่อยู่ระหว่างการทุเลาการบังคับให้จำคุกตามมาตรา 246

“ผู้ดูแลสถานที่ชั่ง” หมายความว่า ผู้ซึ่งศาลมีคำสั่งแต่งตั้งให้มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับ ดูแล และรับผิดชอบผู้ถูกชั่ง โดยอาจเป็นเจ้าพนักงานในสังกัดกระทรวงยุติธรรมหรือหน่วยงานอื่นของรัฐ

ข้อ 2 ให้ปลัดกระทรวงยุติธรรมมีอำนาจออกระเบียบกระทรวงยุติธรรมเพื่อใช้บังคับแก่สถานที่ซึ่งเป็นการทั่วไปโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้ผู้ดูแลสถานที่ซึ่งมีอำนาจออกระเบียบหรือข้อบังคับภายในเพื่อใช้เฉพาะสถานที่ซึ่งแต่ละแห่งตามความเหมาะสมโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎกระทรวงฉบับนี้และระเบียบกระทรวงยุติธรรมตามวรรคหนึ่งความในข้อนี้มีให้กระทบกับระเบียบหรือข้อบังคับที่ผู้ดูแลสถานที่ซึ่งหรือหน่วยงานของผู้ดูแลสถานที่ซึ่งได้ออกไว้ตามกฎหมายอื่น

หมวด 1

การขังในกรณีตามมาตรา 89/1 และมาตรา 89/2 วรรคหนึ่ง (1)

ส่วนที่ 1

สถานที่ขัง

ข้อ 3 สถานที่ขังต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

- (1) มีอาณาเขตที่แน่นอนและสามารถตรวจสอบการเข้าออกของบุคคลได้
- (2) มีอาคารสถานที่ที่มั่นคง แข็งแรง และมีอุปกรณ์เพียงพอที่จะควบคุมดูแลบุคคลให้อยู่ในสถานที่นั้น
- (3) มีช่องทางเข้าออกเท่าที่จำเป็นและจัดให้มีระบบการรักษาความปลอดภัยที่เหมาะสม

ข้อ 4 การกำหนดให้สถานที่ใดเป็นสถานที่ขังตามกฎกระทรวงนี้ และการยุบเลิกให้เป็นไปตามประกาศที่ปลัดกระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาในกรณีมีเหตุจำเป็นเพื่อประโยชน์โดยรวมแก่ผู้ถูกขัง ปลัดกระทรวงยุติธรรมอาจกำหนดให้สถานที่ใดที่ขาดลักษณะหนึ่งลักษณะใดตามข้อ 3 เป็นสถานที่ขังได้

ข้อ 5 การประกาศกำหนดสถานที่ขังตามข้อ 4 ให้กำหนดประเภทของสถานที่ขังและอาณาเขตของสถานที่ขัง รวมทั้งจัดให้มีแผนที่แสดงอาณาเขตของสถานที่ขังดังกล่าวไว้ท้ายประกาศด้วยกรณีสถานที่ขังที่มีการกำหนดอาณาเขตไว้ชัดเจนแล้วตามกฎหมายอื่น ให้ถืออาณาเขตที่กำหนดตามกฎหมายนั้น

ข้อ 6 ในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎกระทรวงนี้ ผู้ดูแลสถานที่ขังอาจแต่งตั้งเจ้าพนักงานหรือเจ้าหน้าที่เพื่อปฏิบัติหน้าที่ภายในสถานที่ขังนั้น

ส่วนที่ 2

วิธีการควบคุม

ข้อ 7 ให้ผู้ดูแลสถานที่ซึ่งตรวจสอบความถูกต้องของตัวผู้ถูกขัง โดยพิจารณาจากหมายขัง หมายจำคุก หรือคำสั่งอนุญาตของศาลให้ทุเลาการบังคับให้จำคุกกรณีที่ผู้ถูกขังถูกส่งตัวมาจากเรือนจำ ให้ผู้ดูแลสถานที่ซึ่งตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารตามวรรคหนึ่ง ประกอบกับทะเบียนรายตัวของผู้ถูกขัง

ข้อ 8 ให้ผู้ดูแลสถานที่ซึ่งจัดแยกผู้ถูกขังตามความเหมาะสม โดยพิจารณาจากความพร้อมของสถานที่ซึ่ง และลักษณะเฉพาะตัวและลักษณะคดีของผู้ถูกขัง

ข้อ 9 ให้ผู้ดูแลสถานที่ซึ่งจัดทำทะเบียนและสมุดประจำตัวผู้ถูกขังทุกราย โดยให้รวบรวมข้อมูลทุกอย่างสำหรับผู้ถูกขังแต่ละรายไว้ในสมุดประจำตัวทะเบียนผู้ถูกขังและสมุดประจำตัว ให้เป็นไปตามแบบที่ปลัดกระทรวงยุติธรรมประกาศกำหนด

ข้อ 10 ในกรณีที่ผู้ถูกขังมีเด็กอายุต่ำกว่าสามปีซึ่งอยู่ในความดูแลของตนติดมาด้วยหรือในกรณีที่ผู้ถูกขังได้คลอดบุตรในสถานที่ซึ่งและมีอายุยังไม่ถึงสามปี หากมีความจำเป็นที่ผู้ถูกขังต้องเลี้ยงดูเด็กหรือไม่มีผู้ใดจะเลี้ยงดูเด็กนั้น ผู้ดูแลสถานที่ซึ่งจะอนุญาตให้เด็กนั้นอยู่ในสถานที่ซึ่งภายในกำหนดเวลาไม่เกินสามเดือนก็ได้

ในกรณีที่ผู้ถูกขังมีเด็กอายุตั้งแต่สามปีขึ้นไปซึ่งอยู่ในความดูแลของตนติดมาด้วยหรือกรณีที่เด็กตามวรรคหนึ่งซึ่งไม่ได้รับอนุญาตจากผู้ดูแลสถานที่ซึ่งให้อยู่ในสถานที่ซึ่งหรือกรณีที่เด็กอยู่ในสถานที่ซึ่งครบตามกำหนดเวลาที่ผู้ดูแลสถานที่ซึ่งอนุญาตตามวรรคหนึ่งแล้วให้ส่งเด็กนั้นไปยังหน่วยงานที่มีหน้าที่ให้การสงเคราะห์ คุ้มครองสวัสดิภาพ และพัฒนาฟื้นฟูเด็กเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไป

ข้อ 11 ในกรณีที่ผู้ถูกขังมีอาการเจ็บป่วยหรือความผิดปกติของสภาพร่างกายให้ผู้ดูแลสถานที่ซึ่งสอบถามอาการหรือความผิดปกติและจัดทำบันทึกในเบื้องต้น หากเห็นว่าจะต้องได้รับการรักษาเป็นพิเศษ ให้รีบจัดการให้ผู้ถูกขังได้รับการรักษาโดยเร็วในกรณีที่ผู้ถูกขังตามวรรคหนึ่งมีความจำเป็นต้องได้รับการรักษาออกสถานที่ซึ่งให้ผู้ดูแลสถานที่ซึ่งนำตัวผู้ถูกขังไปรักษาพยาบาลยังสถานพยาบาลที่ใกล้เคียงได้ และให้รายงาน

ต่อศาลซึ่งสถานที่ซึ่งนั้นตั้งอยู่ในเขตอำนาจ

ข้อ 12 ให้บุคคลต่อไปนี้มีสิทธิเข้าเยี่ยมหรือติดต่อผู้ถูกขังได้

- (1) บิดา มารดา ผู้ปกครอง ผู้อุปการะ และบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด
- (2) ครู อาจารย์ หรือนายจ้าง
- (3) ผู้มีหน้าที่จัดการตามหมายหรือคำสั่งของศาล

(4) หมายคามของผู้ถูกขัง

(5) บุคคลซึ่งได้รับอนุญาตจากผู้ดูแลสถานที่ขัง

ผู้ประสงค์จะเยี่ยมให้เข้าเยี่ยมได้ตามวัน เวลา และในระยะเวลาที่ผู้ดูแลสถานที่ขังกำหนดตามความเหมาะสม ในกรณีที่หมายคามของผู้ถูกขังประสงค์จะติดต่อกับผู้ถูกขังในเรื่องเกี่ยวกับคดี ให้ผู้ดูแลสถานที่ขังอนุญาตให้ติดต่อกันได้ตามที่ผู้ดูแลสถานที่ขังกำหนดให้ผู้ดูแลสถานที่ขังกำหนดระยะเวลาในการเยี่ยมให้เหมาะสมเพื่อให้ผู้ขอเยี่ยมได้รับสิทธิอย่างทั่วถึง

ส่วนที่ 3

มาตรการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น

ข้อ 13 ให้ผู้ดูแลสถานที่ขังจัดให้มีเวรยามรักษาการณ์ เพื่อควบคุมดูแลผู้ถูกขังตลอดเวลาที่อยู่ในสถานที่ขัง

ข้อ 14 ห้ามมิให้ใช้ตรวน กุญแจมือ กุญแจเท้า หรือโซ่ล่าม กับผู้ถูกขัง เว้นแต่

- (1) เป็นบุคคลซึ่งอาจจะทำอันตรายต่อชีวิตหรือร่างกายของตนเองหรือผู้อื่น
- (2) เป็นบุคคลวิกลจริตหรือจิตไม่สมประกอบอันอาจเป็นอันตรายต่อตนเองหรือผู้อื่น
- (3) เป็นบุคคลที่มีพฤติการณ์ว่าจะพยายามหลบหนีการขัง

(4) เมื่อถูกคุมตัวไปนอกสถานที่ขังและผู้ดูแลสถานที่ขังเห็นเป็นการสมควรที่จะต้องใช้เครื่อง

พันธนาการ

(5) เมื่อเป็นการจำเป็นจะต้องใช้ตรวน กุญแจมือ กุญแจเท้า หรือโซ่ล่าม เนื่องจากสภาพของสถานที่ขังหรือสภาพการณ์ของท้องถิ่น

ในกรณีที่ใช้ตรวน กุญแจมือ กุญแจเท้า หรือโซ่ล่าม ต้องใช้ตามความจำเป็นและได้สัดส่วนกับเหตุที่เกิดขึ้น

ข้อ 15 กรณีผู้ถูกขังเป็นบุคคลวิกลจริต การผูกมัดร่างกาย หรือการแยกผู้ถูกขังจะกระทำไม่ได้ เว้นแต่กรณีมีเหตุจำเป็นเพื่อป้องกันอันตรายต่อผู้ถูกขังนั้นหรือผู้ถูกขังอื่นหรือทรัพย์สินของผู้อื่น

ข้อ 16 ในระหว่างที่ผู้ถูกขังอยู่ในสถานที่ขัง หากพบว่ามิชอบเท็จจริงหรือพฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไป หรือมีเหตุอันควรแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำสั่งเกี่ยวกับการขัง ให้ผู้ดูแลสถานที่ขังรายงานข้อเท็จจริงดังกล่าวต่อศาลที่มีคำสั่ง

ข้อ 17 ห้ามมิให้ผู้ถูกขังครอบครองหรือนำสิ่งของดังต่อไปนี้เข้าไปในสถานที่ขัง

- (1) เงินหรือทรัพย์สินมีค่าอื่น
- (2) เครื่องมือสื่อสารทุกชนิด
- (3) สารเสพติดหรือสารที่อาจก่อให้เกิดอาการเมา

- (4) เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์
- (5) สิ่งตีพิมพ์หรือสื่อลามกอนาจารที่ยั่วยุให้เกิดอารมณ์ทางเพศ
- (6) อาวุธหรือสิ่งทีอาจใช้เป็นอาวุธหรืออาจก่อให้เกิดอันตรายหรืออัคคีภัย
- (7) วัสดุ อุปกรณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่อาจนำไปใช้ในการก่อเหตุร้าย หรือกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนระเบียบหรือข้อบังคับของสถานที่ซึ่ง

(8) ยารักษาโรคทุกชนิด เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากแพทย์หรือบุคลากรทางการแพทย์ซึ่งของต้องห้ามที่พบ หากเป็นสิ่งของตาม (1) หรือ (2) ให้ดำเนินการตามข้อ 18 สิ่งของต้องห้ามอื่นให้ผู้ดูแลสถานที่ซึ่งสั่งทำลายหรือดำเนินการตามความเหมาะสม

ข้อ 18 ในขณะที่รับตัวผู้ถูกขัง ถ้าผู้ถูกขังมีเงิน ทรัพย์สินมีค่าอื่น หรือเครื่องมือสื่อสารติดตัวมา และมีได้มอบแก่บุคคลที่มาพร้อมกับผู้ถูกขัง ให้จัดทำบัญชีฝากทรัพย์สินดังกล่าวและแจ้งเงื่อนไขรวมทั้งการดำเนินการตามข้อ 19 ให้ผู้ถูกขังทราบ พร้อมทั้งลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานและนำทรัพย์สินนั้นเก็บไว้ในสถานที่จัดเก็บให้ปลอดภัย เพื่อมอบคืนแก่ผู้ถูกขังในวันที่จำหน่ายออกจากสถานที่ซึ่งหรือได้รับการปล่อยตัว

ข้อ 19 ทรัพย์สินของผู้ถูกขังที่เก็บรักษาไว้จนกระทั่งภายหลังจำหน่ายออกจากสถานที่ซึ่งหรือปล่อยตัวแล้ว หากไม่มารับคืนให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) เสื้อผ้าหรือทรัพย์สินอื่นที่มีราคาไม่มาก หากผู้ถูกขังไม่มารับคืนภายในสามเดือนให้ถือว่าไม่ประสงค์จะรับคืน และให้ทิ้ง ทำลาย จำหน่าย หรือพิจารณาดำเนินการตามความเหมาะสมต่อไป

(2) เงิน ทรัพย์สินมีค่าอื่น หรือเครื่องมือสื่อสาร ให้พยายามติดต่อผู้ถูกขังมารับคืนไปหากไม่มารับคืนภายในห้าปี ให้ถือว่าไม่ประสงค์จะรับคืนและให้นำมาใช้เพื่อการสงเคราะห์ผู้ถูกขังรายอื่น

ข้อ 20 กรณีมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการซุกซ่อนสิ่งของต้องห้ามตามข้อ 17 ผู้ดูแลสถานที่ซึ่งอาจสั่งให้มีการค้นตู้เก็บของของผู้ถูกขัง หรือสถานที่ที่อาจมีการซุกซ่อนสิ่งของต้องห้ามได้การตรวจค้นตามวรรคหนึ่ง ต้องแจ้งเหตุผลและความจำเป็นให้ผู้ถูกขังทราบ โดยให้ผู้ดูแลสถานที่ซึ่งบันทึกรายละเอียดการตรวจค้นไว้ด้วย และในการตรวจค้นตู้เก็บของของผู้ถูกขังต้องให้ผู้ถูกขังนำตรวจค้น เว้นแต่ผู้ถูกขังขัดขืน ให้ผู้ดูแลสถานที่ซึ่งดำเนินการตามความเหมาะสม

ข้อ 21 กรณีมีเหตุฉุกเฉินอันอาจเป็นอันตรายต่อชีวิตหรือความปลอดภัยของผู้ถูกขังและไม่สามารถขออนุญาตต่อศาลที่มีคำสั่งได้ ให้ผู้ดูแลสถานที่ซึ่งย้ายผู้ถูกขังไปยังสถานที่ดังต่อไปนี้ได้ชั่วคราวจนกว่าเหตุฉุกเฉินนั้นหมดไป และให้ผู้ดูแลสถานที่ซึ่งแจ้งให้ศาลที่มีคำสั่งทราบโดยไม่ชักช้า

- (1) สถานที่ซึ่งอื่นที่ใกล้เคียงซึ่งมีสภาพคล้ายคลึงกัน หรือ
- (2) เรือนจำที่ใกล้เคียงในกรณีไม่มีสถานที่ซึ่งอื่นที่ใกล้เคียงตาม (1)

หมวด 2

การชังในกรณีตามมาตรา 246

ส่วนที่ 1

สถานที่ชัง วิธีการควบคุม และมาตรการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น

ข้อ 22 ให้นำบทบัญญัติในหมวด 1 ส่วนที่ 1 สถานที่ชัง ส่วนที่ 2 วิธีการควบคุม และส่วนที่ 3 มาตรการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น มาใช้บังคับแก่สถานที่ชังวิธีการควบคุม และมาตรการเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นตามมาตรา 246 นี้ด้วยโดยอนุโลม

ส่วนที่ 2

การบำบัดรักษา

ข้อ 23 ให้ผู้ดูแลสถานที่ชังจัดให้มีการบำบัดรักษาทางจิตแก่ผู้ถูกชังซึ่งวิกลจริตโดยจัดให้จิตแพทย์ตรวจวินิจฉัยความผิดปกติทางจิตและทำความเข้าใจเพื่อประกอบแนวทางในการบำบัดรักษา

ข้อ 24 ให้ผู้ดูแลสถานที่ชังสอบถามผู้ถูกชังในเรื่องอาการเจ็บป่วย หรือความผิดปกติของสภาพร่างกายและจัดทำบันทึกในเบื้องต้น หากพบว่ามมีอาการเจ็บป่วย หรือเห็นว่าจะต้องได้รับการรักษาเป็นพิเศษซึ่งจะต้องได้รับการรักษาโดยเร็ว ต้องรีบจัดการให้ผู้ถูกชังได้รับการรักษาอย่างทันท่วงทีในกรณีที่ผู้ถูกชังตามวรรคหนึ่งมีความจำเป็นต้องได้รับการรักษาออกสถานที่ชังให้ผู้ดูแลสถานที่ชังนำตัวผู้ถูกชังไปรักษาพยาบาลยังสถานพยาบาลที่ใกล้เคียงได้ และให้รายงานต่อศาลซึ่งสถานที่ชังนั้นตั้งอยู่ในเขตอำนาจ

ข้อ 25 ให้ผู้ดูแลสถานที่ชังจัดให้มีการดูแลที่เหมาะสมกับสภาพของผู้ถูกชังซึ่งมีครรภ์และผู้ถูกชังซึ่งเพิ่งคลอดบุตร

ข้อ 26 ในกรณีที่เป็นผู้ถูกชังซึ่งคลอดบุตรแล้วยังไม่ถึงสามปีและต้องเลี้ยงดูบุตรนั้นให้ผู้ดูแลสถานที่ชังจัดให้ผู้ถูกชังและบุตรอยู่ด้วยกันในลักษณะที่ผู้ถูกชังสามารถเลี้ยงดูบุตรของตนได้ตามความเหมาะสม เว้นแต่เพื่อประโยชน์ทางการแพทย์หรือเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเหตุอื่นที่มีอาจหลีกเลี่ยงได้ ผู้ดูแลสถานที่ชังจะจัดให้ผู้ถูกชังและบุตรอยู่แยกกันชั่วคราวจนกว่าเหตุยกเว้นนั้นหมดไปก็ได้ และให้ผู้ดูแลสถานที่ชังแจ้งให้ศาลที่มีคำสั่งทราบโดยไม่ชักช้า

ให้ไว้ ณ วันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2552

พระพันธุ์ สาสิรัฐวิภาค

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับนี้ คือ โดยที่มาตรา 89/1 และมาตรา 89/2
วรรคหนึ่ง (1) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไข
เพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2550 บัญญัติให้ศาลอาญามีคำสั่ง
ขังผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำ ซึ่งสถานที่ดังกล่าวต้องมีใช้สถานีดำรวจหรือ
สถานที่ควบคุมผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวน และอาญามีคำสั่งให้ผู้ซึ่งต้องจำคุกตามคำพิพากษาถึง
ที่สุดที่ได้รับโทษจำคุกมาแล้วไปจำคุกในสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำหรือสถานที่ที่กำหนดไว้ในหมาย
จำคุกได้ ประกอบกับมาตรา 246 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย
พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 25) พ.ศ. 2550
บัญญัติให้ศาลอาญามีคำสั่งให้ทุเลาการบังคับให้จำคุกจำเลยไว้ก่อนได้จนกว่าเหตุอันควรทุเลาจะหมดไป
โดยจัดให้จำเลยอยู่ในความควบคุมในสถานที่อันควรนอกจากเรือนจำหรือสถานที่ที่กำหนดไว้ในหมาย
จำคุกได้ ทั้งนี้ ในการดำเนินการดังกล่าวจะต้องจัดให้มีวิธีการควบคุม มาตรการป้องกันหลบหนี
หรือความเสียหายที่อาจเกิด

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวปิยะลักษณ์ ทัพหิกรณ์ เกิดวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2522

สำเร็จการศึกษา

ปริญญานิติศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง

ประกาศนียบัตรวิชาว่าความ จากสภาทนายความ

เนติบัณฑิตไทย จากสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา